

www.e-rara.ch

Sebastiani Castellionis Dialogi IIII

Châteillon, Sébastien

Aresdorfii [i.e. Basel], 1578

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-32621>

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

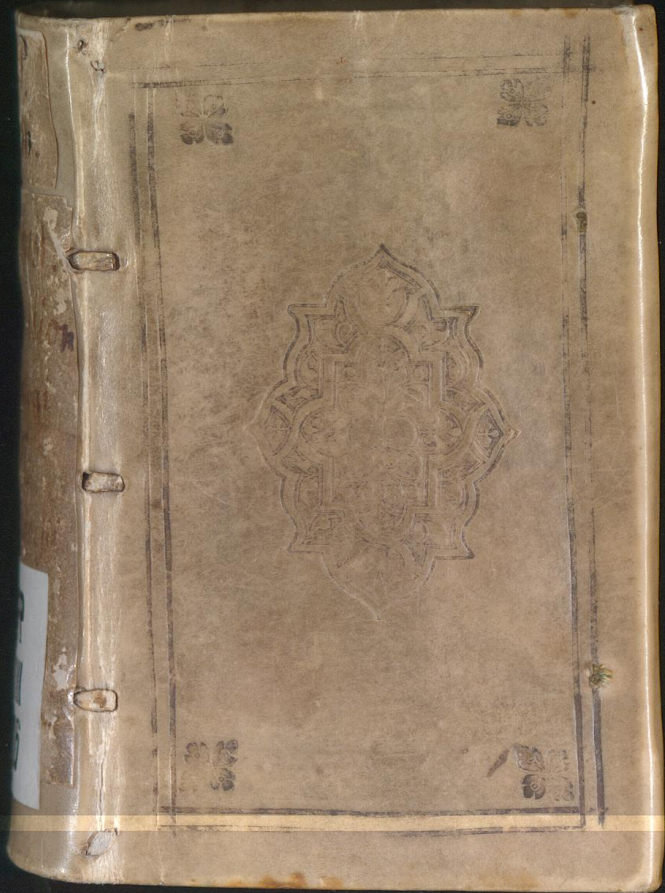
e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

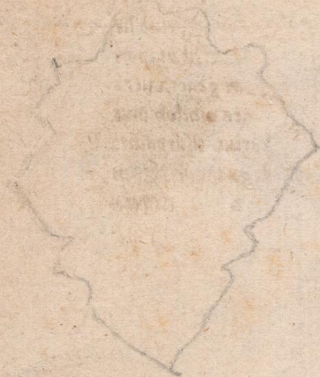
Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

J. P. VIII. 16

DAI-UG

~~Al. 12. 19~~

June 16.

M. Verbunden!

SEBASTIA NICASTEL- LIONIS

DIALOGI IIII.

De Prædestinatione

De Electione

De Libero Arbitrio

De Fide.

Eiusdem OPUSCVLA quædam
lectu dignissima.

*Quorum Inscriptiones versa pagela
ostendet.*

Omnia nunc primùm in lucem data.

2. Pet. 3.

*Dominus non vult ut quisquam pereat, sed
ut omnes corrigantur.*

Aresdorffij.

Per Theophil. Philadelph.

1578.

Reliqua;

*Qua hoc libello continentur
hac sunt.*

Quæstio, An perfectè legi Dei ab homine per Spiritum sanctum obediri possit.

Responsio ad D. Mart. Borrhaum
De prædestinatione.

Defensio aduersus libellum, cuius titulus est, Aduersus Nebulonem, Ioan. Caluini.

De Calumnia liber vnus.

Fandus Pocinus
FELIX TVRPIO
VRBEVETANVS
lectori pio S.

Nulla est (opinor) hodie inter
tot tantasque de religionis
christianæ placitis cōtrouer
sias, quæ vel maioris momen
ti, vel difficilioris explicationis videri
possit, quam ea in qua de diuina provide
tia, deq; humanis viribus agitur. Ac vt
de rei præstantia, hoc est de maxima in
ea questione veri cognoscendi utilita
te primùm aliquid dicamus, quis non
vidept, in quanto periculo versentur
illi, qui homini ne diuinæ quidem vo
luntati consentiendi liberam faculta
tem relinquunt, sed vel nullo modo e
um consentire possa, vel, vt consentiat,
prorsus necesse esse statuunt, si verum
est, ut profectò est, posse hominem Deo

confus - eum seruare volenti liberè vel obedire
ex animo velle, vel contumax esse, quos
rum primum omnino facere, alterum ve
rò omnino vitare debeat, si saluus esse
velit? Quotus enim quisque est, qui hisce
de rebus sollicitus sit. futurus, cui nihil
planè in eis præstandis vel conari quidē
se posse persuasum fuerit? Quis rursus i-
gnorare potest, quantis animi angustijs
premuntur illi, qui liberum quidem esse
homini putant diuinæ voluntati consen
tire, sed interim quomodo hoc vel diuinæ
providentiæ nihil detrahat, vel non pau
cis sanctarum litterarum locis consenta
neum sit dispicere nequeunt? Quod verò
ad ipsius rei explicandæ difficultatem at
tinet, quamquam veritas eiusque questionis
ipsi sensui communi manifestissima est,
adeo vt nulla ratione excusari posse vide
antur ij, qui primi inter Christianos illi
us sententiæ auctores extitere, quæ nūc
in ecclesia maximè viget, nempe iam ab
omni æternitate de singulis hominibus,
qui

qui vnquam nascentur, decreuisse Deum
quis omnino seruandus, quisue perdens
sit, sunt tamen multa, quæ à prioribus
illis partim peruersè excogitata, par
tim temere arrepta humanis mentibus
densissimas tenebras offundere potuerint
Itaque factum est, vt plerique eorū, qui
nostra memoria Christianæ religionis
notitiam funditus propemodū euersam
instaurare sunt aggressi, ad hūc lapidem
offenderint, et cæteris antiquioribus om
nibus spretis vnum Augustinum aut
secuti, aut certè se sequi persuasi tam ab
surdam, immo nefariam & detestandā
opinionem, qua (velint nolint) Deus &
peccati primus auctor, & egregius simu
lator, atque adeo (proh scelus) turpiter
mendax & iniustus esse necessariò con
cluditur, ac pietas vniuersa conuellitur,
imprudentes pro salutis nostræ præcipuo
quodam fundamento christiani nomi
nis populo obtruserint. Viderunt hoc non
pauci viri præstantissimi, qui in plerisq

Satanæ imposturis detegendis cum illis
ipsis consenserunt, nec tanto malo obuiā
ire neglexerunt. Atque vt eos, qui adhuc
viuunt silentio præteream, ex ijs vero,
qui iam obdormierunt, quatuor tantum
modo præcipuos commemorem, primus
qui sese tam pernicioſæ imprudentiæ for
titer opposuit magnus ille Des. Erasmus
Roterodamus fuit, qui Martino Luthe
ro apertiſſimè hac in re obſtitit, & lu
culentiſſimis de hoc argumento libris e
ditis adeo omnes Lutheri copias, & maz
chinas, quibus veritatem oppugnare in
ſtituerat, fregit, atque ſabuertit, vt vix
ad eas penitus delendas, ac diſſoluen
das aliquid requiri præterea poſſe videa
tur. Succeſſerunt quodammodo Eras
mo Theodorus Bibliander, & Philippus
Melanthon. quorum hic, quamuis ab i
nitio Luthero tamquam præceptori ad
hæſſet, adeo vt non modò Erasmo non
accederet, verùm etiam illi palam aduer
ſaretur, & Lutheri ſententiam ſuis ſcri
ptis

ptis confirmari niteretur attamen, agnito postmodum errore, & quod prius scripserat, emendauit, & liberè, dum vixit, tum voce, tum scripto, vbi opportunitatem eius rei nactus est contrariam sententiam strenuè propugnauit, & ab iam recepto mendacio complurium animos reuocauit. Bibliander verò constantissimè per omnem vitam liberam hominis voluntatem ad bonum esse affirmauit, & acerrimè defendit, ac Petro Martyri Vernilio diuersum docenti, quoad per magistratum licuit, restitit, & potius a publico scripturam interpretandi munere desistere voluit, quàm id, quod sentiebat, aut planè reticere, aut vlla ratione dissimulare. Hos consecutus est Sebastianus Castellio vir cum diuinarum rerum scientia non vulgari præditus, tunc vitæ inculpatae nomine admodum insignis. qui tanto animi ardore veritatis patrocinium suscepit, vt innumerabilia incōmoda ob eam ipsam causam subire

non dubitauerit. Primum enim Iohannis Caluini hominis & auctoritate, & eruditione pollentis, cuius iam pro mendacio asserendo plura scripta extabant, acerbissimum, & implacabile odium ob id potissimum in se concitauit. Ex quo infinitorum prope contumelijs, maledictis & insectationibus se exposuit. Deinde Martinum Borrhaum virum multiplici disciplinarum, & linguarum cognitione praestantem, qui eundem errorem mordicus retinebat, minus æquum semper habuit: cuius propter magnam in eadem, in qua ipse erat, academia auctoritatem multa diu passus est. Is ergo inter cætera, quæ ad diuinam veritatem ab humanis commentis vindicandam scripsit, colloquia, siue dialogos quosdam composuit, in quibus id argumentum præcipue tractatur, & præterea disputationem quandam, quam cum Borrhao ea de re habuit, litteris consignauit. Hæc, quoad ipse vixit, quæcunq; eius rei causa fuerit,

rit, edita non sunt. Post eius autem mor-
tem, iam quindecim prope annos apud pi-
os quosdam & veritatis amantissimos
delituerunt. qui cum pro comperto habe-
rent eis nunquam ab auctore (quidquid
ipsemet in admonitiōe de dialogis dicat)
extremam manum impositam fuisse, ab
illis publicandis abstinendum esse censue-
runt, donec tandem & precibus, & raz-
tionibus amicorum victi, se id facere nō
solum posse, sed etiam debere agnouerūt.
Quamuis enim nonnulla in hisce Castel-
lionis scriptis deesse videantur, quæ ad
errorem illum grauißimum ex hominū
mentibus radicitus extirpandum, & ve-
tilißimam veritatem in clarissimam lu-
cem proferendam requirantur, certissi-
mum est tamen, quicumque veri inue-
niendi cupidi ea perlegerint, nec in alicu-
ius magistri verba iurauerint, si non ip-
sum verum exactè percepturos, at falsita-
tem liquidissimè perspecturos fore. Qua
de falsitate qui dubitant, considerent ob

fecro, quosnam ea, aduersus quam Ca-
stellio disputat, doctrina fructus tute-
rit. Populi qui eam vnà cum falsi cul-
tus diuini (inter eos qui Christiani no-
minantur quàm diutissimè retenti) de-
testatione (venenum scilicet cum ci-
bo) amplexi sunt, quid quæso veræ
christianæ pietatis habent? Quenam
vitia, quæ vitæ corruptelæ ante falsi il-
lius cultus manifestationem in eis vi-
gebant, quæ etiamnum in ipsis non con-
spiciantur? Clamant è suggestu ver-
bi Dei ministri & animarum pasto-
res a peccatis omnino abstinendum es-
se. in luxus, ebrietates, libidines, auar-
itias, & cætera id genus scèlera, quæ
in grege sibi commissio regnare animad-
uertunt, acerbissimè inuehuntur. Sed
quid proficere possunt, cum non minùs
frequenter, nec minùs acriter ex eo-
dem loco doceant, atque contendant,
hominem nisi nominatim a Deo ad hoc
delectus fuerit à vitijs abstinendi nul-
lam

lam prorsus potestatem habere, qui-
cumque autem ad id fuerit delectus,
non posse non abstinere? Certè, vt
dici solet, quod vna manu ædificant, al-
tera destruunt. Immo, si quis iam per
se ipse vitæ sanctimonie, operam dare
cogitet, eum a tam non minùs neces-
sario, quàm laudabili instituto ea ra-
tione retrahunt, atque deterrent. Vt
enim in initio attigimus, nihil est,
quod ab aliqua re facienda magis ho-
mines auocare queat, quàm si sibi e-
am facere se non posse persuasrint.
Quod cum sempiternus humani ge-
neris hostis probè nouerit, & simul
exploratum habeat, sine vitæ inno-
centia, & sanctitate ad beatam im-
mortalitatem, quam nobis vehemen-
ter inuidet, & summa ope eripere
conatur, nullo modo aspirare pos-
se, per simulationem Dei gloriam
amplificandi, hominisque superbi-
am reprimendi, hominem nihil boni

vel cogitare quidem posse nisi ad id cogi-
tandum ita a Deo impellatur, vt aliter
facere nequeat, plerisque persuasit. Qua
si verò Dei gloria imminuatur, aut homi-
nis superbia augeatur, si absque diuino
auxilio aliquid boni cogitare hominem
quidem non posse dicatur, cæterum Dei
auxilium sibi, vt re ipsa saluus fiat, obla-
tū respuere posse affirmetur, immo quasi
non omnino Dei gloria obscuretur, homo
autem vel inani cuidam confidentiæ, vel
deploratæ desperationi, vel certè turpissi-
mæ socordiæ facillimè mancipetur, si res
aliter se habere credatur. Mahumetanis
ac planè perditis hominibus relinquenda
est ea, quam diabolus ad Christiani po-
puli perniciem induxit, futurarū rerum ne-
cessitas ex cuius opinione, quin maxima
pars scelerum, quæ in ecclesijs Christo ini-
tatis regnare cernimus, tanquam ex pe-
renni quodam fonte deriuentur, non da-
bito. Siquidem non in ijs tantum, quæ is
dolorum cultū abominantur, sed in illis
quoc

quoque, in quibus falsi cultus retinetur,
ea opinio maximè viget. quanquam ij,
qui Romano pontifici parent, vna cum
ipsa liberam hominis voluntatem esse nō
minus ridiculè, quàm ineptè statuunt.
Sunt fateor permulti, qui eam futurarū
rerum necessitatem verissimam esse opi-
nantur, & tamen innocenter viuunt.
Verum hoc ex insigni eorum probitate
proficiscitur, cui Deus benignissimus ita
opitulatur, vt ab ea opinione, quæ alio-
quin omnem innocentiam subuertere
potest, ad vitam impurè agendam eos ab-
strahi non sinat. Quòd si eadem opinio
hominem vel vitijs deditum, vel sancti-
moniae non vsque adeo studiosum inuase-
rit, perfacile est, vt vel sceleribus totus
oppleatur, vel nunquam ad Christi nor-
mam vitam suam, moresque componat.
Inspiciendum igitur est non quid inter-
dum fiat, aut fieri possit, sed quid fieri ple-
rumque videamus, & vt fiat, ratio &
rei natura suadeat. Quocirca, vt tantus

error aut piorum aut non omnino impro-
borum oculis detegatur, rectè est, vt hæc
Castellionis scripta in lucem prodeant.
quæ si ille, vt cupiebat, & pollicitus
fuerat, expoliuisset, ac locupletasset, ni-
hil tibi Christianæ lector deesse potuis-
set ad omnes prorsus qui in hac tracta-
tione nodi occurrunt expediendos.

Nam inter cætera, quæ in Castellio-
nis hisce scriptis, vt nunc sunt, deside-
rari possunt, id apertissimè explicatum
habuisses, qua scilicet ratione fieri pos-
sit, vt exempli causa, a Deo statutum
fuerit, vt Iudas Iscariota Christum pros-
deret, & tamen inde non consequatur
Deum omnia prorsus opera nostra pro
sua voluntate regere, ac moderari. Ne-
que enim necesse erat, vt quemadmo-
dum ipse Castellio facere instituit, id
non decreuisse Deum, sed tantum mo-
do præiudicasse diceretur. Quod ab i-
pso diuinæ gloriæ Zelo factum est, vt

a Deo

a Deo omnem penitus iniustitiæ suspi-
cionem perpetuò depelleret. Atqui hac
depulsione nihil opus fuerat, cum &
Iudas propter sua scelera id commeri-
tus fuisset (solet enim Deus iustissi-
mè peccatis peccata grauiter punire)
nec, quòd antequam Iudas aliquid ma-
li fecisset ad id scelus perpetrandum à
Deo nominatim delectus fuisset, vs-
quam legitur, quamuis multò ante de-
cretum fuerit, vt vnus ex domesticis
& familiaribus Christi eum proderet.
id quod suo tempore præstitit Deus.
atque, vt id præstaret, effecit, vt Chris-
tus in numerum suorum discipulo-
rum Iudam Iscariotam cooptaret, quem
furem, & auaritiæ plenum fuisse ex
euangelistâ Iohanne liquet. cuius a = Ioh. 12.
auaritiâ & palam traducere, & punire
voluit Deus, dum eadem ad filium suum
morti turpissimæ pro mundi salute tra-
dendum vsus est. auaritiâ enim, nec præ-

terea alia ratione Iudam ad magistrum
suum prodendum adactum fuisse manis
festius est, quàm vt aliqua probatione in
digeat. cuius nefandissimi vitij dum in
terim Dei voluntatem imprudens exe
quitur, iustissimas pœnas luit. Quid hoc
porro ad ceteros omnes quos reprobos
appellant, de quibus antequam aliquid
mali commiserint, iam irreuocabile con
demnationis decretum Deum apud se
ipsum pronunciaſſe volunt? Non igitur
decretum immutabile, quòd vnus ex di
scipulis Christi eum proditurus eſſet, qui
discipulus Iudas Iscariota fuit, negandū
erat, ſed quomodo intelligi debeat expli
cādum fuerat, ne, dum id quod manifestū
eſt negatur, veritatis oppugnatoribus, ei
tanto magis insultandi occasio detur. Vi
derat hoc tandem & eiusmodi alia quæ
dam ipse quoque Castellio, atque ea om
nia, quæ ab ipsis in scriptis hisce ſuis diſ
ſentirent, emendare conſtituerat, at im
matura ad huc morte præuentus id quod
mas

v in fine vol.

I
DE PRAEDESTINATIONE COL-
LOQVIVM.

I.

Vpoteceum, mi Federice, si
tibi molestum non est, dispu-
tare de quadam, quæ ani-
mum meum angit, quæsti-
one. F E D. Siquidem para-
tus es accipere veritatem, etiam si ea fue-
rit opinioni tuæ contraria, disputare li-
cet. Sin opinionem tuam omnino reti-
nere, nec vllis rationibus alterius cedere
statuisti, superuacanea, ne dicam noxia,
erit omnis disputatio. L V D. Equidem
opinionem meam veram esse arbitror,
sic tamen, vt cedere, & meliora discere
sim paratus, si meliora audiuerō. F E D.
Istud idem dicere solent ferè omnes : &
tamen plerique omnes sunt in opinione
sua ita pertinaces, vt veritate victi, plerun-
que vim intentent aduersarijs, præsertim
potentes. L V D. Fortasse nō vident quid
verum sit. F E D. Non vident sanè ple-

rique, & ideo non vident, quia sui amore
 cæcati, non æquo animo attendūt dicta
 aduersariorum. Proinde tu si vis disputa
 re mecum, fac vt animum vacuum, hoc
 est, in vtramuis partem paratum afferas,
 ne fortè pertinacius disputantes, non ve
 ritatem quæramus, nedum inuenia
 mus; sed Deum, qui veritas est offenda
 mus, atque amittamus. **LV D.** Spero me
 isto esse animo præditum, quem tu po
 stulas, atque eundem à te restipulor. **FE
 D E.** Aequum petis: & ego spondeo. Iam
 igitur quod bene vertat Deus, sine quo
 nihil rectè instituitur; dic, qua de re di
 sputari velis. **LV. DE PRÆDESTINATIONE.**
FE D. Perdifficilis, & ardua quæstio est,
 & eadem disputatio minimè necessaria,
 nisi eam hoc tempore necessariam fe
 cisset quorundam audacia. Sed si cum
 Dei metu eam tractabimus, spes est, no
 bis ad futurum Deum. Age igitur: expo
 ne mihi in summa, quid de prædestina
 tione sentias. **LV. DE PRÆDESTINATIONE** sic
 didici; Non omnes pari conditione crea
 ri: Sed Dominum æterno, ac ineuitabi
 li consilio semel constituisse, quos o
 lim assumeret in salutem, quos rursus
 excutit, deuoueret. Quos salutis partici

patione dignatur, eos gratuita eius misericordia nullo proprio dignitatis respectu cooptari. Quos in damnationem tradere ijs iusto quidem, & irreprehensibili: sed incomprehensibili ipsius iudicio, vitæ aditum præcludi.

FEDERIC. Sic igitur statuis, aliquos homines à Deo creatos esse nominatim ad damnationem, ita ut seruari non possint. LUDOVIC. Ita. FEDERIC. Quid si Deo obedirent? nonne seruarentur? LUDOVIC. Seruarentur, sed Deo obedire nequeunt. Deus enim eos à notitia sui nominis, & à spiritus sui iustificatione sic excludit, ut nihil nisi malum velle, aut facere queant, sintque ad omnia peccata propensi. FEDER. Igitur istam propensionem habent ex Dei creatione ac prædestinatione. LUDOVIC. Habent, sicuti lupus ex Dei creatione propensionem habet ad comedendas oves. FEDE. Sunt igitur à Deo damnati, ac reiecti antequam essent. L. Ita. F. Non damnantur propter peccata sua? L. Imò; fuerunt enim digni qui in eam sorté destinarentur. F. Quando fuerunt digni? L. cum destinarentur. F. Fuerunt ergo antequam essent. Vide quid

dicas: LVD. Non intelligo quid tibi velis. FED. Si fuerunt digni, fuerunt. Nā dignum esse, est esse. Atqui modò concesseras, damnatos fuisse antequam essent: fuerunt ergo antequam essent. LVD. Deo sunt omnia praesentia. FED. Impiorum etiam peccata fuerunt ei praesentia, cum crearet impios. Tam si peccata causa sunt damnationis, ea certè damnationem antecesserunt, nisi velis causam efficientem postponere effecto suo, id quod est contra naturam. LVD. At nos dicimus damnationis duas esse causas: Vnam in Deo, qui hominem in eam, cui subiaceret, calamitatem condiderit: quæ causa iusta est illa quidem, sed incomprehensibilis. Altera est peccatum hominis, quod quidem tamquam damnationis causam spectare debemus. in illam verò absconditam ac penitus incomprehensibilem causam non debemus inquirere. FED. Vtram verò istarum causarum spectat Deus cum damnat hominem? LVD. Vtramque. FED. Non potest. LVD. Cur? FED. Quia damnat hominem aeterno consilio suo: Atqui peccatum non est æternum. LVD. Sed fuit peccatum ab omni aeternitate apud Deum, cui omnia sem-

semper sunt præsentia. FED. Ergo nulla
 causa potuit esse prior peccato: siquidem
 ne cogitari quidem potest quicquam,
 quod sit antiquius æternitate, si tempus
 spectes. Quod si peccatum ab omni æter-
 nitate fuit apud deum, non video cur a-
 lia præter peccatum causa quæri debeat
 damnationis, nisi fortè peccatum non sa-
 tis magna causa est damnandi, quod te
 dicturum non puto: Sin rei, non tempo-
 ris ordinem spectes, peccatum erit prius
 damnatione: siquidem propter pecca-
 tum damnatur homo. Ita fiet, ut homo
 non damnetur antequam peccauerit, ne-
 dum antequam sit. Iam age. Quid est
 peccatum? LVD. Quod contra legem co-
 mittitur. FED. Quid est lex? LVD. Rei a-
 genda, aut non agenda præceptio. FED.
 Iam quæcunque vult Deus, eadem præ-
 cipit. LVD. ita; nec solum præcipit, sed e-
 tiam ut necessariò fiant, efficit. Est enim
 voluntas Dei rerum omnium necessi-
 tas, ita ut nec furta, nec adulteria, nec ho-
 micidia perpetrentur, quin Dei volûtas
 intercedat. FED. Fuit igitur lex, quod
 Deus voluit, & præcepit, ut terra stirpes
 procrearet, & porro animantes. LVD. fuit,
 FED. Et quod animantibus præcepit, ut

*Quid sit
 peccatum
 quid lex.*

gentis suum propagarent & hominis imperio subiacerent. L. ita. F. Et quod lupum, & alia quædam animalia creauit carniuora. Lvd. Ita. Quicquid omnino voluit, lex fuit. F. Nullum igitur neque est, neque esse potest peccatum. L. Quoniam pacto? F. Quia si Dei voluntas, omnium rerum lex est, & contra Dei voluntatem fieri nihil potest, sequitur, vt contra legem fieri nihil possit. At qui tu supra peccatum esse definiuisti, quod contra legem committitur, ex quo efficitur, vt nullum peccatum committi possit.

Lvd. o. Sed intelligendum est duplicem esse Dei voluntatem, vnâ occultam de qua loquutus sum, contra quam nihil omnino fieri potest. De qua illud: Deus

Ps. 135. 6. *noster in cælis, omnia quæcunque vult facit.* Alteram eius verbo apertam, quæ nobis in rebus agendis intuenda est. Id enim requirit vnum à nobis quod præcipit. Si quid aduersus præceptum designamus, non obedientia est, sed contumacia. F. Die mihi, ista patefacta voluntas, antequam patefacta fuit, eratne in Deo? L. Erat. F. E. R. Et erat tum occultata? L. ita. F. E. D. Erant igitur tum in Deo occultæ voluntates duæ, inter se contra-

ris, quanquam vna volebat peccatum, al-
 tera nolebat. L. Videtur. F. Et earum vnâ
 nobis patefecit, qua non vult peccatum:
 alteram occultam retinuit, qua vult pec-
 catum. L. Ita videtur. F. Iam istæ duæ vo-
 luntates, sunt ne ambæ bonæ? L. v. sunt.
 Quicquid enim vult Deus, id bonum
 est. F. Dic mihi, potestne bonum, bono
 esse contrarium? L. Non magis quàm re-
 cto rectum. F. Suntne inter sese contra-
 ria hæc duo; velle peccatum, & nolle pec-
 catum? L. v. Maximè. F. Si igitur nol-
 le peccatum bonum est, velle peccatum
 malum est. Ita sit vt in Deo bonum sit,
 & malum. Quid hæsitas? L. Non succur-
 rit mihi quod respondeam. Sed legebam
 superioribus diebus in libro quodam
 solutionem istius quæstionis. F. Non
 meministi quænam ea sit? L. v. o. v. c.
 Certè non memini. F. Credo, & mi-
 hi quidem sæpe idem vsu venit, vt quo-
 ties sophisticum aliquid legi, aut
 audiui, idem mox, depósito de ma-
 nu libro, aut oratione finita recorda-
 ri nequeam. L. v. o. v. c. At illud
 quidem mi Federice, non solum in so-
 phisticis dictis; sed etiam in veritate in-
 terdum contingit, vt ea mandetur obliui-

oni. Est ita. Sed ea tamen eiusmodi de se-
testimonia in animo solet relinquere,
quæ non ita facilè, aut ita cito deleantur.
Sed pergamus. LV D. Expecta, habeo
locum hic in scheda breuiter notatum:
sic enim loquitur: Atqui ne quis putet
Deum eodem modo saluare & perdere
velle, in hac causâ considerandum fue-
rit, quædam placere per se Deo vt fi-
ant; veluti sunt fidem ei habere, amare,
benemereri de altero, seruari. Quædam
verò non placere per se vt fiant; sed place-
re vt fiant (permittente voluntate) pro-
pter aliud; vt sunt contraria ijs quæ com-
memorata sunt; quæ opera vates Iesaias
aliena opera Dei vocat, vt vitam, & salutē
dare proprium est Dei. Hac voluntate
comprehenditur hæc sententia, & eius
similes: *Conclusit Deus omnes sub diffiden-
tiam, vt omnium misereatur.* FED. Quem
putas esse sensum verborum istorum?
LV D. Deum velle iustitiam propter se-
ipsam, peccatum verò velle non propter
peccatum, sed vt eo vel condonando, vel
puniendo, laudetur ipse. FED. At istud
quidem non est velle peccatum: sed vel-
le laudem suam. Dic enim mihi, cum
offendit te filius tuus, visne eum punire,
aut

aut eius misereri? L v d. volo. F E D. Visne-
 eriam vt te offendat? L v d. Absit. F E D.
 Cur igitur Deo tribuis, quod tibi tribui
 non vis? Sed fingamus Deum velle pec-
 catum propter aliud. Certè velle propter
 aliud est tamen velle. L v d. Est. F E D. Cur
 ergo punit homines propter eam rem,
 quam ipsemet vult? L v d. Quia non fa-
 ciunt in hunc finem, vt ei obsequium
 præstent. F E D. Quid si hoc ipsum vult
 Deus, vt non faciant in hunc finem? Vt
 certè vult, si vera est istorum sententia.
 Tam enim sunt destinati ad faciendum
 in malum finem, quàm ad faciendum,
 si modò fiant omnia Dei destinatione.
 Quid, quòd sæpe qui pios occidunt, ar-
 bitrantur obsequium se præstare Deo?
 Et Israelitæ dum vitulum aureum faci-
 unt, & alia multa perpetrant, sese Dei vo-
 luntati obsequi putabant. Et ego nunc
 dum prædestinatoribus vestris contradi-
 co (quod certè peccatum esse putant vel
 maximum) facio, vt Deo placeam, & erro-
 res multos extirpem. L v d. Sed adulteri,
 fures, cæteri que facinorosi malo animo,
 mala que voluntate peccant, non vt Deo
 seruiant, sed vt libidini suæ inseruiant.
 F E D. Quid si cui persuasa sit opinio ve-

stra, vt putet Deum velle peccatū, ideoq;
peccet vt Deo seruiat? Quid taces? L. Lo-
quamur potius de ijs, qui malo animo
peccant. F. Fiat sanè. Responde igitur mi-
hi, malus ille animus vnde est? L. V. D. A
seipso materiam, non à Deo sumpsit.
Quando nulla alia ratione sic perditus
est, nisi quia à pura Dei creatione, in pu-
ram peruersitatem degenerauit. F. E. D.
Meministi quid antè dixeris de homi-
nis propensione ad peccandum, quam à
Dei creatione, & prædestinatione sic ha-
beat, vt lupo ad comedendas oues? L. V.
D. O. V. Memini. F. E. D. Degenerauit ne lu-
pus qui sit propensus ad comedendas
oues? L. V. D. Minimè; talis enim creatus
est. F. E. D. Ergo ne homo quidem dege-
nerauit; si sic creatus est, vt esset natura
propensus ad peccandum; quid degene-
rasset & contra naturę legem fecisset, ni-
si peccasset? Quemadmodum lupo
degeneraret si pro carniuoro fieret her-
biuorus. L. V. D. O. V. I. C. Hic ego te tuo i-
psius gladio iam iugalabo. F. E. D. Quo-
nam? L. V. D. Fateris lupo non degene-
rasset? F. E. D. Fateor. L. V. D. Cur ergo inter-
fici solet ab hominibus? F. E. D. R. Cur
& ouis, interfici solet ab ijsdem? L. V. D. O.

vt

ut ipſis proſit. FEDER. Et lupus ut non noceat, aut etiam ut proſit, quando & eius pellis, & adeps uſui eſt. LVDOVIC. Ergo non occiditur lupus ad pœnam quod deuoret oues? FEDERIC. Minimè verò, ſi propius rem ſpectes: ſed quia deuorando oues nocet homini; alioquin non ita eſſet inuiſus: quem admodum vides feles, quamuis non minus raptò viuentes quàm lupos (comedunt enim mures) non modò non eſſe inuiſos hominibus, ſed etiam charos eſſe propter eam ipſam cauſam, propter quam non minus eſſent inuiſi, quàm lupi, ſi tantam à muribus utilitatem perciperent homines quantam ab ouibus percipiunt. Sed oſtendam tibi quando ſupplicium ſumatur, vel de lupo, vel de quouis alio animali. Meminiſti legem Moſis, quæ iubet pecus interfici, ſi hominem occiderit? LVDOV. Memini. FEDER. Iſto modo ſumitur ſupplicium de pecore, quia degenerat. Eſt enim ea lege naturæ, & creationis præſcriptum, ut hominem formidet, ei quæ ſubſit. Itaque ſi quândo hominem interficit, peccat ſuo modo in hanc legem aduerſus hominem herum ſuum; quod

idem delupo dico. Sic homo si creatus est ad peccandum, non degenerat, si peccat, siue id statim à creatione facit, siue serius. Quemadmodum idem dum barbescit, non degenerat, licet serius barbescat: quippe creatus ad serius barbescendum. Sin peccando degenerat, non est creatus ad peccandum. Creatio enim est generis effectio. Quòd si in eo manet ad quod creatus est homo, manet in genere suo. LV D. Tu me semper deducis ad absurda. FED. Imò tu ipse, qui rem falsam principio defendendam suscepseris. At præstitisset simul atque captum tu te vidisti, cedere veritati, quàm falsum defendendo de absurdis in absurda subinde delabi. Quòd si perges, incides in multo absurdiora. LV. Quomodo F. Faterisne Dei præcepta fuisse præscripta cunctis Israelitis, tum pijs, tū impijs? LV D. Fateor. F. & in his præceptis Deum patefecisse suā voluntatē? LV D. Ita. F. Cū igitur dicit, *Ne occidito*, vult vt nō occidant? LV. Vult. F. Atqui si creauit aliquos homines ad mortē, hoc est, ad peccandū (per peccatū enim intrat mors in mundū) alios ad vitam, necesse est, vt cū dicit, *Ne occidito*, hoc eodē præcepto iubeat

at pijs vt non occidant; Impijs verò vt occidant: Siquidē vult vt impij occidant, & præcepto suo voluntatem suam patefacit: quo quid dici potest absurdius? Iam aliam absurditatem accipe. Credisne duo contraria siue (vt vocant dialectici) contradictoria in eodem subiecto simul & semel esse non posse? **LV D.** credo. **FE D.** Atqui velle, & nolle peccatum, sunt maximè contraria: & ea vos Deo tribuitis, quo quid potest dici magis naturæ contrarium? Accipe aliam absurditatem. Dicitis esse aliquam Dei voluntatem occultam, qua velit quosdam omnino daminari. Si occulta est ista voluntas, qui sit vt de ea affirmetis tamquam quæ vobis patefacta sit? Sin vobis patefacta, cur occultam dicitis? Accipe item aliam. Pronunciat ipse spiritus, beatum qui *Psalm. 15.* verum ex animo loquitur. Et Christus dicit, Ex abundantia cordis os loqui. Quid si quis aliud dicit, aliud cogitat? qualem tu hominem hunc iudicas? **LV.** Hypocritam. **FE D.** Et quid intelligis Deum vestrum esse hypocritam? Nam si verbis peccatum vetat, re ipsa autem peccatum vult, non potest excusari quin sit hypocrita, qui aliud verbis præcipiat, a-

liud velit; & ita decreuerit, vt euitari ne-
queat. Quòd se est hypocrita cur tantope-
re abhorret ab hypocritis, qui ipsum imi-
tantur? Accipe aliud longe absurdissi-
mum. Faterisne debere pios homines i-
mitari Deum, & in id laborare, vt sint ei-
us quàm fieri potest simillimi? **L.** Fateor.
F. Erit igitur ipsis elaborandum, vt habe-
ant ipsi quoq; duas voluntates, vnā oc-
cultā qua velint peccatum, alterā a-
pertā, qua nolint: Vel potius vt pecca-
tum animo velint, verbis vetent. Atq; e-
quidem, vt verum fatear, vereor ne istor-
um pleriq; , qui dicunt Deum velle pec-
catum tales sint, qualem ipsi Deum fin-
gunt. Videtur enim in eo facere quod so-
lent pictores, qui cum Deum pingere vo-
lunt, quia Deum ignorant pingunt qua-
les sunt ipsi, videlicet hominem. Aut cū
Mariam depingunt, quia eam non vide-
runt, pingunt aliquam fœminā, quam
amant ipsi. Deinde eam dicunt esse Ma-
riam; aut pingunt vestitu Gallico, aut
Germanico; quia eius vestitum non vi-
derunt: Sic isti, quia peccatum in corde
suo, & occulta voluntate volunt, & idem
verbis vetant, talem imaginātur Deū. At
vide mi frater, (& quaeso noli succensere)
quā

quàm sit monstrosa ne dicam impia ista
 opinio. Credisne Diabolū esse Deū
 in rebus contrariū? L. Non minū
 quàm luminī tenebras. F. Si igitur Deus
 occulta voluntate vult peccatum, aperta
 vetat; necesse est vt Diabolus occulta vo
 luntate nolit peccatum, aperta inbeat. At
 que ita erit Diabolus Deo tanto melior,
 quāto deterius est bonum simulare quā
 malū. Nam qui malū ore simulat bonū
 habet in corde. Sed qui bonum ore simu
 lat malū habet in corde, & talē fingunt
 isti Deū. Nega nunc si potes à vobis lucē
 conuerti in tenebras, & ex Deo Diabolū
 fieri. Si enim Deus vult peccatum Dia
 bolus nō vult peccatum. Sin vterq; vult;
 sunt vnum & idem Deus & Diabolus. O
 mi. Ludouice, aut certū & solidū aliquid
 responde ad hæc omnia, aut cede opinio
 ne tua, nisi vis sciens resistere veritati. L.
 Equidem mouent me rationes tuæ, nec
 habeo quod respondeā, nisi quod in scri
 ptis nostrorum hominum ita multa de
 hoc argumento scripta cōperio, vt tibi nō
 tam facitē possim assentiri, nisi ad easque
 obijciūt respondeatur. F. cur non potius
 ad Dei iustitiam defendēdam inclinas?
 hoc est, cur non potius dicis, te illis non

tam facillè posse assentiri, nisi ad eas quas dixi absurditates responderint? Sed occupauit animum tuum prius istorum opinio; ideoque prius excutienda & stirpitus euellenda est. Igitur quoniam quicquid in vtramuis partem dicitur, multa possunt ab altera parte obijci: & ego aduersus opinionem vestram multa obieci, ad quæ ne Diabolus quidem, quamuis Sophistarum pater verum certumque aliquid respondere queat: explicabo ego vicissim opinionem nostram. attende orationem meam, & si quid vel scis, vel legisti, quod ei repugnet, dicito, ne quid restet in animo tuo scrupuli. Quamuis enim me pigeat ad multa friuola, & contorta respondere, tamen quia video te ad pietatem propensum, ideoque non malitia, sed quorundam authoritate deceptum errare, spero te ab errore isto si non facillè, attamen aliqua ratione auocari posse. Quod si fiet, operam meam optimè collocatam putabo, qui talem virum veritati lucratus fuero. Age igitur perpēdamus hominis creationem à qua pendet hæc tota disputatio. Credisne Adamum fuisse creatum filium Dei?

Hominis creatio. L. v. D. Credo: Id enim apertè scribit Lu-

cas in enumerando genere Iesu Christi.
 FED. Iam ego tuum ipsius animum,
 atque sensum testem aduocabo. Velles-
 ne filium gignere ad patibulum? LVD.
 Absit. Quin ne bestiam quidem vllam
 tam immanem esse arbitror, quæ pullum
 gignere velit ad mortem. FED. Quæ igitur
 audacia est, id Deo tribuere, quod ne
 de fera quidem bestia dici fas est? Si tu
 qui malus es, tamen filium ad mortem
 procreare nolis, tanto minus creden-
 dum est Deum procreasse homines ad
 cruciatum sempiternum. Quid tu hic re-
 spondes, mi Ludouice? LVD. Ego nihil,
 sed nostros suspicor faciliè inuenturos
 quid respondeant. FED. Et ego suspicor.
 Nihil enim tam verum est, quod non pos-
 sit aliqua sophistica distinctione eludi.
 Verum ego non quid respondeatur cu-
 ro; sed quid bene, & verè respondeatur:
 Respondebunt fortasse, non esse rem si-
 milem. Sed ostendant quomodo non sit
 res similis. Dico enim sic argumentatū
 Christum: Si vos cum sitis mali, tamen sci-
 tis bona dona dare filiis vestris. Sic ego ar-
 gumentor: Si homines mali, tamen tan-
 tum bonitatis habēt, ut nolint natos gignere
 ad miseriam, quæ impietas est id co

gitare de Deo? Quòd si negabunt, hominem esse filium Dei, refellet eos Lucas, qui in enumerando Christi genere dicit, Adamum fuisse filium Dei. Sin dicent, id de pijs tantum intelligi, refellet

Matth. 21. eos Christus ipse dum dicit: *Habebat quidam duos filios, quorum uni dicit, i ad operandum in vineam meam, &c.* Sunt enim duo illi filij: Israelitæ & ceteræ nationes.

Rom. 8.

Quòd si omnes homines sunt naturæ filij Dei, sunt omnes natura destinati hæreditati. Manet enim dictum illud Pauli, *si filij ergo hæredes.* Ex quo efficitur, ut omnes homines creati sint ad hæreditatem Dei. Neque verò nescio, Paulum de ijs loqui, qui regenerationis sunt filij; Sed ego eius argumentum ad institutū meū sic accommodo, ut dicā, idem in creatione in suo genere fieri, quod in regeneratione: Est enim Pauli hoc argumentum: Quicumq; filij sunt, idem & patris hæredes sunt: atq; nos Dei filij sumus: ergo & hæredes patris. Sic & ego argumentor: Quicumq; Dei filij sunt, idē & hæredes: atq; omnes homines Dei filij sunt: ergo omnes homines Dei hæredes sunt. Deinde huic argumento hoc addo: Qualis est filijtas, ut ita loquar, talis est & hæredita.

ditas. Qui filij sunt regeneratione, ijde
 hæredes sunt eius hæreditatis, ad quam
 regenerati sunt. Similiter & qui filij sunt
 creatione, ijdem hæredes sunt eius hæ-
 reditatis, ad quam creati sunt. Quæ nam
 autem sit ea hæreditas hic non disputo.
 Hoc dico non posse non esse bonum. Ita
 que sic statuo: Omnes homines ad bo-
 num creatos esse. Hic ego si dicendi fi-
 nem faciam, necesse est, vt hoc vel i-
 pso Diabolo iudice obtineam, Deum
 neminem creasse ad miseriam. A-
 ge porrò, Faterisne omnibus animan-
 tibus naturaliter inesse amorem er-
 ga ea, quæ ex ipsis procreata sunt? LV-
 DOVIC. Fateor. FEDERIC. Amo-
 rem verò istum vnde proficisci putas?
 LVDOV. A Deo ipsorum creatore. FE-
 DERIC. Necesse est igitur, vt Deus eo-
 dem amore sit præditus in ea, quæ ipse
 genuit, si quidem eum amorem de sui a-
 moris quasi fonte impartit alijs. LV. Ita
 est. F. Atqui hominem creare ad miseri-
 am non amoris est, sed odij. taq; si nihil
 aliud habes, quod dicas, audeo ex his ra-
 tionibus hoc inferre: Deus hominē non
 creauit ad miseriam.
 Iā ne solis rationib. pugnemus, veniam^o

ad oracula, an ea quoque idem tradant.
 Sic igitur scribit Moyses: *Faciamus hominē
 ad imaginem nostram, nostri similem, qui do-
 minetur piscibus aquatilibus &c.* Dic mi-
 hi, Peccatum estne imago Dei? **LVD.** Imo
 imaginis abolitio. **FE D.** Ergo si creatus
 fuit ad imaginem Dei, certē ad iustiti-
 am creatus fuit, non ad peccatum. Iam
 imperium illud, quod ei dat Deus in ter-
 ram & in animalia, est ne peccatū? **LVD.**
 Minimē verò: quin peccato aboletur nō
 solum imperium; sed etiam vita homi-
 nis. Itaque de imperio dictum est illud:
*Gen. 9. Infelix Chanaan, seruus seruatorum fratrum
 suorum esto.* Videlicet peccatum impu-
 dentix patris, quam patri similis filius
 imitatus est. De vita verò dictum est.
Stipendium peccati mors. **FE D.** Rectē di-
 cis. Iam illud faciamus hominem ad i-
 maginem nostram, est creatio: illud ve-
 rò; Qui dominetur, est destinatio: nōne?
LVD. Est. **FE D.** Quod si vtrunque ad iu-
 stitiam nō ad peccatum fit, sequitur pro-
 fectio, vt peccatum nec à creatione, nec à
 destinatione originem habeat. Porro il-
 lud quod testatur Deus, omnia quæcun-
 que fecerat, esse admodum bona, osten-
 dit hominē quoque fuisse valde Bo-

num. LVD. Ita. FED. Atqui si creatus erat ad peccandum, non erat valde bonus : ex quo efficitur vt non ad peccandum creatus fuerit. Quòd verò hominē collocauit Deus in Paradiso, vt eum coleret, & tueretur, fateberis opinor, paradisum esse vitam beatam. LVD. At enim dubito, vtrum paradisu locus fuerit, an pòtius vitæ status. FED. Nec ego id disputo. Sed hoc dico, siue locus fuit, figura fuit vitæ beatæ: siue status fuit, hoc ipsum est, quod volumus. Cum dicat igitur Paulus de vita beata loquens, sese vidiſſe paradisu, non dubium est, quin de beata vita loquatur, ex qua depulſus homo inobedientia ſua, in eundem ſit reſtituendus obedientia Chriſti. Ad hanc igitur vitam fuiſſe deſtinatum Adamū, fateris. LVD. Fateor. FED. Atqui eam vitam degere non potuit niſi iuſtus. LV. Eſt ita. FED. Ad iuſtitiam igitur conditus fuit Adamus, & quod peccauit, fecit contra conditionem deſtinationemque ſuam. Atque hæc in vniuerſum de Adamo. Iam vt ad ſingulos homines veniamus, fateris ea quæ propagatione gignuntur iſdem rebus deſtinari, quibus deſtinata fuerant primigenia? Exempli gra-

uir. Quod create sunt primę aues ad volā
dū, & ad genus suum propagandum, pro
pagatur eadē destinatio ad eas aues, quę
ex primarū semine progignuntur, vt hęc
quoq; create sint ad volandū. L. Fateor.
F. In homine quoq; idē opinor, fatebe-
ris, videlicet, quòd primis hominib. dictū
fuit, *Propagate*, id ad eorū posteritatē uni-
uersam pertinere. L. Est ita. F. De ima-
gine Dei verò idē dicemus Ludouice, an
nō dicemus? Faterisne nos oēs in Adamo
lapsos esse? L. Fateor. F. Faterisne etiā om-
nes in Adamo stetitisse? L. Et hoc fateri ne-
cesse est. Nec enim labi potest, nisi qui
stat. Sic autē intelligo nos in eo stetitisse, &
fuisse, quomodo dicitur Leui decimatus
fuisse in lumbis Abrahami, cū tamē Le-
ui nondū esset nisi in semine Abrahami.
F. Fuimus igitur oēs eidē vitę eadem cō-
ditione destinati, quippe omnes ad eadē
imaginē Dei cōditi. Quid tu ad hoc re-
spōdes? L. Nihil ego: Sed legebā proximē
responsonē eiusdem doctōris, quē mo-
do citavi ad istud ipsum argumētū, quę
quantum memini, sic habet. *Destinationē*
illā, quę primus homo cum suis posteris fuit
ad vitam destinatus fuisse cū conditione con-
iunctam videlicet si obediret mandato. Hanc
verò de qua Apostolus, & sacra litera memi-

Heb. 7.

merunt, ubi de scriptis in libro vitæ, et electis
 mentionē faciunt, esse sine conditione. F. At
 istud quidē, primū nō respōdet ad argu-
 mentū meū. Ego enim contendo, nō par-
 tē hominum, sed oēs homines in Adamo
 fuisse vitæ destinatos. Hoc argumentum
 doctor iste si refellerē vult, oportet vt o-
 stēdat, nō oēs fuisse vitæ destinatos. Nūc
 nihil tale facit: sed aliō desectens, osten-
 dit destinationē fuisse cū conditione cō-
 iunctam: quasi verò hic de conditione ac
 nō de vniuersitate destinationis agatur.
 Deinde quod dicit, Apostolū, & sacras li-
 teras agere de scriptis in libro vitæ, & ele-
 ctis: id maximè contra ipsam facit. Fuit
 enim Adamus quoq; electus, & in libro
 vitæ scriptus: Itaq; erat quòd gauderet,
 neq; tamē deleri nō poterat, & libro mor-
 tis inscribi: eāq; ob causā Deus ei ad vitā
 creato mortē minatus est, nisi obediret.
 Postremò q̄ dicit eā, quæ in Christo fit
 destinationē ad vitā, carere cōditione, nō
 verū dicit. Habet. n. hæc quoq; destinatio
 easdē prorsus cōditiones quas habuit illa
 prior; Qui crediderit, in q̄, & baptizatus
 fuerit, saluus erit. Qui pseuerauerit vsq;
 in finē. Si spiritu facta carnis pemēritis,
 viuetis. Hæc & aliæ penē innumerabiles.

conditiones in hac destinatione proponuntur. LVD. Attende. & hoc fatetur hic doctor. Sed dicit, *Vi prædestinationis certæ & infallibilis præstari, vt euangelio fidem habeamus, & recte viuamus, & perseueremus.* FED. Et istic ipse sibi aduersatur: Fatetur enim conditionem quam modo negauerat. Deinde quod dicit, id præstari vi certæ, & infallibilis prædestinationis, nihil ad rem pertinet. Non enim hic quæritur, quamam vi id præstetur (quod idem in Adamo quoque quæri potuisse) sed an salus per Christum cum conditione nobis promittatur atque destinetur. Quare si quid habes solidius, & probabilius, profer in medium. Sin nihil habes, nos his omissis veniamus ad Dei præceptum. Sic igitur Adamo præcipit: *Omnibus paradisi arboribus vesceris, præter arborem scientiæ boni atque mali. Nam si ea vesceris, moriere.* Age iam Ludo uice, fateris Dei voluntatem antea occultam, eius præcepto hoc patefieri, an potius Deum dicemus fuisse simulatorem, aliud cogitantem, aliud præcipientem? LVD. Faciunt tuæ superiores rationes, vt fateri cogar Deum id velle quod præcipit, nec habere duas voluntates. FED. Voluit

Voluit igitur, vt Adamus ab esu illius arboris abstineret. LV D. Voluit. FED. Et Adamus contra Dei voluntatem comedit permittente Deo, habuitque comedendi facultatem à Deo, (Nec enim comedere potuisset, nisi Deus eam comedendi potentem creasset) & voluntatem quidem etiam à Deo, sed comedendi voluntatem à seipso. LV D. Ita FED. Atque hæc fuit veteris Adami inobedientia, per quam mors intrauit in mundum, vt docet Paulus. Est enim inobedire (vt ita loquar) contra præcipientis voluntatem facere. Itaque qui dicunt Deum verbis tantum peccatum, re ipsa velle peccatum mihi videntur à serpente magistro didicisse, qui dixit Eux: *Nequaquam moriemini.* Hæc nimirum erat interpretatio verborum Dei, qua contendebat Deum dum illis mortem minatur, aliud dixisse quam cogitabat, in quo serpens ille Deum faciebat simulatorem, qualis erat ipse serpens. Sic isti præcepta Dei interpretantur, vt dicant, eum non id velle, quod præcipit. Nos repudiata serpentis disciplina credamus simpliciter sacris literis, beatos pronunciantibus eos, qui exequuti fuerint voluntatem patris, hoc

*Satanæ do-
ctrina.*

est præcepta, quibus pater æternâ, & antea occultam voluntatem suam patefecit orbi. L. Negare non possum quæ tu dicis Federice. Sed turbant me, quæ contra ista ab alijs dici solent. Ea sunt Dei præscientia, Dei omnipotentia, & quædam oracula quæ istis videntur aduersari. Ad quæ omnia si responderis, non dubitabo totus in sententiam tuam concedere. F. Age igitur Ludouice, propone ista ordine, vt ea perpendamus, & de eis amicè, & sine pertinacia conferamus. Ac primùm de Præscientia. L. V. D. De præscientia non conuenit inter nostros. Sunt enim qui fatentur non præscientia, sed voluntate Dei fieri quæ sunt. Alij contendunt præscientia fieri, quæ cum certa sit & infallibilis, affirmât omnia sic fieri, vt aliter fieri nequeant. Quodd si ita est, videtur Adamus præscientia, & porrò voluntate Dei peccasse. Ad hanc opinionem velim vt tu mihi respondeas. F. Dic mihi, tales homines solentne ægrè ferre si quis ipsis contradicat? L. Adeo ægrè, vt etiam punire velint, si possint. F. D. Mihi videntur valde ineptè facere. L. Quonam pacto? F. Nonne stultus esset, si quis solis ortum impedire conaretur? L. Stultus.

eissimus. F. Cur? L. Quia id conaretur.
 quod fieri non posset. F. Atqui si certa,
 & ineuitabili lege prænotionis Dei sūt
 omnia, stultum est quēquā impedire vel
 le quominus tibi contradicat, cum semel
 statutum sit, vtrum tibi contradicturus
 sit, an non sit, neq; id vitari possit. Quod
 idem dico de omnibus rebus. Itaque in
 eo mihi videntur simillimi Herodis, qui
 oraculo, quo prædictum fuerat fore, vt
 Iudeorum rex Bethleheme nasceretur,
 credēbat, (Nisi enim credidisset, nunquā
 timuisset) & tamen id oraculum falsum
 reddere conabatur. Nam si, vti conaba-
 tur, Christum occidisset, oraculum illud
 falsum fuisset. Quod si irritum fieri po-
 terat, non erat quod id Herodes tam quā
 certum oraculum formidaret. Sin irri-
 tum fieri non poterat, stultum erat niti
 contra fatum ineluctabile. Quod idem
 dico de istis. Si enim credunt omnia
 fieri ineuitabiliter, stultū est aliquid con-
 trā niti. Sin aliquid vitari posse credunt,
 falsò docent, illam suam rerum ineuita-
 bilitatem. Christus quidem aliter censu-
 it. Reprehendit nostram curam, & cona-
 tum in ijs rebus, quarū arbitriū nullū pe-
 nes nos est. *Non potestis inquit vnum cubi-*

rum addere statura vestra; quid frustra
estis solliciti? At idem per interpretem su-
um Paulum iubet; vt salutem nostram
cum timore procuremus ac tremore.
Quod si in omnibus rebus staret illa fa-
ti lex indeclinabilis, liceret hic responde-
re dictum illud Christi; Cur frustra si-
mus solliciti? inutilis est omnis cura no-
stra; nihilo plus in salutis nostræ nego-
cio possumus, quàm in statura nostri cor-
poris. Ex his perspicuum est, opinor, mi
Ludouice, quædam ita fieri, vt in his ni-
hil possimus. Itaque de ijs sollicitum esse
stultum est. Alia eiusmodi esse; vt in ijs
multum possit conatus, & vigilantia ho-
minis, itaque in his iubet nos vigilare.
Huius rei similitudinem habemus lucu-
lentissimam in agricola; cuius officium
est agrum colere, & conserere; alioquin
frustra messem sperabit: Sed de pluuia, &
tempestatibus sollicitum esse, stultum est:
quippe quæ non sint eius arbitrij. Sed vt
ad rem veniamus, cum de ijs loquimur,
quæ in Deo inesse dicuntur; Vtrum se-
cundum naturam loquimur, an contra
naturam? LVD. Non intelligo quid ve-
lis. FED. Iam intelliges: Vtrum natura
prius est, vox an auditio? LVD. Vox. FED.
Non

Non igitur ego nunc vocem edo, quia tu eam audis, sed eam tu audis, quia ego edo. **LV D.** Rectè. **FED.** Idemque dicemus de visu; Non ego ideo sum, quia tu me vides; sed tu me vides, quia ego sum. **LV.** Ita est. **FED.** Quid de Deo dicemus? Vtrum me Deus audit, quia ego loquor, an ego loquor quia me Deus audit? **LV.** Istud esset contra naturam: Deus te audit, quia tu loqueris. **FED.** Pendet ergo Dei auditio ab oratione mea. **LV D.** Pendet. **FED.** Et idem dicemus de videndo. Videt me Deus quia ego sum. **LV D.** Ita. **FED.** Quid de sciendo, Ludouice? nonne in deo idem est scire, & videre? **LV D.** Est. Nec enim habet Deus corporeos oculos, quibus videre dicatur. **FED.** Non igitur ideo fit aliquid, quia Deus id antè sciuit: Sed ideo sciuit Deus, quia id futurum erat; nisi velis loqui cōtra naturam. **LV D.** Sed dicunt scientiæ Dei aliam esse rationem quàm hominum: Dei enim scientiam esse certam, ideoque ab ea omnia pendere, & fieri. **FED.** Et quidem Dei auditio est certissima Ludouice. **LV D.** Est. **FED.** Pendebit igitur vox mea ab auditione Dei. Quid ais? Admittemus has absurditates Ludouice? An potius vide-

redibim⁹ ad naturā? Dic enim mihi, quæ facis tu, vtrum scientia facis, an voluntate, & potestate? L. Voluntate, & potestate. FED. Inestné in Deo voluntas, & potestas? L. Inest. FED. Atqui si Deus scientia agit, superest vt sit eius voluntas, & potestas iners. aut si placet permutare officia: si agit Deus non voluntate, & potestate, sed scientia, dicendum est vicissim eum scire non scientia, sed voluntate, aut potestate, quæ non minus absurda sunt quàm si eum auribus videre, & oculis audire dicas. Nolumus inuertere rerum naturam. De Dei scientia, vt & de cæteris nihil scimus nisi quatenus eius scientiæ imaginem cernimus in hominis scientia. Itaque, & de hac, & de cæteris, quæ Deo tribuuntur, debemus humano more iudicare. Quòd si velis quæcūq; certa sunt, hoc est, certo sciuntur, eodem esse necessaria, ipsum etiam Deum necessitati subijcies, quippe cui sint omnia certa, etiam quæ ipsemet facit, aut factur⁹ est, sed nō ideo facit necessariò. Certò sciebat, se mihi daturū esse filiū, an propterea necessariò dedit? An non potuit nō dare? Aut an ideo dedit, quia sciebat? mō ideo dedit, quia pro sua bonitate voluit, ac de
circuit:

creuit: & quia daturus erat, sciuit se datu-
 rum esse. Sciebat Christum non petitu-
 rum duodecim legiones angelorum ad
 pugnandum pro se; an ideo Christus ne-
 cessario non petijt? An petere non potu-
 it? Imò petere potuit, sicut ipse dicit, & ta-
 men non petijt. Et deus certò sciuit eum
 non petiturum esse: nec tamen fuit vlla
 non petendi necessitas: ita est ordine natu-
 ræ voluntas & decretum primum, rei ef-
 fectio, secunda; scientia verò tertia. Ita-
 que cum de facto agitur, nulla habetur
 scientiæ ratio. Est enim scientia non
 effectio, sed visio, siue cognitio cer-
 ta rei siue præsentis, siue præteritæ,
 aut futuræ, siue constantis, siue incon-
 stantis, siue necessariò, siue fortuito ac-
 cidentis. Neq; propterea incerta est sci-
 entia, licet res moueatur, aut mutetur.
 Quemadmodum si lapidis huius color
 subinde mutetur, & ego cum modò albū
 modò nigrum videam: non propterea in-
 certus est, aut mutatus visus meus, sed co-
 loris mutationē certus & immutatus cer-
 nit. Aut si video moueri fluctibus nauē,
 non propterea mouetur visus meus, sed
 rei quæ mouetur adhæret ipse immo-
 tus; quemadmodū ipsi naui affixus cla-

vus manet immotus, & tamen hærens
 naui, quæ mouetur. Sic igitur de Dei sci-
 entia dicamus. Siquid enim fit decreto,
 non fit scientia: aut si fit scientia, non fit
 decreto. Quemadmodum si vides ocu-
 lis, non vides auribus: aut si vides auri-
 bus, non vides oculis. Possunt hæc mul-
 tis exemplis ostendi. Sciebat Deus euas-
 furos omnes illos, qui in naui cum Pau-
 lo agitabantur tempestate: neque tamen
 necessario euaserunt, poterantque non
 euadere: quippe cū Paullus paulo pōst
 dicat; *Nisi hi remanserint in naui, vos eua-
 dere non potestis.* Sciebat Deus fore, vt
 Nabuchodonosor in brutam naturam
 conuerteretur: nec solum sciebat, sed e-
 tiam decreuerat: & tamen poterat illud
 malum vitare Nabuchodonosor, non
 minus quàm mortem vitauit rex Eze-
 chias, vt apparet ex verbis Danielis: qui
 ei consulit, vt pœnam illam eleemosynis
 redimat: quod certè nunquam Daniel
 consulisset, nisi fieri posse sperasset.
 Quemadmodum Dauid pro filij vita o-
 rare desijt, postquam spem amisit. Quā-
 obrem sic statuamus: Cum de Dei actio-
 nibus agitur, non esse admiscēdam eius,
 scientiam, neq; quicquam ad actionem
 refer-

referre utrū sciat aliquid, an nesciat, sed
 utrum velit, & decreuerit, an secus. Quæ
 fiunt enim sciente Deo, eadem fierent
 etiam si Deus ea nesciret, si modò causæ
 manerent. Itaque veniamus ad alia, nisi
 tu aliquid habes quod cōtrā dicas. **L V D.**
 Ego verò nihil. Proinde veniamus ad
 Dei omnipotentiam sicuti propositum
 fuit. Igitur de Dei omnipotentia, hoc ob
 iici solet: Deus quæcunque vult facit;
 quod si volēbat, ut Adamus præcepto o-
 bediret, cur non fecit cum posset? Atqui
 non fecit; noluit ergo: ex quo efficitur,
 ut fuerit præceptum eius voluntati con-
 trarium, aut si voluit, & non fecit, non
 potuit. Ex quo efficitur ut non sit omni-
 potens, id quod dicere absurdum est. I-
 tem si vult omnes saluos fieri, & tamen
 non omnes saluos fecit, sequitur ut non
 possit. Hæ sunt super hac quæstione diffi-
 cultates, sanè non parvæ, à quibus si tu
 me expediueris, equidem non medio-
 crem tibi habebo gratiam. **F E D.** Expedi-
 et te veritatis author ipse Deus. Ego quā-
 tum ipse mihi pro sua misericordia dede-
 rit, operam dabo, ut difficultates istas ex-
 plicem.

Principiò fateberis, cum omnia vide-

re, & scire Deus dicitur, id intelligi de ijs
 quæ videri sciriq;ue possunt, hoc est quæ
 vel fuerunt, vel sunt, vel futura sunt: si qui
 dem quæ nec fuerunt, nec sunt, nec futu
 ra sunt, ea sciri aut videri non possunt.
 L. Fateor. F. Item cum omnia audire dici
 tur, id intelligendum esse de omnibus,
 quæ audiri possunt. neq; enim colores
 audire Deum rectè dixeris. L. Ita est. F.
 Similiter quum Deū dicimus posse om
 nia, id opinor intelligi debet, de ijs quæ
 fieri possunt. L. Rectè dicis. F. Sunt autē
 quædam quæ fieri omnino nō possunt.
 Nam vt non fuerit, quod fuit, aut vt bis
 decem viginti non sint, aut vt iustitia, aut
 vt tenebræ, & lux sint idem, & huius ge
 neris alia, fieri non possunt. Itaq; quærē
 dum non est, vtrum Deus hæc possit, nō
 magis quàm, vtrum possit audire colo
 res, aut videre voces. L. Assentior. F. Ta
 lia cum fieri non possint, ne vult quidem
 Deus. Si enim vellet, & non possent om
 nia quæ vellet; itaq; non esset omni po
 tens. L. Ita est. F. Sunt, & alterius generis
 quædam, quæ & ipsa dicuntur impossi
 bilia (liceat enim nobis hoc verbo uti)
 qualia sunt illa: *Sine fide impossibile est pla
 cere Deo. Item. Quomodo possetis bene la
 quid*

qui, cum sitis mali? Itē. Nemo potest duob. dē
 minis servire. Itē. Pater si fieri potest declino
 hoc poculum. id quidem fieri nō poterat,
 alioquin impetrasset. Et horū nihil vult
 Deus. L. Fateor. F. Est & tertium genus
 eorum, quæ videntur à Deo fieri posse il
 la quidem, sed quia sunt cōtra naturam,
 ea non vult author naturæ Deus. Exem
 pli gratia: posset, credo, efficere vt felis es
 set elefanto robustior: sed quia naturæ
 pportio nō patitur, vt tātula mēbra tātā
 habeant vires, non vult Deus violare à se
 conditam naturam. Posset & in summis
 alpibus optima vina creare, & efficere, vt
 in Hibernia tātī essent folis ardores, quā
 ti sunt in Africa, & vt in tribulis uva, & in
 spinis ficus legeretur. Sed quia hæc natu
 ra nō fert, nihil vult De^o cōtra naturā. I
 taq; hæc quoq; opinor dicimus fieri nō
 posse. L. Hic ego tibi nō assentior Federi
 ce. F. Quare? L. Quia video multa à Deo
 facta esse cōtra naturā, qualia sunt cōuer
 sio Mosaiicæ virgē in serpentē, & aquę in
 sanguinē, & asinē Balamī locutio, deniq;
 omnia quæ in sacris literis commemorā
 tur miracula: quæ ideo miracula dicūt,
 quia contra naturam facta sunt. F. E. D. At
 nos non de miraculis, sed de perpetuo &

Matth. 7.

Luc. 6.

naturali operum Dei tenore loquimur. Quanquam ne in miraculis quidē quicquam absurdē fieri video, si rite intelligas de qua absurditate loquar. Quod loquuta est asina Baalami, est illud quidē contra naturam iumentī: sed eatenus absurdum non est, quod ore loquuta est. Absurdum esset, si auribus aut pedibus fuisset loquuta. Ab huiusmodi absurditatibus ego dico abesse opera Dei; & arbitror te satis intelligere quid mihi velim. Nulla est in oratione mea captio. Si quid forte temerē concesseris, licebit reuocare; Non enim victoriam, sed veritatem quærimus. **LYD** o. Age intelligo te, perge. **FE D**. Igitur cum de Dei potestate agitur, dico, Deum posse omnia, quæ vult, sed nihil velle, quod vel impossibile sit, vel absurdum. Hoc tu mihi concedis? **LYD**. concedo. **FE D**. Iam cum Deum dicimus voluisse, vt Adamus obedi- ret, aut nunc velle, vt omnes salui fiant, sic intelligendum esse dico eius voluntatem, vt nihil velit, quod vel impossibile sit, vel absurdum. **LYD**. Esto sanē. **FE D**. Nunc perpendamus quænam fuerit Adami conditio, atque natura, vt perspicere valeamus quomodo voluerit eum
Deus

Deus obedientem esse. Fateris Adamum creatum fuisse ad imaginem Dei? L v d. Fateor. F e d. Imaginem autem Dei quā tu putas fuisse? L v d. Malim ipse ex te audire. F e d. Ego verò de ea nihil hic explicatius affirmabo, tantum hoc dicam; cum Deus esset bonus, & omnia à Deo creata fuisse non solum bona, verum etiam valde bona, Moses scripserit, quæcunque tandē fuerit in homine imago Dei, non potuisse à bono Deo hominem creari non bonum; & hoc tu mihi, opinor, concedes. L v d. Omnino. F e d. Non fuit ergo creatus ad peccandum Adamus. Si quidem bonum esse, & ad peccandum creatum esse, contraria sunt, & naturæ repugnantia. L v d. Ita est. F e d. Atque peccauit. L v d. O v. Ita. F e d. Habuit ergo liberam, non seruam voluntatem. L v d. Sine dubio. Si enim seruam habuisset, nihil nisi id ad quod creatus erat facere potuisset. F e d. Rectè dicis, & sanè eius conditione dignum fuit, vt cum liberi Dei filius esset, ipse quoque liber esset, alioquin non ad Dei, sed ad Diaboli imaginem creatus fuisset, si peccati seruus, aut ad peccati seruitutē creatus fuisset. Iam verò voluntas libera cogi non potest. Si

enim cogatur, hoc ipso quod cogere non solum libera esse, sed voluntas esse deberet. Quemadmodum ignem si calore, aut glaciem si frigore priuare velis, desinet & hæc esse glacies, & ille ignis. Itaque hoc ipsum discrimen est inter appetitum, & voluntatem, quod voluntas libera, appetitus seruus est. Ideoque voluntati cum conditione imperatum est. Appetitui non imperatum est: sed appetitus ipse animalibus imperatus est. Igitur quod iussit Deus animantibus, ut genus suum propagarent, appetitum in eis generauit, & sine vlla conditione imperauit. Itaque appetitu neque cætera animalia, neque homo ipse peccauit. Est enim peccatum, quod committitur contra legem: lex autem appetitui dari nulla potest. Si enim daretur, esset contraria legi naturæ, quæ appetitui moderatur. Exempli gratia, natura comparatum est, ut postquam diu ieiunaueris, esurias, quæ esuries appetitus est. Iam si qua lex vetaret esurire, esset naturæ contraria, & ideo iniusta, atque intolerabilis: quippe cui obediri non posset. Sed si qua lex vetat comedere quamuis esurias, ea tolerabilis est, quippe quæ non appetitui, sed voluntati præcipiat, quæ

quæ est eiusmodi, quamvis esurias, possis tamen abstinere. Quod nisi voluntas vires has haberet, tam frustra ei præciperetur, quàm appetitui. Si homo, inquam tam necessariò voluntate ferretur ad peccandum, quàm appetitu ad esuriendum, superuacaneum & absurdum, ne dicam iniustum esset, eius voluntati præcipere ne peccaret. Quæ cum ita sint, sic statuamus, ADAMI VOLUNTATEM DE I PRÆCEPTO COGITIONE POTUISSE. Dicam tibi similitudinem vnam aut alterâ, ex quâ rem clarius percipias. Quâdiu natum gestat mater in utero, aut etiam quamdiu iam editus, nulla adhuc voluntate, sed duntaxat appetitu fertur infans, nihil ei mater præcipit, sed duntaxat corpore gestat, manibus quæ vel intuitum aut inscientem regit. Cur ita? nimirum, quia appetitu fertur infans, cui præcipi nihil potest. At posteaquam iam adoleuit, verbis regitur, non cogitur: & quidem sæpè multa contra matris voluntatem facit, ac tum demum peccare potest, quippe cum peccatum voluntatis sit, non appetitus. Sume aliam similitudinem: Cum puerum principio scribere doces, manu tua ducis eius

manum; postea verbis iubes ipsum suo arbitrio scribentem imitari præscripta. Idem quæ facis, eum loqui docens, principio verba præis: deinde iubes ut suo Marte iam loquatur, tatum semper præcipiens, quantum ipsum facere posse noſti. Iſta prudentia, & æquitas imago eſt æquitatis diuinæ, atque ab ea ducit originem. Deus ijs quæ vel appetitu, vel tãquam appetitu feruntur, ſic moderatur, ut mater infanti, aut ut tu tyroni puero. Terram, animalia quæ; nutu ſuo ſic fœcundat, ut ea non magis peccent in eius voluntatem, quàm puer, dum tu vel verba præis, vel manuducis, aut quàm infans in matris voluntatem dum vel utero, vel vlnis geſtatur. Atque idem dico de homine, quandiu infans eſt, & voluntatis expertus. Huic nihil præcipit Deus, non magis quàm beſtiæ, ſicuti neque mente capto. Itaque nec infans, nec mente captus peccare poteſt, non magis quàm reſtè facere. In quem enim non cadit virtus, in eundem ne peccatum quidem cadit. Eſt enim, ut iam dixi, peccatum, quod contra legem committitur. Legis autem principium eſt hoc. *Audi Iſrael*, ex quo perſpicuum eſt, eam legem non niſi ijs ferri,

ferri, qui audire possunt. At ubi iam volū-
tatis vltimū habet homo, iam ei præcipiū-
tur ea, quæ voluntate obeunda sunt, & i-
ta præcipiuntur, vt eius voluntas persua-
deri possit, cogi non item: alioquin non
esset voluntas. Hinc nascitur conditio:
*Si obedieris, viues: sin minus, morie-
re:* quæ nulla esse posset, si se voluntas in
vtriusque partē flexere non posset. Quid
enim absurdius vel cogitari posset, quā
si Deus sic Adamum alloquatur? Ego te
creaui ad peccandum, ita vt à peccato nō
magis abstinere possis quā ab esurie.
Verumtamen caue ne pecces. Nam si
peccaueris moriere. Nonne hic meritō
responderet Adamus: O Deus, cur non
me eadem opera esurire, aut spirare ve-
tas? Nonne deinde postquam peccauit,
iustiorē hanc excusationem habuisset,
vt diceret, Domine tua mihi destinatio
necessitatem iniecit, quā vt in Euam
culpam reijceret? Mihi crede si in præde-
stinatariorum istorum opinione fuisset, à
tam bona defensione ad tam malam nō
deflexisset. L. v. d. Sed sunt qui dicant, De-
um homini sic imperare quæ fieri ne-
queunt, vt pater filio infanti qui ambula-
re nondum possit, imperat vt ad se veni-

at; quò discat infans imbecillitatem su-
am, & totus à patre pendeat. F E. Faciunt
isti Deum ludentis, nò seri j seueriq; pa-
tris similem. Quæso te, mi Ludouice, si
ludit, ac nò seriò loquitur Deus cū quid
præcipit, cur nò ludit etiam dum mortē
minatur inobedientibus? aut si tū quoq;
ludit, cur seriò, nò ioco interficit eos, qui
bus mortē minatus est nisi obediuerint?
Quod certè nullus pater filio facit, si ei
ioco mortem minatus est. Cur Adamū,
cur Israelitas tam seuerè puniuit? Cur
non præbuit se ludentem patrem in pœ-
na, si in præcepto præbuerat? Cur ludi-
crum præceptum sequitur poena non lu-
dicra? Præterea cur quæ præcipit Deus,
præstant aliqui? Cur Iosua & Caleb
officium suum Deo præstare potuerunt,
si Deus ea præcipit, quæ fieri nequeant?
An hic adhibebitur subtilius aliqua di-
stinctio, qua Caleb, & Iosuas distingu-
antur ab alijs, ostendatq; Calem, Iesu-
amq; potuisse: alios non itē? Sed cur vera
seriaq; & hos merces, & illos pœna sequi-
tur, si non vtriusq; seriò præcipiebatur, sed
illis ioco, vt infirmitatem suam agnosce-
rent, Iosua verò & Calebo seriò vt ea præ-
staret quæ iuebantur? O mi Ludouice,
caue

caue ne te cuiusquā hominis authoritas decipiat. Nihil est tam absurdū, quod nō dicat, quāuis doctus homo, si falsum defendendū suscepit. Aptius nos deū (qui nunquā ludit) cum se uero patre cōpara uerimus, qui nihil filio præcipit, nisi, qd filium præstare posse videat. Itaq; infanti nihil præcipiat: puero mandet puerilia: itemq; adolescenti & porrò viro, quæ aetati conueniant. Sic Deus populo suo puero, ritus ceremoniasq; præcepit, quib; fungi possent, sicuti reuera fūcti sunt, Iosua, & Samuel, reliquiq; iusti. Postquā deinde ex legis pædagogia excessit populus, maiora ei præcepta sunt à Christo, & ab Apostolis, eaq; ex professo, quæ in lege obiter dicta fuerant, videlicet ppter populi pueritiam. Atq; huius rei specimen habes in Christo, qui nihil vnquā ab ijs quos sanabat exegit, quod præstare non possent. Nunquam dixit demoniaci aut muto, *Quid vis ut tibi faciā?* Ineptè enim exegisset responsionē, quā neq; hic, utpote mutus, neq; ille utpote insanus, dare potuisset. Neq; puerū vnquā interrogauit an crederet: neq; mortuū an suscitari veller: neque claudō iussit ut ambularet, aut si iussit, vires cōtinuò dedit ad ambulādū, ne qd impossibile præciperet. Quod

si Christus nihil fecit, quod non facientem patrem vidisset: & omnia fecit quæ facientem patrem viderat, fatendum est, eandem esse rationem operum patris, quam filij. Quo fit vt fatendum sit nihil impossibile præcepisse Deum. Sed sunt quidam homines, qui dei populum semper in infantia detinent. Nunquam nè adolescet ecclesia? Nunquam nè ad adultam ætatem Christi venturi sumus? Ego vero credo, mi Ludouice, Deum nihil præcepisse, quod fieri non possit, & quod non tandem aliquando præstituri sint veri Christiani. Sed quum argumentum hoc longiorem sermonem requirat, aliàs, si volet Deus, de eo agemus. In præsentia ad propositum reuocemus orationem. Demonstrauimus Adami liberam fuisse voluntatem, ideoque cogi non potuisse: quod cum ita sit, non dubium est, quin Deus eam cogere noluerit. Quod igitur voluit, vt Adamus obediret, voluit vt obediret voluntate sua; quippe cum obedientia sit voluntatis, alioquin non esset obedientia, sed coactio, in qua nec vitium nec virtus esset eius, qui cogeretur. Quemadmodum si tu me præhensa manu mea cogas pulsa-

re

re fratrem meum, aut pauperi dare stipem, nec in stipe danda erit vlla virtus mea, nec in pulsando fratre vitium. Sic loquitur Deus in lege, cum puellam ruri per vim stupratam vetat puniri, quia nolens fecerit. Perinde enim id esse ac si quis per vim interficiatur. Ita fit, vt hic facta maneat omnipotentia Dei. Fecit enim quod voluit. Voluit autem vt esset Adami libera voluntas, quam deinde voluntatem violare noluit. Læsisset enim imaginem suam, ad quam fuerat homo conditus, fuissetque Deus ipse sibi, contrarius. Itaque nihil voluit quod esset illi liberæ voluntati contrarium. Sic enim rem accipe: Dum rex præfecto alicui tradit enssem ad puniendos impios, tradit liberum ensis vsum, & vult tamen vt non nisi impios interficiat. Sed potest præfectus, iniuste ille quidem, sed certè potest, etiam pios interficere, id quod non posset, nisi à rege enssem haberet. Quod si rex eum priuaret ense, ipse sibi aduersaretur, & ille ià præfectus esse desineret. Necessè igitur, vt aut pios occidendi potestatem habeat, aut præfectus esse desinat. L v d. Sed an non poterat efficere Deus, vt homo nihil nisi bonum velle pos-

set? F. O mi Ludouice, perinde est, ac si
roges, an non posset efficere, vt hominis
os dulcia tantum, non etiam amara gu-
stare posset, aut vt aures tantum suauem
cantum, non etiam suis grunnatum au-
dire possent. Perpetua, & inuiolabilis est
hæc regula naturæ, vt in quem cadit dul-
cedo, in eundem cadat & amaritudo: &
in quem cadit lux, in eundem cadant &
tenebræ, & in quem cadit virtus, in eun-
dem cadat & vitiū. Contra hanc legē nihil
vult Deus. L. Quid igitur de Christo di-
cemus? cadebatne in eum quoq; vitiū? F.
cadebat. Sed intellige dicta mea, ne fortè
offendaris. Caditne in Cygnū nigror? L.
Cadit, sunt enim eius plumæ tā capaces
nigri coloris, quā albi F. Sicut & in mel-
cadit amaritudo, adeo vt reipsa fieri pos-
sit amarū, & tamen nūquam est niger ci-
gnus. L. Nunquā. F. Sic intellige Christū
potuisse peccare, si voluisset, & quidē ad
peccandū fuit tētatus: sed restitit, & vicit,
perpetuūq; retinuit candorē iustitiæ. At
que in hoc sita est Christi virtus salusq;
nostra: quòd quēadmodū Adamus cum
posset nō peccare, peccauit, & ita seipsum
& nos imitatores suos perdidit. Sic Chri-
stus cōtrā nouus Adamus cū posset pecca-

re non peccauit, atq; ita seipsum, & porro
imitatores suos non secundum carnem,
sed secundum spiritum ambulantes, à dā
natione vindicauit. Quòd si peccare nō
potuisset, resistere peccato virtus nō fuis-
set, quemadmodum tibi quod à ferro co-
medendo abstineas, virtuti dari non po-
test: sed si à carne abstineas, potest. Quin-
imò quemadmodum tu ad ferrū come-
dendū tentari non potes, quia comedere
non potes: ita Christus si peccati capax
non fuisset, nunquam ad peccandum tē-
tatus fuisset. L. Enimuerò si ita est, neq;
Christus ipse in tuto videtur esse, neque
nos vnquam fore. F. Quare? L. Quia sem-
per erimus peccati capaces, semperq; pe-
riculū erit ne peccemus. F. Dic mihi Lu-
douice, Esne tu in piculo ne sciēs venenū
comedas, vt mortē tibi sanus cōsciscas? L.
Nequaquā. F. Cur? L. Quoniā venenū &
mortē odi: quippe cū sciam esse rē malā.
F. Et tamē posses venenū comedere si vel-
les. L. possem. F. Sic & nobis accidit: post-
quā certò cognouerimus quā malū sit
quantamq; mortem nobis cōciliarit pec-
catum, tam facilē ab eo abstinebimus,
quā à cognito veneno. Ac quod dixi de
Adamo, idem dico hodie de cunctis ho-
minibus: VULT OMNES DEVS SALVOS FIERI

Ioan. 5.

*sed cum ad salutem non nisi per fidem
veniri possit, seruari nemo potest, nisi
qui credat; credere autem non potest, ni-
si qui paratus sit relinquere omnia, & se-
qui Christum. propterea dicit, eos qui
gloriam alij ab alijs accipiunt, non pos-
se credere. Hinc fit, vt qui sibi renuncia-
re nolunt, seruari non possint: Ideoque
eos seruari nolit Deus, quia neminem
nisi hac conditione seruari vult. Accipe
similitudinem: Sunt ægroti multi in ali
qua domo, venit peritus bonusque me-
dicus, qui eos omnes sanare & velit, &
possit: Sed sunt eorum tres pertinaces,
qui medicinam, quia amara est, sumere
nolunt: atque hi seruari nequeunt; quip-
pe cum non nisi sumendo medicinam
procedat salus. Dico, de hoc medico dici
hoc posse: Hic medicus omnes ægrotos
sanare, & vult, & potest. Qui fit ergo vt
hos tres non sanet? quia ipsi medicinam
repudiant, sine qua sanari nequeant. O-
portet enim, vt docet Hippocrates, vt nō
solum medicus, sed etiam ægrotus fun-
gatur officio. Itaque medicus ægrotos
non nisi ea conditione sanare vult, si ipsi
iussa faciant. Sic Deus homines ita de-
mum sanare vult, si ipsi officio fungi ve-
lint*

lint. Ita manet integra Dei omnipoten-
 tia, nihilque velit, quod non efficiat. LV.
 Superest adhuc mihi scrupulus. FEDER.
 Quisnam? LVD. Cum iussit Deus, ut
 terra stirpes ederet, si terra stirpes non e-
 didisset, nonne fuisset irritum vanumque;
 Dei præceptum? FED. Fuisset. LVD. Quid
 cum iussit Adamo, & porro Israelitis,
 deinde ceteris nationibus, ut abstineret
 à peccato, & tamen non obediuerunt, non
 ne videtur irritum esse præceptum eius?
 atque ita sit, ut non sit omnipotens? FED.
 Responde & tu mihi vicissim, Ludouice.
 Cum iussit terræ ut ederet stirpes, edidit
 ne omnis terra stirpes? LVD. Nequaquā,
 sed ea demum quæ foecundabilis erat.
 Sabulum quidem & falsa cariosaque terra
 non edidit. FED. Et tamen fuit eius ser-
 mo non irritus. LVD. Vtique, in terra
 quidem foecundabili. FEDER. Quod si
 nulla terra fuisset foecundabilis, frustra
 præcepisset Deus. LVD. Omnino. FED.
 Sic & in homine tibi persuadeto: Si nulli
 vnquam homines vel fuissent, vel futuri
 forent, qui Deum toto corde diligerent,
 frustra id præcepisset Deus. Sed omnino
 omnia fieri necesse est quæ præcepit ip-
 se. Itaque tempus erit cum erunt homi-
 d.

nes, qui eum roto corde diligent, sicuti multis in locis promissum est. Quinamò & fuisse tales, sacræ literæ testantur, sicuti suo loco, volēte Deo, ostendemus, & hodie tales esse aliquos credo, tametsi ignotos mūdo: sicuti plerunq; fieri solet, vt presens iustitia ignoretur, eadē ex oculis sublata cognoscatur. Oportet enim idem omnino fieri, easdemq; præcepti vires esse in spiritu, quæ fuerūt in carne, vt utrobique dici possit: *ipse dixit, et facta sunt.* Quod si ij, quibus primis id præceptum est, non præstiterint, quæret Deus alios, qui præstent, sintq; veri Israelitæ, ex vera Aegypto. educti, ne sit inane præceptum eius. Quemadmodum vides in parabola nuptiarum filij regis, in qua, quoniā qui fuerant inuitati adesse noluerunt, iussit rex alios vocari, ne frustra paratæ forent nuptiæ. Sic vides Iudæos, qui ad cœleste regnum destinati, inuitatiq; fuerant, reiectos esse: & nos ne vacuus esset locus, in illorum locum suffectos. Sic & nos nisi in fide steterimus, resecabimur, & alijs, ne vacet locus, in nostrum locū summitrētur, donec tandē inueniat Deus veros Israelitas, qui eius præceptis pfectē obediāt. Ita fiet, vt eius præceptū, non sit irritum,

tum, quin tanquam foecunda pluuia foecundet terram cordis verorū & foecunda biliū hominum. L. Non possum tibi contradicere, & planè mihi de Dei prænotione, & omnipotentia satisfecisti: superest, vt explices etiam oracula quæ istis aduersari videntur. F. Faciam verò mi Ludouice quantum Deus dabit, si tamè hoc præfatus fuero, non posse in istis explicandis curioso homini satisfieri. Sunt enim pleraque oracula, quæ quia pro ratione vel hominum, vel temporū diuersa edita sunt, plerunque videntur inter sese contraria quamuis non sint. Hinc fit, vt prout affecti sunt homines, ita oracula in partem suam trahant. Quòd si male affecti sunt, fieri non potest, vt nō male omnia interpretentur. Hinc existunt tam diuersæ, & contrariæ hominum opiniones ex iisdem oraculis: quoniam ea tanquam per coloratum vitrum intuentur. L. Bono es animo, spero me non esse curiosum: tamen cupio rem diligenter explicari, & contraria refelli, quo possim deinceps percepta veritate, per eam sine dubitatione, aut cunctatione incedere. F. Age igitur, propone, L. Primū illud Salomonis obijciūt Omnia fecit Dñs, propter seipsum, et ā

impios ad diem malam, siue ad diem pœnarum. F. Dic mihi Ludouice, amanti nē animantes omnes suos foetus natura?

LVD. Amant. FEDER. Vnde habent hunc amorem? LVD. A Deo. FED. Habet ergo Deus hunc amorem multo magis: siquidem eum impartit alijs. LVD. V. Habet.

FRD. Amat ergo Deus suos foetus. LVD.

Amat. FED. Amat ergo impios, siquidem

eos genuit. Quid hæsitas? LVD. Videtur

etiam impios amare, quandoquidē Chri-

stus dum docet amandos esse nobis ini-

micos nostros, adducit exemplum patris

cœlestis, qui malos æquē compluat, & so-

le collustret atque bonos, quod benefici-

um certē amoris argumentum est. FED.

Si amat, ergo non creauit eos ad pœnas.

Nam pœnæ sunt odij, non amoris. Et

Mala. I.

Deus dum dicit se odisse Esau, id ostē-

dit ex pœnis, quibus eū affecerit. Quid

iterum hæres? LVD. V. Fortassis temere

concessi, Deum amare impios. FED.

Remitto tibi confessionem istam. LVD. V.

Quid si dicamus, Deum odisse impios?

FED. Nihil magis ista via euades. Si e-

nim odit impios, quos creauit, odit foe-

tum opusque suum, id quod est contra

naturam. Præterea odit bonum. Vidite e-

num

nim omnia quæ fecerat, esse valde bona:
 quod si fecerat impium, erat impius bo-
 nus, & si odit impium, odit bonū, & por-
 rò odit seipsum, qui bonus sit. **LV.** Quid
 igitur, an non creauit Deus impium?
FED. Ille verò non creauit, si propriè lo-
 qui volumus sicuti debemus, cum rem
 quampiam diligentius examinamus.
 Quod enim natum est ex carne, caro est
 & quod natum est ex spiritu spiritus est:
 & quod natum est ex bono, bonum est.
 Quod si impius natus est ex bono Deo,
 bonus est: quo quid potest magis impiū
 dici? **LV D.** Quis igitur creauit impium?
FED. Dicam. Genuisti nē tu musicum?
LV D. Ego ne? qui sūm à musica alienis-
 simus? **FEDER.** Et tamen filium genuisti,
 qui musicus est. **LV D.** Ego filium genui,
 musicum genui is qui musicam docu-
 it. **FED.** Habet ergo filius tuus patres du-
 os. **LV D.** Non habet filius meus patres
 duos, sed habet filius meus musicus pa-
 tres duos. **FEDER.** Sic & de Galatis dice-
 mus à Paulo genitis, hoc est institutis.
 Erat Paulus pater, non Galatarum, sed
 Christianorum Galatarum. **LV D.** Erat.
FED. Quod si quis deinde ex Christia-
 no Galata, effecisset Antichristianum Ga-

latam, non propterea dicendū esset à paulo fuisse genitum Antichristianū. L. Minimè verò. Id enim Pauli filius dicitur, quod Paulus genuit, videlicet Christianitas. F. Sic & de Deo tibi persuade. Creauit Deus hominem bonum. Homo bonus est Dei filius. Deinde homo serpentis doctrina ex bono factus est malus, eius malitię pater est Satan, qui eam genuit. Quòd si musci pater dicitur magister musicę, etiā mali pater dici debet magister mali, qui Satan est. Ita fit vt hominis pater sit Deus, mali pater sit satan. Est. n. homo nomē substātię: hęc creauit Deus. Malus verò est nomē formę, cui⁹ formę autor est Diabolus. Similis est illa Christi locutio: Soluite quę sunt Cęsaris Cęsari, & quę sunt Dei Deo, Atq; nūmi materia erat Dei, sed imago, & inscriptio Cęsaris. Neq; enim inscriptū & imagine illa figuratū creauerat Deus illud metallum Sic & simulachra vocant prophete opera manūū hominum: nō enim simulachra creauit Deus, quanuis lignū aut saxū creauerit. Cum aut, suum quisq; fœtū amet Deus amat in homine id quod ipse creauit, videlicet, hominē: Satan quoq; amat in homine id quod ipse Satan in eo creauit,

uit, videlicet peccatum. Cumq; sit Satan
Deo cōtrarius, odit Deus opera foetusq;
Satanæ, hoc est, impios satanæ filios, sicut *Ioan. 8.*
eos Christus appellat, cū tamen eos pau-
lo antè confessus fuisset esse filios Abra-
hami. Erat enim Abrahamus iudæorum
pater: sed impiorum pater erat Diabol⁹.
Hinc illa sententia, Hominem sanguina-
rium, & dolosum abominatur Domin⁹.
Item odisti omnes maleficos. Quinetiā
Solomon eodem isto loco, quem tu mo-
dò citasti sic scribit: Abominatur Domi-
nus omnes mente superbos. L. Quid igi-
tur sibi vult Moses dum scribit, à Deo cre-
atos fuisse cœlos & terram, eorumq; om-
nes copias? siue omnia quæ in eis cōtinē-
tur? F. Peccatum non est facta, aut creata *Peccatum
non est cre-
atura.*
res, sed creatæ rei corruptio. Sicuti putre-
do pyri, est pyri corruptio. Itaq; nō possis
propriè dicere pyri putredinem creatam
aut factam esse: nisi velis vt idem sit face-
re, & infectum reddere, quod fieri non
potest: quod idem dico de peccato. Est o-
mnino peccatum non creatæ res, sed crea-
tæ rei videlicet iustitiæ de creatio, vt italo-
quar. L. Atqui tu modò dicebas, Satanā
esse patrē malitiæ, quod si ita est, genita,
creataq; fuit malitia. F. Malitia est bo-

nitatis corruptio; cuius corruptionis auctorem appellamus humano more Patrem, seu creatorem corruptionis; cum, si propriè loqui velis, dici potius debeat de creator, siue corruptor integritatis. Sic est Deus creator omnium quæ creata sunt. L v d. Cur dicit ergo Solomo, impium à Deo factum esse? si quidem impij pater aut creator non est Deus? F e d. Quemadmodum dici possit, patrem te esse musci, hoc est homini qui nunc musicus est, quamuis tu eum musicum non genueris. (Sic enim vulgo loquimur, sed minus propriè.) Sic & sacræ literæ loquuntur aliquando. Vt Iobus, qui dicit, impiū malefacere sterili, vt non pariat. Hoc est, reddere foeminam sterilem, vt lateat stuprum, vt sit idem malefacere sterili; quod malefacere foeminæ, quæ postea sterilis fiat. L v d o. Iam hic nascitur alia etiam maior difficultas. Si enim non creauit Deus impium, sed bonum hominem, & tamen eum ad poenam creauit, efficitur vt bonum creauerit ad poenam. F. Ita est, Ludouice, quin etiam si neminem punit, nisi propter eius scelera, & tamen creauit aliquos ad poenam, necessè est vt eos creauerit ad causam poenæ, ne

Iob. 24.

ne eos sine causa puniret; hoc est, ad scelera. Imò verò necesse est, cum omnes in vnius semine creauerit, ut omnes ad peccandum creauerit, si modò aliquos ad peccandum creauit. Iam dic mihi Lud. Si Deus quosdam ad pœnam creauit, cur creauit ad pœnam? LVDOV. Ut ipse Deus in ipsis puniendis laudaretur. FE. ob quam virtutem? LVDO. ob iustitiam, quòd iniustos puniuerit. FED. A quibus autem laudaretur? LVDO. Nimirum ab hominibus. Nam quod ad ipsum attinet, etiam ante creatos homines semper fuit in sese gloriosus, nec ad gloriam illam talibus egebat supplicijs. FED. At istam quidem ab hominibus gloriam longè facilius, & melius assequeretur creando homines liberæ voluntatis, non ad peccandum, sed qui peccare possent, si vellent. Ita iustè puniri viderentur, qui liberè peccassent. Nunc si creauit homines ad peccandum, eosque porrò peccare facit, non est quod ex eorum supplicio ullam expectet ab hominibus gloriam. LVDO. Quare? FED. Quia iustitiam istam (si tamen iustitia est) comprehendere nemo potest, sicuti tute principio ex magistrorum vestrorum sententia di-

*Rom. I.**Num. 14.**Deu. 32.*

xisti. At qui vt laudetur Dei iustitia, necesse est, vt cognoscatur. Itaque Paulus homines hoc nomine reprehēdit, quòd cum Deum cognouissent, non ei dignā Deo gloriam, gratiamq; tribuerunt. Hic vides gloriæ tribuitionem à virtutis Dei cognitione nasci oportere. Videbat hoc Moses, Cum Domini seueritatem moliret his verbis: Vbi hoc audierint Aegyptij, ceteræque nationes, dictitabunt, te quia populum hunc in promissam terram introducere non potueris, eum in desertis maëtauisse. Itemque Deus ipse, vbi sic loquitur: Equidem statueram eos ita profligare, vt eorum memoriam ex hominibus tollerem, nisi vererer ne hostes, eorum aduersarij (qua sunt improbitate) seipso ignorantes, hoc totum factum suis præclaris viribus non Domino tribuerent. Vides, vt Deus nolit duntaxat in se, & reipsa esse virtute præditus, sed etiam hominum, & quidem improborum, iudicio, nedum proborum. Nūc ista vestra Dei iustitia est etiam probis, & à Christo ipso iustificatis incomprehensibilis. Quid si nō est iustitia? Quid si est etiam summa iniustitia, quam vos putatis iustitiam? **L V D O V I C.** Quonam pactos

pacto? F. Dicam, sed attende diligenter
 dicta mea, & rationes noli rejicere ante-
 quam finem audiueris. Faterisne de Dei *Dei iusti-*
 iustitia humano more esse iudicandum, *tia.*
 quemadmodum antè docuimus de sci-
 entia? L. Fateor. F. E. D. Fateris & iustitiam
 per se esse iustitiam: ita vt non possit nō
 esse iustitia: quemadmodum lux non po-
 test non esse lux, & calor non potest non
 esse calor? L. Et istud fateor. F. Iam ad
 rem veniamus, si te geniturus pater tuus
 ita decreuisset: Volo gignere filium ad
 interficiendum. Itaque vt eius interfici-
 endi occasionem habeam, gignam eum
 apedem, deinde ei imperabo vt ambu-
 let, & quia ambulare non poterit, eum in-
 terficiam nonne diceres, iniustum in te
 esse patrem tuū? L. Planè. F. Quid si De-
 us ita te creasset, vt rectè facere non pos-
 ses, deinde iuberet te rectè facere, & quia
 non posses, te perderet: nonne esset iniu-
 stus in te? Nonne id perinde esset ac si te
 ambulare iuberet, cum tibi pedes non
 dedisset? L. Non possum equidem nega-
 re: sed tamen ad ista respondent nostri.
 Dei volūtatē summā esse iustitię re-
 gulam, vt, quicquid vult, id, eo ipso quod
 vult, iustū habédū sit. Itaq; si velit aliquē

damnare qui non modò nihil peccauerit, sed ne quidem adhuc sit, id eum iuste facere, neque cur ita faciat vllam causam esse, nisi quia voluerit. F. E. D. At istud quidem non est Dei iustitiam defendere, sed Deum iniustitiæ arguere, & ei iniustitiæ, dare nomen iustitiæ; perinde ac si Deus stateram manu teneret inæqualem, & tamē diceret eam esse æqualem, quia ipse vellet; vt inæqualitas volente Deo sit æqualitas, & tenebræ lux. Non ita est Ludouice. Non est Dei voluntas regula iustitiæ Dei, sicut isti magis plausibilter, quàm verè dicunt: Sed est Dei iusticia regula voluntatis eius: neque quicquam iustum est, quia velit Deus, sed vult Deus quod iustum est, quia iustum est. Est enim iustitia quasi amussis, norma, regula, statera, ad quam omnia dirigenda, ponderandaque sunt: ipsa ad nullam aliam rem dirigatur. Ostendit hoc Deus ipse in Ezechiele, vbi sic loquitur: Et negant populares tui (Ezechielem alloquitur) Domini constare rationem? cum ipsorum ratio non constet. Dum de flectit iustus à sua iustitia, nequiterque facit, is mori debet. Rursus dum recedit improbus ab improbitate sua, & ius æquum-

Ezech. 33.

quumque facit, is debet viuere. Hic videtur Ludouice non ideo iustum esse, ut moriatur is, qui defleat à iustitia, quia id velit Deus: sed ideo id velle Deum, quia fieri debeat, iustumque sit. Quod si Deus de iustitia sua sic sensisset, ut isti, non causam reddidisset mortis; sed dixisset id velle se, & quia velit, ideo iustum esse. Idem dico de loco illo, in quo Abraha-
Gen. 18. hamus Dominum interpellat, quærens, an si Sodomæ inuenerit aliquot iustos, sit tamen euersurus urbem. Absit inquit ut qui totum orbem terrarum æquitate moderatur, is æquitate non utatur. Hic non respondet ei Dominus, Aequum est quicquid ego volo: sed respondet se se veniam daturum vrbi, si iustos aliquot in ea inuenerit. Quod perinde est, ac si dicat: Volo quod iustum est. Idem & de
Gen. 20. Abimelecho, qui Dominum sic alloquitur: Domine etiam insontes interficies? Quid respondet Dominus? Quicquid volo iustum est? si volo te interficere iustum est? Nihil tale: sed, quia iustus est Abimelechus, non interficit eum. Quod si eum interfecisset, nonne insontem interfecisset? *Lev. Videtur. F. d. Quid illud I. Cor. 10.* Pauli? Ita fidelis Deus est, inquit, ut non

fit passurus vos tentari supra quàm ferre possitis. Nonne infidelem appellaret Deum, si pateretur illos supra vires tentari? Atqui si esset Dei voluntas regula iustitię, possent illi respondere Paulo: etiam si voluerit tentari nos supra vires, non propterea non erit fidelis. Quicquid enim facit fideliter facit. Nec est fidelitas reguli factorum eius: sed eius facta, regula sunt fidelitatis. Ita esset inane dictũ Pauli. Eadem est & illius ad Hebręos loci ratio, nec enim ita iniustus Deus est, vt oblitus sit opus vestrum laborumq; charitatis, quã exercuistis in eius nomen. Quid illud? Aequum est, inquit, vt reddatur, vt affligentibus vos afflictio, sic vobis, qui affligimini, requies vnà nobiscum. Cur tandem æquum est? an quia vult Deus? Minimè verò: Sed ideo vult Deus, quia æquum est. Est enim Deus ipsa æquitas, & iustitia, quæ per sese, & in sese constas, & immutabilis est. Illud quidem fateor, Dei voluntatem nobis esse regulam iustitię, & hoc certò dici: Sed sic dicitur, vt si dicas perfecti cuiuspiam musici cantiones nobis regulam esse cātandi, nō quia musicæ iustitia, vt ita loquar, hoc est concentus originem ducat à voluntate musici:

ci: sed quia perfectus musicus nihil faciat, quod à naturali concentu discrepet. Alioquin si musicus dissonos naturæ modos, vt Fa, & Mi, inter sese cōiungeret, nō ideoconsonaret inter se Fa, & Mi, quia musicus voluisset; reclaimeret enim naturæ; reclamarent aures, quæ sonorū discrepantia offenderentur, nec haberet tā praua regula locum, ac etiam si omnes musici lege sancirent, vt Fa, & Mi, consonaret, non tamen cōsonarent. Quæ cū ita sint, necesse est, vt Dei voluntas, atq; facta ad hanc iustitiæ normā dirigantur. Neq; verò est, quod eò perfugiant, vt dicant, Dei iustitiam nobis esse incomprehensibilē. Scio Dei iudicia, & facta pleraque nobis esse incomprehensibilia. Cur Abrahamū, cur Israelitas potius quàm aliam gētem elegerit, cur neq; citius id, neq; serius fecerit, & alia multa, abstrusa sunt, neq; nobis scitu necessaria. Sed quod ad iustitiā attinet, præsertim eā de qua loquimur, quæ est in puniendis sceleribus, ea nobis tam cognita est, quàm cognita est regulæ rectitudo, aut prauitas, aut stateræ æqualitas, aut inæqualitas, id ē; duabus rationibus: Primū natura, quæ docuit gētes oēs, neminē puniri debere nisi q; peccauerit:

Est enim poena malum, quo afficitur aliquis ob peccatum; alioquin iniusta est. Deinde disciplina Dei, qui vetuit inson-tem damnare, hoc est eum, qui non peccauit. Iam cum dicat Deus Israelitis: *Effrete sancti quoniam ego Deus vester sanctus sum*, dubium non est, quin velit eos esse præditos tali sanctitate, quali est ipse præditus. Quod idem dico de iustitia. Cum iubeat homines esse iustos, nimirum talem ab eis iustitiam requirit, quali est ipse præditus, & meritò. Quis enim à claudio magistro discat rectè incedere? Iam cum ab hominibus iustitiam hanc exigat, vt neminem nisi ob eius peccatū puniant, dubitari non potest, quin ipse eadem hac iustitia vtatur: Vocat enim homines ad imitationem sui, quem ipsi nō possent imitari, nisi viderent eadem facientem, quæ ab ipsis exigit. Facit enim filius, quod à patre cognouit, ab eoque fieri vidit. Itaque Christus dum docet amandos esse inimicos nostros; exemplū Dei proponit, qui malis etiam beneficiat. Denique hominis iustitia quidam est quasi splendor, & imago diuinæ iustitiæ, quo fit, vt de Dei iustitia similiter iudicari debeat. Age igitur, si quis iudex hominem

minem punit nullum ob eius peccatum
nonne peccat? LVD. Ita. FED. Cur? non
ne quia violat iustitiam, qui Deus est?
LVD. Planè. FED. Quid Deus, si aliquem
punit nullum ob eius peccatum, nonne
violat seipsum, qui iustitia est? LVD OV.
Sed dicunt impium puniri propter sua
peccata. FED. Coguntur sanè id dicere,
quoniam toties in diuinis literis inculca
tur: sed eorum doctrina reuera negat.
Quid enim? nonne dicunt impium crea
tum esse non solum ad pœnam, sed eti
am ad pœnæ causam, videlicet ad pecca
tum? LVD OV. Dicunt. FED. Profectum
est igitur peccatum à creatione. LVD O.
Negant, sed ab ipso impio. FED. Pugn
tia dicunt. Vnde profectus est volatus
auium, nonne à creatione? quia creatæ
sunt ad volandum. FED. ita. FEDER.
Quid si homo creatus est ad peccandum,
nonne necesse est, vt eius peccatum à cre
atione originem habeat? LVD. Videtur.
FED. Erit igitur etiam ipsum peccatum *An pecca*
pœna: est enim res mala. LVD. Ita, est e- *tum pana*
nim peccatum res mala. FED. Cuius- *fit.*
nam rei erit pœna ipsum peccatū? Nam
si dices esse pœnam alterius peccati, quē
admodum Paulus hominum induratio Rom. I.

nem illam, & in omnia flagitia prolapsio-
nem, ostendit esse poenam, mercedemq;
ingratitude, quod cum Deum cogno-
uissent, non vt Deo dignum erat hono-
rassent, nihil ages. Pergam enim ad pri-
mum peccatum: quæram, cuiusnam pec-
cati poena esset illa ingratitude, siue illud
primum peccatū, ante quod nullum cō-
miserant, & à quo cetera omnia profecta
sunt. Si dices primum peccatū nō fuisse
poenam alicuius peccati, necesse erit, vt
fateare primum illud peccatū aut à Dei
creatione habuisse originem, aut aliūde.
Si aliunde, sequitur vt non fuerit homo
creatus ad peccandum, & porro ne ad pœ-
nam quidem: quoniā pœna propter pec-
catū irrogatur. Sin à Dei creatione, sequi-
tur, vt peccet Deus cōtra suā ipsius legē,
qui pœna (hoc est primo peccato) afficiat
immerētē hominē. Nihil enim peccauit
homo ante primū peccatū suum. Quod
si ita est, quæso te, quo iure iudicabit De-
us inuudū? Dicet, credo, inter cetera im-
pijs: Damnabimini, quia infantes dāna-
stis. Quid respondebunt impij de ista do-
ctrina? O Deus, tu nobis præcepisti, vt te
imitaremur. Atqui tu nos ipsos innocen-
tes dānasti, nihil enim nocueramus ante
quam

quā essemus, & tu nos damnaſti antequā
 eſſemus, nec vllā noſtri dānandi cauſam
 in nobis inueniſti. Quenā enim cauſa eſ-
 ſe poteſt in eo qui nō eſt? aut quid fecit,
 q̄ nihil fecit? quid ais Ludouice? L. Eqdē
 yncor tu is rationibus. Sed ita eſt. expla-
 na dictū Salomonis. Neque enim vanus
 eſt author Salomo, qui dicit, *Impium fa-*
ctū eſſe ad pœnā. F. Neq; vanus eſt author
 Moſes, qui dicit, *Omnia quæcunq; fecerat.*
Deus, eſſe valde bona. Ibi nullū habes ma-
 lum, aut impiū. Item q; hominē colloca-
 tū fuiſſe in paradifo vt eū coleret, & tue-
 retur. L. Quomodo cōciliabimus igitur
 hos duos? F. Facile: Deus punit impios, p-
 pter ipſorū peccata, atq; in eis puniendis
 aſſeſtur laudē iuſtitix. Hinc dicitur, eos
 creaffe ad pœnā: nō quòd hoc cōſilio cre-
 auerit, nō dicā impios (nā impius eſt ma-
 lus: & omnia, quę creauit deus erāt valde
 bona) ſed homines. Sed quia is fuit euen-
 tus. Ac ne tibi videatur hoc inſolēs, ſic ſæ-
 pe loquūtur ſacræ literę. *Hei mihi mea ma Ierem.*
ter (Inquit Ieremias) *quæ me hominē omni-*
um mortalium rixis exponendum peperiſi.
 Putasne matris Ieremię, in eo gignēdo
 cōſilium fuiſſe, vt eū gigneret ad rixas?
 L. Minimè verò. F. Fuit ergo euentus,

- Psa. 23.* non consilij. Sic & Esaias. *En terram illam Chaldeam, hominibus destitutam, Assyrij cōdidere Sylianis.* Atqui non eo consilio Babilonem condiderant Assyrij, vt in ea Syliani habitarent; sed is fuit euentus;
- Ose. 8.* Et Oseas, *Argento auroque suo sibi simulachra fecerunt, vt exciderentur.* Atqui non eo consilio id faciebant, vt exciderentur: sed is erat euentus. Et Paulus. *Ne ad pœnam conueniatis*, inquit, hoc est ira vt pœnam mereamini. Itemque alibi dicit,
- 5. et 7. Ro.* *Legem superuenisse, quo plus esset delicti:* non quia fuerit is scopus legis: cum ipse met mox dicat, *Legem vitæ causa fuisse comparatam:* sed quia is fuit euentus. Talia multa sunt in sacris literis. Atque vt rem paucis absoluamus: sic accipe. Testatur aperte Deus sese Israelitas ex Aegypto eduxisse, vt eos introduceret in promissam terram: At illi contra eius mentem dicebant, eum id fecisse, vt perirent in solitudine. In quo quidem Deum mendacij arguebant, quasi non ex animo promississet. Qua impietate iratus Deus, iurauit ita futurum esse, vt ipsi dixissent: quamuis ipse alio consilio eos eduxisset. Ita factum est illorum praua mente atq; interpretatione, vt amici consilij fuerit tri-

tristis euentus; quique educti fuerant, vt in felicem terram introducerentur, ij perierint in solitudine. Tales sunt isti prædestinatores, Ludouice. Testatur aperta Deum, se hominem creasse ad paradysum: deinde postquam peccato corruptus homo fuit, testatur iterum se nolle mortem impij, nolle quemquam perire: quin filium suum misit, vt vbi abundauit peccatum, magis abundaret gratia. At isti contra eius aperta verba continent, Deum velle omnes saluos fieri; quin plurimos sic creatos esse ad perniciem, vt à Christo seruari nequeant, ne Christus omnium seruator dici possit: in quo, sunt ipso Caino (liceat hoc mihi liberè dicere) deteriores. Is enim dixit, peccatum suum maius esse, quàm vt posset ignosci: at isti, non equidem verbis (pudet enim) sed re ipsa certè docent, homines quosdam antequàm creati sint, nedum antequam peccarint, esse vel ipsi Christo insanabiles. Quamobrem caueant ne vel Caini, vel illorum quos dixi Israelitarum euentu puniantur. **LVII.** Equidem vincor, & omnino tuis dictis assètiore. Sed supersunt quidam loci, qui me turbant, cuiusmodi est locus ille Lu- **AB. 3.**

Cæ: Crediderunt quotquot erant prædestinati ad vitam sempiternam. Item locus

1.Reg.1.2. ille de filijs Elis sacerdotis; qui patris admonitioni ideo non obediuerunt,

2.Re.16.6 quodd volebat Deus eos perire. Item de Semei, cui iussisse dicitur Deus, vt Dauidi malediceret. Item de induratione Pharaonis, & huius generis alijs. F

1.Pet.2. DERICVS. Quod ad Lucæ locum attinet, opponemus ei Petrum ita dicentem: *Vobis quidem fidentibus eximius lapis est: At diffidentibus, quem lapidem fructores improbarunt, is ad anguli caput adhibitus est, & lapis in quem impingant, & petra in quam illidant, qui in sermonem offendunt, ei diffidentes, ad quod erant destinati.* Ex his Petri verbis sententiam colligemus Lucæ verbis planè contrariam, videlicet hanc: Non crediderunt omnes qui erant vitæ destinati. Multi enim Iudæorum (qui certè erant filij regni) non crediderunt, ideoque regni iure, & hæreditate ad quam fuerant destinati, priuati fuere. LVDOVIC. Quid istud Federice? est ne Petrus Lucæ contrarius? FEDERICVS. Si quidem verbis hæere velis, est prorsus contrarius. Itaque si quis Lucæ verba

ba pugnaciter vrgere velit, nec vllam interpretationem admittere, mihi viciſſim licebit vrgere verba Petri, nec vllam interpretationem admittere. Sin neceſſe eſt alterum cum altero conciliari (vt certè eſt, quandoquidem veritatis ſpiritus ſibi contrarius non eſt) videamus, quonam modo conciliari queant. Ac primum expone tu mihi, quo pacto veſtri Petrum cum Luca conciliant. Quòd ſi quadrabit eorum conciliatio, approbabitur: ſin minus videbitur an poſſit Lucas cum Petro conuenire. LVD OV. Noſtri Petrum ſic interpretantur, vt dicant; quòd dicit deſtinatos fuiſſe ad credendum, id ad externam duntaxat vocationem referri. FEDER. Quonam pacto iſtud Ludouice? deſtinatos videlicet fuiſſe ad externam vocationem, hoc eſt vt externè, ſcilicet verbis vocarentur? LVD OVIC. Ita. FED. Eſtne apud vos verbis vocari, idem quod credere? LVD OVIC. Minimè verò. FED. Malè igitur interpretantur Petrum. Non enim dicit eos deſtinatos fuiſſe ad verba externè audienda, ſed ad credendum in id, ad quod vocabantur: quæ creditio certè externa non eſt, ſed interna.

Quamobrem si quid probabilius habes, profer. Nam istud quidem sophisma, nimis frigidum est. L V D O. Ego verò aliud nihil habeo. F E D E R I C. Attende igitur. Petrus continuò sententiam suam apertè explicat his verbis: *At vos lectum genus estis, regale sacerdotium, Sancta gens, populus acquisitus, ut virtutes prædicetis eius qui vos ex tenebris in suam lucem mirabilem vocauit, qui aliquando non populus, nunc Dei populus estis, qui misericordiam non consequuti nunc misericordiam consequuti estis.* Hunc Hunc totum Petri locum, si diligenter perpendes, inuenies hanc sententiam: Iudæi qui erant Dei populus, filij regni, ad Christum destinati, atque electi, (ad eos enim pertinebant promissiones, & fœdera) non crediderunt in Christum: ideoque regno priuati fuerunt. Vos verò, qui non eratis Dei populus, nec ad salutem electi fuistis, in illorum locum cooptati, & nunc estis Dei populus. Eandem sententiam tractat Paul. ad Rom. Iudæi diffidentia auulsi sunt. Tu fide insertus es. Et idem in hoc eodem, quod hic tractamus Lucæ capite: Vobis primum necesse erat proponi diuinam doctrinam (vides quo-

Rom. 11.
Act. 13.

quomodo ad credendum fuerant destinati?) *Sed quia eam reijcitis , neque vos æterna vita dignos iudicatis , scitote nos ad gentes conuerti .* His locis Lucas aduersari non potest. Quamobrem vt totū Lucæ locum percipiamus, attende, & mihi ad quædam responde. Iudæos illos, à quibus diuinam doctrinam repudiari scribit Lucas, ipsosque æterna vita indignos se putare, existimasne fuisse æternæ vitæ destinatos? LV D. Omnino: id enim antè, quum de Petri loco differeres, mihi persuasisti. FE D. Atqui non crediderunt. LV D. Itæ est. Non ergo crediderunt quotquot eorum erant æternæ vitæ destinati. Iam intelligo. Nimirum Iudæi illi à Paulo & Barnaba vocati, & porro æternæ vitæ destinati (quos enim vocat Deus, hos antè destinauit) nō crediderunt. FE D. Rem tenes. Ludouice: Neque enim in vniuersum dicit Lucas de omnibus vitæ destinatis (neque enim destinati credunt, cum Iudæi filij regni foras eiiciantur) sed de illis Gentilibus loquitur, qui tunc crediderunt. Est que hic eadem sententia, quam modò in Petri loco explicauimus: id quod comperiet, si quis totum hunc locum diligenter

Act. 4.

perpenderet. Itaque quod ibi de illis hominibus, illo quæ tempore à Luca dictum est, id de cunctis hominibus temporibusque allegare, quod à plerisque fieri video, vitiosum est: alioquin liceret eadem ratione dicere, omnes Christianos quotquot vnquam fuerint, prædia domosque suas & precia ad Apostolorum pedes retulisse: quoniam de Christianis sic scripsit idem Lucas: Quotquot prædia aut domos habebant, & venditorum precia afferebant, & ad pedes ponebant Apostolorum. Sed id de omnibus in vnuerfum Christianis, & temporibus allegare quàm sit vitiosum, facilè, vt opinor, vides. LVD. video, & locutionem similem esse agnosco, atque omnino mihi in hoc loco, mi Federice, satisfecisti, eiusque intelligentiam permagni sanè facio. FED. Ego quoque Ludouice, eam permagni facio: nam vt tibi verum fatear, hunc locum ante hoc tempus nunquam intellexi, & nunc eius perspicientia non humano ingenio peruestigauit: sed precibus à Deo, vt ei, cuius beneficium est, laus tribuatur, impetraui. Atque vt hoc Dei beneficium quasi sceneremur, hoc est, vt ex vno loco multos per
 simi-

similitudinem discamus, video in hoc
 genere multum à multis peccari; dum
 finitam quæstionem protinus conuer-
 tunt in infinitam: hoc est, dum quod de
 aliquo dictum est, dici volunt de omni-
 bus. Sic dictum illud Pauli: *Ego sum car-* *Rom. 7*
nalis emancipatus peccato &c. quod ille
 nec de se, nec de omnibus dixit; isti cita-
 re solent de omnibus Christianis disci- *Luc. 12.*
 pulis suis: ipsorum etiam capillos esse
 numeratos; allegant nonnulli etiam de
 impijs, quasi ipsi æquè Deo curæ sint,
 neque magis timere debeant, quàm pii,
 quod sanè non minus absurdum est,
 quàm si quis contendat, omnes homi-
 nes, fore iudices duodecim tribus Israe-
 litarum, quia id futuros Apostolos dixit
 Christus. Sic quod de Christo alicubi
 scribitur, eum propterea à Iudæis non
 fuisse comprehensum, quòd nondum e-
 ius hora venisset, isti solent ad omnes tra-
 here, quasi nullus ante diem mori pos-
 sit: quia Christus à Iudæis ante diem in-
 terfici non potuit. quasi verò sit omni-
 um eadem, quæ Christi ratio. Quod qui-
 dem argumentum non minus absur-
 dum est, quàm si quis dicat, omnes homi-
 nes Bethlehæmæ nasci, quia ibi natus

est Christus, Idem dico de eo quod Abrahamo promisit Deus, se fore Deum eius, & ipsius seminis: quem locum solét allegare quidam de omnibus Christianis. quod tam est absurdum, quàm sit illud item locum, in quo eidem Abrahamo promittit Deus tam numerosam plebem, quâtus est stellarum aut arenarum numerus, cuius Christiano accommodes. L v d. Sunt ista vera Federice, proinde nihil iam, opinor, superest, nisi vt ad reliquos veniamus quos. ego. attigi locos. FEDER. Rectè tu quidem: sed isti loci mi Ludonice, pluribus verbis tractandi sunt; & quanquam ad prædestinationem pertinent, tamen conuenientius in Electione (de qua postea volente Deo agemus) videntur tractari posse. Proinde in præsentia partem hanc (Nisi quid tu habes quod contra dicas) absoluiamus. L v. Ego verò nihil. FE d. Igitur hoc statuamus, eos malè, & perniciosè docere, qui docent à Deo creatos esse certos homines ad miseriam sempiternam, idque ob multa mala, quæ inde consequuntur.

*Prima
ma
li.*

Primum quia id naturæ Dei adeò non conuenit, vt nihil possit ei magis esse contrarium, quàm creare filios. (Fuit enim A-
da-

damus & porro Adami semen vniuersum filius Dei) ad poenam, cum id ne lupi quidem aut tigres faciant. Itaque opinione ista tollitur doctrina, quæ nos ad imitandam Dei in homines bonitatem adhortatur: Quale est illud dictum Christi: *Matth. 7.*
Sti; Si vos cum sitis mali, tamen nostis bona dare filiis vestris, quanto magis pater vester cælestis? Hic Christus malos docet, & vincit de bonitate Dei ab ipsorum exēplo. At nunc si stat ista prædestinatio, poterunt ita respondere Christo: Quid tu nobis bonitatem istam Dei proponis, quasi sit in suis melior quàm nos? Nemo nostrum ita malus est, ut velit gignere filium ad patibulum. Quin ne malos quidē filios nostros abicere possumus, nisi sit eorum pertinax, & insanabilis malitia. At Deus quosdam, & quidem maximum numerum suorum creauit ad gehennam ignis æterni, & ita creauit, ut eam vitare nulla ratione queant: Quid tu nobis eius imitationem proponis? Est ne bonitatis damnare priusquam creare? Quæso te, quid ad hæc respondisset Christus? aut qua tandem ratione potuisset eorum conscientias vincere? Nam quôquò te veritas, & quicquid contrà ob

ijcies, frigidum erit; nec vllas vires habere poterit ad homines docendos. Alterum in ista prædestinatione malum est, quod tollitur misericordia Dei illa, quã ipse prædicat, dum dicit, se esse multę misericordię, & ad iram tardum. Atqui si creauit impios ad æternam miseriam, efficitur vt sit ad misericordiam tardus, ad iram propensissimus, qui suis irascatur, & quidem capitaliter irascatur, antequam sint, nedum antequam peccauerint. Tertium malum in ea est, quod efficitur simulator Deus, qui aliud velit, aliud iubeat. In quo faciunt isti Deum longè deteriorem quàm diabolum, sicuti iam demonstrauius. Quartum est, quod periculum est ne tollatur studium religionis, & obedientię, cum sit persuasum non posse te id non facere, ad quod sis destinatus. Quod si obijciant, pios vltro obedituros ex ea prædestinatione: respondebo, tolli certamen spiritus cum carne. Si enim ea obedientia veniet eis sua sponte ex prædestinatione, sicuti nascitur barba viro, aut dentes puero, aut sicuti post ætatem venit autumnus, non magis erunt necesse debent de ea solliciti, quàm de barba si-

bi concilianda. Ita fiet : vt nemo salutem suam procuret cum timore & tremore : sed aut dissolutè viuant, si credant electos esse se : aut desperent, si reiectos. Ac ne hac de re dubitari possit, facit experientia. Nosti enim prædestinarios istos, Ludouice, si verum vis fateri : vides quanta supinitas, quanta securitas, & in pronunciando de omnibus audacia, & in alijs damnandis arrogantia. Vadunt passim per cauponas, & diuersoria mercatores circumforanei, & alij homines ista opinione imbuti, & nihil penè aliud scientes, circumferunt minuta, & gestabili forma impressos in hunc vsum hac ipsa de re libellos, quos iam pro euangelio gestare solent. Docent passim Deum velle peccatum, adeo vt fuerint ex eis qui dicere ausi sint, cultellum in mensa manu tenens, (nam ad mensam potissimum tractantur hæ quæstiones) si ego te nunc hoc culro confoderem, nihil facerem nisi id quod decreuit Deus. Hæc fiunt, Ludouice, & tu non ignoras : hic est fructus istius doctrinæ, viuere sine vlla sollicitudine, seipsum electum putare, alios (si quis contradicat) damnare, &

reprobos statim appellare. Hinc fit, vt populus alioquin ad vitæ licentiâ propensissimus, ista insuper opinione fasciatus, ita viuat, vt plerique impij, & Athei fiant. Quicquid libet faciamus inquit, nihil faciemus quod nolit Deus: Potemus, scortemur, omnia fiunt prædeterminatione. Itaque si quis stupro offendit, si is magistrorum amicus est, excusatur. Prædestinatus erat ad stuprum, vt inde Dei gloria eluceret, sicut ex Dauidis adulterio. Sin est inuissus magistris, dicunt, esse reprobum, & illud flagitium, signum esse reprobationis. Ipsi verò magistri quo supercilio, quo fastu damnât omnes? Sunt enim ad id prædestinati. Quanquam ne expectant quidem prædeterminationem, sed eam tanta sollicitudine, & diligentia vrgent, & procurant, vt credere videantur prædeterminationem illam non in Deo esse, sed in diligentia persequendi positam. Sunt enim ad id quoque credendū destinati. Quid multis Ludouice? Dixit Dominus forè vltimo seculo homines securos sicuti fuerunt tempore Noe, credo eius securitatis perfectionem ab ista de prædeterminatione opinione proficisci. Nulla enim vnquā doctrina vel exitit,
vel

vel extare potest, quæ magis securos red-
dat homines. Decebat nimirum ultimo
seculo tales esse prophetas, quoniam de-
cipi mundus affectat. Quintum malum
est, quod manente ista opinione, nõ pos-
sis certa fide vel pro te, vel pro quouis a-
lio orare Deum. Semper enim metuere
licebit, ne non sis prædestinatus ad salu-
tem. Quod si dices debere sibi quem-
quam persuadere se esse prædestinatum,
respondebo, prædestinationem, salutem
que nostram non esse in persuasionem no-
stra, sed in Dei decreto positam. Multi
enim sibi persuadent, se esse Dei filios,
qui sunt diaboli, ut vides in Iudæis, qui
dicebant se patrem habere Deum, quos
Christus dicit, patrem habere diabolum
Sic hodie pessimus quisq; sibi maximè
persuadet se electum esse, & ad vitã præ-
destinatum: unde nascitur incredibilis
superbia, & alios damnandi licentia, dum
qui stare se putant, non possunt metuere
ne cadant. Oblitus eram dicere, quod
minimè contemnendum est. Scriptum
est de sanguinarijs, & fraudulentis ho-
minibus, eos ad ætatis sue medium non
prouehi. Item que futurum esse, ut decur-
rentur dies calamitatis ultimæ propter

Psal. 55.

electos: Atqui si stat fati lex illa indeclinabilis, dies illi decurtari non possunt: aut si decurtentur declinari potest destinatum malum. Quod si dicent, in fatis esse vt decurtentur: Negabo eam decurtationem esse. Decurtatur enim siue truncatur id, quod fit breuius quàm erat: vt si arborem aliquam, aut hominis corpus trunces, breuius q; reddas. Quod si dies illi non erant futuri longiores, nullo modo dici possunt truncari: ita fit, vt vanum reddatur dictum Domini. Hec sunt & alia multa istius prædestinationis mala, quæ quoquò te veritas vitari nequeunt, nisi sublata sit ista opinio. At si credas à Deo creatos esse homines omnes ad salutem, inuenies omnia contraria, videlicet, Dei paternum in omnes à se creatos animũ, & misericordiam liberalissimam eius q; præcepta cum voluntate sine vlla simulatione conuenientia. Ita fiet, vt verum serium q; pietatis studium certæ q; præces, & omnibus expositæ salutis spes nascatur. Verum hæc in præsentia intermittamus. Iam hora est corpora curadi, tu mecum prandeabis, à prandio de Electione plura, volente Deo, dicemus.

D E

DE ELECTIO- NE. COLLOQVIVM II.

LVD. VI. FEDERIC.

Nte Prandium de Prædesti-
natione disseruisti, Federice
& mihi sanè ea in parte satis
fecisti. Nunc velim, vt etiam
de Electione disputes, & me
difficultatibus illorum locorum quos le-
uiter attigi, nec non aliorum eius gene-
ris, qui nobis inter loquendum occurre-
re poterunt, liberes. F. Faciam quod mi-
hi dabit diuina benignitas Ludouice:
Tu mihi paucis expone quæ sit vestròrũ
de Electione sententia. L. Nostri tradũt,
oës homines in Adamo damnatos esse.
nunc ex eis eligi quosdam ad salutem,
idq; in Christo, qui eos sanat. Atq; hanc
vocāt Electionem. Alios verò in malo &
damnatione sua relinqui: & hanc vocant
Reiectionem siue Reprobationem. Atq;
hanc rem similitudine sic docent. Ingre-
ditur medicus aliquis in domum ægro-
torum. Ibi quosdam sanat, idq; gratis, &

ij. debent ei gratiam. Alios non sanat : & ij. de eo queri non possunt. Nihil enim debet eis; Sic Deo gratiam debent; qui seruantur; qui verò non seruantur conqueri non possunt. Nihil enim debet cuiquam Deus. F E D. Habent omnino similitudines magnam vim ad docendū si ritè adhibeantur. Sed habent eadem etiam ad fallendum non minorem, si vitiosæ sint, & parum quadrent. Proinde istam perpendamus, ne quid lateat in ea vitij. Age igitur. Estne medicus iste ita doctus, vt omnes ægrotos sanare possit? L V D. Est, sic enim fingamus. F E D. Estne etiam misericors? L V D. Maximè. Sola enim misericordia mouetur ad sanandos illos. F. Cur ergo omnes non sanat? L V D O. Non vult. F E D. Quid tu, Ludouice, si esses medicus ille, & posses omnes sanare, nonne sanares? quid dubitas? L V D. cogis me. Sanarem utique. F E D. Esses ergo magis misericors quàm ille. L V D O V. Essem. F E D. Iam vides similitudinis istius dissimilitudinem. Confertur enim in ea parum misericors medicus, cum Deo, siue cum Christo summa misericordia prædito. Itaque medicus iste dicere non posset: Venite.

ad me omnes ægroti: ego sanabo vos. At Christus clamat. *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: ego reficiam vos.* L V D O. Atqui nos, quamuis misericordes, tamen sæpe in magno cœtu mendicorum alijs stipem damus: alijs non damus. F E D E R I C. Inopia facimus, Ludo-uice. Si enim tantum pecuniæ habemus, quantum vellemus, & insuper verè misericordes essemus, certè omnib. subveniremus. At Dei potentia, qua sanat ægrotos non sic exhauritur, vt loculi nostri: est enim inexhausta, & infinita. Itaque accipe veram similitudinem: Intrat bonus medicus, idemque verè misericors, in domum ægrotorum, ibi proclamat sese omnes, qui medicinam sumere volent, curaturum. Hic quidam sumunt medicinam, & sanantur. Alij quia amara est, non sumunt, ideoque non sanantur. Ita licet dicere. Hic medicus omnes sanare, & vult, & potest. Cur ergo non omnes sanat? Quia non omnes medicinam sumere volunt sine qua vt sanentur fieri non potest. Similiter & de Christo dicemus. Venit in mundum, vt omnes sanet à peccatis, idque potest. Sed medicinam porrigit amaram, videlicet

vt sibi renuncient. Hanc medicinam repudiantes, quidam sanari nequeunt, alij sanantur. Ita verè de Christo dici hoc potest: Hic omnes sanare, & vult, & potest. Cur ergo nō omnes sanat? Quia oportet nō solum medicum, sed & ægrotū fungi officio, quod cum nolunt illi ægroti, nequeunt sanari. Neque tamen non potest Christ⁹ eos sanare. Sed ea via potest, qua fieri potest, non qua fieri non potest. Est enim potētia rerū possibiliū, nō impossibiliū. Sicut grauidatio rerum grauidabilium non in grauidabiliū. Et auditio rerum audibiliū, non inaudibiliū. Quamobrē vt planè perspiciamus quid sit & qualis sit electio, perpēdamus similitudinem illam Christi de inuitatis ad nuptias, in qua de electis loquitur, quæ

Matt. 22. sic habet. Rex filij sui nuptias factur⁹, dimisit seruos suos, qui inuitatos ad nuptias vocarent. At illi noluerunt venire, sed discesserunt alius in agrū suū, alius ad mercaturam. Cateri comprehensos eius seruos cum ignominia peremerunt. Quo audito, iratus rex, missis illō copj⁹ suis, homicidas illos perdidit, eorumq̃ue urbem cremauit. Deinde suis seruis ita dixit: Nuptiæ quidem paratæ sunt: sed inuitati non erant digni.

Quam-

*Quid sit
potentia.*

Quamobrem abite in triuia, & quoscunq;
 inueneritis inuitate ad nuptias. Ita profecti
 in vias illi serui congregauerunt quosquos in-
 uenerunt, tum malos, tum bonos, ita ut cõple-
 rentur nuptie conuiuiis. Ingressus autem
 rex, vidit ibi quemdam non vestitum veste
 nuptiali: Itaque iussit eum in tenebrosam
 carcerem compingi. Hæc est similitudo,
 qua dicta, subiungit Christus hanc sen-
 tentiam. Multi enim sunt vocati: sed pauci
 electi. Habes hic totum electionis argu-
 mentum: quod vt intelligere possimus,
 responde mihi ad singula. Rex ille quos
 ad nuptias inuitabat, volebatne vt veni-
 rent ad nuptias? an potius simulanter in-
 uitabat? L. V. D. O. Volebat omnino. Non
 enim inuitasset alioquin. F. E. D. Volebat-
 ne etiam vt eius seruos occiderent? L. V. D.
 Minimè verò, alioquin non puniisset
 eos. F. Quid deinde cum iussit omnes
 quos famuli inuenirent ad nuptias vo-
 cari, volebatne vt omnes venirent ad nu-
 ptias? L. Sine dubio. F. Item que vt nupti-
 ales vestes afferrent? L. Ita, alioquin non
 puniisset eum, qui non attulerat. F. E. D.
 Quid cum subiungit Dominus, multos
 esse vocatos, sed paucos electos? quos nã
 vocat electos? L. Eos nimirum qui venerunt

induti veste nuptiali. FEDER. Est igitur electio in veste nuptiali. LV D. Ommino. FED. Quid est autem vestis nuptialis? LV D O V. Nimirum nouus homo, hoc est, Christi noua natura, quæ per fidem induitur exuta vetere. FEDERIC. Age iam mi Ludouice rem totam in spiritu repetamus. Rex ille nimirum Deus est, qui Hebræos primum ad cœlesteregnum inuitauit per prophetas suos. Responde igitur cum eos inuitabat, volebatne vt venirent ad regnum? an potius simulanter inuitabat? LV D. Volebat omnino, cur enim inuitaret? FED. Volebatne etiam vt eius prophetas occiderent? LV D. Absit. FED. Quid deinde, cum iussit Christus Apostolis vt prædicarent euangelium omni creaturæ? Volebatne, vt omnes quibus prædicaretur euangelium seruarentur? hoc est, exutis per fidem carnalibus cupiditatibus, induerent nouum hominem, qui secundum Deū creatus est? L. Volebat. F. Rectè assentiris, Ludouice, si enim noluisset, cur iussisset? Cur deinde inobediētibus succēssisset? Age iā: Est igitur electio in hac veste nuptiali iustitiæ Christi, quæ vestis ipse Christus est nouus homo, quem
indu-

induunt fideles. L v d. Est. F e d. Dicemus igitur electos esse eos, qui induunt Christum, nec aliunde pendere electionem: quemadmodum docet Paulus. *Si spiritu facta carnis necaueritis, uiuetis.* L v d o v. Ita quidem videtur Federice. Sed ista ratione videbitur electio non esse eterna, sed vocationem sequi, cum tamen scriptum extet, *nos electos esse ante orbem conditum, ut essemus sancti.* Nunc in ista similitudine videtur eligere nos non ut simus sancti: sed quoniam sumus sancti F e d. Rectè mones. Sic igitur rem accipe. Fingamus regem hunc, de quo loquimur, sic secum antequam homines inuitaret ad nuptias deliberasse. Age volo ad nuptias vocare certos homines, videlicet illum, & illum &c. Quòd si fortè hi venire noluerint, iubebo obuios quosq; nullo discrimine vocari ad nuptias. Quòd si quis vocatus venerit veste sordida, eum in vincula conijciam, reliquos retinebo. Age Ludouice, cum ita deliberaret rex ille, nonne elegit primum certos illos homines ad nuptias? L v d. Ita. F e d. Sed verum re ipsa elegit, an potius animi proposito, & decreto? L v d. Proposito. F e d. Habuitne in eis eligendis vllum discrimi-

*Electio
distinctio.*

men? **LVD.** Habuit. Certos enim elegit, non quosuis promiscuè. **FED.** Quid cum deinde obuios quosque vocaturum se decernebat; nonne eos ad nuptias animo iam eligebat? Idque non ut primos illos, sed sine vlllo discrimine?

LVD O. Ita. **FED.** Fuerunt igitur omnes electi ante nuptias. **LVD O V.** Fuerunt proposito electi, sed non re ipsa: statuerat enim rex nullum in nuptijs, quamuis vocatum retinere, nisi qui nuptialem vestem attulisset. **FED.** Igitur qui vestem nuptialem attulerunt, ij & re ipsa in nuptijs, & proposito ante nuptias sine discrimine electi fuerunt. **LVD O V.** Ita. **FEDERIC.** Idem igitur & de Deo tibi persuade. Deus ante orbem conditum sic deliberavit: Volo hominem condere, qui habitet in paradiso, hoc est, qui sit beatus. Quod si is à iustitia, (sine qua beatus esse non potest) defecerit, mittam in terras cœlestem doctrinam, qua homo possit discere iustitiam ad recuperandam vitam beatam. Atque eius initium ducam à quodam Abrahamo, quem eligam ex gente Chaldaea, eumque & eius stirpem, doctrinam hanc deinceps à rudimentis docebo. Quod si o-

be.

bedire noluerint, mittam eis filium meum, qui maiores ad docendum vires habeat, quàm habuerint rudimenta legis. Quòd si ne ei quidem obedire voluerint, curabo vt omnes nationes nullo discrimine doceantur, & eos qui vocati, non se gesserint vt debebunt, puniantur, ceteros beatos faciam, & in illorum locum sufficiam. Dic mihi Ludouice, putasne huiusmodi fuisse Dei deliberationem, & decretum, si humano more loquendum est? L. Puto. FED. Iam in hac deliberatione nonne ante orbem conditum elegit animo, & proposito, idque cum discrimine Abrahamum & vniuersam eius progeniem, vt essent sancti? LVD. Ita. FED. Nonne deinde, cum illa progenies Abrahami salutem respueret, elegit sine vilo discrimine omnes homines ad salutem, dicente Christo, *Prædicate euangelium omni creature?* LVD. Videtur. FED. Sic igitur de Dei electione habeto: Deus principio elegit paucos homines reipsa, videlicet Abrahami semen ad cœleste regnum; sed postea in Christo interrupto interstitio, hoc est discrimine gentis Iudæicæ & cæterarum sublato, elegit omnes

*Electi tri-
plex.*

Eph. 2.

homines qui in Adamo lapsi fuerant, ad cœleste regnum. Necesse est enim vt Christi beneficium non minus latè pateat, quàm Adami maleficium. Alioquin nulla ratione verè dici possit, *agnus Dei, qui tollis peccatum mundi.* Neque itè illud, *Vbi abundauit delictum, magis abundauit gratia.* Vinceret enim gratia Christi à delicto Adami, si quoscunq; perdidit Adamus, seruare Christus nequiret. Sunt igitur omnes homines quibuscunq; prædicatur Euangelium in Christo electi ad salutem, non re ipsa (Neque enim re ipsa eligi potuerūt antequam re ipsa essent) sed æterno dei proposito, quãdoquidem æternum Dei propositum, atque decretum vocari potest æterna electio, à qua omnium prima salus pendet. De hac electione loquitur Paulus, dum dicit fuisse nos electos ante orbem conditum. At ne fortè offendaris, quod dixi, eos, qui in Christo electi sunt non re ipsa esse electos antequam doceantur, perpende quid dicat ipse Paulus ad Ephesios. *Mementote, inquit, vos aliquando carne alienigenas in illo tempore fuisse sine Christo, ab Israelitica repub. alienos, fœderibus promissionis carentes, spem non habentes, et*
Dei

Dei expertes in mundo. Certè si erant sine Christo, si carebant fœderibus promissionis, si erant Dei expertes, non erant re ipsa electi: sed tum demum re ipsa electi fuerunt, cum Christum didicerunt.

Quemadmodum calamus tum demum re ipsa eligitur cum de arbore sua exciditur vt in aliam transferatur. Item illud *Vocabo non populum meum, populum meum, & non amatam meam, amatam meam.*

Atqui si re ipsa fuimus electi ante orbẽ conditum, re ipsa fuimus populus Dei, nec vnquam dici potuimus, non populus Dei. Et tamen ostendit Paulus nos fuisse non populum Dei, & nunc factos esse populum Dei. Ex quo asserret, tum demum nos re ipsa eligi cum ad Christũ vocamur. Quemadmodum contrà: Iudæi tum demum re ipsa reiecti sunt, postquam Christum reiecerunt; vt qui antea Dei populus, & electi erant, iidem nunc sint non Dei populus. Est igitur *2 electio* altera electio, cum homo re ipsa eligitur hoc est quodam quasi delectu vocatur ad salutem. De hac loquitur Iacobus dum dixit, *Nonne Deus elegit huius mundi pauperes, fide diuites, hæredesque regni?* Atque hæc vtraque electio planè

gratuita est & omni cōditione caret. Neque enim spectat Deus vllum opus hominis cum eum eligit: neque quāsiuit, vel à Saulo, vel à Dauide, vtrum vellet ad regnum eligi: nec ei vllam conditionem proposuit, nec ita dixit, Eligam te ad regnandum, si hoc, aut illud præstiteris, sed ita, *Eligo te ad regnum*. Sic & Christus nō interrogauit apostolos, an vellent eligi, & vocari, non magis quā́m pater filium nondum genitum interrogat, an gigni velit, aut deinde natum, an velit hā́eres institui. Est autem regeneratio generationis similis, vt sicut qui generandus est, nondum est, ita qui regenerandus est, nondum sit, videlicet id quod regeneratione futurus est. Sequitur tertia, & eadem vltima electio, de qua apud Esaiam cap. 48. Deus sic loquitur: *Eligam te in fornace calamitatis*. Ea est cum homo persequeratur, probatur & approbatur in cruce Christi tanquam aurum in fornace, seque fidelem, & constantem præbet vsq; ad finem. Sicut apud Daniele scriptum extat. *Expurgabuntur, dealbabuntur, & explorabuntur multi*. Tunc enim ei dicit Christus: *Euge serue bone, & fidelis, quia in paucis fuisti fidelis multis te præficiam*,
intra

Esa. 48.

Dan. 12.

intra in gaudium Domini tui. Atque ad
 hanc electionem tendunt illæ duæ supe-
 riores. Neminem enim eligit, aut vocat
 ad salutem Deus, quin velit eum ad ean-
 dem perducere. Quod si hæc vltima si-
 ue electio, siue approbatio (nihil enim re-
 fert quo nomine vocetur, dum modo de
 re constet) esset priorum similis, hoc est
 vt in ea nulla haberetur ratio operum, o-
 mnes qui vocantur ad salutem, eligeren-
 tur. Nunc quoniam ea sequitur opera,
 fit vt multi qui opera præstare nolunt,
 ad eam non perueniant: sed à Christo
 ad salutem electi, ac vocati crucem recu-
 sent, ideoque non sint electi, hoc est ad
 salutem non perueniant. Hinc illa vox,
Multi sunt vocati, sed pauci electi. Eligun-
 tur enim tantum qui mundos, & fide-
 les sese præbuerunt, sicut aurum ad con-
 ficiendum excellens vas aliquod dele-
 ctum, tamen repudiatur, si in fornace re-
 pertum est non bonum: vt idem aurum,
 & electum vocari possit, videlicet ad o-
 pus, & repudiatum, videlicet in fornace.
 Hac electione, qui electi sunt, si perire
 non possunt, nec eos potest quisquam
 de Christi manibus extorquere: Quip-
 pe qui fidem præstanta extremum.

Qui enim perseuerauerit usque ad finem, inquit, is saluus erit. Neque verò me latet quæ de triplici electione dixi, ea dura videri posse: sed & sacræ literæ, vt iam ostendimus, sic loquuntur. Neque durius hoc videri debet, quàm quòd Dauidem ter vinctum fuisse regem memoriæ proditum est: videlicet primùm à Samuele, Bethlehiemæ, deinde Hebrone à Iudæis, tertio ab Israelitarum senatoribus ibidè. Ac ne fortè offendaris, quòd dixi multos ad salutem electos, tamen ad salutem non peruenire, potest id multis, & luculentis exemplis plànum fieri. Principio Esau fuisse natura electum ad principatum dubitari non potest, cum esset primogenitus, cui ætati natura debebatur hic honos. cumque ei electioni Iacob successerit, quod certè non potuisset, nisi Esau fuisset electus. Neque enim à te auferri potest nisi id quod habes. nec aliud primogenituræ ius emit Iacobus, quàm quod habuerat Esau. Et tamen hoc ius amisit, idque sua culpa, qui lentis edulium, homo incontinens tantæ rei prætulèrit. Id quod accider omnibus Esai posteris, hoc est malis, qui quamuis ad salutem vocati atque destinati, tamè
ad

ad salutem non peruenient, quia voluptates saluti præferunt. Non ego hic dico Esauum esse ab æterna vita reiectum: sed dico eius illam reiectionem esse figuram æternæ, ut quod illi corporaliter euenit, idem sit spiritualiter eueturum impijs, Id quod obiter attigisse videtur author ad Hebræos, dum dicit: *Ne quis sit impi-* Heb. 12
dicus, aut profanus ut Esaus, qui pro vno ci-
batu ætatis sue prærogatiuam addixerit.
Scitis enim cum postea felicitatem obine-
re vellet, repudiatum fuisse. LVD OV. At non videtur repudiatio Esai, quod ad terrena attinet, figura esse posse repudiationis impiorum, quod ad cœlestia attinet, cum illa à Deo pronunciata fuerit antequàm nasceretur Esaus: hæc autem non nulla ex parte ab hominis voluntate pendat. Quo fit ut Esaus, nullo pacto à Deo electus fuisse videatur: postquam fieri non poterat, ut primogenituræ effecta non amitteret: quandoquidem id futurum Deus prædixerat. FEDER. Illa Esai reiectio, Ludonice, de qua & author ad Hebræos loquitur, & ego mea dicta accipi volo, nunquam ante Esai natiuitatem prædicta fuit. Fuerat equidem prædictum, fore, ut duorum populorum, qui

erant in ventre Rebeccæ, maior seruiret
 minori, at non vt Esaus prærogatiua ius
 venditione amitteret, sicuti fecit, ideoq;
 meritò reijceretur. Ego verò demonstrare
 volo, non Esaum amisisse fructū præro-
 gatiuæ, quæ omnino, sicuti tu dicis, amif-
 surus erat, sed amisisse etiam ius sua cul-
 pa, quod poterat nō amittere, & ad id di-
 uinitus electum fuisse. Accidit aut̃ ei idē
 quod postea Rubeni, qui, quia patris tha-
 lamum polluerat, priuatus est nō solum
 fructu, sed etiam iure prærogatiuæ, quā
 in oēs fratres suos habebat. Sed præter E-
 sai exemplum à me allegatum, audies al-
 liud etiam manifestius. Elim pōtificem,
 quia in filios suos non animaduverterat,
 vt debuerat, alloquitur his verbis Deus:
Equidem statueram tuam, patrisq; tui po-
steritatem in meo conspectu versaturam esse
in perpetuum: sed nūc absit hoc à me, vt qui
me in præcio habent, eos ego in præcio non
habeam: & qui me contemnunt, non despe-
ctui mihi sint. Itaque scio futurum, vt te re-
iecto, alium mihi pontificem creem: &c. Hic
 apertè vides Ludouice, Elim Dei decre-
 to electum ad perpetuum pontificatum,
 tamen eo priuari propter suum pecca-
 tum. Idem dico de Saulo. Qui cum ad
 ater-

æternum regnum electus fuisset; repu-
 diatus est propter suam inobedientiam.
 Sic enim loquitur Samuel: *Stultè feci-*
sti, qui quod tibi à Domino deo tuo præcep-
um erat, non feceris. Iam verò Dominus ti-
bi regnum in Israelitas æternum sanxisset.
 At nunc non erit firmum regnum tuum. Et
 hic aperte vides, Saulum etiam perpetuò
 regem futurum, nisi inobediens fuisset.
 Quin etiam non solum regno, sed etiam
 Dei spiritu priuatus est. LV D. Hic ego te
 interpellabo Federice. Dicunt nostri, Sau-
 lum non fuisse eo Dei spiritu præditus,
 qui reddit iustos, sed qui prudètes, & for-
 tunatos efficit in rebus gerendis. F. Etiã-
 si ita esset, Ludouice, non propterea non
 verum esset id, quod ego dixi, Saulum
 ad perpetuum regnum electum, in reg-
 no non mansisse. At nunc non ita est. Sic
 enim dicit Samuel. ei: *Cum illis prophetis*
tu quoq; Domini spiritu correptus vaticina I. Reg. 10.
bere, & in alium hominem mutabere. Quæ
postquam tibi signa euenisse contigerit, tum
facias licet, quod in manum tibi venerit, nã
tibi Deus aderit. Quæso te Ludouice, qui
 mutatus est in alium hominem, & cui fa-
 cere licet qd ei in manũ venerit, cui & De-
 us adest, esse ne is tantum prudens? an etiã

iustus? L. Videtur etiam iustus esse. F. Et rectè. Itaq; non solū prudentiæ, aut fortitudinis, sed etiam iustitiæ opera edidit; cum noluit vlcisci aduersarios suos, qui ipsum regem repudiauerant: fuit hæc ni mirum virtus eadem, qua postea præditus fuit Dauid, qui & ipse noluit vlcisci inimicos suos. Ita que ergo Saulus ubi priuatus est spiritu Dei, non solum ceteris virtutibus, sed etiam iustitia priuatus est: ita vt Dauidem voluerit occidere, & alios vnctos iniuste peremerit. Et quidē Dauid ipse postea ne itidem Dei spiritu priuaretur, metuit, quemadmodum in ipsius Psalmis videre est, quos scripsit post suum peccatum. Sed omisso Saulo veniamus ad totam gentem. Cur Deus eduxit Israelitas ex Aegypto? L. V. D. Vt eos duceret in Chanaanam. F. E. D. I. C. Fuerunt igitur destinati electique ad illam terram. L. V. D. Fuerunt. Sic enim loquitur Deus: *Descendi ad populum meum eripiendum Aegyptijs, & deducendum ex ea terram in terram bonam, & amplam.* F. E. D. Et tamen non deduxit eos ipsos, quos eduxerat ex Aegypto. F. E. D. Non deduxit. F. E. D. Videsne destinationem illam, & electionem impediri contumacia:

Exod. 3.

cia, id quod illis exprobrat Deus dum di Num 14.
cit: *In solitudine ista cadent corpora vestra,
neque quisquam ex omni vestrum numero,
qui viginti annis maiores censi estis, qui con-
tra me fremuistis, in terram perueniet, in
qua me vos collocaturum esse promisi. Quid
est promittere, Ludouice? nōne est plus-
quam destinare & eligere? certē est. Iam
de regno cœlesti loquamur, quod fuit in
illo terrestri figuratum. Fateberisne om-
nes Abrahami filios fuisse ad salutem e-
lectos atque destinatos? L V D O. Dubito,
cum Paulus dicat, non carnis filios esse
Dei filios, sed promissionis filios, proge- Rem. 9.
niem haberi. F E D E R I C. Nec ego lo-
quor de Ismaelis posteris, sed Isaac, qui
cum natus sit ex promissione, certē om-
nes eius posterī sunt promissionis filij.
L V D O. At Paulus docet eum demum Rem. 2.
esse Iudæum, & circumcisum, qui corde
circuncisus est. F E D E R I C. Nec ego lo-
quor de vero, & spiritali Iudæo: sed de
eo qui sit ad id destinatus. Cum enim
corporis circumcisio figura circuncisio-
nis cordis, quorumcunque corpora cir-
cunciduntur, ij ad cordis circuncisionem
eliguntur. Alioquin esset inaniſſima cor-
poris circuncisio. Propterea dicebat Mo-*

Rom. ii.

ses: *Circūcidite cordis vestri præputiū.* quāsi hoc diceret: Hęc corporis circuncisio vos inuitat ad cordis circuncisionē, ad quam vocamini. Ipse Paulus satis demonstrat, Iudæos oēs ad salutem fuisse destinatos dū eos oleę ramos appellat, qui infidētia sua fuerint excisi. Certē enim rami oēs sunt ad fructū ferendū destinati, qui fructus cui in lege nō fuerit, necesse est vt ad Christū in quem spectat lex, fuerint electi. In hoc enim solo sunt veri fructus legis. Itaq; quēadmodū omnis arbor destinata est ad etatē adultā, in qua fructus ferat, & omnis filius destinatus est ad hāre ditatē, & omnis puer destinatus est ad virilē etatē: ita omnes, qui sub lege fuerūt (Quæ lex fuere quædam rudimenta) destinati fuerāt ad Christū, in quo sunt omnes thesauri diuinę sapiētię. Iam cū Paulus scribat, Dei populū non esse reiectū à Deo, quippe cū Paulus ipse sit Israelita, ex Abrahami semine, tribus Beniamiticæ, certē loquitur de semine Abrahami secundum carnem, alioquin ineptē faceret mentionem tribus Beniamiticæ. Ex quo perspicuū fit ad semen illud secundū carnem pertinuisse, pmissiones, vt qui erant secundū carnem Abrahami filij, idē

herent secundū spiritum Abrahami filij. Hinc Christus nat⁹, & ipse ex semine Dauidis secundum carnem, principio discipulos misit tātum ad Israelitas, & eos ad cæteras gentes ire vetuit. Item de Chanaea fœmina respondit, se non esse mi sū nisi ad oues p̄ditas domus Israelis. Et alibi Israelitas filios regni vocat. *Filij regni*, inquit, *eijciētur foras*. Cur regni filios appellat? nisi quia ad regnum erāt destinati p̄missione facta Abrahæ? Quomodo aut̄ ejciētur foras, nisi quod regno priuātur ad quod erāt electi? Alioquin falsò diceretur ejci. ejci enim foras nemo potest, nisi qui intus est. Quid q̄ de eis dicit Paulus: Quod ad euangelium attinet, sunt *Rom. xi.* p̄pter vos inimici. Quod verò ad electionē, sunt chari, p̄pter maiores. Nōne vides hic electionē ad eos etiā Israelitas pertinere qui sunt inimici, euāgelij q̄ repudiānt? Quid q̄ dicit Paulus illos fuisse reſectos, & nos in eorū locū inſitos? Parūne ostēdit nos nō iure primario, siue hereditario, aut naturali, sed inſitione siue adoptione (q̄ certē æterna nō est) fuisse ascitos & in eorū locum suffectos, sicuti successit Esau Jacob⁹, Eli Samuel, Saulo David. L. Rectē tuq̄dē, Federice, nec ego cōtrā dico

Rom. II.

Matth. 18.

sed quæro tantum, quomodo possunt ista constare cum eo quod dicit Paulus; Dei munera, & vocationes esse irrevocabiles. Si fuit enim Saulus vocatus ad perpetuum regnum, cum eo exciderit videtur illa vocatio & donum fuisse revocatum. F. D. O mi Ludouice, etiam condonatio illa debiti revocata est apud Mattheum. *Serue nequeam*, inquit, *cum ego tibi condonassem, nonne debuisti tu vicissim condonare conseruo tuo*? Sunt equidem Dei dona per se irrevocabilia, sed donorum acceptio interdum mutatur. Quod promissit Christus duodecim apostolos sessuros in duodecim tribunalibus, id est irreuocabile, est quæ necesse, ut sint duodecim apostoli, qui sedeant in totidem tribunalibus: etiam si cælum, & terra abolerentur, tamen non posset id non fieri. Sed ut in eis Petrus, & Iudas, cæteri quæ certi homines sedeant, hoc verò necesse non est. Itaque quoniam Iudas ex eo munere excidit surrogatus est Matthias ne mancus esset numerus. Quod si Petrus quoque excidisset, fuisset in eius quoque locum suffectus alius. Itaque fuisset semper dictum illud verum: *Vos qui me secuti estis, sedebitis &c.* At Iudas non

non sedebit, credo: non est enim ad finem usque secutus: & illam secutionem perfectam, atque ad finem usque durantem esse oportet. Itaque est eiusmodi promissio, & donatio cum tacita conditione coniuncta; quæ conditio alibi exprimitur multis in locis, cum dicit: *Nisi ego te laxero non eris meus particeps.* Item: *Nisi superauerit iniustitia vestra iniustitiam Scribatur, & Phariseorum.* Item: *Nisi quis renatus fuerit &c. Nisi quis renunciauerit pa-* Ioan. 3.
tri, & matri, &c. Ex his conditionibus apparet, donationem quidem esse irrenouabilem: sed acceptionem certè esse mutabilem. Ideoque donum nisi ab eo cui datur, accipitur, ad alium transferri. *LV D.* Mihi vera videntur, quæ dicis, *Federice*, sed istis solent opponere nostris quasdam promissiones, quales sunt illæ. *Quicquid mihi datur pater, ad me veniet, & eum, qui venit ad me, non eijciam foras: Itē. Hec est voluntas eius qui misit me patris, ne quid perdam ex omnibus quæ mihi dedit, sed resuscitem ea in nouissimo die.* Item: Ioan. 6.
Oves meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me. Ego cognosco eas, & vitam æternam do eis, nec peribunt vnquam, neque rapiet eas quisquā de manu meā. Item: *Gaudete*

1. Cor. 10.

1. Cor 9.

Rom. II.

quòd nomina vestra scripta sunt in cælo. Ex his pmissionib. volūt ostēdere debere nos cōfidere ppetuò nos fore saluos, quia illi us semel facti sum⁹. F. Quid si nos pmissionib. istis minas opponam⁹ Ludouice, quæ nō min⁹ verē sunt quā pmissiones? Qui sibi videtur stare, videat ne cadat. Itē, in seruis es in populū Dei, noli superbire, sed time. Potest. n. Deus te iterū excindere, vt alios inferat. Itē. Castigo subigoq; corpus meū, ne cū alios docuero, ipse reiectus sim. L. Respōdēt, Paulum nō simplicē seueritatem Christianis dissuadere, sed supinā ac solutā carnis securitatē, q̄ fastū, arrogantia, aliorū cōtēptū secū trahat, humilitatē extinguat, ac reuerētiā Dñi, acceptāq; gratiæ obliuionē inducat. F. Ista responsio à me est Ludouic. ipsis q; aduersat. Nā si in tuēda est securitas, q̄ vitia ista secū trahat metuendū est etiā ne succindamur. Certū est. n. eū, in quo insint ista vitia, nō posse seruari. Si volūt sentētiā suā tueri, oportet vt negēt, timēdum esse, ne q̄ Christo credit, excindat. Atq; ea est aptissima Pauli sentētia: Vide inquit, dei benignitatē, & seueritatē: in lapsos seueritatē, in te benignitatē, si modò in benignitate permanseris. Alioquin et tu rescaberis, et illi, nisi in diffidētia per-

*permāserint, inferētur. Quid hic respōdēt,
 Ludouice? Dicit Paulus, Et tu refecaberis
 nisi in benignitate permāseris. Respōdebūt
 fortasse, eū nō posse nō permanere in be
 nignitate. Cur ergo metuēdū esse docet
 Paul⁹, si id euenire nō potest? Aut cur di
 cit recisos fuisse Iudæos, si nemo inſitus
 recidi potest? Quocūq; te veritas Ludoui
 ce, aperta est hæc veritas. L. Quid igit re
 spōdebis ad illas pmissiones quas modo
 dixi? F. Illud ipsū q̄ iam antē attigerā,
 De Dei benignitate, & volūtate diffidere
 nō debem⁹ quin velit seruare nos, sed de
 nobis certē diffidere debem⁹, ne Dei cō
 filiū in nobis irritū reddam⁹, sicuti fecis
 se iurisperitos scribit Lucas, atq; ita domū
 regnūq; Dei trāseratur à nobis ad alios. *Luc. 7.*
 Huic sentētiæ nō aduersant pmissiones
 illæ, quas tu dixisti. *Omne quod dat mihi
 pater ad me veniet, et eū qui veniet ad me, nō
 eijciā foras. Nō. n. foras eijcit Christ⁹ eos,
 qui volētes ab eo tāquā mali serui ab he
 ro deficiūt. Hæc est voluntas eius, qui misit
 me, ne quid perdā ex omnib. quæ dedit mihi.*
 Credo. neq; nos querimus, an sit volūtas
 patris vt seruentur (nō enim vult mortē
 impij, nedū pij hominis) sed an pire pos
 sit qui seruari nō vult: an verò De⁹ quēq;*

seruet inuitū, cū dicat Christus: *Et vos nō vultis abire? Itē illud, Oues meæ vocem meā audiunt, & sequuntur me.* Quis negat? Sed & illud verum est. *Qui facit voluntatem patris mei, is meus frater, & soror, & mater est.* Hic vides, quæ sint oves Christi. Sed quid hoc ad rem? Si enim desinerent eius audire vocem; desinerent esse veræ oves: Et hoc ipsum est quod metuendum dicimus. At enim nunquam peribunt inquit, nec eas rapiet quisquam de manu mea. Credo: non enim ouis est Christi qui perit, sed ouis Christi esse desit, si antè fuit. Neque de Christi manu rapitur, qui sponte transfugit. Quicunque manet in Christo, is scriptus est in libro vitæ, habetque causam cur gaudeat. Perire non potest, quippe qui sit in patris præsidio, qui est omnium maximus. Sed cum extra Christum nulla sit salus, quicunque ex Christo exit, hoc est, qui sit arrogans, aliorum contemptor, & humilitatem, Domini que reuerentiam extinguit, accepta que gratia obliuiscitur, is perit. Posse autem hæc fieri, patet cū ex alijs, tūm maximè ex illo loco, vbi loquitur Dominus de immundo spiritu, qui per agratis locis aridis, reuertitur in prio-

priorem domum, ex qua fuerat eiectus. Potest igitur eiectus immundus spiritus reuerti, hoc est: potest qui Christum induit contristare Spiritum sanctum, & ad vomitum redire sicuti canes & lota sus ad cœni volutabrum. Atque ita in causa esse, vt ipsius nomen deleatur de libro vitæ. Fuerunt omnino Israelitæ Dei populus, nec eos potuit quisquam Deo de manu eripere: sed postquam ipsi ultro Deum deseruerunt, Deus eos vicissim deseruit, non ereptos, sed desertores. LVII. Equidem mihi vera videntur ista, sed velim vt mihi ea de electione explanes, q̄ scripsit Paulus ad Romanos, ne quid restet in animo meo scrupuli. Torfit me sanè illa Pauli disputatio diu, necdum me explicare potui, adeo obscurus, & implicatus mihi videtur in ea parte Paulus. Equidem credo locum illum vnum esse *1. Pet. 3.* de illis, de quibus scripsit Petrus, esse in eius epistolis obscura quædã, quæ indocti, infirmi q̄, vt & cætera scripta, in suã perniciẽ detorqueât. F. nō malè credis, Ludo uice: Sed quomodo cognoscemus quinã locũ detorqueât in suã perniciẽ? Detorqueri enim eũ certũ est, cũ incōtrarias interpretationes trahatur, quarũ alterã, sal

sam esse necesse est. L. Equidē nescio. F.
 At ego faciā, si permittat Deus, vt scias si
 me benignē attēdere voles. Nō dubitas,
 opinor, qn angusta sit via salutis. L. Non
 dubito. F. Quicūq; igit sacras literas quę
 nobis viā ad salutē ostēdūt sic interpretā
 tur, vt homines in viā latā adducāt, de ijs
 credo dubitari nō potest, quin eas detor-
 queāt in suā pniciē. Exēplo sunt illi falsi
 pphete Iudeorū, qui populo semp blan-
 diebātur, dicētes electū esse populū Dei,
 nō ituros in Babiloniā. Deinde vbi abdu-
 cti fuerūt, breui reuersuros, breui fractū
 iri iugū Nabuchodonosoris. Hinc voces
 illæ plenæ securitatis, & arrogantiæ: *Tēplū*
Domini, Tēplū Domini, patrē habemus Abra-
hamū. At veri pphete semper viā angustā
 docuerūt, etiā si esset Conenias anul^o in
 manu mea, inde te detrahā. Sic loquitur
 Ier. Vides quā nolit cōfidentes esse eos, q
 deo sunt etiā coniunctissimi? quid enim
 homini coniūctius quā dexteræ manus
 annulus? nisi sint obediētes. ipse Iohānes
 quā seuer^o? *Nolite vobis in eo placere, quod*
patrē habetis Abrahamū. Ex saxis citius filios
excitabit Deus, quā vt tales filios agnoscat.
Quid Christ^o? Filij regni inquit eycientur
in imas tenebras. Eripietur à vobis regnū, et
 dabi-

Matth. 3.

dabitur genti, quæ fructum edet suo tēpore.
 Hi, & alij infiniti loci satis ostēdūt nō esse
 confidendū electioni, nisi in electione p
 maneat. Atq; hoc est q̄ scribit Petrus, *su 2. Petr. 2.*
de te rectē factis ratiā efficere vestri vocationē
ac electionē. Iā veniamus ad prophetas no
 stri tēporis, inueniemus eadē. Sunt qui
 docēt eos perire nō posse, qui electi sunt
 Christo q̄ credunt. Ex hac doctrina quis
 fruct⁹ existat, volo te ipsum testē sumere
 Ludouice. Fuit nuper apud vos cōtrouer
 sia inter pastores duos, quorū vnus docu
 erat, à Deo necessitari (hoc enim verbo v
 tuntur) homines ad peccādū. Alter opini
 onē hāc oppugnabat. Dic mihi Ludoui
 ce, q̄s fuit tū status populi? L. Vix audeo
 dicere: tamē fatendū est: Nihil vnquā vi
 di calamitosius. Ita furebat populus, & in
 tantā licentiā pruebat, vt vulgō audirent
 hæ voces, Peccemus, postquā Deus vult
 peccatum, & nos necessitati subijci peccā
 di. Breuiter totus ferē populus preceps fe
 rebatur in horrendam peccandi licentiā
 nisi huic malo magistratus obuiā iuisset
 decreto suo. F. Isti nimirum sunt fructus
 istius doctrinæ. Non sanabitur, mihi cre
 de, vulnus istud tam facile, quā fuit in
 flētum, tam tenax est populus licētiosæ

doctrinæ. Confer nunc alteram doctrinā, quæ docet Deum nolle iniustitiam, vide bis eius fructū esse timorem Dei, quod initiū est sapientiæ. Sicut illa securitas initiū est stultitiæ. Deberet exemplū istud vestrarum turbarū suspectam reddere doctrinā etiam apud imperitos, quæ tales fructus edat. Qualis enim fructus est, talis est etiam arbor. Perpende omnia, inuenies plerosq; oēs homines, qui doctrinam istā admittunt, ea reddi deteriores. Beati qui alieno periculo sapiunt: sed his omisissis, veniamus ad Paulū. loquitur Paulus in nono capite ad Rom. de electione nominatim, ut scis: & quia cū electione coniuncta est reiectio, facit etiā reiectionis mentionē. Et quoniam obscurus est, præfabimur, si tibi videbitur, generatim, aliquid de hoc argumēto, quod nobis pateat via ad intelligendū verba Pauli. Fateberis, opinor, eos qui eliguntur, eligi gratuita Dei misericordia: qui verò reijciuntur, reijci propter sua peccata. Sic

Deut. 9. et
10.

enim de Israelitis, & Chananæis scriptum extat. *Non propter iustitiam vestram vos illorum terræ possessionem inuaditis: sed gentes illas deus propter ipsorum peccata vobis euerit, tum ut id præstet quod maioribus*

ribus vestris iuravit. Item paulò post: *Deus maiores vestros amore complexus; eorum posteritatem*, hoc est, vos ceteris omnibus anteposuit nationibus. Hic vides Israelitas, hoc est pios, amore Dei gratuito, sine villo suo merito eligi: Chananæos verò propter peccata sua repudiari. L. Video. F. Item: Rubenem primogenitura, Saulum regno, Elim, pontificatu, Iudam Apostolatu propter sua peccata abdicatos fuisse. Et illis Iudam, Dauidem, Samuellem, Matthiam, nullo suo merito, sed merito Dei amore gratuitaque misericordia successisse. L. Fateor. F. Ex his opinor, generalem inuiolabilemque regulam statui mus, quæ est apud prophetam. *Pernicies tua à te est Israel: Salus autem à me*: dicemusque omnes qui seruantur, gratis seruari, omnes verò qui pereunt, merito suo perire. Admittis hæc Ludouice? L. Admitto. F. Quid si quis his contraria dicet? L. Non admittam contraria. F. E. D. Quid si Paulus dicet? L. Nunquam ille quidem dicet, ut arbitror. F. Sed quid tamen, si dicet? L. Neesse erit aut ei non credere (id quod nephas est) aut eius dictum secundum regulam illam interpretari. Nec enim potest esse veritas, verita-

Ose. 13.

Rom. 9.

ti contraria. F. Age iam verba Pauli perpendamus. *Neg; verò illi solum, inquit, sed etiam Rebecca, ex Isaaco parente nostro verum ferenti, fratribus nondum natis, nec vlllo bono maloue functis, ut Dei per electionem decretum, non ex operibus, sed ex vocante ratum esset, Rebecca, inquam, dictum est, maior seruiet minori, quemadmodum dictum est, Iacobum amaui, Esauum vero odio habui.* Age iam Ludouice. Dictum illud Mosis, *Maiores seruiet minori, Vtrū de duobus hominibus dictum fuit, an de duobus populis?* L. De duobus populis. Sic enim al

Gen. 25.

loquitur Rebeccam Deus. *Due sunt gentes in ventre tuo, Duoq; ex utero tuo populi diuidetur, quorum alter altero plus poteris, & maior seruiet minori.* Non dicit duo homines, sed duo populi. F. Quid illud *Maiores*, Iacobum amaui Esauum verò odio habui? L. Etiam de populis, non de duobus hominibus dictū est. Sic enim loquitur ibi Deus: *Iacobum amaui, Esauum autē odi, eiusq; montes in vastitatem, & possessionem in Draconum solitudinē redege. Quod si decreuerūt Idumei (Vides hic eum de populo loqui) se, qui per vastati sint, diruta refecturos.* Sic dicit armipotens Iona: *Quod ipsi construxerint, ego euertam, vocabunturq; fi-*
nes

nes impietatis, & populus in quem Ioua se-
nit in perpetuum. Hic manifestè loquitur
de populo, non de homine, & quidem de
re præterita non futura. F. Quid Paulus?
Quomodo citat vtrunq; locum? L. Istud
ipsum est quod me torquet, quòd videt
Paulus vtrunq; citare de duobus homi-
nib. id q; de re futura, cum & vtrunq; de
duob. populis, & alterum, videlicet Mala-
chæ, de re præterita dictū esse constet. F.
Quomodo conciliabimus hæc Lud. vtrū
manifestā historiā ad Pauli obscura ver-
ba detorquebimus? an poti⁹ Pauli obscu-
ra verba historiæ perspicuitate declarabi-
m⁹? L. Historia, cū & apertior & prior sit,
torqueri nō potest, præstat Paulū enuclea-
re. F. Rectè iudicas. Debēt enim obscura
declarari, nō clara obscurari. Sic igitur ré-
percipe: Non potest hæc Paulus quasi de
Iacobo & Esau dicta nominatim citare,
cū de populis, non de hominib. pronun-
ciata fuerint: tamen quia illi homines fu-
ere patres populorum, & ipsorū fuit ea-
dem conditio, quæ postea populorum,
non absurdè possunt illa etiā de homini-
bus ipsis citari. L. Sed non seruiuit Esau
Iacobo, quin potius imperauit. F. Princi-
pio nō seruiuit, sed tadē seruiuisse videt.

Nam tandem ex Chananæa cessit, vt à Iacbo longius abesset, & in montem Seir concessit; locum Chananæa longè deteriore, quæ certè non sunt impetantis, sed potius maiori cedentis. Itaq; credibile est, quemadmodum primum fuit Esaus primogenitus, sed postea Iacobus felicitatem, quæ alioquin erat Esai, à patre obtinuit, ita fuisse re ipsa tandem Iacobum imperio superiorem, postquam fuisset inferior. LV D. Sed quomodo deinde quadrabit illud, *Esaum odi*? Neque enim dictum fuit antequam nati essent. FE D. Neque Paulus id ita videtur allegare. Sic enim dicit: Quemadmodum scriptum est, Iacobum amavi, Esaum odi. Quasi hoc dicat, Quod apud Mosem futurum prædicitur, id apud Malachiam præteritum narratur; vt appareat quod promiserat Deus id etiam præstitisse. Neque enim fas est putare, Esaum antequam mali quippiam fecisset, fuisse Deo inuisum, cum Deus nihil oderit nisi malum. Illud quidem prætereundum non est, sed horum verborum, Esaum odi, eam esse notionem, vt sit perinde, ac si dicat, minus quàm Iacobum amavi: atque huiusmodi locutionem in
veni-

venies in Deuteron. vbi de eo agitur, qui
duas vxores habeat; quarum vnam ode-
rit, alteram amet. Ibi certè odisse nihil al-
liud est, quàm minus amare. id què com-
paratè dicitur, quomodo ex duobus diui-
tibus inter sese collatis, dicere solemus,
pauperem eum, qui minus quàm alter
diues est. Cum enim illo seculo vxores
repudiare licuerit, videtur vix vnquam il-
lud, quod ibi dicitur vsu venire potuisse,
si odisse ibi propriè dictū accipies. Quis
enim cum verè oderit vxorem, retineat:
si & possit non retinere, & alteram quam
amet, habeat? Eodem modo poni vide-
tur; & illis Christi verbis: *Nisi quis oderit*
patrem & matrem &c. non est me dignus.
Neque verò locum hic habet regula il-
la, qua dicunt contrariorum eandem es-
se doctrinam. Sic enim argumentantur:
Si vasa misericordiæ amantur antequam
boni quicquam fecerint, etiam vasa i-
ræ odio habentur antequam mali quic-
quam fecerint. Hoc sanè est & naturam
abolere, & Dei seueritatem (si tamen se-
ueritas esset & non potius iniquitas) æ-
quare eius misericordiæ, contra experi-
entiam, contraque omnium sacrarum li-
terarum testimonium. Nam quod ad na-

turam attinet, nos ipsi amamus natos nostros antequam boni quicquā fecerint: sed nō odimus antequam mali quicquā fecerint. Quòd si nos qui mali sumus, tamen hac in parte plus bonitatis habemus quàm seueritatis: quanto magis Deus, qui bonus est? De Dei verò misericordia quid testantur literæ? *Deus est ad iram tardus, ad misericordiam propensus*, ita vt eius misericordia extendatur vsq; ad mille genera, cum ira aut odium extendatur tantum ad tria aut quatuor genera, idq; in eos qui ipsum oderūt. Vides odium Dei in eos esse qui ipsum prius oderunt, tantum abest vt eos oderit, qui nihil mali fecerūt. Quamobrem cum sit hic dissimilitudo, nō debet dici similitudo. Est enim in eo dissimilitudo quòd Deus gratis amat, & seruat: At nō gratis odit, & perdit. L. Attamen in eo videtur similitudo, quòd dicit se misericordiam tribuere ijs, qui ipsum amāt, eiusq; praecepta exequūtur, punire verò eos, qui ipsum oderunt, eiusque praeceptis non obediunt. Nam vtrobiq; causa videtur esse in homine, videlicet punitionis inobediētia: misericordie verò obedientia. F. Ita est Ludouice. Sed intelligendū duas esse misericordiae causas

fas, poenæ verò vnam. Misericordiæ cau-
 sa prima est Dei bonitas gratuita, qua ho-
 minem, antequam boni quicquam fece-
 rit, amat, & beatæ vitæ destinat: sicuti tu
 filium tuum antequam tibi obediuisset
 amasti, & hæredem instituisti. Altera
 misericordiæ causa est obedientia homi-
 nis, propter quam Deus suam in eum mi-
 sericordiam auget, confirmat, ratamque
 facit, ut iam dicat: *Euge serue bone, & fide* *Matth. 25.*
lis, quia in paucis fuisti fidelis multis te præ-
ficiam, intra in gaudium Domini tui. Quod
 si homo prima illa misericordia prouo-
 catus non præbet se fidelem, repudiatur:
 & talento, quod Domini benignitate
 gratuita acceperat, priuatur non quidem
 gratis, sed propter suam vel perfidiam,
 vel pigritiam: quemadmodum tu, si fili-
 us tuus tibi dicto parens est, cum magis
 magis quæ amare pergis, ei quæ hæredita-
 tem confirmas: Sin profligatum se, &
 inobedientem præstat, exhæredas, non
 gratis, sed propter eius inobedientiam,
 quem hæredem statueras, non propter
 eius obedientiam (nondū enim tibi obe-
 diuerat) sed gratis amore patrio. Ita fit,
 ut hæreditatem filius tuus lucrari non
 possit obedientia sua. Est enim hæres

antequam obediuit. Sed perdere certè
possit inobedientia. At odij causa vna est
inobedientia; quod Deus (sicuti bonus
pater) neminem odit nisi propter eius in
obedientiam. Atque hoc ipsum est, quod
dixi, odij aliã rationem esse quàm amo-
ris. Amor enim gratuitus est, odium, nõ
itẽ. Est enim Deus Deus amoris & mise-
ricordiæ, non odij & iræ. Quod si sic sine
hominis merito odisset hominem, quẽ-
admodum eundem sine eius merito a-
mat, tam posset dici Deus odij, & iræ, quã
Deus amoris, & misericordiæ, id quod
vel cogitare impium est. LV D. Quid igi-
tur sibi vult Paulus dum continuo ita
scribit: *Quid ergo dicemus? Estne in Deo in-
iustitia? Nihil minus. Mosi enim dicit: Gra-
tiã facio, & misericordiam tribuo cuiusq;
mihi collibitũ est. Ergo non est volentis, neq;
currentis, sed gratiam facientis Dei.* FEDE.
Vtrum de electione loquitur, an de reie-
ctione? LV D. De electione. Nos verò de
electione totum concedimus, gratuitam
esse, & totam in Dei bonitate & miseri-
cordia positam: sed reiectionis aliam es-
se causam suprà demonstrauimus. LV D.
Sed negant electionem esse posse, quin
eadem ratione sit reiectio. FED. Malè
ne

negant Ludouice. Eligere enim & amare gratis licet, reijcere, & odisse gratis non licet. Propterea ostendit Deus, sicut antè demonstrauimus, se amare, & beneficijs afficere Israelitas gratis: Sed Chananæos punire non gratis; sed propter eorum scelera: Itemque scriptum extat, pios amatos & electos fuisse antequam essent, sed impios inuisos aut reiectos fuisse antequam essent, nusquam scriptum est. Adde quod potest esse electio absque reiectione, sicut amor absque odio, & primogenitus sine secundo. Itaque Adamus cum solus esset, fuit electus, & si nemo peccasset, fuissent omnes electi. Et tuus filius tibi est electus; nec tamen vllum filium tuum reiecisti. Et Christus patri electus est; cum sit tamen primus & vltimus, hoc est solus. Quare qui reiectionis eandem rationem esse tradūt, quam electionis, ij ex dissimilitudine faciunt similitudinem. L v d. Est sanè Federice, sed cur dicit Paulus, Est ne iniustitia in Deo? Quis enim nescit iniustitiam non esse, si quis alicui gratis benefacit? Certè iniustitiæ vocabulum videtur ponere ad soluendam obiectionem, quæ ita fieri posset: Si Deus odit Esau non dum na-

tum, videtur iniustus, ad quam videtur respondere Pau. Habet Deus tantam in homines potestatem, quātam figulus in lutum. Itaque non facit homini iniuriam, si eum quamuis non meritum damnat. Atq; huc spectare videtur quod scribit de induratione Pharaonis. F. Ita quidem videtur Ludouice: & si hic solus locus de Pauli scriptis extaret, non haberē (vt verum fatear) quod reponderem, sed cum & Dei iustitia, & vniuersæ sacræ literæ, & alia insuper scripta ipsius Pauli reclamant, necesse est vt aut aliter intelligatur eius verba, aut ipse sibi contrarius esse videat, id quod absit. Ac de iustitiæ ratione antea, sicut opinor, satis locuti sumus. Quod ad Paulum attinet, præter alios plurimos locos, extat iustitiæ Dei pulcherrima descriptio in hac eadem ad Rom. epistola: Vbi sic loquitur. An diuitem eius benignitatem, & facilitatem, ac lenitudinem contemnis, ignorans te Dei benignitate ad poenitentiam inuitari? Tu vero quæ tua est duritas, & deplo-
ratus animus, congeris ipse tibi supplicium, in supplicij diem, & representationis iusti Dei iudicij, qui suis cuiq; factis digna soluet. Quæso te Ludouice, quid

Rom. 2.

*De Dei in
finita.*

cat iustum Dei iudicium? L. Soluere suis cuique digna factis. F. Atqui si Esau nondum natum odit, & propter odium illud eum indurat, non soluit ei digna factis, cum nihil fuerit Esau ante illud odium: quod idem dico de Pharaone. Ex quo efficitur ut hæc Pharaonis induratio non conueniat cum Pauli regula illa de iusto Dei iudicio. Quod si Paulus eo confugiet, ut dicat illud de Figulo, iustum esse quicquid vult Deus, quia summam potestatem habeat, respondebitur ei; inane igitur esse eius illam regulam de iusto Dei iudicio. Non minus enim iustum esse Dei iudicium si soluat cuique non digna factis, quam si digna factis: si modò est eius factum & voluntas regula iustitiæ. L. Quomodo igitur locum hunc explicabimus? F. E. D. Bene, ut spero Ludouice, fauente Deo. Dicebat pater ille familiaris murmuratori; *Amice non facio tibi iniuriam. An mihi non licet uti meis arbitratu meo? An tuus oculus malus est, quoniam ego bonus sum?* Sic hoc loco dicet Deus: An mihi non licet tantum cuique dare, quantum volo? & gratiam facere cui volo? Nemini facio iniuriam si huic plus bonorum dare volo quam illi.

Math. 20

hanc esse huius loci sententiam patet ex verbis Moysis, quibus Deus dicit, se gratiam facere cui vult. Quod si cuiquam gratiam facere non vult, non propterea iniustus est. Nemini enim quicquam debet. Verum aliud est nihil dare, aliud dare malum. Si nihil boni dat homini Deus, non propterea iniustus est. Nihil enim ei debet. Sed si malum daret homini, non merito, faceret ei iniuriam. Faceret enim contra regulam illam iustitiæ, quam ipse præscripsit, & hominibus &

*De indura-
tione cor-
dis Phara-
onis.*

sibi metipsi. LVD. Quid igitur sibi vult illa Pharaonis induratio? FED. Quid sibi vult illa hominis duritas de qua modo loquebatur Paulus cum diceret: *An ignoras te Dei benignitate ad pœnitentiam inuitari? Tu verò quæ tua est duritas, & deploratus animus, congeris ipse tibi supplicium.* Quæso te, possunt ne hæc conuenire? Dei benignitas hominem ad pœnitentiam inuitat: & Deus indurat cor hominis? Aut hæc, Hic sua duritate repudiat Dei benignitatem, qua ad pœnitentiam inuitatur, & Deus indurat cor hominis? Nonne hæc sunt pugnantia? LVD. Planè. FED. Cum sit igitur vtriusque sententiæ author Paulus vtrum dicemus eum
fl.

secum pugnare, an potius alteram eius
sententiam altera accommodabimus? L.
Accommodemus potius. F. Sed vtram
vtri accommodabimus? L. Nimirum am-
biguam, si forte altera non est ambigua.
F. Rectè mones, Iam illam de Dei beni-
gnitate, quæ hominem inuitat ad pœni-
tentiam caret, opinor, omni ambiguita-
te. L. Ita est. Sed & hæc de induratione
videtur, & ipsa carere ambiguitate. Scrip-
tum est enim disertis verbis: *Indurauit*
dominus cor Pharaonis. Idq; non semel.
F. Et quidem scriptum est disertis verbis:
Indurauit Pharaon cor suum, idq; non se- *Exod. 8. 9.*
mel. Vter igitur indurauerit, cum hoc v-
triq; tribuatur? L. Nescio. F. Queramus.
Habent, vt scis, homines non renati cor
lapideum, id quod & experientia, & sa-
cræ literæ docet, vbi promittit Deus sese *Ezech. 36.*
populo suo exempturum cor lapideum,
& daturum cor carneum. Quod cum ita
sit, non potest cor hominis indurari non
magis quàm lapis: Sed cum non possit
cor hominis molliri nisi à Deo, qui id
creauit, fit vt quos non mollit, eos indu-
rare dicatur. Solent enim sacræ literæ ita
loqui, vt aliquem, & maximè Deum fa-
cere dicant quæ fieri permittat, Sic loqui

Ier. 15.

tur Ierem. vbi dicit. *Tu rem nosti Domine, memento mei, eamq; mei curam habe, vt me à meis insectatoribus vlciscaris. Noli me tua lentitudine tollere. Hoc est, noli tua ad irā tarditate sinere aduersarios meos mul-*

tos: Quòd si feceris, tollent me. Item Solomo, Castiga inquit, filium tuum dum spes est, & eum necare, animum ne induxeris. hoc est, noli ei indulgere, & habenas laxare, alioquin peribit. Atque hunc locum explicat idem Solomo alibi dum dicit: Puerum castigatione priuare noli, quem si ferula verberabis non incitetur. Eum tu ferula verberato, & eius animam ab orco defendes. Et idem alibi: Non facit esurire Dominus hominem iustum. hoc est, non permittit esurire. Nam quem non pascit Dominus is esurit. Sic quem non mollit, is durus est. Sic & in Iobo dicitur Deus priuasse struthio camelum sapientia. Hoc Iob. 19. & est, nō donasse. Sic enim ipsemet ibidem interpretatur: Quin & prophani autho-

20.

res ita loquuntur. Sic enim scripsit Cic, Et Cimerijs quidem, quib. aspectum solis, siue Deus aliquis, siue natura ademerat, hoc est non dederat. Sic igitur dicitur indurare Deus, quos non mollit, sed deserit in duritate sua. Sic & in Esaia, conuertitur

po.

populus: *Cur nos à vijs tuis Domine, auer-* Esa. 63.
tis? cur mentes nostras à tui reuerentia auo-
cas? Vides Ludouice, quam dura vox, quā
 contraria Paulo dicenti, durum hominē
 Dei benignitate ad pœnitentiā inuitari.
 Vt si verba hæc spectes nec alios locos ha-
 beas, putes planē populum ab ipso Deo
 indurari. At si rem totā consideres, vide-
 bis planē contrarium. Sic enim modo di-
 xerat propheta. *Domini beneficentiā, Domi-*
ni laudes cōmemurabo, pro tot eius erga nos
meritis: totq; bona, quæ in Israeliicam domū
pro sua misericordia, & beneficentia singula
ri contulit. Quos cum populum suum filios
fidem non falsuros cogitaret, eis se seruatore
ita præbuit, vt in tot periculis non periclita-
rentur, eius apparitore genio eos conseruāte
proq; suo amore, & indulgentia eos redemit
sublatosq; olim tanto tēpore pertulit. Vides
 hic Ludouice, prædicari Dei in Israelitas
 beneficentiā, merita bonæ, misericordiæ,
 amorem, quo scilicet eos ad pœnitentiā
 inuitaret, quale est quod paulo antè cita-
 uimus ex Paulo. Audi iam populi indu-
 rationem nō utiq; à deo, sed ab ipsius po-
 puli peruersitate proficiscentē. Sic enim
 scribit Esaias. *Sed illi contumaces eius S. spi-*
ritui dolorē fecerūt, sequitur deinde pœna

*Quid &
 vnde sit in-
 duratio.*

Rom. 2.

Itaque versus eis in hostem, ipse eos oppugnat. Et hoc illud ipsum est, quod scribit Paulus. Sed tu, quæ tua duritas est, congeris ipse tibi iram siue supplicium in diem supplicij. Habes hic ordine, Ludouice, quid sit induratio, & quæ sit eius origo atque causa. Primum homo à pueritia durus est, & ad malum propensus, nihilque prius discit, quàm peccare. Sed quia hoc nõ destinata malitia, sed vitiata naturæ propensione facit, Deus misericordiæ plenus, eum sua benignitate, doctrina, spiritu sancto inuitat ad poenitentiam: Verum impius eius benignitatem, spiritumque repudiat, & contristat. Et sicuti aspis sibi aures obturans in peruersitate sua volens, sciens, data opera perseverat. Hac est propriè induratio, qua seipsum indurasse Pharaon dicitur; nec non Israelitæ, ubi sic eos alloquitur Dauid. Hodie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra, sicuti patres vestri scilicet obdurant sua. Hac hominis tam peruersa & omnem misericordiam aspernante induratione offensus Deus, eum derelinquit, & suo spiritu à malo auocare desinit. Ita derelictus homo, fertur deinceps laxis habenis in omne flagitium, non secus.

secus ac derelictus in præcipiti lapis fertur deorsum: aut derelicta septaque spoliata vinea vastatur à feris, sentibusque obducitur. Atque ita dicitur homo à Deo induratus. hoc est in duritate sua derelictus. Quanquam si quis dicat, hominem sic à Deo derelictum, insuper priuari naturæ dotibus, quibus antea præditus fuerat: atque ita Sathanæ arbitrio traditum, in omne nefas prolabi; non repugnaero. Huc referenda sunt dicta illa, quibus Deus videtur præcipere peccatum, cum tamē non præcipiat, sed vetare desinat; postquam hominem videt inobedientia pertinacem. *Ite, inquit, colat suos quisque Deos.* Item Christus, *Implete mensuram patrum vestrorum.* Hoc est postquam à peccando non vultis auocari, pergite tanē ut tandem poenas detis. Neque tamen ritē dixeris illos iussu Christi impleuisse mensuram patrum suorum. Quemadmodum si pater prodigo, perditōque filio dicat, *i scortare, pota, lude, & peri.* Non propterea dixeris postea, filium illa fecisse iussu patris. Rimare omnia Ludouice, non inuenies aliam indurationem, nec vllum comperies hominem vquam sic à Deo fuisse induritate sua de-

Deut. 32.

relictum, nisi qui prius Dei monita, spiritumq; malitiosè, & improbè contempserit. Plenæ sunt exemplis sacræ literæ. Primus Moyses de Israelitis sic scribit. *At probi pinguefacti recalcitrarunt, & deum conditorem suum reliquerunt.* Et mox. *Hæc videns Dominus hanc liberam suorum improbitatem indignè fert: & ita fatur.* *Abscindam ab eis vultum meum; videbo quem habituri sint exitum.* Vides causam desertionis. Deseruntur nimirum, quia priores Deum deseruerunt. Ipse Pharaos, & Aegyptij cur ita in duritate sua derelicti fuerint facile videbit, qui eorum antegressam in Israelitas inhumanitatem perpenderit. De qua sic scribit Salomo.

Sap. 19.

Nam digna peruersitate sua patiebantur, qui grauiorem inhospitalitatem exercuissent. Siquidem alij ignotos aduenas non recipiebant: alij bene meritos hospites in seruitutem redigebant. Iam verò quonam supplicio puniendi, qui extraneos vel inimicè acciperent, vel festiue admissos, & iam eiusdem iuris factos grauibus afflarent laboribus? Ergo etiam cecitate mulati sunt, ut illi (videlicet Sodomitæ) pro foribus hominis iusti (scilicet Loti) cum tetrīs circumfusi tenebris sua-

rum

rum quisque forium exitum quere-
ret. De gentibus scribit Paulus: Quia
cum Deum cognouissent, non ut Deo di- Rom. I.
gnum erat honorarunt; permisit eos De-
us in turpes libidines. Denique ut o-
mnia examinaes, comperies hominem
non prius à Deo deserui, quàm ipse De-
um deseruerit. Itaque quod scribit Pau-
lus: Quem vult miseretur: & quem vult
indurat, non sic accipiendum est, quasi
Deus aliquem sine vlla causa induret,
aut derelinquat. Cum non solum alij sa-
cri authores, sed etiam Paulus ipse (Qui
sibi certè contrarius esse nequit) causam
ostendat, ut modò diximus) propter quã
Deus hominem deserat. Alioquin si pro
sua libidine hominem sine vlla manife-
sta causa indurat, quæso te, cur neminẽ
vnquam induravit, qui non ante im-
probum se præstiterit? Cur semper ante-
cedit hominis improbitas indurationẽ,
si induratio ab improbitate non oritur?
L V D O V. O mi Federice, equidem cum
tuas rationes per se considero, videntur
mihi verissimæ; sed cum rursus ocu-
los ad Pauli verba conuerto, non vide-
tur hic Paulus secũ ipse consentire. Sic e-
nim scribit. Te ad hoc ipsum excitavi ut in te

*Hic est no meam ostendam potentiam, vique meum no-
dus totius men toto orbe. predicetur. Ergo quem vult
disputatio miseratur, & quem vult inderat. Dices mi-
nis.*

*hi; Quidiam queritur? Nam eius volunta-
ti quis resistat? Eho homo, in quis es, qui cu
Deo disceptes? Scilicet dices fictile fictori. cur
me sic fecisti? Hic planè videtur Pharaò ex-
citatus ad poenam; Dei que voluntas es-
se, vt peccet Pharaò, quo deinde ad Dei
gloriam puniatur. F E D E R I. Vtinam qui-
dem, & hoc in loco, & in quibusdam alijs.
Paulus mentem suam copiosius, & aper-
tius exposuisset. Hæc ego opto non prop-
ter me, qui his Pauli verbis non offen-
dor; quippe qui sequar Paulinæ doctri-
næ tenorem perpetuum, non vnum, aut
alterum locum, impeditius aut obscuri-
us dictum: sed propter infirmiores quos-
dā, qui prætermiſſis penè innumeris lo-
cis ijs que apertissimis, imò prætermiſſo
perpetuo cursu sacrarum literarum in v-
no aliquo loco sibi hærent, quasi cætero-
rum omnium nulla debeat haberi ratio,
aut quasi non debeāt potius pauculi lo-
ci ad totius doctrinæ summam accomo-
dari, quàm tota doctrina ad paucos lo-
cos detorqueri. Age igitur, vt omnia ex-
centizmus. Quod dicit Domin⁹. Te ad hoc
ipsum.*

ipsum excitauit, non loquitur de creatione quasi Pharaonem creauerit ad poenam, sed cum esset iam impius Pharaon, delegit, & excitauit eum Deus ad poenam, id que propter ipsius impietatem. Sicuti magistratus facinorosum aliquem excitat & deligit ex vinculis ad patibulum. Sic dicitur Deus suscitasse Salomoni ad Reg. 3. 11. uersarius Adadam Idumæum. Itemque Razonem Eliadæ filium; non quod eos ad id nominatim creauerit: sed cum essent iam antè Salomoni infesti propter causas quæ in historia narrantur, delegit eos Deus ad puniendum Salomonem. Ad illud verò quod dicit Paulus; *Eius uoluntari quis resistat?* respondebit ipsemet Paulus, qui, ut supra ostendimus, scripsit duos, & deploratos homines dei benignitate ad poenitentiam inuitari: ex quibus verbis apparet Dei uoluntatem esse, ut durus homo poenitentiam agat. Quæ sententia conuenit cum illa, *Nolo mortem peccatoris sed magis ut conueriatur, & uiuat.* Illud tamen fateor, fieri aliquando hominis immodica improbitate, ut Deus eum ad extremum sic deserat, ut velit eum (non ille quidem esse improbum, sed cum sit iam nimis improbus) perge-

re in improbitate sua, neque sic tamen velit improbitatem. Exemplo fiet hoc magis perspicuum. Habes ebriosum famulum, qui sæpe monitus non obtemperat, & velles tu quidem vt esset sobrius: sed postquam ipse non vult, vis eum punire, atque vt puniendi occasionem habeas, relinquis cellam vinariam apertam, & ei pœnas minaris si potauerit. Hic tu cupis nō vt fiat ebriosus (odisti enim eius ebriositatem) sed certè, vt postquam ebriosus esse perseuerat, cupis vt inebrietur, quò eum punire possis. Atq; istud est non amare ebriositatem, sed velle ebriositatis patefactionem atque fructum. Sic Deus cum vellet filios Elis punire, non dedit eis vt patris monitis obtemperarent; id quod fuit non improbitatem volentis, sed improbitatis patefactionē. Est enim Improbitas, & peccatum (si propriè loqui volumus) nō actio ipsa, sed animi peruersitas; à qua proficiscitur actio. Quam quidem animi peruersitatem non vult Deus: sed si eam retinet homo pertinacius, vult interdum Deus, vt ea erumpat in actionem. Eadē est ratio si quādo punit Deus fontes, aut etiam affligit infontes per impios, vt pu-

niuit

I. Reg. 2.

niuit Israelitas per Chaldæos. Non enim fecit impios Chaldæos, vt per eos puniret Israelitas. Sed cum essent Chaldæi iā impij abtusus est ad eam rem illorū opera. Neq; Iudam Iscariotum fecit impiū, vt Christū proderet: sed impij nactus cum abusus est eo. Quemadmodū si quis filiū improbū amandat ad triremes, vt ibi affligatur, nō amat, aut probat ille quidem crudelitatem nautarum: sed cum sint crudeles conijcit filium suum in eorum manus. Et quidem illi sæpe grauius affligunt, quā vellet pater; id quod olim fecisse Chaldæos in Israelitas, extat apud Zachariam, vt intelligas illam permissio *Zach. I.* nem esse, non præceptum: Deoque actionem non placere impiorum, sed passionem eorum quos vult affligi. Atque ad hanc normam interpretandi sunt loci illi: *Audite, & ne intelligite. obstina Esa. 6.* *cor istius populi ne audientes audiant. Item. Ideo credere non poterant, quod item dixit Esaias. Eorum & oculos ex-* *Ioan. 12.* *cecauit &c.* et si qui sunt huius generis. Si quis igitur ob improbitatem suam ita desertus est à Deo, vt Deus velit vt eius improbitas erumpat in actionem, quò puniatur, & is quærit cur ea

fit Dei voluntas cui resistere non possit,
(Verè enim nõ potest homo nõ peccare,
si ita deferitur à Deo) huic respõdet Pau-
lus illud de figulo: *Tu quis es qui cum Deo*
disceptes? Potest Deus iure suo te perdere
propter peccata tua, sicuti figulus vas frá-
git in quo est aliquid vitiij. Sed intelligé-
dum est, hic esse duas similitudines im-
plicatas, vnã de vasis quæ ad res inhõ-
nestas fiunt: alteram de vasis quæ fran-
guntur. Non est enim idem frangi, & in
re inhonesta esse vsui. Prior igitur sic ha-
bet: Quemadmodum figulus ex eadem
massa vasa facit, alia ad res honestas, alia
ad res inhonestas; ita Deus ex eadem ge-
neris humani massa alios homines cre-
at, vt sint in Christi corpore quasi oculi,
aut aures, aut manus, vt sunt Prophetæ,
Apostoli; Euangelistæ, Doctores: Alios
vt sint quasi pedes, aut partes immunde,
vt sunt cæteri, quibus non tantas dotes
largitus est Deus. Atque hic non est
quod quisquam de Deo figulo conque-
ratur: Nulla est enim harum conditio-
num quæ non bona sit. Nec vllum est
tam vile membrum, quod non sit vsui.
Altera similitudo est hæc: Quemadmo-
dum bonus & sapiens figulus nullum

vas facit ad frangendum: sed si quod vas
 vitiosum esse contigit, id frangit: ita De-
 us nullum hominem creauit ad perden-
 dum: sed si quem hominem malum esse
 contigit, eum perdit. Potest hæc simili-
 tudo confirmari ex ipso Paulo qui dicit,
Deus vult omnes homines saluos fieri. Item
*Conclufit omnes sub inobedientia, vt omniũ
 miferetur.* Animaduerte verbũ hoc, Lu-
 douice, *vt omnium miferetur.* Est ergo e-
 ius voluntas, & consilium non perdere,
 sed misereri omniũ, qui sint inobedien-
 tes. Quamobrem sic est conferendus De-
 us cum figulo, vt cum bono figulo confe-
 ratur, qui nolit operam suam perdere. I-
 tem vt non tollantur aliæ similitudines,
 quibus Deus cum patre confertur, qui
 nouit bona dona dare filiis suis. Certè
 hæc de figulo similitudo non potest illã
 & alias tollere, nec potest eis esse contra-
 ria. **L. v. d. o. v. c.** Sed videtur Pauli eo in
 loco non ea mens esse, vt pios inter sese
 conferat, quum id ad eius institutũ non
 quadret, cum perspicuum sit, eum de di-
 scrimine loqui, quo discrepant ij, quos
 Deus frangere vult, ab ijs, quorum vult
 misereri. **F. E. D. E. R. I. C.** Est ita: eam quæ ob
 causam dixi, duas hic esse implicatas si-

similitudines: quas quia Paulus obscure confudit, nobis sunt secundum ipsius rei naturam explicandæ, atque distinguendæ: nisi volumus hallucinari, propterea priorem similitudinem, de qua hic Paulus non agit ex professo, seorsum, quasi extra Pauli institutum exposui: deinde posteriorem ex professo, & ad rem sum persequutus. L V D O V I C.

Sed respondent hic nostri, Deum longè differre à figulis, quibus sæpe lutum inter manus temerè perditur præter ipsorum consilium, Deo nihil posse tale accidere, cum omnia eius nutu ferantur.

FEDERIC. At Deus aliter loquitur, quàm isti: *Sperabam ius*, inquit apud E-
Es. 5. et 63. saiam, & ecce iustus: iustitiam, & ecce que-
relas. Item in illo quem supra diximus loco: Quos cum populum suum fidem non falsuros cogitaret: adde & quod de Pharisæis & legis peritis scribit Lucas, eos Dei consilium, quod in ipsis fuit, irritum reddidisse. Cum enim Dei consilium esset, ut baptizarentur, baptizari recusarunt. Hic certè aliquid accidit contra Dei consilium: neque tamen non fuit in eo Deus omnipotens. Cum enim essent illi homines, volebat eos
 fer.

seruari vt homines: hoc est ita demum, si ipsi salutem volentes admitterent. Ita fit, vt sic hic similitudo, non inter Deum & figulum, (nam vtriusque consilium est vasa facere, non frangere, nisi sit in vasis vitium) sed inter Dei & figuli materiam. Nam Dei materia homo est, qui verbis & præceptis, quia eorum capax est, regendus est: At figuli materia, lutum est: quod cum sit surdum, non verbis sed tantum manibus tractandum est. **LVDOVICE.** Sed cum sciat Deus qui nam homines sint perituri, cur perituros creat? Nam in eo dissimilis est figulo; qui si sciret, quæ nam vasa peritura forent non ifaceret: at Deus sciens tamen facit. **FEDERICE.** Difficilis sanè quæstio ista est: quare, vt eam peruestigare possimus attento opus est animo. Proinde attende. Si nesciret Deus quid futurum esset homini, & eum crearet ad salutem: sed homo sua deinde improbitate seipsum perderet, quid diceres? **LVDOV.** Dicerem hominem sua culpa perire, nec vllam causam habere de Deo conquerendi, quod periret,

sed potius ei gratias agendi, quòd ab eo creatus ad salutem fuisset. **FEDERIC.** Atque sic loquitur Deus, in illis, quos modò citauimus locis, vbi dicit, se sperasse ius ab Israëlitis, quasi nesciret eos iniustos fore. Cuius locutionis ea vis est, quasi hoc dicat: Si sciuissem eos iniustos fore, non fecissem quod feci. Quod quidem dictum hominibus religiosis, ac non curiosis pro responsione ad tuam questionem satis esse potest: si modò credunt illa diuinitus esse dicta. **LYDOVL.** Non nego; sed finge me esse paulo curiosiorem: nam illud ipsum est, quod ego miror, Deum ita loqui, quasi futura nesciuerit. **FEDERIC.** Nimirum id ipsum est, quod heri dicebamus; Deum non scientia, sed voluntate agere. Itaque debent homines in Dei voluntatem, non prænotionem intueri. Quare finge, Deum apud Esaiam sic ad populum suum verba facere. O Israëlita: ego vos ad salutem creauì, & docuì: fuit quæ mea voluntas & consilium, vt salui essetis, non periretis: itaque quòd nunc peritis, vestra venorum culpa est, qui nolitis seruari: hoc est, ea facere iubente me, quæ sunt vobis ad salutem necessaria. Quòd si quæri-

tur,

tur, Nonne vos salutem esse repudiaturus præsciuerim? respondeo hoc, nihil ad vos in hac causa pertinere. Neque enim mea prænotio, vel fontem me, vel vos infontes facit: Nam siue præsciui, siue non præsciui, vos fontes estis, qui salutem à me oblatam repudiaueritis, cū admittere possitis: & ego non solum innocens, verū etiam benè de vobis meritis, qui vos tot beneficijs affecerim, pluribus insuper affecturus, nisi per vos stettisset. Quare fingite me peruersitatem vestram non præsciuisse, nonne supplicio digna est vestra ingratitude & contumacia? Rursum; ponite me præsciuisse, nonne tanto sum laudabilior; qui licet ingratos fore vos scirem, tamen tot beneficijs ornare non cessauerim? Iam verò si vos eo consilio atque voluntate creassem, & instruisssem, vt perderem, esset quod de iniquitate mea cōquereremini: sed cum ad salutem creauerim, & vos seruari, si voluissetis, potueritis, nō est quod in me, sed in vos ipsos culpam conferatis. Quod si queritis, cur ego vos creauerim si perituros esse sciebam? respondebo, Vt, qui contendit cum fictore suo, fictile cum terræ opifice: scilicet dicet ar-

gilla fictori suo, quid agis? aut caret opus tuum ansis. Vē, qui quærit ex patre quid gignat, aut ex fœmina, quid enitatur. Quid enim indignius est, quàm eū, qui creatus est, quærere ex creatore suo rationem, cur se creauerit? Debetis nō ex me quærere, cur vos creauerim: possum enim respondere, libuit & licuit: sed mihi gratias agere, quòd creauerim, & quidē ad felicitatem: quòd si peritis, vestra causa est. quam culpam ego vobis puniendis in gloriam meam conuertam: non quia vos, eo consilio creauerim, vt punirem (esset enim hoc mihi non gloriosum, punire quos ad pœnam creassem) sed quia vos irritum reddentes consiliū meum, pœnas estis commeriti, quas à me vobis irrogari, mihi gloriosum est eos puniēti, quia à me ad iustitiam creati, iniustos se præstiterint. Hæc, inquam, si sic loquatur Deus, Ludouice, nonne tibi, quāuis paulo morosiori, satis fecerit? LVD. Nondum, Federice, scire enim velim, vtrum Deus, quòd se dicit ab Israelitis ius sperasse, re vera sperauerit. Si enim præsciuit, & tamen in eis docendis laborauit frustra, idq; sciens, laborauit, neque ea in re conferri potest cum sapientia.

piente figulo, qui si peritura quæ facit
 vasa sciret, ut iam dixi, ea non faceret. F.
 Bene dicis, Ludouice, credamus igitur,
 eum sapientis esse figuli similem, & quo
 niam se ab Israelitis ius sperasse tam a-
 pertè dicit, eius verbis simpliciter fidem
 adhibeamus, & hic curiosi esse desina-
 mus. L. V. D. Rectè mones, atque ita fiet.
 F. Atqui sic sæpe loquitur in sacris literis
 est q; hæc vera huiusmodi de figulis simi-
 litudinū notio. Quare sic de Deo cogite
 m³, ab eo neminē creari ad perniciē. Sed
 quia libera voluntate præditi sunt homi-
 nes, plerique Dei voluntati nolunt ob-
 temperare: atque iꝑperduntur, & vasa i-
 ræ appellantur. Non quia eo consilio
 fuerint creati; sed quia is est euentus;
 quemadmodum & antà ostendimus:
 & Paulus ipse sic loquitur dum dicit:
Ne ad pœnam conueniatis. Ibi enim I. Cor. II.
 de euentu loquitur, non de consilio.
 Nec enim eo consilio conueniebant ad
 dominicam cœnam Corinthij, ut pœ-
 nam sibi accerserent. Intelligi possunt
 hæc ex ipsis Pauli verbis. Quod enim
 vocat iræ vasa, ea in hac eadem episto-
 la sic descripserat: *Exeritur ira Dei*
de cælo in omnem impietatem, & inini- Rom. 2.

sticiam hominum, veritatem iniuste suppri-
mentium. Vides quæ vasa sint iræ, homi-
nes scilicet qui veritatem iniuste suppri-
mant; quæ iniustitia conciliatiram Dei.
Quodd si quis dicet eos fuisse creatos ad
veritatem iniuste suppressendam, pri-
imum horrendum in modum blasphe-
mabit Deum; deinde erunt excusabiles,
cum tamen dicat Paulus eos inexcusabi-
les. Tertio reclamabit Paulus; qui dicit,
Deum tulisse multa cum patientia vasa
iræ: Quæ verba conueniunt cum illis,
quæ superius citauim², videlicet: te Dei be-
nignitas ad penitentiam inuitat. Tu verò,
quæ tua est duritas, & deploratus animus,
congeris ipse tibi supplicium sine ram in di-
em iræ. Quæso te, quid absurdius est,
quàm dicere patientiam tibi esse ubi suc-
cedunt res ex animi voluntate, atque sen-
tentia? Potestne figulus patiens appel-
lari, cum fiunt vasa, qualia vult ipse fieri?
An non patientiam in ijs intelligimus,
quæ fiunt aliter, quàm volumus? An nō
est hoc ita perspicuum, vt contra dicere
ne sathan quidem possit? Quid ais Ludo-
nice? Habesne aliquid, aut legisti ali-
quid, quo refelli hæc possint? L V D O V.
Equidem legi aliquid, sed quidnam, id
sit.

Rom. 2.

fit, non memini. **FEDER.** Credo. Sed age si librum habes, lege locum. **LVDO.** Faciam. Respondet hic meus author, tacilem esse istius de Dei patientia, objectionis solutionem. Paulum enim coniungere patientiam cum potestate, ut ostendat Deum non solum permittere, sed etiam gubernare sua virtute quaecunque fiunt. **FEDERI.** Intelligisne solutionem istam? **LVDOVIC.** Plane non intelligo. **FEDER.** Nec ego scio quid sibi velit, nisi quod qui male agit odit lucem. Solent qui disputant contra veritatem, facere quod solent caufidici: Dicunt aliquid ita obscure, ut id nemo intelligat: Ita se causam obtinuisse putant. At nos veritatis clarissimæ discipuli, hoc dicimus: Si fert iræ vasa Deus multa cum patientia, displicet ei res. Alioquin non esset patientia, sed deletatio. Et si ea benignitate sua inuitat ad poenitentiam, non vult ut pereant, sed ut conuertantur, & viuant. Tu si quid habes, quo hæc refellas, dicito. Sin minus pergamus. **LVDO.** Ergo verò nihil habeo. **FEDER.** Veniamus igitur ad Ieremiam, ad quem Paulus in hac similitudine videtur alludere, & quod à Paulo breuius, & obscurius dictum est,

id Ieremias clarioribus, copiosioribusq;
 verbis explanauit. Certè si tam copi-
 ose, & apertè scripsisset hoc in loco Pau-
 lus, quàm Ieremias, nulla inter eos cerne-
 retur discrepantia: Nec enim veritas à ve-
 ritate dissidere potest. Quamquam, si ve-
 rum fatèdum est, si alter ab altero discre-
 paret, mallet hoc in loco Ieremiæ crede-
 re quàm Paulo, idq; duabus de causis. Pri-
 mū quia Ieremias scribit, & apertius, &
 naturæ rei conuenientius: siquidē Pauli
 verba quædam, ac nō potius perpetuum
 eius tenorem doctrinæ velis pertinacius
 urgere. Deinde quòd apud Ieremiam lo-
 quitur Deus ipse, cum Paulus loquatur
 ex sua persona. Quantum autem referat
 utrū ipse ex sua persona, an verò Dei mā-
 dato loquatur, apparet ex ipsomet qui a-
 licubi. Sic scribit: *Coniugibus præcipio non*
ego, sed Dominus. Et paulò pòst. *De virgini-*
bus Domini præceptum non habeo; sed con-
silium do. Vides vt nolit eādem suis verbis
 authoritatem tribui quam Dei. Sed vt ad
 rem veniamus, sic scribit Ierem. (Et quæ-
 so te vt eius verba diligenter attendas) *Ie-*
rēm. his verbis alloquutus est Dominus.
Age, descende in domum figuli, & ego illic tibi
mea dicta nuntiabo. Igitur ego digressus

3. Cor. 7.

in domum figuli eum offendi opus facientē Hier. 18.
 in rotis. Cūq; in figuli manu corruptū esset
 vas, quod ex creta faciebat, uerauit, & ex eo
 vas fecit aliud, ut ei uisum est. Tūc mecum
 Dominus sic uerba fecit: Scilicet ego nō pos-
 sim uobis facere, ut figulus iste, domus Israeli-
 tica inquit Dominus? qui quidem quod est
 in figuli manu creta, id estis in manu mea?
 Verbi gratia minabor alicui genti aus regno
 euerfurum, excidium, interitum: si ea gens
 cui minatus fuero, sese à suis sceleribus retra-
 xerit, ego quoq; malo temperabo, quo eā affi-
 cere cogitauerā. Dic mihi Ludouice, quæ
 causa est hic ut Deus mutet propositum,
 & pœnam reuocet? L. V. D. Gentis emen-
 datio. F. E. D. Igitur si gens illa non se cor-
 riget, erit vas iræ. L. Ita. F. Potest igitur
 declinari ira illa genti destinata. Sicut eā
 declinarunt Niniuitæ? L. Potest. F. Non
 est igitur gens illa creata ad iram. L. Non
 est. F. Et tamen si se non emēdabit, est iræ
 destinata. L. Est. F. Vides igitur destinatio-
 nē illā (destinatio enim est, cū Deus dicit
 alicui genti moriere, aut ego nescio quis
 sit destinatio) nō esse irreuocabilē, & De-
 um uelle, ut qui sunt morti destinati sese
 corrigant, & uiuant. Pergit deinde. Rur-
 sum inquit exempli causa, promittā alicui

genti, aut regno constructionem, aut stabilitatem, si me offenderit, meis dictis non obtemperando; ego quoque bono temperabo quod ei conferre statueram. Responde, & hic Ludouice, Cum dicit Deus alicui genti, viues, & stabilis eris, vultne vt viuat?

LVDOVIC. Vult. FEDER. Quid si gens cum offendit, & ita mortem sibi cõ fiat, nõne facit contra eius voluntatem?

LVDOVIC. Planè. FED. Quod igitur eam perdit non facit quia eam ad poenam creauit, sed quia gens illa eius dictis obtemperare noluit.

LVDOVIC. Ita. FEDER. Neque verò eam creauit ad inobedientiam

LVDOVIC. Nequaquam. Non enim promitteret ei vitam, si eam ad mortẽ creasset.

FED. Fit igitur illa gens vas iræ suæ inobedientia, non Dei creatione: quemadmodum antè de Saulo, Iuda, & cæteris demonstraui.

LVDOVIC. Fit. FED. Est ergo Deus bonus figulus, qui nullũ vas creet ad perdendum.

LVDOVIC. Videtur. FED. Pergamus igitur. Videbimus hoc apertè in verbis Ieremiæ.

Sic enim pergit loqui Deus: Quapropter age refer Iudæis, & Ierosolymitanis hæc verba: En ego malum in vos molior, & quidem cogito: retrahite vos à sua quisque vitiosa consuetudi-

ne, vestrasque consuetudines & mores corrigite. Vides hic Ludouice Dei benignitatem illam à Paulo prædicatam, quæ illos ad pœnitentiã inuitat? Vides deinde eorum duritatem, & cor à pœnitentia abhorrens, Dicunt enim Minimè verò; quin cogitationes nostras sequemur, & sui quisque animi prauæ obsequemur, improbitati. Videsne Ludouice, vnde nascatur ira Dei? Potesne cogitare Deum cum eos tam benignè ad pœnitentiam vocet, cum deinde peccatis eorum tam acriter irascatur & supplicium irroget, tamen eos ad peccandum creasse? Talemne tu figulum potes cogitare Deum, qui vasis suis irascatur, quia talia sint, qualia ipse voluit? Quis tale monstrum feret in homine figulo, nedum in Deo? *Vi-* Apoc. 3.
nam, inquit, aut frigidus esses, aut fervidus. Ergo quia tepidus es euomit te ex ore meo. Cur dicit, Vinã? Nisi quod non solum vult, sed etiam optat? Cur deinde euomit eum, si ille talis est qualem ipse esse vult? Ludouicus. O mi Federice, vincit me oratio tua, & planè cogit assentiri. Sed est alius locus Pauli, quem etiam mihi velim explicari. Sic enim scribit: Quos prænotis, etiam destinatis imaginis

Rom. 8.

filij sui consimiles: vt sit is in multis fratribus primogenitus. Item quos destinauit, hos etiam vocat, et quos vocat hos etiam iustificat, & quos iustificat, hos etiam gloriosos efficit. Hic locus videtur aduersari ijs quæ tu ante dixisti. Docuisti enim quosdam destinatos, & vocatos ad salutem, ad salutem tamen non peruenire. At hic Paulus docet eos, qui sunt destinati, gloriosos effici. F. Iam tibi dixi eos, qui à Deo electi sunt per eum quidem nunquam esse perituros. Itaque ipse quidem, quod in se est, gloriosos efficit, quos seruare decreuit: sed & illud ostendi posse huiusmodi decretum per ipsos irritum reddi, quippe cum conditione coniunctum. quam conditionem facile est nõ præstari, videlicet vt sibi renunciet, & in eo ad finem vsq; perseveret. L. Pendet ergo nostra salus à perseverantia? F. Pendet ab omnib. Dei donis, quæ sunt partim extra nos; partim in nobis. Extra nos sunt Dei misericordia, destinatio, electio, vocatio. In his donis nihil neque nobis præcipit, neque à nobis exigit Deus. Sed hæc omnia nobis si ne vlla conditione confert: In nobis sunt fides, virtus, scientia, temperantia, patientia, pietas, fraternus amor, charitas. Quas

VIR.

virtutes perseverando, à Dei benignitate consequimur, & sine quibus saluti esse non possumus. Est enim salus in ultima virtutum, hoc est, in charitate, quæ est amor Dei, imò quæ est ipse Deus.

LUDOVIC. O mi Federice, mihi planè satisfactum est tuis dictis. Sed velim, nisi *An personarum rationem habet Deus.* molestiam afferat, ut mihi explices de ea quæ in sacris literis appellatur personæ acceptio, an ea cadat in Deum, ut certè cadere videtur, si manet electio gratuita. Cum enim Abrahamum, & deinde Israelitas, nullo eorum merito elegerit ex cæteris nationibus, videtur habuisse rationem personarum. F. Debes existimare mi Ludouice, rationem personarum dici duobus modis, quorum primus vitio caret etià apud homines, & is cadit in Deum: alter est vitiosus, & is non cadit in Deum. Nihil enim cadit in Deum quod vitiosum esse ipse statuerit, homines quæ facere vetuerit. Primus est cum aliquis de suo tantum cuique largitur, quantum vult, id quæ gratis: ut rex ille qui ad nuptias invitavit, quos voluit, cum nemini deberet. Item, ille, qui dedit uni quinque; *Matth. 25* talenta; alteri duo, tertio unum. Sic & Deus Abrahamum, & Israelitas gratis elegit, & dotavit, neque de eo quisquam cõque

ri, aut ab eo eius facti rationem exigere potest: quippe qui nemini quicquam debeat. Sic & in singulis hominum nationibus, atque terris non æqualiter sua bona distribuit. Alias enim nationes collocauit in solo fertili, atque felici: Vt Italiam, vt Galliam, Narbonensem & alias. Quasdam verò in solo sterili, & multis tempestatibus obnoxio: vt Alpinas gentes, & omnino eas, quæ nimio vel solis ardore, vel frigore infestantur. Idem quæ in singulis hominibus videre licet. Alij enim natura pollent memoria: alij iudicio: alij tardiores sunt, & ad omnia ineptiores. Atque hic nihil est quod quicumque conqueratur, cum nemini quicquam debeat Deus. Cui parum donauit is etiam illud ipsum quod habet debet, tantum abest vt de eo conqueri possit, cui etiam debet. Alter habendæ rationis personarum modus cernitur in iniquitate, vt si plures diuitem facias, quia diues sit, quam pauperem; aut si iudex viduam, aut pupillum damnet, quia defensore careant: diuitem absoluat, quia potens sit. Et hæc personarum ratio non cadit in Deum sicuti docet Paulus. *Nullū est, inquit, apud Deum personarum discrimin.*

Rom. 2.

men: Nam quicumque sine lege peccauerint
 sine lege etiam peribunt. Item: Quicumque
 cum lege peccauerint, per legem damnabun-
 tur. Atque hic vides concidere vestram
 prædestinationem. Si enim creauit ali-
 quem hominem Deus ad damnationē,
 •dit, & damnauit eum antequam pecca-
 uit, atque ita habet personæ rationem,
 qui hominem damnauerit infontem.
 Est autem animaduertendum discrimē
 illud, quod ante Christi aduentum fuit,
 cum solos Israelitas populum suum di-
 ceret, sublatum esse aduentum Christi,
 qui maceriam interrupit, & ex duobus
 vnum fecit, vt in Christo non sit Iudæus,
 aut Græcus, sed tantum noua creatura.
 Itaque cum Christus principio discrimē
 illud seruasset, (Nam & discipulos suos
 vetuit adire peregrinas gentes; & respon-
 dit se non esse missum nisi ad oues perdi-
 tas domus Israeliticæ: vnde sit perspicu-
 um Israelitas tunc & electos, & solos ele-
 ctos fuisse) posteaquam rupto in eius
 morte velo templi resurrexit, discrimen
 sustulit, iubens euangelium prædicari
 cunctis gentibus. Quinetiam ante sub-
 latum discrimen illud non ita respuebat
 gentes exteras, vt non liceret exteris ho-

minibus in Israelitarum temp. cooptari dummodo circumciderentur. Quod si ante Christi aduentum poterat externus homo & non electus (Nec enim electæ fuerunt gentes ante Christum) tamen in Abrahami stirpem ac semen ascisci, electus quæ fieri, quanti magis sublato illo discrimine potest quiuis, quamuis profanus, & non electus, tamen eligi? Eritne Christus ulli homini durior, quam fuit illi Chananææ foemina, quam canem appellare non dubitauit? Non conuenit inquit sumere panem filiorum, & dare canibus. Quæso te Ludouice, suntne canes electi? **LVD.** Minimè verò. **FED.** At qui illa electionem obtinuit. Ex quo per spicuum est, neminem esse tam canem, quin possit eligi, & à Christo seruari si maturè velit. **LVD.** Verissima mihi videntur ista Federice. Sed quid fiet illis nationibus, quibus non fuit olim nunciata lex, aut quibus hodie non nunciatur euangelium? **F.** Euangelium omnibus gentibus aut nunciata est, aut nunciabitur. Sic enim prædixit Christus. **L.** Esto sanè: sed interea multi mortui sunt, & moriuntur sine doctrina, qui videtur perire defectu electionis. Si enim instituti fu-

fuissent, vitam emendassent, quemadmodum de Tyro, & Sidone testatur Dominus, acturas fuisse poenitentiam si miracula habuissent quæ habuit Capharnaû. F. Qui sine lege peccauerint sine lege damnabuntur. L. Quomodo sine lege? cum peccatum non sit nisi quod contra legem committitur? F. Habuerunt legem naturæ, quæ occidere, fallere, mentiri, & eius generis alia vetaret. In eam si peccarunt secundum eam punientur. L. Sed dicit Christus. Si ego non venissem, peccatum non haberent. Item: Hæc est damnatio, quod cum venerit lux in mundum, dilexerunt homines tenebras magis, quam lucem. F. Non punientur ob repudiatum Christum, si Christus eis non fuit oblatus, sed punietur, ob repudiatam lucem, quæ eis oblata fuit, quocumque; tandem illa nomine sit appellanda. Cui enim parum datum fuit, ab eo parum exigetur, & minoris peccati minor erit poena, maioris quæ; maior. L. Sed nondum respondes ad id quod dixi, si instituti, aut si melius instituti fuissent, vitam emendassent saltem eorum aliqui, qui perierunt. Itaque; videtur perisse defectu misericordiae Dei, quemadmodum quæ alioquin non capitali morbo laborat, sæpe tamen perit, aut quæ nulla,

aut quia non satis efficax ei adhibita est
medicina. Atqui Dei misericordiam de-
cere videtur, vt omnium misereatur, qui
modò misericordiam non repudiant, si
modò concludit omnia sub peccatum vt
omnium misereatur. **FED.** Verum dicis.
Itaque pronunciauit Christus, omne pec-
catum condonatum iri hominibus, nisi
quod commiserint in Spiritum sanctū.
LYD. Ergo illi ignoscetur non enim pec-
carunt in Spiritum sanctum, quippe qui
eis non fuerit oblatus. Cur ergo dicit
Paulus eos damnatum iri, qui sine lege
peccauerunt? **FED.** Non sunt ista pugna-
tia. potest enim aliquis damnari, & ta-
men veniam assequi; Quemadmodum
Dauid ob suum peccatum damnatus,
pœnas dedit, & tamen ei venia data est.
Est enim venia non interfici, sed leuio-
re, & breuiore pœna affici cum mortem
meritus sis. Denique qualis, & quanta le-
gis lux est, talem, tantamque esse viola-
tæ legis pœnam & equum, & necesse est.
Si lux est brevis, & parua, brevis fore vi-
detur & parua pœna: Sin lux æterna est
& maxima, æterna fore videtur & ma-
xima pœna. Et quoniam sola Sancti spi-
ritus lux æterna est, sola huius lucis vio-
lata

lata pœna erit æterna. **LVD.** Si ita est, melius agitur cum ijs quibus non offertur Spiritus sanctus. Sunt enim in minori periculo. **FED.** Sunt equidem in minori periculo. quo minus enim eis datum fuerit, eò minus ab eis exigetur. Sed sunt etiam in spe minore: vt enim maior erit pœne repudiate lucis maioris, sic erit & admissæ beatitudo maior. Itaque cum admitti possit hæc lux ab hominibus, quibus offertur, summum beneficium est ea luce collustrari. Quòd si qui eam repudiant, non est quod solem orientem, sed seiplos accusent, qui claudunt oculos. Quanquam an sint illi, quibus oblatus spiritus non est, æternas pœnas euasuri, si quidem eam, quæ oblata est, lucem, repudiarunt, scit Deus, ego nescito. Et sanè curiosum videtur, nos qui viuimus, inquirere in mortuos, cum nihil eis prodesse possit inquisitio nostra. Quamobrem illa, quæ nihil ad nos pertinent, sinamus curanda Deo. Ipsi de officio virorum, & maximè nostrum, sumus solliciti, vt ita viuamus, vt ad mortuorum resurrectionem per Christum antesignanum nostrum peruenire possimus. **LVD.** Rectè mones, atque ita faciamus. De uiuis igitur vt loquamur, superest in

*De natu-
ra denis.*

animo meo scrupulus vnus, quem si su-
stuleris ero liberatus. Supra demōstrasti
naturæ dona non æqualiter esse distribu-
ta. Esse enim quosdam natura ætiores,
& memoria tenaciores: alios tardiores, &
ad omnia ineptiores. Istis ego hoc etiam
addo, quosdam ita nasci, vt religionem
secum ex vtero apportare videantur: i-
ta sunt iam à teneris vnguiculis obedi-
entes, & ad omnia sequaces, pietatisque
ita capaces, vt in ea capeffenda, aut ni-
hil, aut certè non multum laborare eos
putes. Alij iam sub mammis sunt intra-
ctabiles, iracundi, feroces, & mox ino-
bedientes, furaces, mendaces, fallaces,
denique ab omni iustitia, & pietate
ita abhorrentes, vt neminem nisi se-
ipsum audiant. Hoc discrimen efficit,
vt videatur Deus quosdam, iam ab v-
tero ad pietatem elegisse, alijs nihil ad
pietatem dedisse. **FEDERIC.** Est i-
stud quidem discrimen in pueris, Ludo-
uice, estque quod ingentes Deo gratias
agamus, si non sumus natura propensi
ad ista vitia. Verum dic mihi Ludouice,
inciditne Christus vnquam in vllum ho-
minem ita ægotantem, vt eum sanare
non potuerit, aut noluerit? **L.** Minime ve-

*Christus
omnes sa-
nare po-
test.*

rò. Quem enim morbum non sanaret
 qui mortuos etiam suscitabat? *FED. Ta- Marc. 7.*
 men quosdam maiore sua opera, & ne-
 gocio sanare videbatur, vt surdum illum
 tardiloquum, quem seorsum extra tur-
 bam seduxit, & in eius aures digitos
 suos immisit, spuitque & eius linguam
 tetigit, & in cœlum intuens ingemuit.
 Nonnullos etiam sanabat cum maiore
 ipsorum vel opera vel dolore, vt cœcum
 illum natum, quem iussit ire ad piscinā
 Siloam, & ibi oculos suos lauare. Item. *Ioan. 9.*
 que furiosum illum, qui eiecto demo-
 nio ita prostratus est, vt mortuus esse vi- *Marc. 9.*
 deretur. *LYDO.* Ita est. *FEDER.* Idem
 tibi persuade, Ludouice, de morbis ani-
 mi. Quemadmodum nullus ita bene na-
 tus est, aut educatus, quin vitari possit
 (Nulla enim terra tā bona est, quin pos-
 sit alere spinas, quæ segetem extinguat)
 ita nullum esse, vel naturā, vel institutio-
 ne, & consuetudine (quæ est altera quasi
 natura) ita vitiosum, vt eum sanare Chri-
 stus non possit aut velit. Absit enim vt sit
 eius vel bonitas, vel potestas minor in sa-
 nandis animis, quā corporibus, cū ad
 sanādos animos nominatim missus fue-
 rit. Ac de potestate quidē negabit fortal-

se nemo, cum scriptum sit, ei datam esse omnem potestatem in cœlo, & in terra. De voluntate verò quis sanus ambigere audebit? cum clamet Christus ipse: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis*, cum quæ neminem vnquam, vel qui ad ipsum venerit, vel ad quem ipse venerit, sanare recusauerit? Illud quidem fateor, eos, qui vel maioribus, vel tenacioribus, & radicatoribus siue à natura, siue à consuetudine vitijs sunt infecti, maiore Christi opera, & negotio, & cum maiore sua opera & labore, atque dolore curari. Sed quid tum postea modò curentur? Quinimo quanto maius tenacius quæ vitium fuerit, tanto inde maior lætitia, & gratiarum actio, denique gloria nascetur. Cum quanto maius fuit peccatum tanto maior Christi gratia fuerit. *Le. p. o.* O mi Federice, credo planè orationi tuæ, & in ea acquiesco. Cæterum quoniam inter loquendum aliquoties fecisti mentionem liberæ voluntatis hominis, de qualibetate sunt hodie graues, & pertinaces controuersie, velim (si tu quoque vis) vt quemadmodum in destinatione, & electione fecisti, ita hanc quoque partem, quæ cum illis coheret, mi-

hi explices. Sed quoniam reuocant me
quædam negocia domum, quæso te vt
cras mane ad me venire velis; vt hac de
re colloquamur ante prandium, deinde
apud me pransuri. FEDER. Faciam ve-
rò Ludouice, & quidem perlibenter: Sed
ea conditione, vt nobis fasianum appo-
nas. delector enim ea carne mirum in
modum, & iam pridem vesci cupio. LVD.
Hei quàm cuperem me fasianum habe-
re. Vellem enim & hoc & longè maiora,
tua causa mi Federice. Sed quæso te da
mihi veniam. Ego fasianum profectò
nec habeo, nec vbi nancisci possim scio.
FED. At saltem gallinam nobis appo-
nes. LVD. Imo verò duas, & quidem li-
bentissimè: est enim mihi copia gallina-
rum. FED. O mi Ludouice, nihil opus
est, vt ad te veniam disputatum de libera
voluntate, siue de libero arbitrio; quippe
cum tu ipse totum argumentum paucis
verbis explicaueris. LVD. O v. Egone? E- *Libera vo-*
go verò ne cogitauì quidem. LVD. Tan- *luntas.*
to maior est vis veritatis, quod eam ne-
quidem cogitans explanasti. Attende e-
nim, Petijstine à me, vt ad te cras venire
velim? LVD. Petij. FED. Credis me
posse velle petente te? LVD. Quid ni?

alioquin non petijſſem. F E D. Habeo ergo liberam voluntatem, ſi poſſum velle petente te: nec hanc in me eundi voluntatem gignit alia res, quàm tua petitio. Antequam enim tu petijſſes, mihi non erat voluntas eundi. Quid tu Ludouice? Dixiſti ne te velle, ſi poſſes, mihi faſianũ apponere? L. Dixi. F. Habes ergo in faſia no liberam voluntatem, ſi quidem petente me vis, cum antè non velles. Sed non habes in eo liberum arbitrium, hoc eſt poteſtatem. At in gallina vtrunq; habes. Vis enim & poteſ. Ita vides nos habere liberam voluntatem omnibus in rebus: poteſtatem verò in quibuſdam. Non enim omnia poſſumus quæ volumus. L. Næ tu paucis verbis expoſuiſti negociũ: Sed tamen quia ea de re multi multa diſputant, & multa obijci poſſunt, quæſo te vt venias. F E D. Veniam verò Ludouice, ſi volet Deus cuius ſumma poteſtas eſt, orato tu eum, & ego viciſſim rogabo, vt hæc noſtra tum præterita, tum futura colloquia ſint & ipſi Deo glorioſa, & animis noſtris ſalutaria. L. faciam. Vale. F. & tu Vale.

DE LIBERO AR BITRIO.

COLLOQVIVM III.

LVDOVIC. FEDERIC.

Rectè fecisti, Federice, quod
venisti. Equidem hac nocte
multum de eterno collo-
quio nostro cogitavi, mihi-
que visa longa nox est expe-
ctatione aduentus tui. Heri enim multa
mihi aperuisti, quæ antea nescueram:
quæ res effecit, ut sperem hodie quoque
futurum ut aliquid discam. FEDERIC.
Utinam esset in nobis tanta cupiditas,
præstandi officij nostri, mi Ludouice,
quanta est discendi alieni. Hesternæ qui-
dem disputatio tota fuit de officio Dei
erga homines, cuius officij cognitio non
reddit nos officiosiores, nisi sciamus
quodnam sit nostrum erga Deum offi-
cium, quam ad rem sumus natura tanto
segniiores, quanto ad illâ auidiores. L. Ar
hodie via hiet, ut spero ad officij nostri co-

gnitionem, si de hominis voluntate, & libero arbitrio disputabimus. Hoc enim cognito, sciemus quid velle, aut præstare valeamus. Itaque quæso te vt hic se deamus, & rem propitio numine aggrediamur. F E D. Ita faciemus, Ludouice, atque hoc imprimis ex te scire velim, Vtrū velis nos de hominis voluntate, an de arbitrio disputare? L V D. An non est idem voluntas, & arbitrium? F E D. Minimè verò. Est enim arbitrium potestas faciendi quod volumus, vt cum dicimus: Hæc res est arbitrij mei, hoc est possum de ea statuere, vt volo, aut vt vellem. Itaque vtrūque, videlicet libera voluntas, & liberum arbitrium tam ineptè dicitur, quàm si liberam libertatem, aut calidum calorem appelles. Vt enim si calidum demas, calorem sustulisti, ita si liberum demas, arbitrium sustulisti: Est enim idem liberum, & arbitrium. Sic certè loquimur dum dicimus: Facio tibi liberū hac de re statuere. hoc est, hanc rem pono in arbitrio tuo. Voluntas quoque quo serua dici possit, non video. Sin eam cogas, voluntas esse desinet. Quemadmodum si glaciem velis calefacere, glacies esse desinet. Sed quia hæc quam-

uis ineptè tamen sine periculo dicuntur
 nos in verbis erimus faciles, sic tamen
 vt intelligamus liberam voluntatem &
 liberum arbitrium non esse idem. Est e-
 nim libera voluntas, potestas volendi
 quiduis: Liberum verò arbitrium pote-
 stas faciendi quiduis. Itaque statue mi-
 hi Ludouice, vtum me velis de hominis
 voluntate; an de arbitrio siue potestate
 loqui. Hanc enim rem pono in arbitrio
 tuo. LV D. De vtroque velim. FE D. Sic
 igitur quæremus, primū quid velle pos-
 sit homo. Deinde, Quid velit. Postre-
 mō, quid volendo possit. LV D. Placet.
 FE D. Sed pariere me rem paulo altius
 repetere, quo melius perspici possit. LV D.
 Quidnis? FE D. Principio id dico, Deum *Deus vult*
 velle omnes homines saluos fieri, qua de *omnes ho-*
 re licet heri disputauerimus, tamen hoc *mines sal-*
 loco repetenda est: quandoquidem in ea *uos fieri.*
 vertitur cordo totius nostræ disputatio-
 nis. Ac primum quin Adamum ad salu-
 tem creauerit, dubitari non potest, cum
 eum ad imaginem suam, & ad paradi-
 sum creauerit. Omnes autem in Adami
 semine creatos esse eadem conditione,
 hoc est ad salutem, etiam heri demonstr-
 auimus: ex quo efficitur, vt si qui sunt pœ-

nis destinati, non nisi ob peccatum destinati sint. Apparet hoc ex eo quod dixit Deus Adamo; si vesceretur illo fructu, moriturum esse. Iam postquam per unum hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatum mors, atque ita ad omnes homines peruasit mors, quatenus omnes peccarunt: an velit Deus omnes sanari quaestio est. Ad quam responsio deo, velle. Est enim eiusdem patrij animi velle sanare filium aegrotantem, cuius fuit ad sanitatem creare. Neque quisquam nostrum tam malus est, quin velit suos omnes filios aegrotantes ad sanitatem, si fieri possit, reuocari. Quod si nos mali haec facimus, quid faciet bonus Deus? Et si nos hunc paternum in filios animum à deo habemus, quanto magis habet eundem Deus? Potestne vlla bonitas homini tribui, quin eadem sit in Deo bonitatis authore infinitis partibus maior? Potestne mater, inquit, obliuisci filij sui? At qui etiam si mater obliuiscatur, ego tamen tui non obliuiscar. At dicit hoc populo Israelitico. Quid tum postea? an Iudaeorum tantum Deus est? an non omnium gentium? imò omnium hominum Deus & pater est: ideoque filium suum

um aduocādas gētes omnes misit. Possūt
 hæc multis oraculis perspicua fieri. Ecco
 agnus Dei, inquit, qui tollis peccatū mundi.
 Itē: Deus vult omnes homines seruari, & ad *1. Tim. 2.*
 veritatis cognitionē peruenire. Quod si hic
 dicent, Paulū nō de omnibus hominib.
 sed de omnibus hominū generibus loq.
 reclamabit ipse Paulus eodē in loco cōti
 nuè scribens: *Vnus enim Deus est: Vnus idē*
sequester Dei & hominū homo Christus Ie-
sus, qui seipsum liberationis pretium pro eū
etis dedit. Vides hic Christū esse sequestrē
 omniū, quorū eius pater De⁹ est. Quod si
 nō solū omniū nationū, sed etiā singulorū
 hominū De⁹ est, necesse est, vt Christ⁹ etiā
 singulorū hominū sit sequester, & serua-
 tor. Atq; hoc cōfirmat idē Paulus. vbi sic
 Athenienses alloquitur: *Deus nūc omnib.* *Act. 17.*
vbiq; hominib denūciat, vt ad frugē redeāt.
statuit enim dñs, in quo orbē ex aquo iudica-
turus est, per virū, per quē decreuit, quē dñs
ex mortuis in vitā reuocauit, fidem exhibuit
omnibus. Et hic certē neminē excipit. Sed
 longē apertissimē loquitur Petrus. *Fue-* *2 Pet. 2.*
runt aut falsi vates in populo inquit, vt etiā
in vobis erūt falsi magistri, qui perniciosas se
etias introducent, vindicemq; suū herum
abnegātes, celerem sibi perniciē conciliabūt.

Certè hic loquitur de impijs & reiecta-
neis quorum vindicem siue redempto-
rem vocat dominum: id quod falsum
esset, si Christus ad eos seruandos mis-
sus non fuisset. Item paulò post. *Non tar-
dat Dominus promissum, inquit, ut nonnul-
li tarditatem interpretantur, sed lentus est,
erga vos, nolens quenquam perire, sed om-
nes ad sanitatem redire: Loquitur certè
de singulis, cum dicit, quemquam. Atque
hic congruit cum illa Pauli sententia,
qua dicit, Dei benignitate hominem e-
tiam durum ad pœnitentiam inuitari.
Et hic Petrus confert eos qui sunt ad pœ-
nitentiam tardi, cum antediluvianis,
quos Dei lentitudo ad pœnitentiam in-
uitabat. Item: Conclufit omnes sub inobedi-
entiam, ut omnium misereatur. Quorum
omnium? certè omnium quos conclufit
sub inobedientiam. Item: Vbi abundauit
peccatum, magis abundauit gratia. Eòdem
pertinet illud. Nolo mortem impij, sed ma-
gis ut conuertatur, & viuat. Hæc omnia
Ludouice, necesse est ut refellas, aut con-
fitearis, Deum velle omnes homines (tū
de vniuersis loquor, tum de singulis) sal-
uos fieri. Lvd. Ego verò ista refellere, nec
volo, nec possum. F. D. Superest igitur
ut*

Rom. 2.

Rom. 11.

Ezech. 18.

vt ostendamus quanam sit via salutis:
 Neque enim alia via seruari possunt:
 quemadmodum si diceremus, Deum
 velle vt omnes aues genus suum propa-
 garent, id ita intelligendum esset; velle
 Deum, vt aues coirent, nidificarent, & cæ-
 tera ad propagationem necessaria facere-
 rent. Nam aliam propagationis viam
 nec statuit nec vult Deus. Iam verò nota
 est regula illa, contrariorum contraria
 sunt remedia. Ea tam in spiritualibus,
 quàm in corporalibus locū habet. Quòd
 si Adami, & porro eius posterorum mor-
 bus fuit inobedientia contractus, neces-
 se est, vt corrigatur obedientia. Itaque ad
 hominem instaurandum Deus propo-
 suit ei præceptum, quibus obediendo ser-
 uaretur. Ideoque vocantur præcepta nō
 mortifera, sed vitæ, siue vitaliā. Quoni-
 am per ea propositum est Deo hominē
 non necare, sed vita donare. Quòd si pe-
 rit homo non obediendo præceptis, non
 ideo fit quia fuerint ei ad mortem infe-
 rendam proposita; sed quia ipse non o-
 bedit. Est enim præcepti finis vita. Est au-
 tem sciendum, Deum in suis præceptis
 ea præcipere quæ fieri velit, quemadmo-
 dum solent homines. quod quidem ego

*Dei præce-
 pta vitalia
 non morti-
 fera*

*Dei volun-
 tas in præ-
 ceptis de-*

Psal. 40.

non dicerem, utpote manifestius quam
ut dici debere videatur, nisi viderem mū-
dum ita esse ad mendacia propensum, ut
multi hodie credāt portentosæ, & planè
mostrosæ illi sententiæ docentium, Dei
voluntatem interdum pugnare cum præ-
ceptis. Talem nos Deum illis adorandū
relinquamus, cuius cum voluntate pu-
gnet oratio. Nos veracem Deum cola-
mus, eumque intelligemus nihil præci-
pere, quod fieri nolit. Ostendit hoc Da-
uid cum dicit: *Mihi iuram, mi Deus, volūta-
tem exequi placet, iuram legem in imis ha-
benti visceribus.* Vides hic Dei volunta-
tem in eius lege esse comprehensam.
Quod ad eos attinet, qui Deo duas vo-
luntates inter se contrarias tribuunt, e-
os satis heri refutauimus, meo quidem
iudicio, nisi tu quid obijcis. **L V D O V I C.**
Ego verò nihil ad illud. Sed hic occurrit
difficultas quædam, quod tu heri doce-
bas, Deum nihil velle, quod fieri non
possit; nunc dicis, eum velle omnia fieri
quæ præcipit. At qui aiunt nostri, Deum
præcipere quæ fieri nequeant. Atque ad
hoc citant Paulum, qui scribit, legem
propter delicta latam esse. Per legē esse
cognitionem peccati: legem peccatū effi-
cere,

cere: Introductam esse ut maius esset peccatum. F. At ego istis opponam ipsum legislatorem Moysen qui loquitur: *Audite Legis sicut Israelita instituta, & iura, quæ ego vos ad præsens. ea obeunda doceo, ut vivatis, & in possessionem Dent. 4. nem veniatis illius terræ. Et paulò post: Scitote me docere vos instituta, & iura, quomodo mihi Dominus Deus meus præcepit, ut ijs pareatis in terra in quam itis, ad eam possidendam. Et alibi: Ergo vobis vitam, Dent. 30. mortemque propono; felicitatem, & infelicitatem. Eligite ergo vitam, ut & vos & vestra progenies Dominum Deum vestrum amando, ei que obtemperando, atque adherendo, vivatis. In ijs, similibusque locis, vides legem non ad peccatum aut mortem: sed ad iustitiam esse datam, ideoque lex vitæ non mortis appellatur: Quod contra, fieri deberet, si ad mortem lata fuisset. L V D O V I C V S. Quid igitur respondebimus ad illos locos Pauli? F E D E R I C. Id ipsum quod ipsemet Paulus, seipsum explicans, respondet: Præceptum vitæ causa Rom. 7. comparatum, compertum est mihi mortiferum. Hic vides præceptum vitæ, non mortis causa fuisse comparatum. Quod autem dicit: Compertum est mihi mortiferum*

perinde est ac si dicat: legis intentio, atq; finis est vita, sed euentus est mors. I aq; illa dicta, quæ ostendunt introductam esse legem ad peccatum, non de consilio, sed de euentu loquuntur. Quales loquutiones heri declarauimus. Ita fit, vt eadem lex peccati, & mortis appelletur, si spectes euentum: iustitiæ verò, & vitæ, si spectes legis latoris mentem. Ludouicus. Ista videntur opinionem nostrorum magis confirmare. Si enim lata lex ad vitam, tamē mortem affert propter carnis infirmitatem, quæ ei obedire nequeat: sequitur, vt ea Deus præceperit, quæ fieri nequeant. F E D. Imo sequitur, vt ea præceperit, quæ à carne fieri nequeant, siquidem caro, & sanguis legi Dei non possunt subijci: quippe quæ sit spiritalis. Sed quid tum postea? Si non fiant à carne, fiant à spiritu. Et nos hic non quibus viribus fieri possint, sed an fieri possint, quærimus, dicimusque Deum nihil impossibile præcepisse. Quod quò magis intelligere possimus, perpendamus rem totam à principio diligentius. Principio quod præcepit Adamo Deus, vt ab illo fructu abstineret, faterisne eū potuisse abstinere? L V D. Fateor. F E D.

*Impossibile nihil
præcipit
Deus.*

Postea quod Nohe præcepit, ut à sanguine abstinere, fateris, & huic præcepto obediri potuisse? L v d. Fateor. F E D. Item quod Abrahamo corporis circumcisionem præcepit, potuit Abrahamus obedire? L v d. Potuit. F E D. Et quod postea Mosi præcepit ut in Aegyptum descenderet, & Israelitis, ut ex Aegypto unà cum Mose exirent, hæc quoque fieri potuerunt. L v d. Ita. F E D. Iam ad Mosi legem veniamus. Præcepit Moses, ut à sanguine abstinere, & corpora circumciderent, quæ eadem ante Mosem præcepta fuerant, & hæc fieri potuerunt. L v d. Fateor. F E D. Quid cæteræ ceremoniæ, quæ præcipiuntur, poterant ne obiri? L v d. Poterant; nam & multi eas obierunt. F E D. Quid igitur præcipitur, quod sit impossibile? L v d. Quod vetatur cupiditas, & quod iubetur ut Deus ametur toto corde. Hæc dicunt esse impossibilia. F E D. Non debent igitur dicere legem præcipere impossibilia, sed legem præcipere quædam impossibilia. Quanquam ne hoc quidem concedo. Sic enim loquitur Moses de lege à se promulgata. *Hæc quam ego vobis hodie trado, Deut. 30. doctrina, neque difficilius est quàm pro vo-*

*bis, neq; longè posita. Non est in cælo, vt dicatis: Quis nobis in cælum ascendet, camq; nobis inde petet, vt eam audiamus, eiq; pareamus? Neq; est trās mare, vt dicatis: Quis nobis traiecto mari eam petet, vt eā audiamus, eiq; pareamus? Sed est proximè vos oratio in ore vestro, atque in corde, vt ei pareatin. En propono vobis hodie tum vitam, & bonum, tum mortem, & malum &c. eligite ergo vitam. Hic ego ex te quero Ludouice, vtrum Moses in hoc loco de tota lege loquatur, an dumtaxat de parte aliqua legis? L V D. De tota. F E D. Est ergo tota lex ad obseruandum possibilis, cum disertis verbis dicat: *Non est difficilior quàm pro vobis.* L V D O V. At verbum istud, quod tu vertis difficilior, vetus interpret, vertit supra te. F E D E R I C. Id ipsum est, quod ego volo: est enim supra te latine dictum, idemq; valet quod supra vires tuas. Itaq; idem vetus interpret (nec non alij) in Genesi vbi idem verbum ponitur, sic vertit: *Nunquid Deo quicquā est difficile?* Vbi angelus Saram reprehendit, quod risisset, quasi Deo impossibile esset partum conciliare sterili. Significat enim verbum illud apud Hebræos propriè admirabile esse. Et q̃a quæ fieri aut*

NON

Gen. 18.

non possunt, aut vix possunt, ea admiramur (vnde & miracula tum apud Græcos, tum apud Latinos nomē habent) sit vt verbum illud pro difficilius aut impossibile esse sæpè vsurpēt Hebræi. Itaq; bene propriè vertunt hunc Mosi locū, qui ita vertunt, vt nos citauimus. Neque est quod obijciant, Mosē non de legis obedientia, sed de cognitione tātum loqui. De vtroque planè loquitur, quem admodū verba indicant: vbi dicit. *Vi eam audia Dent. 27.* Hoc enim ad cognitionē pertinet. *Ei q; pareamus:* hoc ad obedientiā. Quid, quod iubet israelitas iurare sese obedituros legi? cui si obediri non posset, quid aliud quàm cogit eos ad periurium? Dicit Deus, *se misericordia vti ad mille genera Ex. 20.* in eos qui ipsum amant, eiusq; præcepta exequuntur. Ergo sunt qui exequatur, alioquin non vtitur Deus misericordia. Exempla sunt multa. Henochus cum ad Dei volū Gen. 5. tatem vixisset, raptus est ad Deum. Noe fuit seculi sui iustissimus. Lotus ex Sodoma ob iustitiam suam euasit, euasissetque vrbs tota si aliquot tales in ea fuissent. Cum Leui fœdus iniit Deus vitæ Malac. 2. atque pacis, quia deum honoraret, eiusq; nomē formidare. Iosua, & Caleb, Num. 14.

quia Deo officium suum præstiterunt, Cananæam obtinuerunt. Cæteri quia inobedientes fuerunt, in solitudine occubuerunt. Samuelis innocentia totius populi testimonio comprobatur. David testatur sese Deo perfectè & toto corde seruuisse: Deum quæ sibi digna innocentia sua præmia rependisse. Zacharias, & Elisabeth erant ambo coram Deo (Ne fortè causeris humanam fuisse iustitiâ) iusti, sese in omnibus (ne vllum fortè præceptum excipias) Domini præceptis ac institutis gerentes inculpato. Denique talia multa exempla possunt afferri: quæ ostendant etiam ante Christi aduentum fuisse homines, qui deo verè, & sincere seruirent. L v d. Quid sibi vult igitur vel David, vel Dauidem citans Paulus qui dicit, *non esse vel vnum qui beneficiat?* F E D. Paulus ostendit ibi neminem iustificari legis operibus, sed fide. Sed an putas omnes qui ante Christum fuerunt, caruisse fide? Vbi igitur fidei parens Abrahamus, quem fide iustificatum fuisse testatur ipse Paulus? Vbi nimbus ille testium qui per fidem regna expugnaverunt, iustitia functi sunt, adepti sunt, promissa: obturauerunt fauces Leonum &c.

1. Reg. 12.

Psal. 17. et

18.

Act. 13.

Luc. 1.

Psal. 13.

Rom. 3.

Heb. 11.

&c. ludibria, & scuticas, atque vincula, & custodias experti sunt: & alia mille mala pertulerunt, cum eis indignus esset mundus? Paullus illic (vt hoc scias) non de fidelibus, sed de ijs loquitur, qui operibus iustificari volebant, sicut ipsemet, & ibidem, & alibi declarat. Vbi dicit *Ihra Rom. 9.* elitias iustitiæ legem persequentes, ad iustitiæ legem non peruenisse. Quoniam non per fidem sed per legis opera id facerent. Atque hic vnus est de locis Pauli, qui non sunt ita crudè citandi, vt fieri solet, dum nimium tenaciter verbis adheremus, quemadmodum heri de Pharaonis induratione demonstraui. Alioquin quẽadmodũ illic esset ipse Paulus Ieremiæ (Ad cuius de figulo similitudinem alludit) contrarius, si eius verba nimis rigidè velles vrgere: ita hic quoque Dauidi aduersaretur, qui eodem in Psalm. sic scribit: An non intelligunt tot malefici qui meum populum comedũt? Quæso te quem populum? si ne vnus quidem est qui benè faciat, quis est ille populus Dei? Et mox: Sed aliquando pauore corripientur. Nam Deus adest generi iustorum. Quorum tandem iustorum si nemo iustus est? Et continuò.

Vos in opum consiliū exprobratis, quorū fiducia Ioua sit. Ergo ij non in suis operibus, sed in Deo fiduciam collocauerant, ideoq; fide iuisti erant. Vides etiam Dauidis tempore fuisse duos populos: quorum alter iustus fuerat, alter iniustus; vt intelligas quā male citari soleat hic locus ab ijs, qui contendunt, quæ ibi scelestis commemorantur dici de omnibus, non solum qui ante Christum fuerint, sed etiam qui Christiani sint. Nam & de Christianis ea citari video, quasi etiam Paulus ipse cum hæc diceret, non sciret neque Deo studeret, sed aspidis venenum sub labijs gestaret. Vt nam potius perpendatur Pauli mens quā vt eius verbis tam tenaciter adhæreatur. **LVDOVICVS.** Quid igitur sibi volunt illa verba Pauli? Quod à lege fieri non poterat, quoniam ipsa in eo propter carnem infirma erat, id Deus præstitit suo ipsius filio misso, & pro peccato peccatum damnauit in carne, vt legis iustificatio in nobis perageretur, qui non carni obtemperamus sed spiritui? **F.** Dicam, sed attende me diligentissime. Per magni enim refert tum ad hanc, quā tractamus questionem, tum ad alias, &

Rom. 8.

multas, & magnas explicandas, ea scire quæ dicturus sum. Dixi antea instaurandum esse hominem obedientia, quoniam perierat inobedientia. Est autem obedientia in ijs faciendis quæ præcipiuntur. Sed intelligendum est præceptorum Dei esse duo genera: Vnum cum ea præcipit ad quæ facienda non habet vires is, cui ea præcipiuntur. Tum Deus qui nihil impossibile præcipit, præcipiendo vires dat ad obediendum, vt cum terræ iussit vt stirpes aut animalia ederet, non habebat antea terra vires ad illa edenda, sed vires ei Deus præcipiens contulit. Item, cum homini iussit vt genus suum propagaret, eadem opera vires ei ad id faciendum dedit. Alterum præcipiendi genus est, cum ea præcipit, ad quæ facienda vires iam habet is cui ea præcipiuntur. vt cum Adamo præcepit, vt ab arbore scientiæ boni, & mali abstineret. Habebat enim Adamus iam vires ad comedendum, aut abstinendum, ideoque nouas ei vires Deus illo præcepto non dedit, sed ijs viribus quas ei ante dederat, præcepit. Iam quam præcipiendi rationem tenuit Deus an-

te peccatum in creando, & docendo homine eandem tenet in eodem post peccatum recreando & docendo. Siquid homini præcipit quod non possit, ei vires dat ad id exequendum. Sin præcipit quod homo iam possit, non dat ei vires novas: sed eis quas iam habet viribus præcipit. Vtriusque euidentissima exempla videre licet in recreatore nostro Iesu Christo. Is enim dum iubet homini illi, qui habebat aridam manum, vt surgat & stet in medio, nihil iubet, quod ille facere non possit: quippe cui non ægrotarēt pedes. Itaque non dedit ei Iesus novas vires ad surgendum. Se dum deinde iubet vt manum extendat, dat ei vires ad extendendū, alioquin præcepisset, quod fieri non potuisset. Item dum iubet discipulis vt eant prædicatum euāgelium, iubet quod possunt, sed dum iubet vt demonia ei jciant, leprosos mudent, mortuos suscitent, iubet quæ illi non possunt. Itaque facit, vt possint. Neque cuiquam quicquam præcepit vnquā, quin ille id facere posset, aut quin ipse vires ei ad faciendum dederit. Quod si visibilia, & externa, figura sunt inuisibilium & interiorum (vt certè sunt) necesse est,

vt

*Luc. 6.**Iean. 9.*

vt idem fiat in internis & inuisibilibus,
 alioquin figura esset nullius rei figura.
 Itaque cum de Dei præceptis agitur, in-
 telligendum est Deum nihil homini præ
 cipere nec visibile nec inuisibile quod *Quid pos-*
 homo non possit, aut ad quod Deus ei *sit homo*
 vires non conferat vt possit. Igitur consi- *aut nō pos-*
 derandum est quidnam homo post pec- *sit.*
 catum natura possit, an non possit sine
 nouis viribus. Item quæ quid possit adiu-
 tus nouis viribus. Naturaliter potest ho-
 mo ea facere, quæ sunt corporis; vt am-
 bulare, stare, videre, audire, dare, accipe-
 re. Ad hæc facienda nullis eget nouis vi-
 ribus: quippe qui corpus habeat in hisce
 rebus non vitiatum. Itaque cum iussit
 Nohe Deus vt à sanguine abstineret, aut
 Abrahamo vt circumcideretur, aut Israe-
 litis vt septimo quoque die ab operibus
 requiescerent, & fruges suas decumarét,
 & certa sacrificia facerent, & à furto aut
 homicidio abstinerent nullas eis nouas
 vires dedit ad ea obeunda, sed tantum ijs
 viribus, quas idem eis naturaliter dede-
 rat, præcepit. Ad hoc demonstrandum
 non est opus longa oratione, cum & id
 lentiamus, & simulatores etiam impios.
 quæ homines hæc tamen obire videa-

mus id quod exprobrat Christus Phari-
seis, qui mentam & anethum decima-
bant, & cætera externa opera obibant,
suosque mores hominibus probabant:
sed animi operibus (quoniam animus
peccato vitiatuſ est) non poteſt homo ſic
fungi vt poſtulat Deus, niſi nouas vires
habeat. Itaque cum iubet Deus homini,
vt Deum toto corde amet, alterum au-
tem vt ſeipſum amet, non ita iubet, quaſi
ea poſſit homo naturali virtute facere:
ſed cum noua ſpiritus virtute ad illa ob-
eunda donat. Huius rei imaginem quan-
dam videre licet tum in illis quæ modo
diximus exemplis Chriſti, tum in ipſo
Moſe legiſlatore: cui cum primum iuſ-
ſiſſet Deus, vt ſibi calceos de pedibus
detraheret, paruit ſine vlla cunctatione:
quippe qui ſciret ſe id facere poſſe. Sed
iubente deinde Deo vt Pharaonem adi-
ret, & Iſraelitas ex Aegypto educeret,
dubitauit, ſibi conſcius videlicet infir-
mitatis balbutiæque ſuæ. Itaque De-
us ei vires nouas ad miracula, & ad
eloquentiam dedit: quaſi hoc diceret,
facito quod poteſ, & ego faciam vt
poſſis quod non poteſ. 1. in Aegyp-
tum, poteſ enim. Et ego tibi conſeram
quæ

quæ defunt. Simile exemplum est Israelitarum; quibus iubebat Deus ut Chanaanæos aggredierentur, & eis ad illos vincendos vires promittebat. Atque ex his perspicitur, Deum homini prius ea præcipere quæ facere potest homo, quàm quæ non potest: hoc est prius inchoata officia quàm perfectæ. Ita fit enim, ut & homo suam debilitatem agnoscens Deo veras gratias agat, consecutus ab eo vires quibus carebat. Et Deus opus suum ab inchoatione ad perfectionem naturali ordine perducatur. Sciendum est autem, cum Deus sit animus, eum velle sibi ex animo obediri, atque huc spectare totam legem. Sed quoniam animi obedientia perfectæ est, necesse est, ut ad eam perueniatur per corporis obedientiam imperfectam. Huius rei exemplum habemus in liberis nostris, quos cogimus prius nobis in externis rebus obedire, quàm ut nos ament ex animo, quod certè nõ faceremus, si posset verus amor prius in eis generari, quàm metu ad obediendum cogeretur. Ita fit ut animus obedientia ut dignitate prima, sic tempore sit ultima. Quemadmodum fructus dignitate flores antecedit, sed tempore

sequitur. Sed quemadmodum floribus nondum delapsis, subest iam fructus, imò in quibusdam ante flores cernitur, vt in malis, pyris, cucurbitis: sed est immaturus: sic in hac legis siue seruili, siue puerili, & inchoata obedientia inest quidam tamen amor, sed inchoatus, qui tamen amor ab ipso Deo præcipiente conciliatur: sic tamen vt intelligas non in omnibus esse amorem hunc, quemadmodum non omnium florum fructus. Sunt enim in lege duo obedientium genera: Alij enim solis naturæ viribus, non ex animo obediunt in rebus externis, quorum quidem obedientia Deo minus accepta est, quia non ex animo profiscitur. Atque hoc eis commune est cum quibusdam etiã qui sunt sub Christo, qui Christo in rebus externis obediunt planè seruiliter, alijs, vt dixi, ex animo & amore obediunt illi quidem legi, sic tamen vt sit amor ille inchoatus, ideoq; maior desideratur amor. Hoc igitur statuamus, hominem solis naturæ viribus munitū (Quæ tamen, & ipsæ sunt donū Dei) posse obedire legi Dei in rebus corporalibus, sed quæ obedientia minus ve-

ra sit, minusq; accepta Deo, utpote quæ
 vel à consuetudine, vel ab honoris aut lu-
 cri amore perficatur. Sin adsit ei gratia
 spiritus, quam largitur idem qui præci-
 pit Deus, dicamus posse hominem om-
 nia facere quæ ei præcipiuntur. quippe
 Deo ad obediendum suppeditante vi-
 res. Hinc illa Iosue, Samuelis, Davidis, &
 cæterorum obedientia, quæ prædicatur
 in sacris literis: Nec enim illi sine fide, &
 sancto spiritu obediuerunt. Cur autem
 non omnes sic obediuerint cū tamen o-
 mnibus sic præceptum fuerit, postea di-
 cemus. In præsentia quoniam osten-
 dimus veram obedientiam à Spiritu
 sancto proficisci, considerandum est,
 Spiritum sanctum esse quidem sem-
 perque fuisse vnum, sed habere tres æta-
 tes, non in se, sed nobis, quod quo facili-
 us intelligas accipe similitudinem. Cū
 vides aliquē hominē procul ad te veniē-
 tem, agnoscis tu quidem hominem, sed
 & parvus esset tibi videtur, nec eius æta-
 tem, aut formam potes agnoscere. Idem
 ubi propius accessit, iam maior apparet,
 & barbam vides, ætatemque & formam,
 tametsi obscurē agnoscis. Vbi deinde ad

*Tres æta-
 tes spiri-
 tus.*

te peruenit iam in eo discernis magnitudinem, ætatem, formam, denique omnia. Iam ille homo in se vnus est, eandēque formam habuit, & cum procul, & cum paulo propius abfuit, quam habet cum proximè est. Sed tibi hoc ex oculorum tuorum iudicio tres formas habuit. Talis est diuini spiritus ratio. Is ad hominem à quo per peccatum longissimè discesserat, cœpit procul accedere per legem: itaque fuit illa Dei cognitio quam lex attulit, per quam obscura atque rudis & puerilis. Hinc fit vt Paulus legem elementa, siue rudimenta vocet, & pedagogum qui præsit puero. Legi successit Deinde Christus, qui Dei cognitionem attulit longè maiorem ille quidem, non tamen perfectam: non quia non posset (quippe in quo corporaliter habitaret omnis plenitudo diuinitatis) sed quia nondum per ætatem ferre poterant discipuli quæ ipse eis dicenda habebat. Itaque promisit eis, & postea misit Spiritum sanctum, qui eos duceret ad omnem veritatem, & omnia doceret quæ eis ipse dixerat. Habes hic tres ætates spiritus Dei, quæ quidem dicuntur ratione nostri. Nam quod ad ipsum
atti-

attinet vnus in se idemque semper fuit, sed non eadem fuit eius cognitio hominibus. Prima ætas patris est, secunda filij, tertia Spiritus sancti: qui tres vnus sunt: gignuntque tribus ætatibus nouum hominē immortali semine sermonis æterni. Pater puerum, lege. Filius, adolescentem euangelio. Spiritus virum afflatu perfectō. Ac quemadmodum corporaliter vnus idemque est vitalis spiritus qui hominem puerū, adolescentem, virū fouet, & alit: ita spiritualiter vnus idēque est Dei spiritus, qui diuinum hominem per legem inchoat, per euangelium promouet, & per Spiritum perficit. Et quemadmodum vitalis ille spiritus qui puerum alit, tēdit ad virum, habetque iam tū virum satis, ad virum gignēdum, nisi obstaret tenera, infirmaque ætas puerilis. Idemque dico de adolescentia quam dñs alit ille idē spiritus, conatur virū gignere sed impeditur adhuc nō satis firma ætas adolescentiæ. Ita in gignēdo nouo homine S. ille spiritus, qui sub lege agebat infidelibus tendebat ad virilē ætatē, sed per ætatē incrementa. Igitur quod ad obedientiam attinet, cum puer tantum crescit, quantum patitur ætas obedit perfectē virali spiritui, neque plura exigit ab eo

spiritus ille, quamuis alioquin virilem ætatem sibi scopum proposuerit: idq; dico de adolescente. Est enim scopus intentione & obrutu sagittarij primus, sed sagittæ vltimus. Neque sagittæ succenset sagittatarius, si ea vicinum, & interpositum aerem ante penetrat, quàm scopū attingat. Est inquam scopus spiritus legis efficere vt homo Deum diligat perfectè. Neque tamen is Dauidem accusat inobedientiæ, si minorem habet dilectionem Dei quàm apostoli. Nec item apostolos ipsos si minus præstant ante, quàm post acceptum Spiritum sanctum, quin eam obedientiam habet Deus pro perfecta, quæ tanta est quantam patitur ætas. Ita fit vt omnis ætas perfectā habeat obedientiam, quæ tamen sit imperfecta, si cum grandiore ætate conferatur. Ita est puer perfectus, vt puer; sed idem imperfectus, si cū adolescēte, item q; adolescēs si cum viro conferatur. Ita fit vt perfecta perfectio sit tantū viri, ideoq; sola virilis ætas consistat: reliquæ ad eam semper tendunt. Huius distinctionis ignoratio peperit apud nonnullos sacrarum literarum interpretes magnos errores, dum nullam habentes etatum rationem, verbis,

bis adhærent pugnaciter, & vna forma
 metiuntur omnes pedes Exempli gratia
 si inciderunt in eos locos, qui de homi-
 num peccatis loquentes, docent nemi-
 nem obediuisse legi. Damnant omnes
 quòd ante Christi aduentum nullus fue-
 rit spiritus aut obedientia. Itemque si vi-
 dent eos etiam, qui sub Christo fuerūt,
 tamen aliquid peccasse, hinc putant effi-
 ci, vt nemo esse vnquam possit, qui non
 peccet. Quod si adhiberetur hæc, quam
 dixi ætatum distinctio, essent omnia ex-
 pedita. Paulus dum præteriti temporis
 cognitionem cum suæ ætatis cognitio-
 ne confert, ætatem suam diem vocat, su-
 periorum verò noctem. Sic enim de le-
 ge loquitur. Nec splendidum quidem
 fuit quod splendidum fuit, si cum supe-
 rante splendore conferatur. Videlicet E-
 uangelij. Hic vides legem si eam per se
 consideres fuisse splendidam, sin cum
 Euangelio conferas, fuisse non splendi-
 dam. Idem paulo pòst. *Nos omnes delecta* 1. Cor. 13.
facie splendorem Domini speculantes, in e-
andem transformamur imaginem. At i-
 dem Paulus dum ætatē suam cum viri-
 li ætate confert sic loquitur. *Scientia dele-*
bitur. Nam aliquatenus scimus, & aliqua-

tenuis vaticinamur. Sed cū venerit perfectio-
tum quod aliquatenus fūi delebitur. Dum
puer eram vt puer loquebar, vt puer sentie-
bam, vt puer cogitabam. Sed vir factus, pue-
rilia deieci. Nunc enim per speculum cer-
nimus, per ambages. At tunc præsentes co-
ram. Nunc aliquatenus cognosco. At tunc
recognoscam, quemadmodum recognitus
sum. Nunc quidem manet fides, spes, chari-
tas, sed harum trium maxima est Charitas.
Hic habes finem legis Ludouice: ea est
Charitas: hoc est ea, de qua loqueba-
mur, Dei perfecta dilectio, cum qua
comparata fides pueri, & spes adolescen-
tis (quæ per se alioquin magnæ sunt)
splendorem suum amittunt, imò eua-
nescunt sicuti pueritia & adolescentia
euanescent in virilitate, aut sicuti luna
aut luciferi lumen absorbetur ortu so-
lis. Igitur vt ad propositum venia-
mus, verba illa Pauli quæ tu obiecisti,
videlicet, *Quod à lege fieri non pote-
rat: quoniam ipsa in eo propter carnem in-
firma erat, non ita accipienda sunt, qua-
si velit dicere, legem fuisse carnalem,
& nominatim ad hominem interfici-
endum comparatam: cum ipsemet, pau-
lo ante eundem istum locum dixerit, et*

Rom. 8.

se legem spirituales, & vitæ causa comparatam. Sed ita accipiendum est, quasi dicat: Quoniam Dei spiritus, qui obedientibus legi dabatur, nos verè iustos efficere non poterat, non quia esset infirmus ille quidem: sed quia nos, qui pueri eramus, non eramus maiorem virium capaces, misit Deus per filium suum, spiritum non alium ille quidem quam quem antè miserat (nec enim habet Deus duos spiritus) sed eundem maiore copia, postquam nos per ætatem facti sumus maioris capaces, ut in nobis adolescentibus ea perficeret adolescentiæ spiritus, quæ in pueris perficere non potuerat, pueritiæ spiritus. Decet enim parua parvis, & grãdia dari grandibus. Is igitur Dei filius, toto Dei spiritu præditus, legi perfectè obediuit, peccatum vicit, ut legis iustificatio in nobis perageretur, hoc est, ut quem admodum per ipsum homo legi obediuit, Deum quæ toto corde dilexit (quæ sanè, legis iustitia est: quippe cum id fieri lex iubeat) ita nos eandem iustitiam docendo efficeret, ut et ipsi per fidem legi obediremus, hoc est, Deum toto corde diligerem⁹, & carne crucifixa, atq;

necata spiritui obsequeremur. Vides hic Christianorum iustitiam vocari legis iustitiam, non quia lex det homini vires ad fungendum ea iustitia, sed quia eam præcipiat ad eamque tendat. Eadem vocatur Christi, iustitia, quia Christus ea functus est, eandemque suos docet, & eis vires confert ad eam obeundam. Hoc illud ipsum est, quid in eadem epistola dicit Paulus: *Quemadmodum vnius hominis inobedientia fontes effecti sunt multi, sic etiam vnius obedientia iusti efficiuntur multi.* Sicut enim Adami inobediencia imitando perijmus, sic & Christi obedientiam imitando seruamur. Nam vt quod natum est ex carne caro est, ita quod natum est ex Spiritu spiritus est. Ad hæc si quid habes tu Ludouice, quod obijcias, dicito. **LVDOVIC.** Ego verò nihil, **FEDER.** Postquam igitur ita est, repetamus paucis quæ diximus, vt tandem ad sermonis nostri scopum veniamus. Demonstrauimus primum Deum velle omnes homines saluos fieri. Salutis via est obedire Dei voluntati, in eius præce-

Summa **su**ptis declarata. Vult autem Deus nihil **per**ioris di impossibile: quod si quid homini præci **sputatiōis.** **pit,** quod homo præstare non possit, dat

ei vires ad præstandum. Præcipit autem omnibus, & tamen non omnes obediunt. Quæritur hunc ex te Ludouice, quænam res impediatur, quo minus omnes obediunt? LVD. Malo ipse ex te audire. FRID. Attende igitur. Meministi dicere nos, Deum nihil velle quod sit impossibile. LVD. O. Memini. FEDER. Iam obedientia est voluntaria. LVD. Est. FED. Fieri autem non potest ut eadem res, & voluntaria sit, & coacta. LVD. Rectè dicis. FED. Nemo potest igitur cogi ad obediendum. Ideoque Deus neminem, vult cogi ad obediendum. Est enim impossibile eundem, & cogi, & voluntate sua facere, cum hæc duo sint pugnantia. Ex quo efficitur ut quo minus seruetur omnes, efficiatur praua eorum voluntate, qui obedire nolunt. Quæ voluntas cum libera sit persuaderi, & moueri potest, cogi non potest. Nam si cogi posset, seruantur omnes quibus præcipitur obedientia. LVD. Sed hic oritur mihi dubitatio Federice: videtur enim Deus voluntatem hominis interdum non solum persuadere, sed etiam cogere, ut cum Aegyptiorum animos ad beneuolentiam conuertit, quo Israelitis vasa vtenda darent,

*Obiectioe
de coactioe
voluntatis
hominis.*

At. 9.

quos tamen antè oderant. Item dum Balaamum iisdem Israelitis fausta ominari coegit: & Ionam ire Ninivem. Denique scriptum est, eum habere cor regis in manu sua, & id quocūq; velit flectere. Hinc videtur Paulo dixisse Christus, *Durum est tibi aduersum stimulum calcitrare*, quasi hoc diceret, cogā te quocūq; volam, sicut equū cogit eques. F. O Ludouice, duo sunt equorū genera: Alij enim sunt refractarij & cōtumaces, quos eques calcaribus & frenis cogit quō vult, & retrahit vnde vult: atque hi per vim obediūt: sed ea non est vera obedientia, neq; propterea laudantur ab equite, si inuiti paruerunt: Alij vtrō parent, & ij laudantur: tales sunt & homines. Quidam enim eorum sunt inobedientes; & hos cogit aliquādo deus, propter suos ad aliquid vel faciendum, vel omittendū contra ipsorū voluntatem: talis fuit Balaamus, quē Deus coegit Israelitis fausta precari: sed non coegit Israelitis benè velle. Quippe qui postea Balaco cōsiliū dederit, quo posset Israelitis nocere. Quod profectō fuit maleuolētiæ. Sic Ionam coegit ire Ninuē, sed non coegit Niniuitis benè velle, cū is postea nō desierit optare vrbis excidiū.

Sic

Sic Saulum victum bonitate Davidis *1. Reg. 24.*
 coegit plorare, peccatum quæ suum fate- *cap. 26.*
 ri: & Davidi bene ominari. Quinetiam
 eundem coegit vaticinari: sed bonum fi-
 eri non coegit, cum is postea Davidem
 persequi non destiterit. Idem dico de
 Aegyptijs, quos certè bonos esse nõ coe-
 git: cū ij paulò post Israelitas cum exer-
 citu persecuti fuerint. Et vt summam
 dicā, cogit Deus interdū homines ad a-
 ctionē aliquam, (vt si tu aliquē prehensa
 manu scribere cogas, quāvis scribēdi im-
 peritū) sed ppter quā ipse nõ laudet eos;
 qā inuiti fecerint Neq; ppterea ab ea a-
 ctione nomen habere possint. Nõ enim
 sobri⁹ dici potest, qui semel ab ebrietate
 se continuit: Neq; misericors, qui semel,
 & iterū misericordia motus est. Quēad-
 modum cōtrā ebriosus dici nõ debet, qui
 semel aut iterū inebriatus est. Sed is mi-
 sericors est appellāus, qui in animo ha-
 bet habitum misericordiæ. Deniq; rem
 totam similitudine sic percipe. Deus i-
 gni naturales vires olim in Sidraco, Me-
 sacio & Abdenagone ademit, ne illis ig-
 nis esset, hoc est, ne illos secundum
 naturam suam vreret: sed ignis na-
 turam in perpetuum non mutauit: ita

iniustorum animos interdum ad tempus per vim flecit ad misericordiam, sed non in perpetuum iustos per vim facit. De hac nos iustitia loquimur, quæ est habitus. Ad hanc nos hominem diuinitus allici & impelli fatemur: sed cogi, pernegamus. Vult enim habere Deus veros, & voluntarios Iudæos, quos ipsemet laudet, id quod non faceret, si cogeret iniustos. Atque hoc significatum fuit, (vt mihi quidem videtur) in constructione tabernaculi (quæ certè figura fuit cordis hominis, quod tabernaculum siue templum est Spiritus sancti) quod tabernaculum constructum fuit ex populi donis voluntarijs nemine prorsus ad conferendum coacto: cū tamen ad alia quædam cogeret lex populum. Sic igitur Deus ad alia quædam cogit homines: sed ad animi iustitiam neminem cogit. Lvd. Quid ergo sibi volunt dicta illa: *Cogite eos intrare?* Item: *Nemo venit ad me nisi pater meus traxerit eum?* F. E. D. Trahere, est attrahere, & allicere, sic loquitur sponsa: Cant. I. *Trahe me post te: curremus.* Hæc certè volens trahitur, cum sponsum ultro roget vt se trahat. Sic & Deus in Osee. *Humanis funibus, loris amatorijs* cos

*Trahere
quid.
Cant. I.
Osee. II.*

cos attraxi, eisque fui, quasi, qui impossitum eorum maxillis iugum allenaret, & eis demisi pabulum, quasi qui non essent redituri in Aegyptiam terram, aut Assyrium regem habituri: sed corrigi recusarunt. Vides Ludouice, quomodo trahantur, & quomodo Dei attractioni voluntati que resistent. Itaque sic continuo loquitur Deus: *Itaque grassabuntur in eorum urbibus enses, eorum opes consumment, ac conficient ob ipsorum consilia.* Vides quæ causa sit eorum pœnæ, videlicet cōsilia, quibus obsequuti, Deum trahentem sequi noluerunt. Sic enim protinus infert: *Meus populus ad me redire cunctatur & ad supremum vocatus protinus non mouetur.* Vides hic apertè eos Dei vocatui, attractioni, & loris amatorijs (ne fortè obijcias, attractionem illam fuisse tantum verborum. nam amore certè animi est) resistere. Ac quod dixi de verbi trahendi notione, etiam profani auctores sic loquuntur, vt Virg.

Trahit sua queng; voluptas.

Atque idem dico de cogendo. Cogere Cogere est vehementer inuitare, & vrgere. Sic quid. Christus discipulos suos coegit nauim Marc 6 conscendere. Sic & discipuli, qui Emaun Luc. 24.

untem proficiscebantur, Christum coegerunt secum manere. Sic & Lydia coegit apostolos ad se diuertere. Sed huiusmodi coactio fit cum voluntate eius, qui cogitur, ei que coactioni, tanquam vehementi cogenti que vento, tamen aliquando resistitur, sicuti modo ex Osea ostendebamus. L V D. Rectè dicis. Sed quid est quod promittit Deus Israelitis, sese exempturum postremis temporibus ex eorum corporibus cor lapideum, daturumque cor carneum? Itemque, quod dicit Paulus. *Deus est qui efficit ut et velitis, & perficiatis?* Hic enim videtur Deus non persuadere, sed planè gignere cor nouum. F E D. Satis gignit cor nouum, qui facit ex malo bonum: neque tamen non efficitur id persuadendo. Cum docebat ipse Paulus homines, efficiebat Deus illa doctrina, ut vellent, & perficerent, & tamen scriptum est, eum illis persuasisse. L V D O V I C V S. Sed cur fiet illud postremis temporibus? Aut cur non habuerit superioris temporis doctrina tantas vires? F E D E R I. Cur maiores vires habent vehemens, aut secunda, tertiaue medicina, quàm lenior aut prima? aut vehemens ventus maiores, quàm remissior?

Act. 19.
26, 28.

fior? Existimare debes Ludouice, Dei spiritus esse quendam, quasi ventum animos impellentem, & ad obedientiam flectentem. Is in lege flauit vehementer, multosque mortales flexit ad obedientiam. Deinde in Euangelio flauit longè vehementius, multoque plures flexit, quos lex flectere nequiuiſſet. Idem ad extremum flabit longè vehementiſſimè, adeo vt eius vi reſiſtere nulla vis queat. Itaque multos etiam flectet, quos euangelium flectere nequiuerit. **LVDO.** Si ita erit, & ſi ei reſiſtere nulla vis poterit, flectentur omnes ad obedientiam. **FE D.** Aut extirpabuntur, Ludouice, aut rumpentur. Non enim omnes arbores flectit ventus, licet quàm fieri poteſt vehementiſſimus: ſed flectit omnes flexiles: Duras verò, & arduas atque inflexiles rumpit, aut extirpat. Talis erit ultimo die ſpiritus Domini: omnes homines aut flectet ad obedientiam, aut in ſempiternas pœnas extirpabit, atque ita inuictus permanebit. Sic enim de eo ſcriptum eſt: *Deprimentur hominum ſuperbi oculi, humanaque deturbabitur excelsitas, & ſolus Dominus ex-*

Eſa. 2.

potentis talis erit in omnia sublimia, atque
alta, in omnia elata, ut deprimantur, in om-
nes proceras altasq; cedros libani: in omnes
Basanæ ilices, in omnes arduos montes,
in omnes editos colles; in omnes excelsas tur-
res, in omnes munitos muros: in omnes Cili-
cas naues: denique in omnes res elegantes:
atque ita deicietur mortalium celsitudo, hu-
manaque deturbabitur altitudo, et solus Do-
minus extolleitur in illa die; Deaestrosq; pror-
sus euertet.

Hic vides, Ludouice, qui-
nam sint Spiritui sancto repugnaturi, vi-
delicet superbi, duriq; homines, qui
rumpi mallent, quàm ad Dei voluntatem
flectere suam: ijs erit in perpetuum per-
eundum. Erit enim illa vltima & extre-
ma medicina, quæ adhibebitur extremo
morbo, hoc est hominũ impietati, quæ
tum perducta erit ad summũ, beatos qui
se ante flecti sinent, quã vltimas spiritus
illius vires experiantur. LVD. Videris
mihi pugnantiã dicere. FED. Quonam
pacto? LVD. Dixisti antè, spiritum qui
sub lege agebat in fidelibus, conatum
fuisse viros gignere, nec fterisse per eum,
sed per ætatem illius populi, quæ tua ver-
ba culpam tribuebant ætati populi, quo-
minus viri fierent: nunc dic's, spiritum
vtri-

ultimo seculo vehementius esse flaturū,
 ideo quæ magis homines moturum. Ste-
 tit ergo per spiritum, quo minus priores
 permoti fuerint. Si enim tam vehemen-
 ter flauisset, illos æque permouisset. F E.
 Non sunt hæc pugnantia, Ludouice. Nō
 enim dixi, spiritum tempore legis sum-
 mas vires exeruisse, sed habuisse; sed
 quominus eas exerceret, in causā erat æ-
 tas populi, quæ tātas vires ferre nō potu-
 issent: eam quæ ob causam demonstrabam
 ad hanc ætatem non nisi per ætatum in-
 crementa peruenire potuisse. Facit e-
 nim Deus in docēdis populis, quod nos
 in pueris solemus. nimirum tantum eis
 discendum imponimus, quantum ipsi
 quoque tempore ferrequerunt, quamuis
 maiora habeamus. quod vt facilius per-
 cipias, dicam tibi & similitudinem & e-
 xemplū. Similitudo hæc est; Si ager nūc
 primū sulcatus frumento conseratur,
 feret ne frumentum? L V D. Non feret.
 F E D. Cur? quia post sulcationem non
 quæuit. F E D E R. Quid si sulcatus ali-
 quot dies quæuit: deinde aratus conseri-
 tur, feret ne? L V D. Feret, sed non felici-
 ter. F E D. Quid si iteratus, aut etiam ter-
 tiatus, ad extremum conseratur? L V D.

Tum vero feret vberrimè. FED. Sic sunt homines Ludouice: facit ætas vt tandem ferant, quæ olim non tulissent. Exempla sunt in promptu: Apostolorum tempore vix ferebant Christiani vt circumcisio aboleretur, aut ciborum delectus tolleretur: quæ res Apostolos etiam coegit edictum illud edere de abstinendo à sanguine & suffocatis: at nunc nemo Christianorum illis sublatis offenditur: quin & nostro tempore vsuuenire videmus. Nam ante annos xxx, aut xxxx, quædam nemo tulisset, quæ nunc palam asseri videmus, & propter quæ in nonnullos olim capite animaduersum est: nec dubito, quin eadem ratione hodie quoque quædam dicere vix quisquæ audeat, & quæ si quis dicat, capite plectatur, quæ aliquando etiam pro suggestu prædicabuntur. Igitur, vt ad propositum reuertar, hoc dico, quo minus seruetur homo heri praua eius voluntate, eamq; voluntatem liberam esse contendo. Sed intellige me de voluntate, non de arbitrio siue potestate loqui, ne fortè hæc confundamus, quæ multum inter sese distant: Habent enim multi liberam voluntatem, qui non habent potestatem. Atq;

utrem apertius intelligamus, repetamus
 argumentum à primordio. Fateris Ada-
 mum ante peccatum habuisse liberam
 voluntatem, potuisse quæ vel bonum, vel
 malum eligere arbitrio suo? L V D O V I C.
 Fateor. F. Quid post peccatum? L V D O.
 Dicunt ita fuisse corruptum, ut nihil ni-
 si malum velle posset. Atque hoc cum
 ex alijs locis demonstrare conantur,
 tum ex eo potissimum quod scripsit Mo-
 ses, *hominum studia & cogitationes esse*
prauas. FEDERIC. Debebant cogita-
 re ab eodem Mose eodem in loco scrip- *Gen. 6.*
 tum esse, *Noam tamen fuisse iustum*, ut
 interim taceam Enochum & Abelem, at
 quæ adeo ipsum primum hominem, sic
 & peccatorum parētem Adamum: qui si
 nihil nisi malum velle potuit, mirum est
 potuisse ab eo gigni hominem boni vo-
 lentem Abelem: si bonū velle & potuit,
 & certè voluit, nō video, cur eius nati nō
 idem potuerint. Sed age, Ludouice, ut de
 re propius iudicare possimus, fateris ve-
 rā esse illā Pauli sententiā: *Spirit⁹ u hominis 1. Cor. 1.*
nouit q̄ sunt hominis, sicuti dei spirit⁹ diuina
nouit? L. Fateor. F. Fateris & hominis volū-
 tatē re esse hominis? L. Ita. F. Ergo potest
 hominis spirit⁹ siue anim⁹, iudicare de vo-

luntate hominis, libera sit, an serua. Ita-
que de ea disputem⁹ ex sensu hominis.
 LVD. At nostri nolunt. Dicunt enim,
animalem hominem nō capere ea, quæ sunt
 1. Cor. 2. *spiritus Dei. Infatuauit enim Deus sapien-*
tiam huius mundi, quo per stultitiam prædi-
 1. Cor. I. *cationis saluos faceret credentes. Proinde si*
quis sibi sapere videtur, stultus fiat, vt redda-
tur sapiens. Quandoquidem sapientia hu-
ius mundi, stultitia est apud Deum. Hisce
 oraculis adducti, volunt vt credamus ser-
 uam esse voluntatem hominis, quam nūc
 sensus communis repugnet. FED. Istud
 verò est hominibus eruere mentis ocu-
 los, & omnem rationis sensum adimere.
 Ac qui istud sibi concedi volunt, plus à
 nobis postulant, quàm Christus vnquā
 postulauit. Nam tantum abest vt Iudæo-
 rum naturale iudicium vnquam repu-
 diauerit, vt potius iusserit eos iudicare
 de rebus spiritualibus secundum iudici-
 um quod habebant de rebus naturali-
 bus. *Hypocritæ, inquit. celi terræque faci-*
 Luc 12. *em diiudicare scitis, cur non etiam de hoc*
pore iudicatis? Cur non ex vobis ipsis iudica-
tis quod æquum est? Item alibi, Quid vo-
bis videtur? inquit, habebat quidam dum-
filios, quorum vni iussit vt iret in vineam,
 Et.

&c. Est enim tibi notum exemplum. Item alibi de vinitoribus, qui patris familiâs filium occiderant. *Quid faciet vinitoribus illis?* inquit. *Et illi malos male perdet.* Item alibi : *Duo debitores erant cuidam* Luc. 7. *generatori &c. Vter eum plus amare debet?* Matth. 21. Respondit Simon, *cui plus condonauit.* Item Luc. 10. alibi : *Vter tibi videtur fuisse proximus, illius qui inciderat in latrones?* Is qui eum misericordia persecutus est. Inquit, & in fac similiter. Vides Ludouice, vt Christus communi sensu iudicari velit, & de rebus euangelicis, & eas ad humanum iudicium referat. Hinc tot similitudines ab agricultura, à satione, à piscatione, à patrefamiliâs, à gallina, à re militari, ab herbis, cæterisque rebus, quibus similitudinibus nunquam profectò vsus fuisset, si nos communi sensu priuare voluisset. Et verò quis ei vnquam credidisset, si ea docuisset à quibus natura abhorret, aut quibus sensus hominis reclamaret? Quis non eum meritò derisisset, si ambulanti ambulare, aut audientem audire, aut viuientem viuere negauisset? Qualis magister fuisset, si ploranti, & eius pedes capillis suis abstergenti illi mulieri dixisset : O mulier quicquid pecca-

sti, Dei decreto peccasti: nec ab istis peccatis abstinere vnquā potuisses etiam si voluisses, ac ne velle quidem potuisses. Quinimo si deinceps peccabis, Dei decreto, id quē necessario facies. Quæso te quomodo eum ferre potuisset mulier, quæ pœnitentiam agebat, seq; volētem, & non necessario peccasse sentiebat? Nōne necesse est, si vult docere nos Deus, vt secundum naturam doceat, & à cognitione rerum naturalium (quorum magnā partem nemo est qui nesciat) ducat nos ad cognitionem rerum cœlestium? Nōne necesse est vt si nobis lucem affert, eam afferat quam oculis ferre possimus? Et si loquitur, nostra lingua loquatur: alioquin nonne perinde facit, ac si homini fœnum, aut boui carnem det ad comedendum? Isti ipsi prædestinatores, qui nolunt nos de hominis voluntate iudicare secundum ea quæ sentimus, cur tantopere vrgent, tum alās, tum imprimis figuli similitudinem? Nonne nobis erit in promptu eis dicere, tollite similitudinem istam, quæ cadit sub sensus hominis animalis? Is enim iudicare non potest quæ sunt spiritus Dei. Cur deniq; liberum arbitrium

tam libero arbitrio negant? Si enim ritè
 examinabunt seipfos, sentient, se ea quæ
 dicunt, dicere liberrimo arbitrio, & ali-
 os damnare liberrimo arbitrio, & me-
 nunc si adessent ipsis contradicere liber-
 rimo arbitrio. L V D O V. Equidem mi-
 hi verissima dicere videris. Tollit enim
 omne iudiciũ qui ea negat quæ sensi-
 bus percipiuntur; vt si quis ignem cali-
 dum, aut absinthium amarũ esse neget.
 Verum quid respondebimus ad dicta il-
 la Pauli, *quòd animalis homo non perci-
 piat ea, quæ Dei sunt?* F E D. Illud ipsum,
 quod ante ex ipso Paulo diximus: Res-
 diuinas nouit spiritus Dei, & is, qui eo
 spiritu præditus est. cuiusmodi est re-
 gnũ cœlestẽ, nouus homo, & huius
 generis alia. Hæc soli Deo, & pijs nota
 sunt. Sed hoc nihil ad voluntatem vtrum
 libera sit, an serua. Non est enim volũtas
 res spiritualis, sed humana, quæ in im-
 pijs æq; atq; pijs inest, & de qua non mi-
 nus possunt omnes iudicare, quàm de co-
 loribus, saporibus, sonitibus, odoribus, co-
 gitatione, audacia, timore, alacritate, tri-
 stitia, lætitia, & cæteris. Quòd si de vo-
 luntate ex sensu nostro iudicare nobis
 non licet, ne de ijs quidem licet. Adde-

quod voluntatis sensum alium non habet homo spiritualis, quàm carnalis. Nec aliam tu vel libertatem, vel seruitutem voluntatis nunc sentis, quam sensisti antequam in Christum credidisses; quod tamen fieret si voluntas esset res spiritualis, quæ non nisi à spiritualibus cognosci posset. Consule ipse sensum tuum, ita esse comperies. **LVD OV.** Ita est. **FED.**

Age igitur, cum vinum potas, vtrum nolens potas, an volens? **LVD. Volens. FED.** Vtrum necessariò, an non necessariò?

*Libertas
voluntatis*

LVD. Necessitatem equidem nullam sentio. Illecebras quidem voluptatis sentio, sed eæ non ita me impellunt, vt non possim non bibere. **FED E.** Habes igitur liberam & voluntatem, & potestatem potandi, aut non potandi. **LVD.** Si quidem ex eo iudicandum est quod sentio, habeo. **FED.** Sensus tuus falsus non est Ludouice: nec enim in eo vitiatam habes naturam. Quid cum tibi deinde ex potatione dolet caput; Vtrum volenti dolet, an nolenti? **LVD OV.** Nolenti, id quæ necessariò, alioquin euitarem dolorem. **FED.** Velles igitur vt non doleret, sed id efficere non potes. **LVD.** Ita est. **FED.** Habes igitur in eo liberam voluntatem:

sed

sed potestatem non item. **LVD.** Verum dicis. **FED.** Iam sentis voluntatem tuam liberam esse, & in ijs quæ possis, & in ijs quæ non possis. **LVD.** Planè sentio. **FR.** & rectè sentis: quid est enim tam liberū quàm volūtas? aut quid est tam bonum aut tam malum: tam difficile, aut tam facile: tam absurdū, aut tam aptum quod voluntas velle non possit? Atque vt hoc intelligas age experiamur. En ego hic adsum: Dico me habere liberam voluntatem. iube me surgere, surgam: iube stare, stabo: iube loqui, loquar: iube tacere, tacebo. Et hæc omnia faciam arbitrio nō solum meo sed etiam tuo. Rursum, iube surgere non surgam: iube stare, non stabo: iube loqui, tacebo: iube tacere, loquar. Et hæc dico esse omnia arbitrij mei. Quod quidem arbitrium habeo non à me, sed à Deo, qui me talem creauit. Refelle me si potes iubendo aliquid. Dicam amplius: Iube ea, quæ facere non possum, dico me ea velle posse, sed facere non posse; atq; hanc voluntatem meam dico esse liberrimam, & posse me in istis rebus velle quidlibet, eadem quæ voluntate eligere vel album, vel nigrum, vel calidum vel frigidum, arbitrio meo,

quod certè non possem si esset serua voluntas. Non posset enim de duobus contrarijs velle vtrumbibet: sed alterutrum dumtaxat vellet, quemadmodum quod graue est, non potest sursum, aut deorsum nutu suo ferri, sed necessariò fertur deorsum. Quòd si hanc meà volùtatem dicunt tamè esse seruam, quæso te distinguant inter seruam & liberam voluntatem quid intersit, & ostendant, quid amplius velle possem, aut an magis mouere in vtranque partem voluntatem meam possem si esset libera. Ostendant denique vel Adamum ante peccatū, vel Christum ipsum, (quos certè liberam habuisse voluntatem nō negabunt, nisi planè depuduerint) maiorem habuisse libertatem voluntatis, quàm vt eandem rem vel velle, vel nolle; vel modò velle, modò nolle, possent. Maior certè voluntatis libertas ne quidem cogitari potest. Atqui ego hanc habere me, & dico & sentio. Quòd si quis me refellere vult, necesse est vt mihi sensum hunc adimat, non minus quàm si mihi persuadere vellet me non gaudere, cum me gaudere sentio. **LVDOV.** Sed dicet fortasse aliquis, ne sic quidem liberam esse voluntatem tuam:

moueri enim rationem tuam vtilitate, aut honestate, aut voluptate. Atque ita fieri, vt quæ res plurimum apud te ponderis habeat, ea voluntatem tuam ad se pertrahat, id quod fieri aliter nequeat. **FED** At istud quidem est ostendere causam, non seruitutem voluntatis. Non enim quæ mouent, eadem etiam cogunt, aut necessitati subiiciunt: & pij cum Deo seruiunt, non sine causa seruiunt; nec tamen iccirco serua est eorum voluntas, sed maximè libera: Alioquin Christus ipse seruus fuisset. Mouebatur enim certis causis ad seruiendum patri. Mouebatur misericordia ad sanandos ægrotos. mouebatur studio gloriæ patris ad eiiciendos ex fanano mercatores, & tamen erat eius liberissima voluntas. Atqui si non est hominis Christiani libera voluntas, ne Christi quidè libera fuit. Non minus enim est firmū argumentū hoc quā illud Pauli, *si nos non resurgemus, nec Christus quidè resurrex.* **1. Cor. 15.**
xii. L. Sed sunt, qui voluntatē hominis in rebus medijs liberā esse cōfidentes, eādē rebus medijs liberā esse cōfidentes, eādē esse seruā dicūt ad bonū: Nihil enim posse velle nisi malum. Esse enim oēs homines fontes, qui aut cōmittit peccatū seruū.

est peccati. F E D. Etiam qui fungitur iustitia, seruus est iustitiæ, an propterea serua est eius voluntas? Nihil minus, si modò fateamur Christi voluntatem fuisse liberam, qui certè seruauit iustitiæ. Et tibi seruit tuus seruus, Ludouice. An ideo seruua est eius voluntas? imò ea ipsa est, quæ ei impat, vt tibi seruiat. Ita sit vt serui hominis voluntas libera sit, & imperatrix, siue is tibi perpetuò seruiat, siue aliquando dominum mutare velit. Quod idem dico de eo qui seruit peccato, libere seruit, siue is perpetuò seruit, siue aliquando dominum mutare velit. Nam si ideo seruua voluntas eius dicitur, quia vult tantum peccatum, etiam Dei seruua voluntas dicetur, quia vult tantum iustitiam. Hoc verò perinde est, ac si quis seruum vocet alicuius visum, quia solo colore nigro delectetur. Quasi verò non idè possit si velit album videre ijsdem oculis quibus videt nigrum. Sunt quidam homines, qui non nisi rubrum vinum volunt: an ideo seruua est eorum voluntas, vt album velle non possint? Persuade eis album esse salubrius, & videbis eos velle album, si modò valetudinem suam plus amant, quam voluptatem: vt intelligas.

eos eadem volendi facultate posse velle duo diuerſa, aut contraria: ſicut iſdem oculis aut auribus contrarios colores, aut ſonitus videre poſſis, aut audire.

Quod idem dico de hominibus: Perſua- de eis peccatum eſſe tam malum quàm eſt, & iuſtitiam eſſe tam bonam quàm eſt, & videbis eos eadem volendi faculta- te qua peccatum voluerunt velle iuſti- tiam, iſdemque membris ſeruire iuſti- tiæ, quibus ſeruire peccato. Nec enim dux ſunt volendi facultates in homine, non magis, quàm videndi, aut audiendi. examina ſenſus animi tui, ita eſſe com- peries. Atque hæc ita dixi, quaſi homi- nes omnes natura nihil velle poſſiat, ni- ſi malum, quod etiam ſi ita eſſet, nec ſic quidem ſerua dici deberet voluntas eo- rum non magis, quàm ſi nihil vellent ni- ſi bonum. Nec enim idem eſt ſerua n eſſe voluntate n, quod malum. Nunc multum abeſt ab eo vt conſtatear homi- nes natura nihil velle niſi malum. Quā meam opinionem, vt intelligas, ſic rem explicabimus. Duo ſunt doctrinæ gene- ra quæ hominem nuntant ad cognoscē- dum, & porro volendum amandumque bonum, hoc eſt Deum. Vnum eſt opus

Rom. I.

Psal. 8. &
19.

Dei visibile, videlicet mundus, cuius opificium contemplando, perspiciuntur ea quæ dei sunt inuisibilia, cuiusmodi est eius sempiterna potentia, atque diuinitas; quæ res cum per se sint amabiles, hominem inuitant ad amandum Deum. Alterum est ipsa Dei lex, quam ego interpretor, quicquid vel in lege Moïsis, & vatibus, vel in Euangelio cōprehēditur. est enim Legis, & Euāgelij summa, amare Deum toto corde, & alterum sicut seipsum. De hac vtraque doctrina scriptus est totus ille Psalmus. *O Ioua Domine noster, quam nobile iuum nomen est in toto orbe terrarum?* Item ille, *Cæli enarrant gloriam Dei.* Hanc vtranque doctrinam dico esse efficacem, & habere, si non vbiq; , aut statim, at certè alicubi, & tandem qui obediant. Illud quidem fateor, naturæ vires esse longè minores, quàm vt hominem possint ad Dei perfectum amorem perducere. Nam si id natura fieri potuisset, frustra Lex, & Euāgelium addita fuissent. Sed ad institutū nostrum satis est, si habet natura vires aliquas ad generandū in homine aliquam voluntatē amorēq; boni, vt certè habet: quandoquidem natura fieri videmus, vt
res

res pulchre, sapiéterq; factę (qualia sunt omnia opera nature) homines ad se amādos alliciant. Quod si ex operis pulchritudine cognoscit authoris pulchritudo, hoc est p̄stātia, efficitur, vt author quoq; ametur. Atq; vt hęc exēplis, quibus refi si non potest (si fortē rationes parū perspiciuntur) plana faciamus, Fateberis, opinor in vniuersum eorum hominum, qui sine lege viuunt, esse genera duo, quorum alij boni, alij mali solent appellari. Sumamus Camillum, & Catilinam: hos duos, Ludouice, quonam nomine discriminabimus? an potius ambos vno nomine sine vllō discrimine sceleratos dicemus? LVD. Nefas videtur. Fuit enim maximum discrimen. FED. Quodnam tandem? LVD. Catilina fuit ingenio malo prauoq;ue. ei ab adolescentia bella intestina, cædes rapinæ, discordia ciuilis grata fuere. In Camillo fuerunt omnia contraria. FEDERIC. Atqui quod malo contrarium est, bonum est. LVD. Planē. FED. Fuerunt ergo Camilli virtutes bonæ, voluitq; Camillus bonum. Si quidem velle pacem, abhorrere à cædibus, rapinis, bellis intestinis, bonum est. LVD. Sed respondent nostri eum fuisse

hominem animale : itaque fuisse animo prauo, & contorto, qui aliud potius quiduis quàm rectitudinem sectatus sit. FED. Si ita est, ponamus eum in eodem numero cum Catilina, eique vitia eadem adscribamus, & vnà cum eo omnes animales, hoc est non renatos homines, dicamus esse sceleratos, proditores, simulatores, cæterisque vitijs omnibus contaminatos, nec vllum prorsus discrimen esse inter Catilinas, & Camillos. LV D. At istud quidem nefas est, cum manifestissima maximaque discrimina cernantur. FED. Dicamus igitur Camillum quamuis animale hominem, tamen voluisse bonum. Voluisse dico. Quanti potuerit postea, si se dederit occasio dicemus. Potuisse parum, fateor: sed certè plus præstitisse, quàm Catilinam, vel ipso Catilina teste possim euincere. LV D. At respondent nostri, non esse istas communes naturæ dotes, sed speciales Dei gratias, quas variè, & ad certum modum profanis alioquin hominibus dispensat. nec tamen vtrunque non includi sub vniuersali humanæ prauitatis conditione. FED. Primum pugnancia dicunt Ludouice, si ista dicunt, Si enim habuit Camil.

nullus homo alioquin profanus, eas spe-
 ciales Dei gratias, certè fuit animo non
 pravo, & contorto, qui aliud potius quid
 vis, quàm rectitudinem sectatus sit, sed
 dotibus illis instructum bonum què se-
 ctatus est, neque tamen non fuit sub hu-
 manæ prauitatis conditione conclusus.
 Nam & David bonum sectatus est; & ta-
 men fuit nocens. Deinde nulla ratione,
 aut oraculo istud confirmant, sed sibi tã-
 quam vatibus credi postulant. Postremò
 ista dum dicunt, videntur velle ineffica-
 cem, & irritam reddere diuinam illam
 naturæ doctrinam; de qua superius locu-
 ti sumus, Cœli enarrant gloriam Dei.
 Nos scimus omne bonum donũ à Deo
 proficisci, sed quæ naturæ sunt, ea natu-
 ræ dici volumus, cuius author est Deus.
 Nam & quod oculis videmus, & auribus
 audimus, & animo cogitamus rectumq;
 à pravo discernimus, dona Dei sunt, sed
 naturalia: quod idem dico de Camillo,
 eum fuisse bene natum, & ei naturæ bo-
 nitati obediendo, voluisse bonum. Neq;
 enim in Christum credebat, de quo nun-
 quam audiuerat. Sed veniamus ad eos,
 quorum fit in sacris literis mentio. Abi- *Genes. 20.*
 melechus Gerarorum rex dicit minanti *Gen. 26.*

Deo, quod Saram rapuisset, sese id sincere mente intemeratisq; manibus fecisse: & Deus id fatetur. Idem postea cū Ilaaco expostulat, quod vxorem suam sororem esse dixisset. *Periculū erat*, inquit, *ne quis cum vxore tua concumberet, in quo tu nobis noxam importasses.* Vides vt abhorreat ab adulterio. Voluit ergo bonum, qui à malo sic abhorruerit. Quid Regina Sabæ, quæ tot terras pagrauerit, vt Solomonis audiret sapientiam? Illamne dicemus nihil voluisse nisi malum, cum eius peregrinationem illam Christus ipse suo ore commendet? Sed longè apertissimus est Pauli locus, vbi sic loquitur: *Cum exterarum nationum, homines legem non habentes, natura faciunt quæ sunt legitima, & legem non habentes, ipsi sibi lex sunt, qui quidem ostendant legis opus in suis cordibus inscriptum.* Quæso te, Ludouice, possunt ne facere quæ legitima sunt, si nihil possunt velle nisi malum? Cum & virtutes laudant, & vitia vituperant, atque puniunt, nonne ostendunt se velle bonum, & odisse malum? alioquin vitia laudarent, virtutes vituperarent, ac punirent. Quid de Cornelio Centurione dicam, qui antequam factus est Christianus, Deum cole-

Rom. 2.

colebatur, & orabat, & quidem ita, ut eius
 eleemosynæ, ac preces fuerint exaudire?
 Quid de Iudæis Christi etiam persecu-
 toribus (tantum aberat, ut Dei spiritum
 haberent) quos tamen Paulus testatur *Rom. 9.*
 habere zelum, & persequi legem iustitiæ: 10.

Quid est zelus nisi velle bonum? & quid
 est persequi legem iustitiæ, nisi quære-
 re, & velle iustitiam? Quid quod idem
 Athenienses sic alloquitur. *Quem vos*
ignorantes veneramini, eum ego vobis nun- *Act. 17. 23*
cio. Nonne dum dicit eos venerari eun-
 dem Deum quem ipse nuunciat, osten-
 dit eos velle verum bonum, neque vo-
 luntate, sed errore labi? Si quid habes
 ad hæc, Ludouice, quod respondeas, di-
 cito. L. v. Ego verò nihil. F. E. D. Audi iam
 quod est manifestius. Israelitæ cum iu- *Num. 14.*
 bête, & præfente Domino noluiſſent in-
 uadere Chanaan, postea eodem absen-
 te, & Moſe vetante, inuaſerunt. Quæſo
 te, quanam vi id volebant? L. v. o. v. V-
 tique non Domini iustitiam, cum is ab-
 eſſet. F. E. D. Saulus quoq; deſertus à Deo
 propter inobedientiam suam, eum po-
 ſtea frustra conſuluit, & inuocauit. Si-
 cuti ſcriptum extat. *Inuocabant illi qui-* *Pſalm. 18.*
dem (ſed indefenſi) Dominum, ſed non

exaudientem. Vndenam illa voluntas? LVD. OVI. Ne illa quidem à Deo cum esset ab eius spiritu destitutus. FEDER. Audi iam apertissimam sententiam. Sic loquitur apud Solomonem sapientia.

Prov.1.

Quandoquidem clamantem me respuitis, ego vicissim in vestro exitio ridebo, illudens cum venerit paupor vester. Cum venerit, & advenit quasi quedam vastitas, ac tempestas paupor, exitiumque vestrum cum vos inuenerit, angustia, atque necessitas, tunc inuocantes me non exaudiam. Nec mihi inuigilantes, me inuenient. Quoniam exoscientiam, Iouæ metum non elegerint, & meum reuocantes consilium, omnem castigationem meam fuerint aspernati. Et his, LVD. Vndenam erit voluntas inuocandi sapientiam Ludouice. Non equidem à Deo, qui ipsos, sicuti de Saulo, & Israelitis ostendisti deseruerit. Nam si Dei iussu & instinctu inuocarent, impetrarent utique: cum dictum sit: Petite, & dabitur vobis. FED. Sensus ergo mali efficiet, ut velint bonum. LVD. Ita. FED. Quid illud Christi? Contendite, inquit, intrare per angustam portam? Nam multi, qui intrare conabuntur, non poterunt, postquam intrauerit pater familias, ostiumque clauserit, &

Luc.13.

vos foris stare, & ostium pulsare ceperitis *LUC. 13.*
dicentes, Domine, Domine, aperi nobis. Vi-
des conatum Ludouice, qui plus est cer-
tè quàm voluntas. Vnde igitur habebūt
illam voluntatem? *LVD.* Certè non à pa-
tre familiàs, qui iam ostium clausèrit.
Sed istud exemplum, ostendere tantum
videtur, fore aliquos, qui frustra appeti-
turi sint felicitatem: sed non qui conatu-
ri sint facere quæ præcepit Deus. *FE D.*
Erras mi Ludouice: nam verba illa: Con-
tendite intrare per angustam portam, de
angustia dicta sunt, quæ est in renūciādo
sibi, tollendæque cruce. Poterunt ergo à
Deo deserti, tamen velle bonum, sed nō
obtinere. Potest ergo homo, quamuis
malus, tamen velle bonum. Iam accipe
in eodem homine manifestum discriminē
diuinæ, & humanæ voluntatis. Cum vel *2. Reg. 7.*
let Dauid ædificare templum Deo, Vtrū
bonum volebat, an malum? *L.* Bonum.
F. Vnde autem habebat voluntatem il-
lam? *L.* Certè non ab instinctu Dei, cum
Dei instinctus fuerit ei voluntati contra-
rius. Dixit enim Nathan vates, non ip-
sum esse constructurum templum. *FE D.*
Habebat igitur voluntatem illam à natu-
ra liberam Dauid. *L.* Videtur. *F.* Item

Act. 16.

Nathan ipse, qui ei primum iussit, vt faceret quod habebat in animo, volebat bonum, sed voluntate hominis. Nam Dei voluntas fuit, vt Solomo, nō Dauid, construeret. Item Paulus & Timotheus, cum conarentur per Bithyniam iter facere, vtrum bonum volebāt, an malum? Certè bonum; erant enim bona voluntate præditi, quam habebant illi quidem à Deo, sed liberam, alioquin nihil velle potuissent, quàm quod eos mox velle fecit Spiritus sanctus, qui eos id facere prohibuit, quod volebant; & illi sua illa libera voluntate ei obediuerunt, eadem quæ voluntate potuissent non obedire: secuti Ionas ab eodem spiritu iussus ire Niniuem, primò non obediuit, cum tamen spiritus vellet, vt tum obediret, cum iussus est. Ipse Paulus sic Corinthios alloquitur. *Veniam ad vos, postquam in Macedoniam abiero. Et spero me aliquandiu mansurum apud vos, si Dominus permiserit.* Dum permittendi mentionem facit, ostendit sibi esse voluntatem liberam, sed nescit, an idem velit Deus quod ipse. Itaque voluntatem suam Dei voluntati volens & liberè submittit. Ex his tot rationibus, & exemplis opinor evidens

2. Cor. 16.

uidens esse, Ludouice, hominem habere voluntatem, & in vtranque partem flexilem, vt bonum, malum quæ velle possit sine nouo spiritus instinctu, & tamen eā voluntatem non habere à seipso, sed à Deo, qui talem hominem creauit. *Ly d.* Planè mihi persuasum est. *F. d.* Postquam igitur partem hanc absoluimus, & quid natura velle possit homo, ostendimus, superest, vt ostendamus quid velit. Dico itaque hominum plurimos velle malum, & hos in naturam ipsam esse contumaces, quæ eos inuitet ad volendum bonum. Paucos autem velle bonum, quales modo exemplis ostendimus. *Quid homines naturæ velint.* Quid verò volendo possint quamquam antè diximus, si modò dicta mea sint. *Quid possint.* animaduertisti, tamen repetemus. Vocat Paulus hominem in diuinam rempublicam non ascitum, oleastrum. *Tu, Rom. II.* Inquit, *Oleaster in eos insitus es.* Hinc perspicitur hominem natura esse quasi syluestrem quandam arborem, quæ fructum ferre possit illa quidem, sed agrestem, acerbum, & non edulem, qui tamen similitudinem quandam habeat boni fructus, & ad bonitatem tendere videatur, & quidem ad odoris

De hominibus insitio ne.

bonitatem perueniat (sæpe enim nõ minus suauiter olent fructus agrestes, quã domestici) sed ad saporis bonitatem (à qua de arbore iudicatur) nisi inseratur, peruenire non possit. Eadem si inseratur mansuescit, bonosque fructus ferre condiscit. Talis est homo natura, potest velle bonum, & opera facere iustitiæ, quæ si leuiter, & quasi olfactu non gustatu examinentur, sicuti ab hominibus examinari solent, non minus placeant, quàm vera iustitia. Eadem vel Dei, vel diuinorũ hominum iudicio (qui non aspectu, aut olfactu, hoc est non leuiter, sed gustatu, hoc est verè iudicant) agrestis & acerbæ est, neq; magis Deo placet quàm homini agrestia poma, qui habeat domestica: quippe, quæ à vero, & sincero Dei amore non proficiscatur. Idem homo, si in Christum inseratur, aut si in eum Christus inseratur, potest ferre veros fructus iustitiæ, non sua virtute, sed Christus, cū qua iustitia collata illa agresti iustitia, nomen amittit iustitiæ, nec vllò in precio habetur. Sicut agrestis olea collata cum bona olea, non habetur in precio. Atque illud animaduertendum est, quẽ admodum nullus oleaster, nulla pyrus,

tam

tatem, & vires gratis suppeditante. Hæc qui præstare nolunt, ij sua culpa peresūt. Ita fit, vt salutem ipsi nobis conferre non magis possimus, quàm seipsum gignere is, qui non est: sed nos cerre perdere tam possimus, quàm seipsum occidere potest is, qui iam est. L V D O V I C. Equidem prorsus assentior, Federice: sed quæso te, vt mihi planius explices, quomodo Deus nobis voluntatem, & vires gratis suppeditet: Videntur enim ista parum conuenire. Nam quòd vires nobis suppeditat, ideo facit quia vires alioquin non habemus. Quòd si etiam voluntatem suppeditat, sequitur vt non habeamus alioquin voluntatem. Atqui tu antè dixisti habere nos liberam voluntatem. Quoniam pacto igitur suppeditat, quod iam habemus? F E D E. Attende Ludouice, Deus homini nec simul, nec vno modo, aut tempore suppeditat omnia: sed eum paulatim; varijs quæ modis perducit ad finē, id quæ ita facit, vt quod ei semel dedit, non adimat, sed cætera quæ desunt adiiciat: aut si quid corruptum est, corrigat. Exemplo res fiet magis euidens. Christus cum cæcum natum sanauit non dedit ei nouos pedes, quibus iret ad pisci-

nam Siloam, nec item nouas aures ad audiendum, quippe qui illa iam haberet à Deo. Oculos item non dedit alios, sed quos habebat cœcos aperuit. Item cum mutos sanabat non dabat eis nouam linguam: sed quam habebant expediebat, & soluebat. Idemque in surdis faciebat, non nouas aures eis dando: sed quas habebant surditate liberando. Item cum illum, qui habebat manum aridam sanauit, non aliam ei manum dedit, sed aridam restituit in integrum. Quod si nullam habuisset, Christus nouam creasset. Idem fecit in panibus, piscibusque multiplicandis: non repudiavit eos qui suppetebant, sed quia parum erāt, multiplicauit, quod si nulli adfuissent, alio modo succurrisset. Similiter & mortuos cum in vitam suscitabat, non noua corpora creabat, sed eadem mortua in vitam reuocabat, & animam in corpus reducebat: Ita vt corpus idem, iisdem facultatibus & viribus vteretur, quibus antea fuerat vñus. idem igitur facit in sananda anima, non creat aliam animam, sed iustitiæ spiritum, qui per peccatum separatus fuerat ab anima, in eam reducit, vt sit ille spiritus quasi anima
an-

animæ. hoc est, animam sic animet, ut anima ipsa corpus animat. Interea, quæ integra sunt in anima, ea non mutat: sed ijs anima uti finit. Si quid imperfectum est, perficit: si quid vitiatum, corrigit: si quid deest, adiicit: atque ita hominem integrum restituit: qui ira deinde reffectus & recreatus novus homo vocetur. Igitur animæ vim illam audiendi, videndi, olfaciendi, gustandi sentiendi (quæ vis certè ad discendum Christum necessaria est) non novā creat Christus in anima, sed ea quæ iā est, utitur, hominem quæ uti iubet, & ijs sensib. iudicare. Item quæ rationem non aliā creat in homine, nec rationis iudiciū repudiat. *Quid vobis videtur, inquit, Habebat quidā Matth. 21. duos filios, quorum vni iussit ut iret ad colendam vineam: atque is iturum se pollicitus, non iuit. Alter iturū se negavit, et tamē iuit. Vter fecit voluntatē patris? Vides hic eū adhibere iudiciū rationis illorū. Illud tamē prætereundū non est: quòd quēadmodū sensuū infirmitati subuenit ratio, quæ est quasi sensus sensuū, oculus oculorum: ita rationis infirmitati subuenit spiritus, qui est quasi rationis ratio. Iudicant oculi equum, qui longè spectatur, tam*

paruum esse, quàm coruum: sed ratio, quam docuit experiētia, iudicat esse magnum. Iudicant oculi in speculo esse homines, domos & cætera: sed ratio iudicat nihil esse nisi imagines. Idem fit in rebus diuinis. Sunt eæ vel remotiores, vel subtiliores, quàm vt eas perspicere possit humana ratio. Itaque subuenit huic infirmitati spiritus, & de ijs longè aliter iudicat, quàm ratio: sic tamen vt rationi iudicium permittat similitudinum. Sicut ipsa ratio oculis iudicium permittit, in speculo non ipsarum rerum, sed imaginum quæ cernuntur in speculo. Idem dico de memoria. Hanc non nouam creat in anima: nec enim aliter, aut alia memoria meminit homo renatus, quàm nõ renatus. Quod igitur de sensibus & ratione, & memoria dixi, idem dico etiam de voluntate. Si nullam voluntatem inueniret in homine Christus, & vellet eum sanare, necesse esset, vt voluntatem in eo crearet. Nunc cum iam voluntatem habeat homo, ea vtitur Christus. Et si mala est (vt ferè est) efficit bonam; sicuti medicus gustatum: Sin iam bonam inuenit, qualem inuenit in Paulo (erat enim, certè bona voluntatis, quòd Paulus tan-

to studio religionem colebat, quam bonam putabat. Nec in eo voluntate, sed errore labeatur) docet hominem, ei que ostendit id, quod tanquam bonum sectatur, non esse bonum. Et insuper ubi verum bonum monstravit, dat vires ad id assequendum. Sic tu si puerum aliquem videres, qui hominem, quem falso putaret esse patrem suum, sequeretur, reuocares, neque in eo quærendi patris voluntatem gigneret: quippe quam iam haberet, sed eum ab errore liberares, ei verum patrem ostendendo. Quod igitur dicit Paulus, Deum esse, qui efficiat vt Philip *Phil. 2.* penset velint, & perficiant verum dicit. Nam antequam Christum didicissent, nolebant bonum, cum essent mali, aut si volebant errabant, & Christum verum bonum nolebant, sicuti Paulus ante cognitum Christum volens bonum, Christum ipsum nolebat. Itaque effecit, vt in Paulo, & in illis Deus, vt vellent verum bonum, iisdemque vires dedit ad efficiendum. Iam quicquid boni habet homo, siue à natura, siue à patre, siue à filio, id totum Dei muneris est, qui efficit omnia in omnibus, omnisque boni doni dator est. Caterum quomodo efficiat De-

us vt homo velit bonū considerandū est. Id verò facilius perspicietur collatione contrarij, si consideres quomodo efficiat diabolus, vt homo velit malū. Sume aliquē verè avarū hominē, qui velit filium efficere sui similem: is diuitias, vt rem bonā laudando, & paupertatem vt rem malam vituperando, filium conatur ad diuitiarum studiū incitare. Et quia ex animi sui abundantia loquitur, inest in eius oratione quædā vis interior, & quasi anima orationis (is est spiritus auaritiæ) quæ filium longè magis mouet, quàm verbis externis, sicut heri de Apostolorum sale disferentes ostendebamus. Hac ratione efficitur, vt filius, nisi resistat, discat velle malum, hoc est auaritiam. Sed huic & verborum, & spiritus impulsui resistere si vult, potest amore iustitiæ. Eadem est ratio boni. Ostendit vel Deus, vel diuinus quispiam homo quid sit bonum, vt id expetatur: quid item sit malum, vt fugiatur. Et quia ex animi sensu & abundantia loquitur, inest in eius oratione quædam vis interior, quæ sit quasi quædam anima orationis. Is est diuinæ iustitiæ spiritus, qui hominem longè magis mouet, quàm ore pronunciata verba.

ba, cuiusque diuinam vim senserunt illi, qui Emauntem proficiscebantur discipuli, ita vt postea dicerent : *Nimirum* Luc. 24.
*nobis ardebat animus, cum nos in via allo-
queretur. Eamdem vim videre est in Act. 4.
 oratione Petri, qua quinque hominum
 millia conuertit ad Christum. Non e-
 nim eloquentiæ vi id cōsecutus est, cum
 sit eius oratio tam simplex, quàm quæ
 simplicissima, vt eam non eadem sentiēs
 homo pronunciet, non plus sit babitura
 virium, quàm habeāt verba histrionum.
 Sed habitabat nimirum in eius animo
 diuinus spiritus, de cuius quasi face in-
 cendebantur aliorum animi. Quemad-
 modum in figura de Mose scriptum est,
 sumpsisse Deum de eius spiritu, quo sep-
 tuaginta senatores incenderet. Sed sunt
 quidam homines tanto vel honoris
 sui, vel diuitiarum, vel voluptatum a-
 more flagrantēs, vt diuino illi iustitiæ
 spiritui (quia is tres illos malos spiri-
 tus odit atque fugat) resistent, ac repu-
 gnent, & sibi aures vt aspis obturent.
 seque frangi, aut extirpari malint,
 quàm flecti. Hoc fecisse Iudeos o-
 stendit Stephanus : *Duricernice* (in- Act. 7.
*quit) & animo, & auribus incircuncisi,**

vos semper Spiritui sancto resistitis, itidē vī
maiores resisti. Illi verò (vt intelligas quod
Spiritui sancto restiterint) aures suas ob
turabāt, ne diuina Stephani dicta, cuius
spiritui resistere non poterant, audirent.
Hoc est peccatum in Spiritum sanctum,
dum homo apertæ, cogniteque veritati
volens sciensq; repugnat. Quod si quis
neminem putat repugnare Spiritui san-
cto, is apertis oraculis contradicit. Et si
quis hanc in Spiritum sanctum contu-
maciam, putat à Dei decreto, aut volun-
tate proficisci, is tali Deo sibi fruatur: E-
go enim Deum colere didici, qui cum
sit bonus nihil vult, nec in se nec in alio,
nec occultè, nec apertè, quod non sit bo-
num. LVDOV. Equidem tibi assentior,
Federice, in omnibus quæ hætenus di-
xisti. Vnum superest, quod ex te audire
velim, quid responderi possit ijs, qui di-
ad eos qui cunt, vos nimium tribuere voluntati ho-
dicunt, sa- minis, ita vt homo suo merito nonnulla
lutem tri- ex parte seruari videatur, atque inde su-
bui libero perbiat, & Christi beneficium, gloriam-
arbit. que diminuatur. FEDERICI. At mihi viden-
tur isti ea committere, de quibus nos ac-
cusant. LVDO. Quonam pacto? FED.
Dicam. Si te pater genuisset talem, vt
sem

semper in matris aluo, aut in vlnis infans gestareris, neque quicquam liberè velles, aut ageres, sed tantum patereris beneficia patris, vtrum maior esset eius meritum, aut gloria, quàm quòd te talè genuit, vt liberè vltro citroque ire, & venire, & agere possis? LVDO Minimè verò. Quin maior est eius gloria, quòd me talem genuit, multoq; hoc malo, quàm illud. FEDERI. Sic & de Deo tibi persuade. Multo eum magis laudandum esse, quòd hominem libera voluntate esse voluit, quàm si eum bestiarum similem creauisset, multoque splendidiorem Christi gloriam surgere, si hominem integrum restituit, ita vt sit homo genitoris sui similis, liberāq; habeat voluntatē, sicuti Christus habebat, quàm si eum sic seruaret, quomodo ex creta sit vas ali- quod ad mensam, ita vt homo non plus voluntatis haberet, quàm creta. Quod ad superbiam attinet, scio homines interdum Dei donum superbire, sed non propterea negari debent dona Dei. Superbierunt Israelitæ, postquam à Deo in tuto collocati sunt, sarctique & saginati recalcitrarunt. Superbiit Ezechias de The sauris, quos ei Deus donauerat. Ipse

Paulus ne propter magnitudinem patefactionum superbiret, in periculo erat. An ideo aboleri debent dona Dei? Quamquam si & rationi, & exemplis, experientiaëq; credimus, magis superbiunt, qui seruam, quàm qui liberam arbitrantur hominis voluntatem. Ratio est hæc, quòd dum se electos esse, ideoq; cadere, & ex electione excidere non posse putant, (quis est autem istorum prædestinatariorum, qui non se electum esse prædicet?) non possunt timere, ideoq; animis quasi iam regnantes insolescunt. Hanc insolentiam reprimere volebat Paulus, dum diceret: *Noli insolescere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, nec tibi quidem parcat.* Exempla verò quid opus est commemorare, cum sint manifestissima? Damnant isti prædestinatiij alios omnes tanto fastidio, vt facile ostendant se liberum arbitrium, quod verbis negant, re ipsa certè habere. Neque enim à magistro sic impelluntur ad damnandos alios, cum is dicat: *Nolite damnare & non damnabimini, &c.* Quòd si eos horteris ad rectè facta, nihil plus agas, quàm si filium regis horteris vt det operam vt fiat regis filius. Iam sunt

Rom. 11.

sunt electi, perire non possunt: fide ser-
uantur, bona opera Christi sunt ipsorum
propria: ipsi liberam voluntatem non
habent, nolunt operibus seruari. Quid
multis? nullam ego gentem vnquam vi-
di, apud quam minus loci habeant ex-
hortationes ad pietatem. Quid quod à
manifestis calumnijs non abstinent?
Cæteras tacebo quas multas noui. V-
na hæc est impudentissima, quod dicunt
nos operibus nostris & libero arbitrio
velle seruari. Quis verò qui cum hæc
audiat à nobis meritò non abhorreat,
si talis sit opinio nostra? Nos verò id
neque sentimus, neque dicimus: &
Dei dies ius nostrum aliquando profe-
ret in lucem meridie clarius. Dicimus *Confessio*
hoc, & testificamur, seruari nos gratui- *authoris*
to Dei beneficio sine vllò nostro merito, *huius scrò*
ita vt salutem nobis parare nequeamus: *pti.*
sed quam tamen perdere faciliè possi-
mus. Quemadmodum Adamus in para-
diso nullo suo merito collocatus fuit:
sed inde eiectus est suo merito. Sed & il-
lud cū Paulo dicimus: *Rom. 8.*
Gal. 6. Si secundum carnem
vixeritis, moriemini. Sin spiritu facta carnis
ne careritis, viuetis. Qui seminat in carne,
de carne metet corruptionē. Hic exclamāt,

velle nos nostris meritis seruari. Litigēt cum factis literis, quæ scatent huiusmo-

Math. 7. di oraculis. Non omnes, qui dicunt mihi Domine, Domine, sed qui voluntatem exe-

Math. 12. quuntur mei patris. Hi sunt fratres mei qui

Ioan. 2. mei patris voluntatem exequuntur: Hinc cognoscimus eum nobis esse notum, si eius

Math. 25 mandata exequimur. Venite beati patris mei, esuriui, & dedistis mihi comedere &c.

Quæso te quid hæc sibi dicta volunt?

An propterea tribuitur salutis meritum

homini? Nihil minus. Non est enim vo-

lantis, aut currentis, sed miserantis Dei: Sed

tamen volendum est, & currendum. Isra-

elitæ, ex Aegypto egressi, noluerunt in-

uadere Chanaanæam: itaque eam non

obtinuerunt. Eorum filij inuaserunt, &

obtinuerunt. Quod ergo patres non ob-

tinuerunt, eorum culpa fuit, qui pugna-

re noluerint. Quod verò filij obtinue-

runt, Dei beneficium fuit, & tamen illi

pugnauerunt. Nec obtinuissent, si pug-

nare renuissent. Sed eis ad victoriam vi-

res dedit Dominus, quo fit vt totum me-

ritum sit Domini. Itaque sic eos alloqui-

Iosua 23. tur Iosua. Deus vester is est, qui pro vobis

iosua 24. pugnavit. Item Duos Amoræos reges vobis

4. Reg. 5. nullo vestro nec ense, nec arch fugauit.

Na-

Naamã ille Syrus nisi se in Iordane Eli-
 fœi iussu septies lauisset, sanatus non fu-
 isset: an ideo sanatus est suo merito? Ce- *Ioan. 9.*
 cus ille natus, si ad piscinam Siloam ire,
 & sibi oculos lauare recusasset, non con-
 ualuisse. Paulus si Ananiam iussus adi- *Act. 9.*
 re, non paruisset, saluus esse nõ poterat:
 an propterea seruatus est suo merito? Is-
 raelitæ si mannam colligere, & parare fu-
 isent dedignati, poterant in media man-
 na perire fame, ne que propterea suo me-
 rito uiuebant, si in manna legenda, & pa-
 randa laborabant. Agricola nisi terram
 colat, & conserat, non metet, an propte-
 rea eius merito, & viribus crescit seges?
 Nonne omnia boni sunt muneris Boni,
 hoc est Dei? Quid est quod homo super-
 biat si non solum omnia bona, sed etiam
 hoc ipsum quod est, accepit à Deo? Equi-
 dem fui ego quoque aliquando in isto-
 rum prædestinatariorum sententia, decep-
 tus uidelicet, ex eo quòd videbam eos,
 quosdam manifestos errores refellere:
 quod dum videbam, etiam eis credebam
 quæ non intelligebam. Atque equidem
 tum sic superbiebam, vt isti nunc super-
 biunt. Nec enim dubitabo apud te, mi
 Ludouice, meum peccatum fatari: sed

*Totius col-
loquij con-
clusio.*

postquam me Deus ea docuit, quę tu he-
ri, & hodie audiisti, tantum abest vt fa-
ctus sim superbior, vt inde didicerim co-
gnitionem meę superbix. Quamobrem
cū ipsemet tales, & istinc meę superbix,
& hinc modestię fructus perceperim, ma-
nebo in hoc sensu, meq; Deo submittes,
sic sentiam, & sic apud te clara voce profi-
tebor: Quicumque seruantur, ij gratui-
to Dei beneficio seruantur, nullo suo me-
rito. Qui verò pereunt, ij nulla alia de
causa pereunt, nisi quia iubenti Deo obe-
dire noluerunt. Hanc ego pernicię ho-
minis, & primam, & vltimam causam a-
gnosco. LV D. O mi Federice, mihi planè
satisfactum est, atq; ita iam omnino sen-
tio, Deoque & tibi gratias ago. Sed iam
vocamur ad prandium. Post prandium si
permiserit Deus plura differemus. Cu-
pio enim ex te au lire, quędam alia
mihi certè non minus ne-
cessaria.

De

DE FIDE.

COLLOQVIVM IIII.

LVDOVIC. FEDERIC.

Argumentum in quartum collo-
quium de Fide.

*Quid sit in Deum credere, & quæ
sint vel mundanæ, vel diuinæ fidei
virtus, atque miracula: & quæ nã
fidem impediunt, & quo pacto pos-
sit homo odisse seipsum, sibiq; per
fidem renunciare, & spiritu facta
carnis necare. Colloquij summa
hæc: Qui credit in Deum, eiusq; filiũ
Iesum Christũ, is potest eius fidei vi
per spiritum sanctum carnẽ suam
cum suis cupiditatibus necare, Deo
q; in spiritu & verè servire.*

LVD. Equidẽ libèter audiui &
heri, & hodie sermones tu-
os, Federice, & ex eis multa
didici, quæ nesciebã: Atq; il-
lud me vel imprimis mouit

quod ostendisti, Deum nihil præcipere, quod fieri nequeat. Fuerat enim mihi antea persuasum id, quod vulgo auditur & docetur, non posse obediri Dei præceptis, quæ sanè persuasio (ut verum apud te Federice fatear) reddiderat ignauium me ad obediendum, ita ut nunquam totis viribus in obedientiam incubuerim. FEDER. Et mihi idem antea usu venit. Ludouice, nec antè potui obedientiæ veram seriam quæ operam dare, quam obediri posse credidi. Atque hinc sanè didici vim fidei. Fides enim hominem ad obedientiæ studium & voluntatem impellit. Ad quod deinde studium, ubi virtus data diuinitus accessit, efficitur ut homo faciat, quod se facere posse credidit, atque ita seruetur obediendo, sicut antè periit inobediendo. Sed parum est credere, posse obediri Deo, nisi insuper viam teneas, qua possit obediri, sine qua obedientia nemo seruari potest. Illud tibi persuades velim Ludouice, & nostras, & aliorum disputationes esse (ne quid durius dicam) inutiles, nisi nos ad obedientiam nouum quæ hominem adducât. LUDOV. Sunt ista vera, Federice, itaque ut aliqua ex nostris colloquijs utilitas ad

*Quid sit
fide homi-
nem serua-
ri.*

me

tā agrestis est, quin possit infitione mansuescere: ita nullum hominē esse tam impium, quin possit Christum discere. Si enim in dissimile genus interdum inferuntur arbores, vt malus in salicem, ita vt salix salicis nomen amittat, magis in idem genus, vt malus in malum, & pyrus in pyrum. Neque enim ita degenerauit homo, vt factus sit bellua: sicut vitis nūquam in pinum, sed in labruscam, in quam possit iterum vitis inseri, & malus nunquam in fraxinum, sed in arbutum, in quam possit iterū malus inseri, degenerat: sic homo ex bono degenerauit in malum, planeque corruptus est, sic tamen, vt neminem natura quantumuis corrupta impediat, quominus possit vel ipse in Christum, vel Christus in ipsam inseri; si modò velit admittere remedium. Restat, vt postquam ostendimus liberam esse voluntatem hominis, ostendamus eandem in causa esse, quominus seruentur omnes homines, cum velit tamen Deus omnes seruari. Scis quænam optio Dauidi data fuerit: *Elige* (inquit I. Par. 21. Gadus vates) *num malis triennij famem, an tres menses ab aduersarijs tuis superari, an vt terra triduum pestilentia infestetur.*

Credisne electionem liberam fuisse Dauidi? L v d. Credo, nec enim ei illudebat Deus. F e d. Habebat ergo liberam voluntatem, & electionis arbitrium. L v d. Habebat. F e d. Quòd si famem, aut bellum elegisset, fame, aut bello, non peste pressus fuisset. L v d. Planè. F e d. Credisne Deum in cæteris quoq;, quæ homini eligenda proponit, esse sui similem, hoc est veracem, nec homini illudere? L v d. Credo. F e d. Age iam exempla persequamur ab initio. Principiò dicit Deus Caino.

Caino libera fuit electio boni & mali. Gen. 4.

Certe si rectè facies, litabis: sin non facies, peccatum pro foribus cubat, id à te pendebit, et in ei imperabis. Quæso te, quid est, id à te pendebit, aliud quàm, Erit arbitrij tui? L v d. o v i. Sed negant id dictum esse de peccato: sed de Abele cui imperasset Cainus, si rectè fecisset. F e d e r. Ostendunt quantopere abhorreant ab apertissima veritate. Primum enim ineptè, & sine ulla iusta causa detorquent dictum illud ad Abelem, cum Deus ne quidem mentionem ullam fecerit Abelis. Deinde frustra locum hunc corrumpunt, cum extent similes loci plurimi, qui se non ita corrumpi patiantur; cuiusmodi est illud dictum in Psalmis. Si mihi mens populus

Psalm. L.

ab ipso

obediret, confestim eorum hostes domam. Item illud, Esaia Si obedire voletis, *Esa. II.* terræ bonis fruemini: sin autem rennetis, & contumaces eritis, ferro conficiemini. Hic vides illis eandem planè electionem dari, quam nos Caino datam dicimus. Sed fingamus illud de Abele dictum esse, ne sic quidem euadunt: manet enim semper duorum optio libera. Si recte feceris, imperabis Abeli: sin minus, ipse tibi imperabit. Quid si dicent, Caino non fuisse liberum eligere: sed illam optionem illi datam fuisse, vt intelligeret se eligere non posse? primùm Deum arguent vanitatis, qui electionem proponat earum rerum, quæ eligi non possunt. Deinde, quæram ex eis, cur Abel potuerit eligere bonum, si electio libera non erat? Præterea cur Cainus ipse perpetrato homicidio, peccatum suum tam grauitè accuset, vt dicat, id sibi condonari non posse? Nec ille fuit in eo haud paulo iustior, quàm sunt isti prædestinatores. Ille enim seipsum accusat: Isti in Deum culpam reijciunt, qui Cainum sic ad exitium creauerit, vt non potuerit non patrare fratricidium. Veniamus ad Israeli. *Num. 14.* eas, quibus iussit Deus, vt inuaderent.

*De duplici
volunta-
te Dei.*

Chanaanitam. Si nolebat, cur iubebat? cur deinde eos propter inobedientiam puniebat? Denique si non vult quod iubet, unde sciemus eius voluntatem? Aut si habet duas voluntates inter sese contrarias (quale monstrum abominatur natura) nonne nos interdum in eas angustias concludit, ut siue faciamus quod iubet, siue non faciamus, peccemus, neque quicquam referat, utrum faciamus an omitteremus? Si enim facimus quod iubet, & ipse forte aliter decreuit, peccamus in eius voluntatem occultam, si non facimus, peccamus in eius voluntatem apertam, quæ est occultæ contraria. Immo vero siue faciamus, siue non faciamus, semper eius voluntati obedimus. Si enim facimus quod iubet, obedimus eius apertæ voluntati. Sin facimus quod vetat, obedimus occultæ: quæ cum sit utraque sacrosancta, nihil refert cui obediamus. Et postea miramur istos homines in tantam vitæ licentiam prorumpere? cum nihil se facere posse putent, in quo non obediant voluntati Dei? Sin dicent, Israelitas, id quod iubebat Deus, velle non potuisse; quæram cur? & cum Iosua, & Caleb velle potuerint, & postea ipsi-

met

met Israelitæ iam nolente Deo voluerint? Veniam ad locum Esaïæ. Ita apertum, ut videre nequeam, quid contra vel cogitari possit. Sic enim loquitur ibi Deus. *Nunc Ierosolymitani & Iudæi, indicate Esa. 5.*
inter me, meamque vineam. Quid amplius faciendum fuit meæ vineæ, quod ei non fecerim? cur sperante me parituram vuas, peperit labruscias? Quid ad hunc locum responderi potest, Ludouice? Neque enim habebunt hoc loco suum illud vulgare perfugium, ut dicant, Dominum non tantum gratiæ contulisse Israelitis, quantum opus erat ad salutem. Ipse dicit, omnia se fecisse vineæ, quæ facienda fuerint ad vuas. Quid amplius requiri potest ab ipso? Nonne manifesta culpa est voluntatis eorum, qui noluerint, cum ab ipso fuerint eis omnia suppeditata ad salutem?
Habebat (inquit) amicus meus vineam in quodam pingui dorso (vides bonitatem soli) quam sepiuit, elapidauit (vides culturæ diligentiam) generosa stirpe conseruit (ne seminis quidem bonitatem desiderare potes) Quæso te quid est, quod desideres? Oblitus eram locum illum Moïsi; Dent, 30
 quo proponit Israelitis vitam & mortem, bonum & malum, iubetque ut eligant vi

tam. quòd si negant illis fuisse liberam electionem, eodem recurretur. primum enim quæretur cur proponatur, si libera non est? Deinde cur aliqui elegerint vitā, vt Iosua, Calen^o, cæteri q̃, iusti. Apud Ie-
Jerem. 21. rem. quoq; eadem est electio. *Ego vobis vitæ mortisq; viam propono,* inquit. *Qui in urbe manserit morietur, qui verò Chaldaeis se dediderit, viuet.* Quid eis quæso, proponebat, quod eligere nō possent? aut quorū sum pertinent omnes omnium hominū deliberationes, si eis liberanō est electio? aut cur Deus futuri a potius quàm præterita præcipit, si futura non magis mutari possunt, quàm præterita? Sed ne sim prolixior exemplis, quorū maximus est numerus, vnum afferam, quod pro omnib;
Matth. 23. satis erit. *Ierosolyma Ierosolyma* (inqt Christus) *quæ vates occidis, & ad te missos lapidas. Quoties volui cōgregare natos tuos, sicuti Gallina pullos suos sub alas, & noluisti? Quæso te quid habent vestri, Ludouice, quod ad hūc locū respondeāt, si fortè meministi? L. Nostri quantū memini, inter se dissentiunt in hoc loco. Nōnulli enim sic eū interpretantur, vt dicant, Volui cōgregare, et noluisti, hoc est, congregare nō lentib; vobis. F. Quos nā verò cōgregauit?*
 L A.

L. Apostolos, & paucos alios. F. Vt nihil est tā apertum, quod nō obscurant sc̃phi stæ, atq; turbent. Ista est interpretatio hominum veritatem pertinaciter refugientiū. Primum enim quod dicit Christus. *Volui congregare filios tuos*, non loquitur de paucis quibuscū, sed de omnibus, id quod indicat similitudo gallinæ, quæ certē nō aliquos pullos, sed oēs vult cōgregare. An putas Christū minore fuisse p̃ditum amore erga gentē illam ad quā missus est, quā gallinam erga pullos suos? Deinde ista interpretatione, enervantur illæ sententiæ: *Filij regni ejicientur foras*. Cur? quia ad nuptias vocati, venire noluerunt. Item: *aufferetur à vobis regnum, & dabitur genti quæ fructum feret suo tempore*. Cur? Quia vos fructum ferre noluiſtis. Item. *Vobis primū necesse erat proponi divinam doctrinam: sed quia eam reijcitis, neq; vos sempiterna vita dignos indicatis, sciote nos ad gentes conuerſi*. His alijsque multis sententijs apertē monstratur, voluisse Deum vt Israelitæ seruarietur, sed quia ipsi noluerunt, missam esse salutem ad Gentes. Atque hæc est aperta Domini sententia: Quia volente me congregare vos, noluiſtis, non congre-

48.13.

gabimini, sed deserta relinquetur domus vestra. Et ego (ne frustra paratæ sint nuptiæ regni cœlestis) alias gentes in locum vestrum vocabo, vobis propter vestram prauam voluntatē derelictis. Hæc est aperta, & sexcentis locis patefacta Domini mens Ludouice. Hinc illæ Christi lachrymæ, quas emisit intuens Ierosolimam; quod certè non fecisset, si eam perdi voluisset. Eset enim valde ridiculum plorare, quia id fieret, quod ipse vellet. Quamobrem ommissa ista tam coacta, tam falsa interpretatione affer aliam si quam fortè legisti, aut audiisti. **L y d.** Ego verò alteram legi, quæ sic habet: Deus quædam vult fieri cum adiunctione seu conditione: quædam sine, & simpliciter absolutè. Cum adiunctione vult omnes saluos fieri, si scilicet pareant legi suæ, si credant Euangelio. Hæc voluntas declaratur in doctrina legis, & Euangelij, qua viam comparandæ salutis omnibus ostendit. Hanc voluntatem in Deo si spectes, omnes ad salutem accersuntur, & vocantur, nemo excluditur. Sed quoniam hac voluntate Dei multi abutentes pereunt, præter eam cernitur etiam voluntas qua non solum via adipiscendæ salutis ostenditur.

ostenditur, sed etiam facultas illius consequendæ suppeditatur. De hac voluntate Moses in Deutero. *Circumcides Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui, ut diligas eum toto corde.* Hac voluntate Deus quos servat simpliciter & absolute servat, præbens omnia quæ ad servandum necessaria sunt. Sed in hac non continentur reprobi. **F E D.** Quid audio Ludovice? Vultne aliquos Deus servari sine conditione, hoc est, siue credant, siue non credant Evangelio? Si enim conditio est, credere Evangelio, qui servantur sine conditione servari videntur, etiam si non credant. **L V D. O V I C.** Non ita est, sed Deus præbet eis fidem, obedientiam, omnia denique ad salutem necessaria. **F E D E R.** Si ista sunt ad salutem necessaria servantur non sine, sed cum conditione, hoc est, si pareant, & credant Evangelio. Si quidem est id necessarium, atque ita utrobique est conditio. Aut si in ijs, qui servantur, conditionem ideo esse negabis, quia non possint non credere, ego vicissim in pereuntibus quoque conditionem esse negabo; quippe qui non possint credere. Si enim conditionem in ijs ponimus, quæ possunt vel fieri, vel

Gen. 3.

vel non fieri, vt certè ponimus, in ijs certè, quæ aliter quàm fiunt, fieri non possunt, nulla est conditio. Ita fit, vt vtrobiq; tollatur cōditio. Videsne quæ dico, Ludo tice? L. Planè video, vt verū fatear: sed vt fateamur vtrobiq; esse conditionem, dicent tamen, Deum solis electis præbere quæ necessaria sunt, alijs non item. F. Si ita est, non vult omnes saluos fieri, quos inuitat ad salutem. Nam velle saluum fieri, est velle omnia suppeditari ad salutem necessaria. Si medicus quispiam qui solus te à feбри sanare posset, diceret tibi, Volo te à feбри sanare, & tamen non omnia tibi præbeat ad sanandum febrē necessaria, quid diceres? L. V. D. O. Eum mentiri, aut potius mihi illudere. F. E. D. Quid si leproso illi dicenti, Domine, si vis potes me mūdare, respondiſſet Iesus: Volo, mundus est, & tamen eū non mūdasset, quid diceres? L. Christum illi illuſiſſe. F. E. D. Atqui eadem est hic ratio. Si dicit enim Deus, Volo omnes saluos fieri, & tamen non omnibus prebet ea quæ sunt ad salutem necessaria, cū ea ab ipſo solo præberi queāt, certè illudit eis, & in ore vitam, in pectore mortē gerit. Quæſote, si diceres filio tuo, volo vt discas scribere,

bere, & tamen ei nec cartam, nec atramentum (quæ sunt ad scribendū necessaria, & quæ abs te solo consequi potest filius) præberes, & postea quia scribere non didicisset, in eum sœuîres, quis te nō haberet pro insano? Atqui talem faciunt isti Deum. Dicit, Nolo mortē peccatoris & postea si peccator seruari velit, dicit volo mortem tuam, & tibi legem propono non vt ei obedias, sed vt in eam pecces & pereas. Quis possit hæc monstra componere? Dicit, *Venite ad me omnes, qui laboratis, & ego reficiam vos*: & interea me i a peccatis constrinxit, vt ad eum venire nō magis possim, quàm volare. Et postea quia veni re non possum, me punit æternis supplicijs? Cū dixit mortuo Lazaro, *veni foras*: venit ille rediuiuus, idque adhuc vinctus. & Dicet mihi, *veni foras, exi ex peccatis*, cum ipse me constrinxerit, & me foras venire nolit? Tanta est eius præcepti potestas, vt demonijs, ventis, elementis, morbis, morti denique imperet, & pareant, & me sibi iubenti parere nolet: sed ita constringat vt nequeam? Quis nostrum est inquam, in quem cadat talis iniquitas? O mi L V D O V I C E, caue ne

quid impium de Deo cogites. Ostendā tibi, quēnam fieri velit Deus sine conditione, quēnam item cū conditione. Sine conditione sunt promissiones illæ generales. *Semen seminae conteret caput serpentis.* Item: *Nunquam aquarum diluuiio perdam vniversum genus hominum.* Item. *In semine tuo felicitabuntur omnes gentes.*

- Hæc enim inquam, ita promissa fuerunt, vt ea fieri necesse sit, quippe quæ à solo Deo pendeant, qui mutari non potest. Sed cum singulis deinde vel hominibus, vel etiā populis ea promittit Deus, quæ sine ipsorum officio fieri nequeant, non nisi cum conditione promittit, quam nisi præstet homo, transfert Deus promissum suum ad alium, quem in rebellis locū inserat, vt sit Dei promissum semper verum, sed ab homine non semper accipiatur. Promiserat Israelitis sese eos in Chananēam introducturum: sed quia ipsi parere noluerūt, transtulit promissionem illam ad eorum posteros.*
- Num. 14.* Quinetiam voluit eos funditus euertere, & ex Mose gentem aliam maiorem, & potentiorē propagare, nisi Moses ipse, populo veniam exorasset. Postea tempore Christi quamuis illi quorū essent par-

patres, & fœdera, & promissiones, gens electa, & semen Abrahami, tamen eos repudiauit, & in eorum amputatorum locum gentes externas inseruit, manente promisso à parte Dei firmo, sed à parte hominum mutabili. Denique hoc scito, Ludouice, nemini promissam esse salutem sine conditione. Sic enim loquitur Dominus: *Si ego iusto vitam promiserò, & is sua iustitia freuit, nequiter fecerit, morietur.* Ezech. 33. Accidit hoc Saulo, cui dominus dederat regnū æternum, vt suprà ostendimus: sed is inobedientia sua regnum amissit. Idem Daudi eius successorī addere potuisset, ideoque tam sollicitè metuit ne domini spiritu priuaretur, & à Deo in perpetuum reijceretur: quod certè non timuisset, si id fieri non posse credidisset. Sciebat nimirum id quod postea docuit Paulus. *Illi infidētia rescissi sunt,* Rom. 11. *& tu nisi in fide permanseris, rescinderis.* Rursum, *si ego iniusto mortem fuero minatus* (inquit Deus) *& is se correxerit* (potest autem se corrigere, quippe cum nolit Deus mortem peccatoris, sed potius vt conuertatur & viuat) *non morietur.* Accidit & hoc Ezechix regi, cui cum mortem nunciari iussisset Deus, tamen pre- 4. Reg. 20.

cibus, & pietate quindecim annos imperavit. Idem accidere potuisset Nabuchodonosori, si poenitentiam agere voluisset. Non enim frustra dicit ei Daniel: Quocirca rex, o mi rex, velis peccata culpasque tuas benignitate & erga inopes beneficentia redimere, si fortè tuæ salutis consulatur. Habes ex Ezechiele generalem sententiam, Ludouice. habes deinde in vtranque partem exempla quibus hominibus id acciderit, quibus item accidere potuerit, quod ibi scriptum est. Cū dicit Deus homini, *Vives*, destinatur eū vitæ, eiusq; nomen scribit in libro vitæ, & est sanè quod inde gaudeat homo. Sed si ad iniustitiā deflexerit, delebitur. Rursum, si dicit homini Deus, *Moriēre*, destinatur eū morti, eiusq; nomen scribit in libro mortis: & est sanè quod inde dolcat, & ploraret homo, sicut ploravit Ezechias. Sed si se maturè correxerit, viuet. Quæ cum ita sint, iam intelligis, opinor, & vitam, & mortem esse cum conditione, neque quenquam ita impium esse, quin seruari non possit, si ad poenitentiam conuertere se velit: Neq; quenquam ita piū esse (loquor de huius vitæ statu, non de æterna vita, in qua nemo iam vel

4. Esd. 7.

impium seruare, vel piū perdere poterit)
 quin pire possit, si se ad nequitia abduci
 fuerit. Cuiā vnquā maiora, pmissa fue-
 rūt, quā Abrahami semini? tamē dicit eis.
 Iohānes, Ne inde sibi placerēt: *Possē Deū*
ex saxis suscitare filios Abrahamo. Quinā *Matth. 3.*
 onquā magis electi fuerūt, quā apostoli?
 Tamē dicit eis Christus: *Nisi superauerit*
inistitia vestra, inistitiā Scribarū, et Phariseo-
rū non intrabitis in regnū calorū. Hæc eō *Matth. 5.*
 pertinent, vt nō insolescam⁹ sicuti Iudei,
 sed timeamus, & salutem nostram cū tre-
 more, & timore procuremus. Si enim De-
 us naturalib: ramis nō pepercit, ne nobis.
 quidē parceret. Et si Paul⁹, vas illud electū,
 tamē subigebat, domabatq; corpus suū,
 ne cū alios docuisset, ipse reiectaneus fie-
 ret, quid nobis facere cōuenit? Equidem
 est magna causa eū metuamus, ne culpa
 nostra rescindamur. Scis quid dicat spiri-
 tus Angelo Laodicensi? *Tu te diuitē (inqt) Apoc. 3.*
diuitūq; esse dicis, nec vlla re indigere, neq;
scis te esse erūnosum, & miserū, & pauperē,
& cæcum, & nudum. En pauperem, & nu-
 dum appellat eum, qui se dicit diuitem.
 Hodie nulli sibi videntur magis diuites,
 quā isti prædestinarij vt tute scis, Lu-
 douice. Caueāt ne spiritus eos pauperes

Peroratio

pronunciet, & euomat. Igitur, vt tandem finem faciam sic accipe. Hominem libera voluntate, & arbitrio præditum creauit Deus: sed homo suo peccato, arbitrium, siue potestatem benefaciendi perdidit. Voluntatem quidem (Quæ per se nec bona, nec mala est) retinuit: sed quia peccato vitiatum, aut malum volebat, aut bonum volendo facere non poterat, Deus misericordia diues erga omnes, eum spiritu suo in integrum restituere, atque instaurare statuit, idque quomodo homo perierat, videlicet, vt quemadmodum malum eligendo perierat, ita rursus bonum eligendo seruarietur. Ea instauratio exorsa statim post Adami peccatum perficitur à Christo non prius finem facturo, quam hominem in integrum restituerit. Hic Christus sic nobis imitandus est, vti imitati sumus veterem Adamum. Ac quemadmodum à vetere Adamo vitiosi sumus geniti nulla nostra culpa (nil enim commisimus antequam fuimus) cui tamen deinde vitiositati volentes obediuius: sic à Christo nouo Adamo nullo nostro merito regeneramur, ei que deinde regenerationi & iustitiæ volentes obediamus, Deo nobis, & voluntatem,

me perueniat, quæſo te vt mihi commō-
ſtres quam via poſſim obedire Deo,
poſtquam ex oratione tua, qua id fieri
poſſe demonſtraſti, cupiditatem conce-
pi obediendi. F E D E R. O mi Ludouice,
vtinam eſſem ipſemet verè obediēs, quò
poſſem te quaſi manu ducere ad obedi-
entiam. Nunc fieri non poteſt vt te ducā
vlterius quàm quò ipſe perueni. L V D O.
Tamen te (& quidem id videre vide-
or) longiores habere progreſſus, quàm
me. Proinde quæſo te, vt mihi viam ſal-
tem iſtuc uſque monſtres, quò ipſe pro-
ceſſiſti. F E D E. Ego verò libenter faciam
Ludouice, quoad potero duce Deo. Sed
vereor ne te viæ difficultas, atque aſpe-
ritas deterreat. L V D O V I C. Noli vereri,
ſpero me ad omnia, quamuis difficilia,
paratum, dum eò peruenire liceat, quò
cupio. F E D E R. Deum precor, vt tibi vo-
luntatem iſtam confirmet, & perducatur
uſq; ad extremum. Igitur vt rem aggredi
ar ſcis quid ſcripſerit author epiſtolæ ad
Hebræos: *Sine fide non poſſe hominem pla-
cere Deo.* L V D O V. Scio. F E D. Eſt igitur *Fides pri-
mum omnium neceſſe vt credas in ma ad ſa-
Deum, ſi vis fieri ſaluus.* L V D O V I C. Per *lutem via
ge* igitur ad alia, Federice: nam quod ad *eſt.*

fidem attinet, ego iam à pueritia semper credidi in Deum, & quidem puto paucissimos esse (si tamen vlli sunt) qui non credant in Deum. FED. Est istud quidem dictu perfacile, & ita vulgo persuasum est: sed vereor ne magis temerè & ex consuetudine, quàm verè dicatur. Nam & ego aliquando, & de me, & de alijs idem credidi: sed vbi ad examen ventum est, vidi quam procul inde abessem. LVD. Ergo putas me non habere fidem? FED. Non puto te nullam habere fidem, Ludouice, sed puto te adeo exiguam habere, vt verè fides dici, aut te saluum facere non possit. Ac quæso te, vt non offendaris. Postquam enim dixisti te paratum ad omnia quamuis difficilia, æquum est vt hoc in primis patiaris, vt ostendatur te id non habere, quo te abundare putas. Et quidem prima ad veri cognitionem via est dediscere falsum, alioquin veræ locus non erit sationi, vbi spinæ omnia occupant. Age igitur, vt fidem tuam examinemus: cum puer esses, Ludouice, credehasne in patrem tuum? LVD. Quid credere, in vocas credere in patrem meum? FED. Eum verè pro patre habere, & ab eo totum pèdere. L. Maximè credebam. FED. Igitur si

*Quid sit
credere, in
patrem si
am.*

qua re egebas, vt calceis, vt veste, vt cibo,
ad eum vnum confugiebas, neq; de eius
erga te volūate vel tantillum dubitabas.
L. Non magis hercle, quā de mea. F.
Tum siquid aduersi contigerat in eum
vnum spectabas. L. Omnino. F. Item si
quid tibi promiserat, de eius fide non du-
bitabas. L. Non magis quā si iam rem
ipsam tenuissem. F. Eras ergo de eius of-
ficio nihil sollicitus, sed tantum de tuo.
L. Verum dicis. F. Tum si quid vel tibi
imperabat, vel faciebat ipse, cuius tu pu-
er rationem ignorares, aut quod tibi ab-
surdum videretur, tamen faciebas, nec in
eius factum dubitāter inquirebas. L. Ita
est. Nam cum aliquando allatae fuissent
recentes vuae, & ipse mihi eas pedibus cal-
care iussisset, mihi videbatur absurdū sa-
nē calcare tam pulchras & bonas vuas,
quas ipse ad vescendum seruari maluis-
sem. Sed quia pater erat, cogitabam, eum
non sine causa iubere. Itaq; obediebam.
Item cum aliquando vites putaret, & ar-
bores infereret, absurdum mihi videba-
tur ramos amputari, quos natura creauis-
set, & qui fructum laturo viderentur. Sed
semper versabatur in animo meo hac co-
gitatio: Nisi esset hoc bonū, me pater nō

Examen
fidei.

faceret. FED. Iam ad Deum veniamus. Dicis te credere in Deum patrem, & eum sic inuocas. *Pater noster, qui es in caelis.* Aequum est igitur, vt ab eo non minus certè pendeas, quàm pependerit puer à patre tuo. Ergo si qua re egres confugis ad vnum Deum, neque vel tantillum dubitas, quin is tibi sit omnia benignè suppeditaturus? Quid dubitas? Cur non respondes Ludouice? Fatere verum, neue te moueat inanis carnalisque metus, qui solet mouere homines ne vitia sua fateantur, quia verètur ne is apud quem fatenda sunt, animo ab eis, vt vitiosis, alienetur, aut ipsos in minore precio habeat. Apud me nullum tibi tale periculum impendet. Neque enim à quoquam alienari possum: propter ea vitia quæ, & in me ipso iam pridem inesse video, atque deploro, & in alijs quin insint (nisi viam iam confecerunt, quam nos certè, ego, & tu non confecimus) non dubito. Neque te minoris faciam, si ore cōfessus fueris, apud amicum, quæ iam dudum scio animum tuum confiteri. LVDOVIC. O mi Federice, pudet fateri: sed deuoratus est pudor. Ego verò sæpe sum, & quidem vehementer sollicitus atque anxius de rebus

bus necessarijs, ne panis, ne vinum, ne cætera me deficiant. Præsertim si quando video mihi parum iam superesse pecuniæ, nec rationem in promptu esse, qua possim nouam pecuniam comparare.

F E D. Quòd si plenam habes crumenā, aut si qua ratio in promptu est: iam nulla est aut certè minor est sollicitudo. L V D. Ita est. F E D. confidis ergo pecuniæ, aut industriæ tuæ magis quàm Deo? L V D.

Certè ita est. F E D. Atqui cum puer esses, soli patri confidebas. L V D. Ita. F E D. Iam vides igitur te non credere in Deum, sed in pecuniam, industriam quæ tuam. Credo equidè hæc tibi violenta videri, quod neq; negare possis, & tam cito fateri, vel dubites, vel te pudeat. Sed coge te ipsum Ludouice, multa discenda sunt, quæ latent in cordibus nostris, & ad ipsam radicem veniendum est, quæ nisi extirpata sit, salui esse non possumus. Pergamus.

Quid in rebus aduersis Ludouice, nihil ne turbatur animus tuus? L V D. Imò vehementer, sum quæ rerum aduersarum parum patiens, & animum ad omnia humana præsidia huc illuc quæ conuerto. F E D E R. Quid in promissis? Promisit tibi Deus sese omnia ad vitam necessa-

ria suppeditaturum, si primum Dei regnum, & iustitiam quæsiueris? Certòne credis ei promissionem, ita ut non magis sis de Dei fide sollicitus, quàm eras de patris, dum puer esses? L. Multum verò abest. F. D. Atqui si tibi Henricus Rotenfeldius vicinus tuus homo diues, & ut habetur bonæ fidei, trecentos coronatos promississet, esses solitudine ista liberatus in aliquot annos? L. Ita. F. Nunc promissit Deus nō trecentos coronatos, sed omnia necessaria, & tamē diffidis. L. Verū dicis. F. Minus igitur credis in Deū quàm nō dicā in patrē tuū, sed in Henricum Rotēfeldiū. L. Cogor verū fateri. F. Atqui possunt homines vel perfidia, vel inopia nō stare promissis, quorum neutrum cadit in Deum. Itaq; diffidētia tua Deum vel perfidiæ, vel inopiæ falsò accusas. L. Verū est. F. Quòd si deo de victu corporis diffidis, qui tamen tibi nunquam hætenus defuit, potesne ei cōfidere de beata æternāq; vita, quam nunquam gustasti hætenus? Sic enim rem perpende. Si tibi nūc mitteret rex legatū, per quē te sibi filiū adoptaret, & tu id crederes, quonam te modo gereres? L. Ego verò quicquid habeo facultatum pro nihilo ducere, & hic

corpore peregrinans, animo quidē in aula iam versarer. Nam tale quiddam mihi adolescētulo vltuenit. Cū enim tenuissīma conditione viuerem, vocatus sum in familiā cuiusdā nobilis, & locupletis viri. Quo equidē vocatu, ita mutari sensu animū meū, vt iam nihil cogitarē, eorū quæ ante cogitauerā, nec vlla amplius solitudine angebar. Quin etiā cū mihi mittenda foret à parētib. pecuniola, iussi eis renūciari, ne mitterēt. Mihi . n. deinceps nihil defuturā pecuniam. Quid multis? Animo iā, & ædiū, & loci, & hominū formā fingebam, apud quos essem habitaturus, quæ tamē nunquā viderā. F. Credo tibi Ludouice. nā & ipse tale quiddā sum expertus. Sed quid si nuncio illi non credidisses? L. Mansissem in eo statu. F. Quid si quis te in statu tuo manentē vidisset, nōne facilè affirmasset, te illi nūcio nō credere? L. Facilè. F. Iam ad rē veniamus. Promisit Deus diligentib. ipsum ea bona, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis cogitauit. Fateamur & hic verum Ludouice, nonne si huic promissioni verè crederemus, sic animo in cœlam raperemur, vt nulla nos attingeret ne dicam angeret, sollicitudo

terrestris? L V D O. Certè. F E D. Nunc
 cùm lucro gaudemus, iactura dolemus,
 ignominia grauitè afficimur ac deiici-
 mur, honore aut voluptate exultamus ac
 gestimus, quæ sunt omnia terrestria, nõ-
 ne argumentum est haud obscurum, nos
 non credere Dei promissis, sed hære-
 re terrestri hæreditati? L V D O V. Est. F E D.
 Quid si promitteret De⁹ nobis aliquid,
 quod fieri non posse videretur, sicut A-
 brahamo, cui seni ex fene & ex sterili Sar-
 ra promisit filium? aut si iuberet aliquid
 quod absurdum videretur, vt cum eidem
 Abrahamo iussit vt immolaret filium, ex
 quo filio numerosissimã stirpem ei pro-
 miserat? L V D O V. Certè vereor ne non
 crederemus. F E D. Et tamen fuit Abraha-
 mus fidentium parens, vt si salui esse vo-
 lumus, opus sit Abrahamica fide: Atque
 hæc de fide in patrem dicta sunt. Ad fili-
 um verò si veniemus, vereor ne multo se-
 tiam minus credamus. Neque enim e-
 go fidem interpretor, quam multi putât,
 vt credât Iesum ea gessisse, & passum fu-

Fidei om- esse, quæ de eo scripta sunt. Hanc enim
nia sunt fidem habent etiam dæmones, de vera,
possibilia. viuæque potenti fide loquor, cui sunt o-
Marc. 16. mnia possibilia, quæ potest vel montes
 trans

trāsferre, de qua Dominus sic loquitur:
Signa autem eos qui crediderint, hæc sequē-
tur: In nomine meo demonia eijcient, lin-
guis loquētur nouis, serpentes tollent, & si
quid mortiferum biberint, non eis noccebit.
Cum ægrotis manus imponent, illi bene ha-
bebunt. Hæc signa, Ludouice, sequuntur
 fidem tuam? L V D O. Nihil minus. F E D.
 Non habes ergo fidem. L V D. At ne-
 gant opus esse nunc miraculis. F E D E R.
 Nec ego talia nunc postulo, nec ea ne tū
 quidem fuerunt omnium. Scribit enim
 Paulus. *Nunquid omnes miracula faciūt?* I. Cor. 12.
Nunquid omnes habent sanationum dotes?
Nunquid omnes linguis loquuntur? Sed
 illud postulo, quod exigit Petrus. *Atqui* 2. Pet. 1.
rite, inquit, in fide vestra virtutem. Nece-
 se certē est vt cuiuscunque vel hominis,
 vel temporis fides virtutē habeat, si mo-
 do cum amore coniuncta sit. Quod quo
 facilius intelligas, perpende quæ sit vir- *Virtus mū-*
 tus mundanæ fidei. Credit aliquis diui- *danæ fidei*
 tias esse bonas, & ad eas se posse mercatu-
 ra peruenire. Ergo relictæ domi sæpe for-
 mosissima charissimaque coniuge, tene-
 risque natis subit viarum, Latronum, ma-
 ris immensa pericula, & labores tolerat
 intolerabiles, vt creditas amatasq; diui-

etias petat vsque ab vltimo orbe Tapro-
banico, & Fortunatis insulis. Atq; has ei
vires conciliat fides. Nisi enim crederet,
non faceret. Ita dici potest. Hic homo fi-
de dicatus est. Quid de literis dicemus,
Ludouice? Credit puer literas, & artes
humanas rem esse præclaram, & summis
viribus expetendam. Ergo eas summis
viribus expetit, & noctes & dies in eas
incumbens pauperiem, frigus, & quid
non perpetitur, quò perueniat ad id
quod credit esse bonum? Quid milites?
quod genus calamitatis non subeunt, vt
vel victoria, vel præda potiantur? Quam
sæpe noctes agunt insomnes? quàm sæ-
pè fame laborant, adeo vt non nunquam
mures, equos, imo calceos suos come-
dant, & postea de eo glorientur? vnde
tantæ vires? Vnde autem nisi à fide? Cre-
dunt enim bonum esse id quod appe-
tunt. Quid venatores? an non totas sæpe
noctes hybernas agunt sub dio, cum tan-
tum quidem frigus est, vt ipsi silices dissi-
liant? Quid amatores? quid mali non
perferunt alacerrimè dum placeant ama-
tæ? Et adhuc beatos se prædicant, quod
propter eam passi sint? Quid quod non
solum in singulis hominibus, sed etiam
in

in nationibus cernitur eadem vis fidei. Vnde enim vel Itali tam facile ab ebrietate abstinent: vel Heluetij tam sunt in prælijs constantes, vt trucidari quàm fugere malint? Nimirum ex eo, quod sic faciendū esse sibi certò persuaferunt. quod si in omnibus virtutibus idem sibi persuassissent, omnibus virtutibus æquè præstarent. Huius generis alia multa possent colligi. Atq; hæ sunt vires, quas habet in ipsis operans fides. Examinemus igitur fidem nostram, & videamus, an habitet in nobis Christi spiritus. Pronūciat Christus beatos eos, qui esuriunt, sitiuntque iustitiam, præcepitq; vt thesaurum cogeramus in coelo. Age sentisne in te tãtam sitim iustitiæ, quantam aquæ aliquando sensisti? Aut tantum regni Dei studium quantum sentit auarus pecuniæ? Vigilasne dies noctesque vt Deo placeas? Impendisne aliquãdo vnum, aut alterum annum totum in pietatis studium? *LYD.* Nihil minus. *FEDERICVS.* Quid in perferendis iniurijs? quantas vires habes? Si quis tibi dexteram maxillam ferit, potesne obuertere sinistram? Potes benedicere ei, qui tibi maledicit? benè optare & precari ei, qui

Diuinæ fidei virus.

conuitiatur? studere salutem eius, qui tibi mortem machinatur? LVD. Ego verò longissimè absum. FED. Non credis ergo in Christum. Si enim crederes, obedi- res præceptis eius. LVD. Ego verò fi- dem ad istam obedientiam non refere- bam. FED. Qualem igitur fidem puta-

*Fides quæ
est fiducia
gratuitæ
misericor-
diæ Dei.* bas? LVD. Fiduciam gratuitæ Dei mise- ricordia, nobis in Christo exhibitæ. FE. Quorsum igitur arbitraberis pertinere præcepta Christi? LVD. Ad admonen- dos nos infirmitatis nostræ quæ ea præ- stare non possemus, quæ deberemus, ut ita toti à Christo penderemus, qui ea pro nobis præstitisset nobiscumq; com- municaret. FED. Etiam Apostoli, Ludo- uice, confisi fuerant gratuitæ Dei mise- ricordia, neque tamen non obediuerunt Christi præceptis. Neque ego salutem in obedientia operibusue nostris, sed in gratuita Dei misericordia colloco. Sed hoc dico, si quis verè credit gratuitæ dei misericordia, eum obedire Christi præ- ceptis. Quòd si quis tantum credit gra- tuitæ dei misericordia, ac nō etiam præ- ceptis, & minis, & promissis, omnibus de- nique Dei dictis, eius fidem esse man- cam, & inualidam plena enim potensq; fides

fides illa est, per quam regna expugnant, iustitia functi sunt, adepti sunt promissa: ea denique præstiterunt, quæ quis non sine admiratione consideret. Non enim verè credit is in Deum, qui sibi salutem dumtaxat ab eius misericordia gratuita promittit, qualis fuit, & est etiamnum Iudæorum fides, sed qui etiam Dei factis, dictis quæ nō aliquibus, sed omnibus sic planè credit, & assentitur, ut tu te Patri puerum credidisse dicebas, aut ut de auaritis, luxuriosis, ambitiosis loquebamur, qui fidem habent non mortuam & ignauam, sed efficacem & operantem, nec unquam quiescentem, donec fuerit consecuta quæ concupiuit. Talis est vera in Christum fides, quæ per charitatem operetur. Talem si quis non habet, is se falso de fide iactat. Itaque quòd sibi vulgo homines fidem vendicant, cum tamen viuant in omni genere flagitiorum, mentiuntur: nec habent viuam fidem, sed mortuam, quæ non magis fidei vocabulum meretur, quàm mortuus homo vocabulum hominis. Ostendit satis ipse Christus, hanc non esse fidem, cum dicit se in aduentu suo non inuenturum fidem in terra. Item cum ijs,

qui dicunt, Domine, Domine nonne in tuo nomine demonia eiecimus? miracula fecimus? nonne tu in plateis nostris docuisti? Respondebit, non noui vos. Ite malefici. Habebit nimirum pro fidelibus solos beneficos, & obedientes. Hi enim soli veram fidem habent, de quibus sic scriptum erat. Hi sunt qui Dei præcepta, Iesu q; fidentur. Quod si tu eam fidem non habes, Ludouice, quæ te iustum efficiat; hoc est, castum, summissum, benignum, liberalem, & huiusmodi reliquis virtutibus præditum efficiat; vide quantum ab eo absis, vt edas illa miracula, quæ signa fidei dixit Christus. Non ego hic corporalia miracula exigo, quæ fuerunt tributa ad rudimenta fidei Ecclesiæ: sed illud exigo, vt qui credat in Christum generat in alijs virtutes easdem, quas in ipso Christus genuerit: hoc est, vt alios ex ebriosis reddat sobrios, ex luxuriosis, castos, ex iracundis clementes; denique ex iniustis iustos. Hoc est enim demonia eijcere luxuriæ, auaritiæ, iracundiæ & cætera. Item, vt nouis linguis loquatur, hoc est igneis & ardentibus, quibus nemo possit resistere, qualis est eorum, qui ea loquuntur, non quæ legerunt, sed

Apoca. 14.

Vera miracula fidei.

quæ oculis viderunt, auribus audiuerunt, manibus palparunt. hoc est quæ in animis penitus impressa habent; tã certoq; credunt, quàm tu certo credis vel nunc esse diem, vel mox futuram esse noctem. His linguis possunt verè, & efficaciter cõsolari afflictos, animare molles, spem facere desperantibus, infirmos corroborare, consilium dare trepidantibus; & huius generis alia præstare, quæ ego non paulo pluris facio, quàm si quis externa miracula, & ad corpus duntaxat pertinentia faceret. Hæc si quis non ipse habet, nec in alios conferre potest, non video equidem quo iure possit sibi fidem vendicare, nisi fortè eam, quam habent ipsi etiam Dæmones, qui credunt esse deum & contremiscunt. Sed ego de vera iustificaque fide loquor, quæ hominem reddat participem diuinæ naturæ, efficiatq; vt ei sint omnia possibilia. Demonstravi supra quantas vires habeat fides in rebus humanis. Easde videre licet etiã in religione siue falsa, siue vera. Credunt Turcæ non esse bibendum vinum: itaq; à vino abstinere possunt. Credunt *Falsæ fidei* Iudæi abstinendum esse, ab ijs quæ lex *vis.* interdicit: itaque abstinent. Inveniuntur qui se lōgis ieiunijs enecant. Nōnul-

li corpora sua flagellis non dicam seuerè, sed planè crudeliter cruentant. Alij longissimas peregrinationes religionis ergo suscipiunt in quibus mendicitatè, & alia multa mala, & pericula patiuntur. Quid dicam de ijs qui seipsos castrarūt? Quid de Circumcellionibus, qui (sicuti de eis narratur) vt & ipsi martyres fierent, & alios martyres facerent, seipsos multis mortis generibus aqua, igni, præcipitatione occidebant, & alijs idem vt facerent, persuadebant? Atque hæc omnia fide faciebant. Nisi enim facienda credidissent, nunquam fecissent. Denique ferè quicquid faciendum esse credunt homines, id possunt. Quòd si illorum falsa fides, & non modò in Dei præcepto non fundata, verum etiam Dei præcepto planè contraria, tamen tantas vires habet: quæso te, quid non poterit à Deo præcepta, & ab eodem conciliata, confirmataque fides? An minores habebit Dei spiritus vires in homine, quàm Satanæ? an minus poterit lux quàm te-

*Verè fidei
vis.*

1. Cor. 4.

nebræ? Vides quantas vires habeat Pauli fides. *Ad hoc tempus, et esurimus, inquit, & sitimus, & nudi sumus, & pugnis cadi-*
mur, & agitamur, & laboramus, no stris i-

psi manibus operantes. conuitijs appetiti,
 fausta precamur, In festati patimur, cum ma-
 ledicitur nobis, solamur. Si Christi ministri **2. Cor. II.**
 sunt, egomagis, in laboribus amplius, in pla-
 gis plus, In custodijs amplius, In mortibus sa-
 penumero. A Iudeis quinquies vnde qua-
 dragenis plagis affectus sum. Ter verberatus,
 semel lapidatus. Ter naufragium feci, nocte
 & diem in profundo egi. Sape versatus in i-
 tineribus, in periculis fluminum, latronum:
 à meis ciuibus, ab extraneis, in vrbe, in soli-
 tudine, in mari, in falsis fratribus. In labore,
 & fatigatione, in vigilijs saepenumero, in fa-
 me, & siti, in ieiunijs frequenter, in frigore
 & nuditate. Præter cætera, quæ me quoti-
 diana distinent, videlicet omnium Ecclesia-
 rum cura. Quis æger est, quin ego sim æger?
 Quis offenditur, quin ego vrar? Hec est Lu-
 douice, fidei uis illa omnipotens, qua il-
 le armatus. poterat omnia per eum qui
 ipsum confirmabat. Quòd si easdem ad
 obediendum vires habemus, est sanè
 quod nobis fidem eandem tribuamus.
 Sin minus nolimus, nobis persuadere id
 habere nos, quo cæremus, ne nobis acci-
 dat, quod accidit ei, qui se somniat inue-
 nisse thesaurum: deinde expergefactus,
 non habet obolum. **LYDO V. Omī Fede**

rice. Ego planè somniaui me abundare fide, & nunc verbis tuis expergefactus vi deo me planè eius expertem esse vnà cū toto mundo. Nam fidei vires istas nec in me sentio, nec in mundo animaduerto. F. Quodd fidei expertes es, Ludouice, dolendum sanè est: sed quodd cum sis, talem te vides, id verò non modò non dolendum est, sed etiam gaudendum est. Quemadmodum morbus ingratus, sed morbi cognitio grata esse debet. Sanari enim nisi cognitus sit morbus non potest. L. Quonam igitur pacto, aut qua medicina sanari poterit hic morbus infidentie mee? F. Tollenda sunt impedimenta fidei. L. Quonam sunt ea? F. Id tu quidem iam ex me superiorib. colloquijs audiuiſti: sed quia parum quippe tuis auribus fortassis antea inauditū sensisti (solemus enim sicuti verba, sic & res antea inauditas nō facile retinere) dicā explicatius: attēde. Quā tu causam esse putas, vt in iudicijs nemo testis in causa sua admittatur? L. Quia amant oēs seipsos: ideoq; semper, aut pro seipsis, aut certè nō contra seipsos loqui volunt. F. Rectè dicis Quod si cōtra se ipsos loqui nolunt, ne audire quidē ea volūt, quæ sint ipsis cōtraria. Neq; enim mi

*Impedimē
ta fidei.*

nus displicet eis in ore alteri⁹ veritas, quæ
ipsis aduersetur, quā in suo. L. Ita est. F.
Et si illa nō libenter audiūt, ne credūt q-
dē libenter. Nemo enim libenter credit,
quæ illibēter audit. Nemo facilē credit,
quod nō vult. Et oēs ferē facilē credunt,
quæ volunt: Exēpla dicā: Si quis diceret,
Christianorū debere bona esse cōmunia
vtri, id facilius crederēt diuites an paupe-
res? L. Pauperes. F. Cur? L. Quia nihil in
de perderēt, sed poti⁹ lucraretur. F. Quid
diuites? L. Aegrē, aut ne aegrē quidē cre-
derēt, quia inde fierēt pauperiores, id q-
nolūt. F. Quid si quis negaret animas ex
purgatorio liberari missis? Vti id ægrius
crederēt, Sacerdotesne an profani? L. Sa-
cerdotes: quoniā ea opinione minuerēt
eorū prouētus. F. Quid si quis scēnus di-
ceret illicitū esse Christianis? possetne id
eis psuaderi, q- scēnore viuūt, ditescūtq;?
L. Vix. F. qd si quis doceat, homines pro-
pter religionē, nō esse occidēdos? Vtri id
facili⁹ credēt? qui autoritate valēt apud
magistratū, sunt q; ipsi Theologi, & alios
psequūtur, aut psequi volūt? an ijs cōtra-
rij? L. Iis cōtrarij. Noui. n. quosdā theolo-
gos, qui cū autoritate illa carerēt & pp-
ter religionē infestaret, docuerūt nō de-

bere hominem propter religionem infestari: Idem opes auctoritatemque nacti contrà, & docuerunt, & fecerunt. FED. Vides igitur fidem impediri amore sui. Hoc est homines non facile ea credere quæ ijs contraria sint, quæ ipsi amant. LV D. Planè video. FED. Perpendamus igitur, an eadem in nobis causa sit, quominus Christo verè credamus. In Christi disciplina sunt historiæ, sunt promissiones, sunt & præcepta. Historijs & promissionibus credunt ferè omnes, in quibus modo nullum requiratur hominis officium, neque vllæ inter Christianos extant controuersia, an Christus ea gesserit, quæ de eo narratur in sacris literis, aut ea promiserit, quæ ibi continentur. Sed præceptis cur tam pauci credunt? LV D. An pauciores credunt præceptis, quàm historiæ, aut promissionibus? FED. Dubitas? primum quod de Dei præceptis in vniuersum docere solent magistri, non ea esse tradita vt eis pareamus, sed vt infirmitatē nostrā agnoscamus, quid aliud est, quàm Dei præceptis fidē derogare, eisq; non credere? Cum dixerit enim Dominus, credenti esse omnia possibilis. & Paulus, omnia se posse per eum, à quo confir-

matur.

matur. Certè qui præceptis non modò non obedit, sed ne obediri quidem posse credit, is præceptis non verè credit. Ex quo efficitur, vt quàm pauci præceptis obediant (sunt autem paucissimi) tã pauci præceptis credant. L v d. Sed istud, quod tu dicis, credenti omnia esse possible, videtur non de obedientia, sed de miraculis fuisse dictum. F e d. De omnibus in vniuersum fidei operibus dictum est, de quibus antè disseruimus, locum illum allegantes ex Epistola ad Hebræos: *Sancti per fidem regna expugnarunt: iustitia functi sunt:* nam iustitia fungi, certè fidei opus est. Adde quòd si fide voluit Deus posse fieri miracula, quæ tamen homini non sunt ad salutem necessaria, multo magis voluit eadem fide, obediri posse præceptis, cum sine obedientia seruari homo non possit, & sit alioquin obedire non difficilius, quàm miracula facere, atque adeo obedire sit omnium credentium: miracula facere non omnium sicut antè demonstrauius. L v d. Sunt ista vera, Federice, sed restat quiddam quod mihi explicari cupio. Dixisti antè, credere ferè omnes historię Christi, præceptis non item. Atqui si vniuersæ Chri

sti historiae, & maximè resurrectioni crederetur, cætera quoque, vt opinor, crederentur. Neque enim dubium est, quin si Iesum Christum resurrexisse crederetur, eadem opera & verè Dei filium esse, & porrò omnibus eius dictis crederetur. Hanc ob causam dixit Iohannes, *Hæc scripta sunt, vt credatis, Iesum esse Christū Dei filiū, utq; credentes vitā per eius nomē adipiscamini.* F. Quòd eos negotii eius præceptis credere, nō sic accipi volo, quasi non credant, eum illa præcepisse, & bene, ac vt Dei filio dignum est præcepisse: sed cum credant ea quæ præcepit, fieri aut non posse, aut necesse non esse, aut ea sinistrè, & secundum suam ipsorum voluntatem, non secundum ipsius mentem interpretantur, dico eos eius præceptis non credere, hoc est, non bene credere. quod vt facilius intelligas, adferam exemplum. Cum Deus Israelitis ex Aegypto eductis, iuberet vt Cananæam terram inuaderent, credebant ne illud iubere Deum? L v b. Omnia no: alioquin nunquam in Cananæam misissent exploratores. F. Cur ergo non parerent? L. Quia Cananæos vinci nō sperabant, neq; se à Deo ex Aegypto edu-

ctos

ctos fuisse, vt Cananæam occuparét, sed
vt in desertis miserè perirent. F. Nō ergo
credebant Dei mandato secundum men-
tem Dei, cum ipsius mens esset, vt inua-
derent, & Cananæos subigerent. L. v. d.
Vera dicis. F. E. d. Non ergo bene crede-
bant. L. Non bene. F. Vtrum ergo fiden-
tes, aut diffidentes dicendi sunt? L. v. d.
Diffidentes, ista quidem ratione. F. E. d.
Et certè diffidentes, Ludouice: Nam De-
us eos ibidem diffidentes vocat his ver-
bis: *Quousque in me contumeliosus erit i-
ste populus? Quousque mihi fidem non
habebunt, tot ostentis à me apud eos editis?*
Quòd si illi diffidentes ritè vocantur,
possunt & isti, eadem ratione diffiden-
tes, & Christi præceptis non credentes
vocari, qui ea non minus sinistrè accipi-
unt, quàm illi Dei præcepta accipiebant.
Neq; enim min⁹ multa miracula nobis
edidit Christus, quàm illis Moses: neq; mi-
n⁹ seriò iubet hic peccata à nobis subigi,
quàm ille Cananæos ab illis: neq; min⁹
in eum contumeliosi, diffidentesque su-
mus, si hæc ipse & iubete & vires pollicè-
te subigi posse negamus, quàm illi in Deū
fuere, dum Cananæos subigi posse ne-
gāt: neq; nos minus in Christi métè pec-

camus, dum quæ iussit, ea mente iussisse
 vt fieret, fieriue possent, negamus, quàm
 illi, dum Dei mentem aliò trahunt, quàm
 quò ferebant eius aperta verba. Quare
 quòd istos Christi præceptis credere ne-
 gares iniuriam non facio. Quòd autem
 ad Iohan. locum à te citatum attinet, is
 perinde accipiendus est, ac si quis tum
 Israelitis dixisset: Deus vobis miracula
 illa in Aegypto fecit, vt ei credatis, & cre-
 dentes in Cananæ quietem veniatis.
 Sed non ideo omnes venerunt, quia Dei
 mens illa fuit: Nam nonnulli eorum,
 corda sua obdurarunt, quod vtinam, &
 non in Christo fieret. Fieri quidem vi-
 demus, & ne fiat monet author Epistolæ
 ad Hebr. dum ex Psalmo quodam illud
 citat: *Hodie si vocem eius audieritis, nolite ob-
 durare corda vestra, sicuti maiores vestri, vi-
 delicet obdurarunt suas. Igitur, vt ad pro-
 positam reuertar, quod ab istis tam stu-
 diosè seligi solent ad credendum ea, quæ
 sunt officij Dei, & repudiari, quæ ad ho-
 minis officium pertinent, quæso te, qua-
 le est? Extitit beneficentia Dei cunctis homi-
 nibus salutaris. Hoc quàm libenter accipi-
 tur? Sed quod sequitur: Quæ vos erudiat,
 vt impietati, mundanisq; cupiditatibus va-*

Tis. 2.

le dicto, frugaliter, & iuste, pieq; vivamus
in hoc seculo: hoc verò pauci amplectun-
tur. Pierique credunt à Christo id ita
præstitum fuisse, vt nobis idem præstare
non sit necesse. Item: *Beatus vir cui non*
imputat Dominus peccatum. hoc facile cre-
dunt omnes: sed quod subiungitur: *Et*
non est in spiritu eius dolus: hoc verò fieri
non posse credunt. Item: *Nulli iam dam-*
nationi sunt obnoxij, qui sunt in Christo Ie-
su. hoc iactatur vulgò plenis buccis: est
enim dulceissima vox: sed illud: *Qui non*
secundum carnem, sed secundum spiritum
ambulant, amarum est: & à paucissimis
creditur. Et vt breuiter dicam, facile cre-
dunt homines metendum esse cum læti-
tia: sed si dicas serendum esse cum la-
chrymis, hanc sententiam in Christum
reiciunt. Hinc fit vt falsi prophetæ, quia
blanda docent, & Dei blanda promissa
vel fingunt, vel ijs accômodant, ad quos
non pertinent, facile fidem inueniant.
Cum veri prophetæ, quia Dei minas vr-
gent, & seuerè veritatem docent, apud
paucimmos locum habeant, sicut exclam-
mat Esaias: *Domine, quis credit orationi no-*
stræ? Ex his perspicuum fit, Ludouice, im-
pediri homines amore sui, quominus

Rom. 8.

credant veritati. Quòd si sublatuſ eſſet amor ſui, nihil tam facilè crederent, quã veritatem, quippe qui nati ſint ad veritatem, & eam ceu cognatam ſtatim agnoſcant, ſi nullum ſit impedimētum. Itaq; neceſſe eſt, Ludouice, ſi veritati, hoc eſt Deo verè credere viſ, vt deponas amorē tui, vel potius, vt concipias odium tui. L. O Federice, equidem iſta mihi perſuades: ſed non parua res eſt, odiſſe ſeipſum, nec ego viam video, qua id cōſequi poſſim. ac ne quidē ſcio, an conſequi poſſim. vſque adeò meipſum amo. F. Scio Ludouice, rem eſſe perdifficilem, & humanas vires excedentē: ſed hic meminiffe decet quod dixit Dominuſ de Sara, cum ea ſe grauidari poſſe non crederet: *Eſtne res vlla* (inquit Dominuſ) *quam Deus nō poſſit?* *Quæ impoſſibilia ſunt homini, ea ſunt Deo poſſibilia,* eo q; duce nihil deſperandū eſt. L. Quæſo te igitur, vt mihi viã oſtendas qua id cōſequi valeã. F. Faciã ſi volet Deus. Præbe mihi aurē. Si ego famulū haberem mihi iucundiſſimū, blandū, obſequentē, & qui dapes meo palato ſuauiſſimas pararet, ſed dapibus venenum admiſceret, vt vitam mihi eriperet, & tu id ſciſ, Ludouice, qui me amares, quid faceres?

Quomodo poſſit homo odiſſe ſeipſum.

res? L. Ego verò sedulo, & citò te monerè
vt caueres ne dapes illas gustares, neue
famulum amares: eum enim insidiari vi-
tæ tuæ. F E D. Quid si dicerem me famu-
li obsequijs, dapumque suauitate dele-
ctari? L. Monerem ne præsentem volup-
tatem tanti faceres, vt propter eam vitam
amiteres. F E D. Quid si blâdam fucatam-
que aliquam meretricem, & eâdem mor-
bo gallico infectam amaret amicus tu-
us, & tu id scires, quid faceres? L V D. In-
dicarem ei morbum, eumque ab eius
consuetudine quàm maximè possem de-
hortarer. F E D E R I C. Quid si se dice-
ret ea delectari? L V D O. Responderem,
etiam pisces esca delectari: sed stultum
esse tantula voluptate tantos dolores,
vel potius mortem emere. F E D E R I-
C V S. Quid si diceret, non posse se non
cupere voluptatem? L V D O V I C V S.
Monerem, vt si animi cupiditatem co-
hibere nondum posset, saltem ei resi-
steret, non obediret. F E D E R I C V. Quid
si tamen obedisset? L V D O V I C. Tum
verò ego eum bestiis stultiores, & quo-
uis malo dignum putarem. Nam pi-
sces lupi, vulpes, milui, etiam si
maximè esuriant, tamen si hamum,

si laqueum, si insidias vel animaduerte-
runt, vel suspiciantur, abstinent ab esca.
FEDER. Rectè dicis Ludouice: Sic igitur
rem accipe. Est sua cuiusque caro mere-
trix quædam (vt eam vocat in epistola
sua Iudas) eaque fucata, quæ illecebris
blandicijsque suis hominem allicit, &
delectat, & ad peccandum impellit, inq;
peccato detinet, eundemque ad extre-
mum præcipitat in mortem animæ. Ho-
mo verò veneni ignarus, voluptates am-
plectitur, eisque indulget. Nunc super-
uenit amica veritas, quæ monet, *stipendi-
um esse peccati mortem*: demonstratq; car-
nem, quam sibi amicam putauit homo,
inimicam esse capitalem. Ita q; si saluus
esse cupis, oportet vt credas, nullum ha-
bere te inimicum æquè perniciosum, ac
te ipsum, hoc est tuam carnē, tuam volun-
tatem, cupiditatem, consilium; vtque
quam hactenus, quia blanda erat, ama-
sti, & ei obediisti, eādem deinceps, quia
noxia & mortifera est, odcris, & ei resi-
stas. Quòd si eius illecebras depellere
statim non poteris (sicuti certè non po-
teris, hærent enim tenaciter) dicet tibi ve-
ritas, quod olim dixit Mosi. I in Aegyp-
tum, potes enim. Ego adero ori tuo, faci-
amq;

*Qui salus
esse cupit
se ipsum o-
disse opus
est.*

amque vt possis, quod non potes. Sic tibi
nunc dicit veritas, Ludouice, præsta quod
potes, faciet Deus vt possis quod non po-
tes. Exempli gratia: Assides lautæ mensæ
& iam satis ad reficiendas vires, extinguen-
damque famem comedisti: nunc affer-
tur aliquod ferculum delicatius, & ad ir-
ritandam gulam paratum. Hic protinus
excitatur caro tua tibi que suggerit hu-
iusmodi cogitationem: ferculum hoc lau-
tum est, si eo vescaris percipies volupta-
tem. Sed spiritus carnis aduersatur, & ita
monet: Caue ne voluptati indulgeas, Lu-
douice, est enim venefica voluptas. Pri-
mum enim animum tuum auocat à Deo,
quo malo nullum potest esse maius. Cum
enim nemo possit seruire duobus domi-
nis, non potes voluptati seruire, & Deo:
quippe cum voluptas animum obruat, &
ad terram deprimat, atque à Deo sepa-
ret. Deinde corpus etiam crapula lædit,
vt si nullum animum haberes, deberes
vel propter corpus abstinere à nimio ci-
bo. Non ego iam postulo, vt non tenteris
illecebris carnis, sed vt eis non obedias.
Quod si negas te posse non obedire, faci-
le refelleris. Si quis tibi daret nummum
florenum vt abstineres ab isto ferculo,

nonne abstineres? & non vis abstinere propter veritatem? Nonne ostēdis apud te minus valere veritatem quàm vnum florenum? Aut si quis tibi colaphum minaretur nisi abstineres, certè abstineres. En minatur animæ tuæ colaphum Deus, & non abstines? Nonne in eo minoris facis animam tuam, quàm corpus? Idem dico de cæteris. Vis scortari: sed quia puer adest non facis: en adest Deus, & facis? Certè minoris facis Dei præsentiam, quàm pueri. Aut si humanæ poenæ metu abstines, diuinæ non item, nonne homines præponis Deo? Irasceris alicui, & eum libenter pulsares, sed metu magistratus abstines, cur non abstinebis metu Dei? Si tanti facis Deum, quanti homines, cur minus apud te valet Dei metus quàm hominum? Calumniaris alterum: videt Deus calumniam, & facis? Si viderent homines, non faceres. Percurre omnia, Ludouice, quicunque plus facit, vel amore, vel metu hominum, aut alterius cuiusvis rei, quàm Dei, is magis credit in homines, quàm in Deum. *LVDOVIC.* O mi Federice, testatur mihi conscientia, vera iusta quæ esse quæ tu dicis, sed inde nasci-

scitur in animo meo tristitia. **FEDERIC.**
 Quid cum de prædestinatione, aut libera
 voluntate verba faceremus, sensistine
 ullam talem tristitiam? **LVD.** Nullam
FED. Credo, Ludouice. Nullam enim
 tristitiam affert scientia, sed potius læ-
 titiam: quippe quæ veterem hominem
 relinquat illæsum. Nam etiam si scias
 omnia mysteria, possis tamen semper ser-
 uire diabolo. Nunc igitur cum derenu-
 ciando sibi agimus, sentit caro sibi pere-
 undum esse, facitque quod solent me-
 retrices dum deferuntur ab adolescen-
 tibus, torquent videlicet eos deside-
 rio sui, omnibusque rationibus retine-
 re conantur. Sic caro, meretrix illa
 quæ homines omnes impuritatis suæ *Carnis lu*
 poculo fascinavit, simul atque sen- *Est cū spi-*
 tit hominem velle à se deficere, ve- *ritu.*
 xat eum desiderio sui: & nihil inten-
 tatum relinquit, quò eum retineat, &c.
 Hinc nascitur, dolor tantus quantus
 fuit carnis amor. Quemadmodum
 si tibi relinquenda sit patria, tantum do-
 leas, quantum patriam amaueris. Est sa-
 nè peccatū, est patria nostra (nam in pec-
 catis concepit nos mater nostra) cui sine
 dolore renunciari non potest. Hic dolor

† est crux illa de qua ipse dicit. *Si quis vult venire post me, renunciet sibi et ipsi, tollatque crucem suam, et me sequatur. Et, Si quis ad me venit nec suum patrem, matrem, & uxorem, & liberos, & fratres, & sorores, atque adeo suam ipsius animam odit, non potest esse meus discipulus, & qui non portat suam crucem, & me sequitur, non potest, meus esse discipulus.* Atque vt intelligas quid sit, & quam crucem afferat odium sui, perpende id ex odio alterius. Si tu hominem quempiam capitaliter odisses, Ludouice, quomodo esses in eum animatus? aut quid in eum faceres? *L. v. d. Ego verò & ex animo omnia mala optarem, omnia bona inuiderem, eiusque rebus secundis dolerem, & aduersis gauderem. Si quis mihi aliquid sinistrum de comunciaret, lætarer, & nuncium illum comiter, ac benignè exciperem, atque tractarem, & munere quopiam donarem. Denique inimici mei & inimicos amarem, ac beneficijs afficerem, & amicos odissem, eisque si possem, malefacerem. Omnia eius dicta, factaque inimici obseruarem, atque carperem, & ei quacunque ratione fieri posset, sæpe etiam cum damno meo nocerem. Postremò eum.*

non.

*De odio
sui.*

non quavis morte, sed acerbissima occiderem si possem, & eius memoriam rerum natura delerem. FED. Iam conuertere odium istud in teipsum Ludouice. Tu enim es capitalis tuus inimicus, & teipsum (non alios, qui te, hoc est, animam tuam, occidere non possunt) capitaliter odisse debes. Quocirca elaborandum tibi est, vt tibi ipsi, hoc est tuæ carni, omnia mala, atque adeo mortem ipsam exoptes, omnia bona inuideas. Eius & rebus lætis doleas, & tristibus gaudeas. Si quis tibi aliquid sinistrum de te ipso nunciet, lætè spiritum, & nuncium benignè remunerere. Denique omnia aduersus teipsum cogites, atque facias, quæ solent homines aduersus eos, quos inexplicabili odio prosequuntur. nec vnquam nisi occisa carne tua conquiescas. Et quoniam nemo vnquam carnem suam odit, quemadmodum docet Paulus, erit tibi imprimis cum carne tua faciendum diuortium, vt iam non tua sit, sed aliena, suffecto in eius locum spiritu, cui cum carne concordia nulla vnquam esse potest, non magis quàm igni cum aqua. LVD. O mi Federice, equidem verum dicam, visus es mihi lapides loqui. FED.

*Nos ipsi,
nobis ipsis
hostes sumus.*

*Faciendum
diuortium
cū carne.*

Credo, Ludouice, & ita fieri necesse est: Sed bono es animo, & iam nunc incipe amare me spiritu, quia aduersor carnitux. Est enim hoc e re tua, neq; viuente carne tua saluus esse potes. Quam ob re vide, Ludouice, si vis esse saluus, vt teipsu oderis, tibiq; renuncies. Dicam aut tibi exemplum istius renunciationis. Si quis famulus se tibi dedit in seruitutem, renunciat sibi, hoc est, suæ libertati, & arbitrio, ita vt deinceps, non suæ, sed tuæ voluntati seruiat. Sæpe dum dormire vellet vigilandum est ei, iubente te hero. Dum exire, manendum est intus: dum ludere, operandum. Deniq; ita amittit arbitriū suum, vt si interrogetur, quid sit facturus aut quid velit, respōdeat. Quod volet herus, vt pote cuius iniure sit. Sic nos, Ludouice: si Christi sumus, qui nos magno precio emit, nō iam nostri iuris, aut arbitrij sumus, sed Christi, itaq; debemus nō quod vellemus nos facere, sed quod ipse, & meritō. Si enim ipse, qui erat via, veritas, & vita, tamē suam voluntatē ita summisit voluntati patris, vt dixerit. *Ne fiat voluntas mea, sed tua*, quid æquū est facere nos, qui erroribus, & mendacijs cooperiti sumus? igitur dum immeritō irasci.

uolens

voles, cohibenda erit ira iubente Chri-
 stò: dum voles indulgere voluptati, erit
 abstinentum, & suscipiendi dolores. Si
 quem voles vlcisci, erit ei danda venia. Si
 cui voles male facere, erit ei benefacien-
 dum. Volèri ridere, erit plorandū. Volen-
 ti epulari, erit ieiunandū. Ambienti ho-
 nores, erit subeunda infamia: Appetenti
 diuitias, erit pferēda paupertas: Deniq;
 erit tibi ex voluntate tua sic exeundū, vt
 si interrogare quid velis, respōdeas, nihil
 nisi quod volet Christus. Atq; ista omnia
 facies fide: nisi enim crederes, nō faceres:
 & omnino omnia faciunt homines fide.
 Sed intelligendū est quale sit dictū Pau-
 li dū dicit, progrediendū esse de fide in
 fidem. Est quēdā prima & imperfecta fi- *Progrediē*
 des, qua impellitur homo ad renuncian- *dum est de*
 dum sibi. Ea semel accensa, homine *fide in fi-*
 perseverante, sit indies maior, donec tan- *dem.*
 dem eò perueniat homo, vt omnib. Dei
 dict s, pceptis, promissis, minis tam cer-
 tō credat, quā tu certō credis post no-
 stemfore diem. Hinc nascitur vis illa om-
 nipotens, qua potest vel montes trāsfer-
 re, vt nulla sit tanta superbia, auaritia, lu-
 xuria, nullum deniq; sit tātū vitiū, quod
 non illa fides tollere, & stirpitū abolere

queat. Sed antequam ad virtutem illam
& victoriam perueniatur, multa aspera
preferenda sunt in via renunciandi sibi,
sine qua asperitate ad virtutem illā per-
ueniri non potest: quemadmodum fi-
cus aut vua dulcescere non potest, quin
prius fuerit acerba. Et quoniam ego vi-
ctoriam nondum sum adeptus, Ludoui-
ce, sed in certamine renūciandi mihi ad-
huc sudo, & adhuc à corona procul ab-
sum, de victoria, hoc est de re mihi igno-
ta, plura non loquar. Sed in pugna si mi-
hi voles esse socius, iuuabo te volente
Deo, quoad eius fieri poterit. **LVD. V.**
Ego verò quamquam caro mea cohorre-
scit, & reformidat spiritu quidem, & men-
te impellor ad te sequendum. Video e-
nim aliam salutis viam esse nullam, quā
vt homo exeat ex natura sua, vt induat
Christi naturam, imaginemque illam
ad quam creati sumus restaurandam cu-
ret, studet, contendat atque sudet. Itaque
quod & Deo gloriosum, & mihi salutare
sit, iam nunc in istam viam me tibi addi-
co comitem duce Deo. **FED.** Ego verò
ago Deo de voluntate ista, quam tibi de-
dit, gratias: eumque precor, vt opus suū
in te inchoatum absoluat, teque eò per-
ducat,

ducat, vt tandem sic seruias iustitiæ, quæ admodum seruiuisti iniustitiæ: id quod sine dubio faciet, nisi tu contristaueris, & inobediētia eieceris eius spiritum. Illud postremò admonitum te volo, vt habeas fidem diuitem quando in eum credis, qui est beneficentia diues. Semper ferè peccarunt homines parcius de dei benignitate, & potentia credendo, quàm deberent. Reprehenduntur Abrahamus, & Sara quòd riserint, quasi ridiculum esset quod Deus eis senibus, Sara insuper sterili, prolem promittebat. Mutus ad tempus redditur Zacharias Iohannis Baptistæ pater, quòd angeli verbis non credidit. Nos ad infirmam piorum fidem, ne dicam ad incredulitatem imitandam sumus ferè propensiores, quàm ad plenam diuitem quæ fidem. Cur non eos potius imitamur, qui ausi sunt omnia credere? Elisæus ausus est petere duplum spiritû Eliæ, rem sanè magnam, vel ipsius Eliæ testimonio: tamen obtinuit. Usque adeo nulla potest esse tanta fides, quin Dei benignitas & potentia sit maior. *Omnia (inquit) sunt possibilia credenti. Itē, Quicquid petetis credite vos obtenturos, & obtinebitis.* Memento illud dictum Elisæi, qui sic

pauperulam illam foeminam alloqui-
4. Reg. 4. tur. Corroga vasa olearia à vicinis, & quidē
multa corroga, & Dominus omnia replebit.
Sic nos, Ludouice, demus operam, vt fi-
dem habeamus summorum bonorū ca-
pacem: credamusq; confidenter, Deum
& velle, & posse efficere, vt se toto corde,
tota ánima, summa ope, & viribus diliga-
mus, & ille multo largius, quàm nos vel
cogitare possumus, omnia nobis pro sua
benignitate donabit, in nomine filij sui
Domini nostri Iesu Christi: cui sit
honor & gloria & imperium
in sempiternum. L.
Amen.

AN

AN POSSIT
HOMO PER SPI-
RITVM SANCTVM
perfectè obedire le-
gi Dei.

Auctore Sebastianò Castellione.

N possit homo per Spiritū
S. perfectè obedire legi Dei,
magna inter theologos que-
stio est, eadēq; explicatu uti-
lis, & propemodū necessaria. Nā si hic er-
ratur, magna pietatis iactura erratur; præ-
sertim si ad sinistram erratur, hoc est, si nō
posse docetur, & tamen potest. Sic enim
fit, ut spe destitut⁹ homo, ne conetur qui-
dē. Cur. n. conere, quod nō speres? Quis
vnquā conatus est volare? aut montē hu-
meris gestare? Ita præceptis Dei si te per-
fectè obedire nō posse speres, nūquā eis
perfectè obedire (nisi planè demēs) cona-
bere. Ad dexterā verò si erratur, minori
periculo erratur, propterea quòd conari
perfectè obedire Deo, id q; ipsius ope spe

rare, res est, quæ Deo displicere non pos-
 sit, cum præsertim non eo animo fiat, ut
 inde salus tua pendeat: sed in Deum cha-
 ritate, eiusque in honorem coneris. id e-
 nim nunquam in aliquo est reprehen-
 sum, nec quod Deus sit reprehensurus
 est timendum. Itaque si errandum sit,
 malim ad dexteram. Verum errandum
 non est, si fieri potest: sed peruestiganda
 veritas ad dei laudem, & hominum salu-
 tem. Igitur hac de re quoniam tecum,
 amice mi in Christo, aliquoties verbis
 egimus, tuque me ut sententiam me-
 am scriptis mandarem quò melius rem,
 causamque perpendere posses, sæpius
 orasti, obsequendum amico bona peten-
 ti iudicaui. Itaque sententiam meam
 paucis aperiā; ex quibus paucis cætera
 tu coniicies. Neque enim curiosis satis-
 facere est animus, sed ijs qui se à veritate
 duci non inuiti patiuntur. Et sanè qui
 veritati ita demum credunt, si est ita aper-
 ta, ut nihil contra dici queat, non habēt,
 quod se de fide iactent. Nam & impij tā-
 dem velint nolint veritati credent: sed
 serò, cum iam credi non poterit: & cre-
 dere nihil proderit. Igitur ut ad rem ve-
 niam, dico Dei legi per Dei spiritum per-
 fectè

fectè obedire posse hominem; & hoc tū ratione, tum authoritate, tum exemplis, Dei ope ostendam.

Acratio quidem est hæc: Deus homini nihil nisi amare præcipit, vt tute nosti, videlicet Deum toto corde: & alterum, vt seipsum. Amorem autem in vnoquoque animante efficit, qui in eo est spiritus & natura, cum re amata congruens: vt in boue efficit bouinus spiritus, vt amet taurus vaccā, aut etiam vt amet bouem bos, sic & columba columbam, & canis canem. Item vt bos fœnum, columba fabas, canis carnem amet. Iam quàm perfecta est cuiusq; illa, quam dixi natura, tam perfectus est eiusdem is, de quo loquimur amor. Et porrò ipsa natura tam perfecta est, quam perfectus est eiusdem conditor, videlicet Deus, qui omnia opera sua perficit. Hinc efficitur vt sit naturalis amor perfectus maris erga fœminam; parentum erga fœtus. Itaque & taurus iuencam, & vir amator fœminam vt seipsum amet, quod nemo negabit nisi qui nunquam amauerit. Habet autem homo naturam cum Deo, à quo conditus, & cuius filius est, & cum homine, cuius frater est congruentem:

quò fit vt eadem natura magistra Deum
 supra omnia, & alterũ vt seipsum amare
 possit. Sed dices, Adami peccato naturã
 hominis fuisse vitiatam, effectumque vt
 amare desierit, quæ amare debebat. Sicuti
 videmus in amore etiam naturali fieri: vt
 quidam omisso naturali amore for-
 minæ, in mares, aut etiam in bestias exar-
 descant: aut sicuti morbo fit interdum,
 vt gravidæ foeminæ cibos ament absur-
 dos, vt carbones, aut arenatum, aut acer-
 bas vuas. Ad quod ego respondeo, ita esse,
 & hominem fateor citra Dei spiritũ, à
 quo spiritu regi gnatur, non posse amare
 Deũ toto corde, & alterũ vt seipsum. Sed
 hoc dico, Si creauit Deus hominẽ perfe-
 ctũ, & valde bonũ, consentaneũ est, vt eũ
 dem recreans (id quod per Spiritum S. in
 Christo facit) perfectũ faciat, & valde bo-
 nũ. Neq; enim profectò minus erit Deũ
 perfectus artifex in recreando, quã fuerit
 in creando. Atq; vt inaspectabilia, ex aspe-
 ctabilibus doceamus, cõsideremus Chri-
 sti miracula. Sanat Christus aliquẽ mẽ-
 bris ob sua peccata captũ: utrũ inchoatẽ
 sanat, an perfectẽ? perfectẽ & quidẽ ita,
 et ille nunquã ægrotasse videatur. Habes
 hic opus patris, nimirũ hominẽ à patre
 cura-

euratū: habes morbū, nimirū paralyſim:
 habes medicū Chriſtū, qui morbum ab
 ægroto tam procul abegit, quàm procul
 diſtat ab oriente occidens. Quod ſi ſic cu-
 rat corpora Chriſtus, cum tamen non tã
 ad corpora quàm ad animas ſanandas ve-
 niſſet, cur nō idem eum animis præſtare
 credamus? Nonne eſt is agnus Dei qui
 tollit peccatū mundi? Quid eſt aut tolle-
 re? aut quid eſt abolere opera diaboli? nū
 inchoatè admouere manum? Abſit: cōtri-
 uit penitus ſerpentis caput, & eius impe-
 rium fregit. Ac quod dico, videlicet ſic ab
 eo animas, vt corpora ſanari, cū ex mul-
 tis locis poſſim oſtendere, vno cōtentus
 ero, quem tu diligenter perpēdito. Is eſt
 Mat. 8. vbi cum à Chriſto ſanatos docuiſ-
 ſet ægrotos multos, dicit, in eo confeſſū
 fuiſſe quod fuerat ab Eſaia prædictum: *Eſa. 53.*
Is infirmitates, morboſq; ſuſcepit atq; tulit.
 Nam Eſaias in illo loco de peccatorū ſa-
 natione vaticinatur, id quod ex eo perſpi-
 citur, quod nō omnium corpora ægrota-
 bant, & tamen dicunt credentes: *Eius vi-*
bicibus ſanati ſumus: Scilicet à peccatis. Vt
 ergo corporum morbos verè non inchoa-
 tè ſanabat, ſic animorum ſanat. Perpēde
 locū illū diligentius quā à me hic ponit.

I. Ioan. I.

Iam ad authoritates veniamus. Si in luce versamur, inquit. Vti ipse in luce est, nobis est inter nos communitas, nosque Iesu Christi sanguis eius filij expurgat ab omni peccato. Si nos peccati expertes esse dicimus, fallimus nosipsos, nec est in nobis veritas. Si confitemur peccata nostra, ille ita fidelis ac iustus est, ut nobis peccatorum veniam det, nosque ab omni culpa eripiat. Si nos peccasse negamus, mendacem facimus eum, nec est in nobis eius sermo. In his Ioannis verbis est hæc sententia, Nos peccauimus. sed Deus nobis peccata ignoscit propter Christum, per eius sanguinem nos expurgat ab omni peccato, ut condonatis nobis præteritis peccatis, deinceps non peccemus. Perpende totum hoc caput, & 2 & 3. Sed attende quod dicit. Si nos peccati expertes esse dicimus, idem esse, quod mox subiungit. Si nos peccasse negamus. Conuenit enim hoc dictum cum illo Pauli. Qui pro sua facilitate præteritis peccatis veniam det. Item cum illo: Christo pro vobis carne supplicium passio: Vos quoque eadem mente armamini. Siquidem qui carne supplicium tulit, is peccare desijt, ne deinceps ad hominum cupiditates, sed ad Dei voluntatem, reliquum in carne tempus viuat.

Satis

Rom 3.

I. Pet. 4.

Satis est enim vobis præterito vitæ tempore extraneis morem gessisse, &c.

Item 1. Cor. 6. An vos latet, iniustos non esse diuinum regnum adepturos? Ne erate, nec impudici, nec adulteri, nec molles, nec pædicones, nec fures, nec auari, nec ebriosi, nec conuiuatores, nec rapaces Dei regnū consequentur. Et tales quidem nonnulli eratis, sed abluti estis, sed sancti, sed iusti facti per nomē domini Iesu perque Dei spiritum. In his & similibus locis apertè patet eos qui credunt in Christum reddi ex iniustis iustos, ex ebriosis sobrios, ex luxuriosis castos. Nec est quod hic mihi quiscquam intrudat nescio quam imputationem, quasi non re vera tales sint, sed tales esse à Deo putentur. Deus non decipitur: ebriosum nunquam habet pro sobrio, aut luxuriosum pro casto: sed verè de quaque re iudicat, & peccata semper habet pro peccatis. Sed credentibus in Christum veniam dat, (nam Christus mortuus est propter peccata nostra) & eosdem iustificat, hoc est iustos facit (resurrexit enim propter iustitiam nostrā,) hoc est, vt nos iustos faceret. Atque hæc sunt duo bona, quæ per fidem consequimur à Christo: Videlicet peccatorum ve

nia, quæ si non esset, oporteret nos dare
 pœnas: & iustitia, quæ est peccato con-
 traria, quæ si careremus, etiam si præte-
 ritis peccatis nostris veniam dedisset,
 semper precaremur, semper quæ Chri-
 stum secundum spiritum crucifigentes,
 mortem nobis conciliarem us æternam.
 Iam verò si loca illa, quæ recensui, de im-
 putatione intelligerentur, sic essent ni-
 mirum interpretanda; *Tales eratis*, inquit
 Paulus, scilicet, *iniusti*, hoc est *impudi-
 ci, adulteri, molles, pædicones &c.* Sed *ab-
 luti estis*, hoc est deus iam illa peccata
 non imputat, quamuis ea in vobis hæ-
 reant. Estis enim adhuc impudici, ut
 antè, adulteri ut antè, pædicones ut an-
 tè: sed vobis ista non imputantur. Vi-
 des frater in quæ monstra, & se, & a-
 lios coniiciant, qui sic docent, & qua-
 lem medicum Christum faciunt, qui
 morbos non sanat, sed quasi emplastro
 tegat, & postea sanasse dicat. Tali ni-
 mirum medico digni sunt, qui Chri-
 stum talem faciunt. Itaque ipsi re ve-
 ra non aliter sanantur, quàm credunt.
 Sunt enim re verà quales olim: ni-
 hil nisi opinionem vanam sanitatis con-
 sequuti, similes ei, qui se somniat inue-

nisse thesaurum, & mox expectatus nihil nisi dolorem inuenit.

Superest, ut si negare non possunt, *De inchoa*
 re vera non opinione sanari à Chri- *tionē iustā*
 sto animas (sicuti certè non possunt) *tia.*
 ad suam illam inchoationem confu-
 giant, dicantque sanari, hoc est incipe-
 re sanari: & credentes, iustos re vera fi-
 eri, hoc est incipere fieri. Iustitiam e-
 nim in hac vita inchoari. Atque huc
 pertinet illorum doctrina, qui tra-
 dunt hominem, quamuis Spiritu san-
 cto præditum, non posse perfectè obe-
 dire Dei præceptis. Qua quidem do-
 ctrina mihi videntur iniuriam facere
 Spiritui sancto. Fatentur enim Spi-
 ritum sanctum, eum esse qui Dei præ-
 cepta exequatur in homine: & ei ta-
 men perfectionem detrahunt. Fa-
 tentur hominem Christianum, non iam
 vivere ipsum, sed in ipso Christum. id
 quod manifestè docet Paulus Galat. pri-
 mo, & tamen hominem Christianum
 in hac vita ab omni peccato re vera libe-
 rari posse negant: quod perinde est, ac
 si dicas à Solis luce, mundi fugari tene-
 bras, sed non nisi ex parte. Quid enim

siquis diceret eam naturam esse solis, ut noctem non aboleat, sed diminuat, aut eneruet, nonne soli faceret iniuriam? At qui est Christus sol, & lux mundi: & non fugabit tenebras, sed tantum fugare inciperet? Quis (malum) magister istos sic loqui docuit contra naturam rerum, contra quæ sacra oracula? aut unde sumpserunt illam doctrinam? citent oracula diuina: neue nobis humanam, suam quæ sententiam eandem quæ patri tenebrarum longè gratissimam, pro diuinis oraculis obtrudant. Sed confugiunt, & superis placeat, ad experientiam, negant quæ quæquam vnquam fuisse; qui omnis peccati expertus esset. Quod dum docent, quid aliud quàm Christum accusant, quod neminem vnquam perfectè mundauerit? Præclaros verò Christi præcones, qui ei non nisi inchoatam sanationem in tempore sanationis, hoc est, in hac vita tribuant. Sic scilicet laudari se velint bonus medicus, quòd neminem vnquam perfectè sanarit. Sed vnde id sciunt? Suntne omnium corda perscrutati? cur sic temere iudicant de omnibus? Putabat Elias neminem in Israelitis restare pium; & fallabatur, cum tamen vniuersi populi scele-

ra palam videret. Isti contrà videre possent, si quærerent, aliquos (sed plerunq; obscuros, & ignotos homines) sic piè vivere, vt sint & coram Deo, & coram hominibus, (id quod de Ioannis Baptistæ parentibus, sub ipsa adhuc lege viuentibus testatur Lucas) inculpati, & idem Apostolorum tempore, in quo magis ardebat, quæ nunc refrigit charitas, si vixissent, magis videre potuissent: ac postea quem quam negabunt vnquam à Christo, ab omni peccato fuisse re vera expiatum? Nonne omnes Iuda excepto mundos esse pronuntiauit? Sed dum hæc vrgentur, respondere solent, ostende nobis vnum aliquem. Ego verò si talem aliquem nouissem, absit vt istis ostenderem. Metuerem enim ne eo animo quærerent, quo iubebat Herodes sibi natum regem Iudæorum ostendi, vt ipse quoque scilicet eum iret adoratum. Nam illud mihi persuasissimum est, quo quisque erit in hoc charitatis experte seculo iustior, eo magis inuisum fore mundo, magisq; de vita periclitaturum: vsque adeo non possunt iniusti ferre iustitiam. Sed fingamus neminem vnquam talem extitisse, idque istis diuino oraculo patefactum.

esse, an ideo nullus vnquam esse, aut fieri poterit? Nunquid illud quoque eis dixit Deus, neminem vnquam in hac vita fore? Non quid fiat (nam magna est hodie Christianorum infidentia, qua fit vt Christi opus in se pñs impediatur) sed quid fieri possit querimus: Et illud constanter affirmamus, *credenti esse omnia possibilia*. Iam cum fides Dei sermone nitatur, & Dei sermo nobis promittat petentibus Spiritum sanctum & is spiritus fugator sit omnis iniustitiæ, sicut veritas mendacijs, lux tenebrarum, sanitas morbi, nos asseuerare non dubitamus, Dei voluntatem esse, vt Spiritum sanctum per fidem adepti, mun- demur ab omni peccato. Quod si non fit, id indiffidentia nostræ tribuendum esse dico & quo minus infidentia liberemur, cum nos liberare velit, cupiatq; Deus, in culpa esse contendo ambitionem, auaritiam, voluptatum amorem, cæteras que prauas animorum nostrorū perturbationes, quibus renuntiare molles & ignaui recusamus, voluptates magis quā Deum, & tenebras magis quā lucem amantes: & cum habeamus per fidem potestatem filios Dei fieri, patrem ascisci-

mus nobis mundum, carnem, & Sata-
nam. Neque verò metuo, dum sic sen-
tio, ne deum hic offendam, cum habeam
claras, apertas, perspicuas Christi pro-
missiones, omnia nos impetraturos esse
quæcunque in ipsius nomine petieri-
mus, & nihil magis peti debeat, quàm
Dei regnum, & iustitia, quam qui esu-
riunt & sitiunt, beati sunt: cumque vi-
deam etiam ipsos sanctos, sæpè in pa-
rum de dei promissis credendo peccas-
se, in nimium nunquam. Ipse Abra-
hamus, & Sara riserunt promittente
prolem Deo: & eam ob causam repre-
henfi sunt. Ipse Zacharias, homo a-
lioquin inculpatæ vitæ, quia angelo
incredibilia promittenti non credi-
dit, mutus factus est ad tempus. Et
nos promittenti, Deo credere nolu-
mus, non dicam incredibilia, sed
maximè credibilia. Nisi fortè il-
lud credibile non est, Velle patrem, vt
ab omni culpa vacent filij. Velle De-
um, vt ab omni peccato abstineant cre-
ati ab ipso ad iustitiam homines, præ-
sertim quos spiritu filij sui donauit.
Velle Christum, vt ab omni peccato
expiantur ij ob quos ipse expiandos,

hostia factus est, vt nos à peccatis expia-
ret, & tradendam sibi virginem, virginē
inquam castam omnisque maculæ, aut
rugæ, aut viti, expertem desponderet.

Sed respondebunt, velle eum vt super-
sint in nobis reliquiæ peccati, ne super-
biamus, sed modestos nos præbeamus.

*Errore ma-
ximus.*

Sed vnde id hauserunt? certè ex sacris li-
teris hoc non habent: estque hic vnus de
communibus erroribus, nulla aut autho-
ritate à vulgo admittis, & pro oraculo ap-
probatis. Vbi enim vsquam scriptum ex-
tat, velle Deum vt supersint in suis reli-
quiæ peccati? Quod non minus absur-

absurdū.

dum est, quàm si dicas velle sponsum, vt
supersint in spōsa rugarum reliquiæ: aut
velle medicū vt supersint in ægroto mor-
bi reliquiæ: aut velle solem, vt restent in
die tenebrarum reliquiæ. Ego verò me-
dicum nec velim, nec laudem, qui in me
curando velit superesse morbi reliqui-
as, ne personatus superbiam: sed eum qui
me perfectè sanat, vt perfectè sanatus, e-
ius opus, beneficium que summis laudi-
bus eueham. Stulti homines, ibi metuen-
tes, vbi nihil metuendum est: rursusque
ibi securi, vbi summum est periculum.
Metuunt ne liberatus ab omni peccato
homo

homo superbiat : quod perinde est , ac si metuas , ne ab omni morbo sanatus ægrotus , ægrotet . Si enim ab omni peccato liberat Christus suos , etiam à superbia , quæ peccatum est , liberat . Rursum ne peccati illæ reliquæ pullulent , & fecundentur , eosque ex Domini requiete eijciant , nihil metuunt : cum nihil magis metuendum moneant sacra oracula . Sed Pauli aculeum allegabunt : quasi verò aculeus ille fuerit peccatum , ac non tentatio ; aut quasi tentari sit peccare ; aut quasi non in eo ipso loco ostendatur Christi in Paulo perfecta victoria , qui dicit : *virtus mea in infirmitate perficitur* . &c . Quid enim sibi vult illud perfici ? Nonne idem quod alibi docet , Deus , is est , qui in vobis efficit ut & velitis , & perficiatis ? Dicit forsitan aliquis , quemadmodum noluit olim Deus fugare subito omnes Chananæos Israelitis : sed paulatim ; ne multæ existerent in illis finibus feræ , quæ Israelitas infestarent : sic neque peccata omnia velle subito fugare . Cui ego respondebo , non negare me , peccata paulatim fugari , sicut , & nox aduentu di ei paulatim fugatur , & impuros spiritus Christus ex Iudæa non vno die omnes

exegit. Sed non si paulatim fit, ideo fieri in hac vita nunquam potest. Quin illud maximè est animaduertendum, sicut Israelitæ in eo peccarunt, quòd iubente Deo ut Chananzæam inuaderent, & victoriam pollicente, non crediderunt, ideoque non obtemperarunt: ita hodie eos, & quidem in re grauiore peccare, qui iubente Deo ut omnem impietatem, & seculares cupiditates abnegent atque necent, non credunt fieri posse, ideoque non obediunt. Ac quemadmodum illi postea nolente Deo frustra voluerunt, quo volente noluerant: ita ne istis idem usu veniat periculum est, ut iam opem denegante Deo, velint, & vincantur: & cum pigris manna quarant die Sabbati: & cum fatuis virginibus fores serò pulsant, ingresso sponso clausisq; ianuis. Et sicut Israelitæ quamuis in Chananzæam ingressi, tamen quia postea non omnes Chananeos, sicut erant iussi exegerunt, ab ijs vexati, & ex requiete sua expulsi sunt, id quod Moyses minatus erat: ita & Christiani, quia peccata non stirpitùs euellunt, sed tantum infirmant, priuantur vera animorum requiete, utpote pullulant.

lantibus, & foeticantibus peccatis. Est enim foecunda res peccatum, & nisi funditus extirpetur, crescendi finem nullum facit, donec tandem expulsa iustitia regnum exerceat. Nam qui peccatum committit, seruus est peccati: Nemo enim duobus Dominis seruire potest: nec simul lux cum tenebris habitare: nec Christus cum Beliale quicquā habet commercij. Alterum fugari & interire necesse est, ut regnet victor ille fortis haros, qui in alterius aedes irrumpit, eumque victum suis rebus expoliat. &c. Erunt forsan qui id à Christo perfectè fieri fatebuntur, sed duobus temporibus. In hac enim vita inchoari, in futura perfici. Sed ego primū id nusquam inuenio in sacris literis. Deinde apertè docet, eodem resurrectū iri non ad operandū, sed ad operū mercedē accipiendā: *Resurgent enim inquit, qui bona fecerint ad vitam: qui mala, ad mortē.* Præterea veterē hominem per fidem necari oportet, fides autem in futura vita non videtur habitura locum. Ergo in hac vita fieri id oportet. Adde quod quædam Christi præcepta non nisi ad hanc vitam videntur pertinere, quæ est illud: *Diligite inimicos vestros: beno-*

Tit. 2.

facite ijs qui vobis male faciunt. Illic enim impijs bene facere pij non poterunt: sicuti perspicuum fit in Lazaro; cui diuitem illum, qui in flagijs flammis excrucietur, ne gutta quidem aque iuuare licet. Itaque in hac vita hæc omnino fiant oportet. Atque huc pertinet illud Pauli: *Exitit diuina beneficentia cunctis hominibus salutaris, quæ nos erudiat, ut impietati, mundanis quæ cupiditatibus vale dicto, frugaliter, & iuste, pie quæ viuamus in hoc seculo, expectantes speratam beatitudinem, aduentum quæ gloriosum magni Dei seruatoris nostri Iesu Christi, qui seipsum pro nobis dedit, quo nos ab omni scelere.* (Proinde & reliquijs scelerum) vindicaret, & sibi peculiarem populum purgaret, recte factorum cupidum.

Quod si quis hic quæret, quid ergo ijs futurum sit, qui in hac vita ad metam non peruenerunt, aut etiam qui in hac vita non audierunt? Respondebo quod dicit Moses Israelitis. *Occulta Iouæ Dei Deut. 39. nostri sunt, aperta autem & nostra & nostrorum in perpetuum natorum ad omnia legis huius dicta exequenda.* Curemus ut nos ijs obediamus, quæ nobis aperte præcipiuntur, & ad metam strenuè contendamus

damus. De cæteris nobis occultis prouidebit Dominus. A nobis quidem tantū nostrorum factorum rationem exiget. Illud interea nobis persuadeamus, beatos esse, qui in Domino moriuntur: etiam qui vndecima hora conductus fuerat, denarium accepit. Hæc abundè magna est omnibus in domini vinea operantibus consolatio. Illud addam, eos qui docent inchoationem iustitiæ videri mihi Laodicenses esse, quos sic alloquitur spiritus. *Noni tua facta, qui neque frigidus sis Apoc. 3. neque feruidus. Vinam aut frigidus esses aut feruidus. Ergo quia tepidus es, neque frigidus, neque feruidus, cuomam te exora meo. Quoniam te diuitem, ditatumque esse dicis nec vlla re indigere. neque scis te esse erumnosum, & miserum, & pauperem, & cæcum, & nudum.* Certè istis omnia hæc conueniunt. Primum enim Laodicea significat populi, siue hominum iustitiā, hoc est vulgarem, qualis est inchoata iusta, & qualem habent etiam non renati homines, & vt verum fatear etiam philosophi. Deinde quemadmodum tepor medium quiddam est inter frigus, & ardorem, & vt propriè definiam: Tepor est ardoris inchoatio: sic istorum inchoata

iustitia, est perfectæ, ardentis quæ iustitiæ inchoatio. Iam quemadmodum tepida aqua nauseam facit, & tepidus, hoc est ignavus, piger quæ famulus est intolerabilis: ita & qui inchoata iustitia contentus est, is à Deo, exomitur. Ut quæ frigidus facilius persuadeas, ut calorem querat, quàm tepidus, quippe cum tepidus inchoatione illa caloris contentus, nihil amplius petat. Vt quæ pauperrimo homini, & nihil habenti facilius persuadeas ut divitias querat, quàm ei, qui habeat aliquid: utpote cui illud suum aliquid pro divitiis satis sit: ita hominem planè iniustum facilius ad iniustitiæ studium allicias, quàm eum qui habeat inchoationem iustitiæ: quippe qui hac inchoatione contentus, satis se iustitia diuitem esse putat, cum sit vera erumnosus, & miser. Nam miserum est contentum esse inchoatione, & nunquam ad perfectionem contendere, ne dum peruenire. Et pauper: Nam pauperes est non habere nihil, sed habere paulo plusquam nihil: qualis est illa inchoatio: Et cæcus, qui hæc non videat: Et nudus, qui tam tenue, tamquæ; propemodum nullam iustitiæ vestem habeat, quæ non
maior

maiorē vsum præbeat, quàm si quis vestiatur araneorum tela. Hæc ita esse facile videbit, qui iustitiam verè esuri et, & siti et. Nulli enim magis se de iustitiæ diuitijs iactant, quàm qui putatiua nescio qua iustitia freti, omnia sibi in Christo esse ducunt. Quod si iracundi sunt, aut inclementes, aut auari, aut ambitiosi, dicunt in Christo esse suam iustitiam, benignitatem, clementiam, liberalitatem, modestiam, hoc est Christū pro ipsis omnia hæc p̄stitisse, & ipsis imputare. Quod perinde est, ac si dicat egrotus, medicum pro se sanum esse. Sed quid fiet in altera vita? An illic quoq; salui erunt imputatiua iustitia? Hoc est non re vera iusti erunt, sed pro iustis habebuntur. Ut sit aliquis exempli gratia in paradiso avarus: sed eius avaritia Christi liberalitate regatur. Sed quid absurdius, quàm in cælum portare iniustitiam? An potius erūt re vera iusti? Quis ergo eos iustos fecerit? Christus nimirum. Facit ergo Christus re vera iustos. Cur igitur si in altera vita vera erit iustitia, in hac repudiatur? An hic imputatiua, illic inherente iusti habebimur? Ita quidem fatendum omnino est, ex istorum sententia. O ve-

rè pauperes cæcos, & nudos, vt dicit spiritus: qui vtinam ab ipso aurum igne candens emant quò ditiescant, & vestimenta candida, quò induantur, ne appareat ipsorum nuditatis obscenitas, & collyrio ilinant suos oculos, vt cernant. Hæc ego, frater, ex animi mei dolore non nisi in eos scribo, qui tales sunt. Tales autem esse aliquos tute nosti qui si hac veritate offenduntur, fient veritate suo ipsi vitio deteriores. Qui tales non sunt, pij non sunt, in se hæc esse dicta faciliè intelligent.

Hæc habui frater, tibi in præsentia hac de re, quæ scriberem. Leges: & mihi, si quid haud veræ scriptum videatur, significabis, vt si quid erratum fuerit corrigi possit. Artem quidem scribendi nihil moraberis. Sæpe enim fit vt quo plus est scientiæ, eò minus ars curetur. Sicut arbores, quo sunt fructuosiores, eo sæpè sunt minus formosæ, nimirum penè omnes vires in fructus insumentes. Multa vtrinque dici possunt: sed disputationū nullus est finis: & regnum Dei verba nõ sunt, sed eius præceptorum executio. Rem perpende & antequam opus aggrediare rationem diligenter subducito

nam

nam magni sunt faciendi sumptus: hoc est omnibus renunciandum, & vetus homo, (id quod citra maximum dolorem fieri non potest) non vulnerandus est, sed necandus. Deum tibi precor propitium. 11. Febr. 1562.

H. VIC SCRIPTO fuerunt hæc obie- cta.

 On agam tecum F. theologum. Nec enim is sum, nec affectare esse cupio. ita tamen me præstabo, ut unum è vulgo discerium facile veritatis percupidum agnoscas. Nec idem tamen, aut fucatiè, aut aliqua doctrinae ostentatione faciam, sed simpliciter, sed nudè, sed sincère nonnulla quæ mihi in mentem veniunt tuo scripto obijciam. Porro curiositatem omnem perosus facile admonitionibus tuis reliqui locum: & diligenter perpendi hic de rerum summa agi, magnosque (uti admonuisti) sensi esse sumptus faciendos: utpote qui non vulnerandus, sed prorsus necandus ueterem hominem.

sentiam: atque sibi ipsi, nedum rebus alijs (id quod citra maximum dolorem fieri non potest) sit renuncian- dum. Hos tamen sum- ptus summumque laborem et dolorem Chri- sto fidenti facile fuerit exantlare. Vicit ipse mundum, eundem vincet fides nostra. Vi- cit ipse diaboli potentiam, vincemus & nos eo duce. Sed hæc hæcenus. Quæ tuo scripto obijci posse videntur hæc sunt.

O B I E C T I O N E S.

1 Totum penè mysterium redē-
ptionis hac doctrina videtur euer-
ti. Legis enim perfectam obedien-
tiam si præstare quis possit, quid
prohibet, quominus contra Pauli
doctrinam dicamus, Ex lege iusti-
tiam: ac proinde Christum frustra
mortuum esse?

2 Pugnancia simul cohærere nō
possunt. Fidei & legis iustitia mu-
tuò se expellunt, vt qui altera dus-
catur, priuetur & altera, ex Pauli
doctrina: cohærere proinde non
possunt. Porro qui legi perfectè pa-
ret,

ret, hoc ex Spiritus sancti, & fidei virtute præstat, & proinde eius iustitia donatur. Habet etiam quæ est ex lege iustitiam, quoniam ex ipsius impletione per fidei iustitiam est assequutus.

3 Vbi perfecta legis obediëntia, ibi vita. Est enim legis perfectè adimpletæ dare vitam. At mors vnumquenq; manet: ergo &c.

4 Perpetua est spiritus & carnis colluctatio, vt sacrę ostendunt literæ, quæ vtique cessaret, si deuicta carne per legis obseruantiam lex perfectè adimpleretur.

5 Tollitur misericordia Dei, quæ in nos perpetuò esse potest. Iusti enim per legis perfectam obediëntiam, quemadmodum non indigent pœnitentia, ita nec misericordia. Quod enim legis virtute partum est, quis liberaliter donatum dicat?

6 Tollitur Christi præceptum, ut perpetuò oremus, Remitte nobis errata &c. Quia. n. remitti possunt si legis iustitia id anteuertit.

7 Incertitudine fluctuarent hominum mentes. Nam quis nouit quousque sit progrediendum, ut ad legis perfectionem perueniat, quò inde securus abeat.

8 Nec ad rem videntur facere, quas treis constituis spiritus caritates. Legislatoris mens, non quid hic aut ille possit, spectanda est. Quæ cum infinitis partibus vires nostras superet, eius decreta præstare non possumus.

9 Scimus omnem rerum naturam congemiscere, atque condolere. Quin etiam qui spiritus primitias habuerunt Apostoli, & sancti omnes gement. Quid autem, quòd vanitati sint subiecti? An impletio legis nonne omnem remo-

uet.

uet vanitatem, & omnia restau-
rat. Proinde quandiu vanitati fue-
rit rerum natura subiecta, & con-
gemiscunt pij omnes, tandiu dice-
tur, lex non præstari: At illud in o-
mnem vsque vitam stabit; stabit
proinde & hoc illi annexum in o-
mnem vsq; ætatem.

IO *Cum feceritis omnia, quæ ego præ-
cipio vobis, adhuc dicetis, serui inutiles
sumus*, Inquit Christus: Hoc sanè
nō fuisset discipulis dictum si per-
fectè legi paruissent, aut parere po-
tuissent. Nisi dicas illam legis per-
fectam obedientiam iniuriam pa-
ti, quòd qui eam præstet, dicatur
seruus inutilis.

II Sed quid dicemus de ijs, qui
ad rogum vsque pertracti fassi
sunt se inutiles seruos esse iuxta
Christi mandatum: num peccasse
dicemus hoc dicētes: Parebant. n.
tunc legi quā fieri posset maximè.

12. Dicet Christus in extremo iudicii die: *Adeste beati patris mei, poscete paratum vobis regnum ab orbe condito. Nam cum esurirem, &c. Tum iusti sic ei respondebunt. Domine, quando te vidimus esurientem, ut pauperimus? aut sitiētem, ut potum dederimus, &c.* Qui enim legem præstitissent non interrogassent, quando hoc, vel illud fecimus: sed sibi ipsi consciij dixissent, rectè præceptor inquit: paupimus enim te, & potum dedimus tibi sitiēti, legi tuę parentes & mandata tua exequentes. Cum itaque iusti non agnoscant hanc legis obedientiam, multo minus assererent eam præstitisse, ei que cumulatè satisfecisse.

Verum ut hoc Christi mandatum exemplo pientissimi cuiusdā viri (in finitis huius nostrę ætatis penè omnis) illustratum videas, legas (si libet) hanc quam hic infra

adscripti precationis formulam, D. Ioannis Hoperi Angli in martyrio: qui tantum abest, vt se satisfecisse dixerit legi, cū maximè tamen (vt videbatur) satisfaceret, vt non dubitauit ita precari: O Domine, ego inferni abyssus sum, tu verò cælum. Ego sentina quædam, & cloaca peccati: sed tu Deus clemens omni puritate purior, Mitissimè redemptor sis mihi miserissimo peccatori pro magna, ac ineffabili pietate tua propitius. Tu qui cælos omnes conscendisti, me infernum. (Audis qui in rogo constitutus, vt legi pareat, parendo se infernum nuncupat) ad te attrahere, quo particeps felicitatis tuæ fiam, & quæ sequuntur. Hæc habui, frater, quæ in persentia sugessit Dominus, etsi inepta, & malè fortasse cohærentia. Tu tamen qua es humanitate boni consule, me quæ vt facis ama.

Rectè F. fecisti, quòd sincerè, & apertè quæ tibi in mètem venere dixisti. Nec est quòd metuas ne me offenderis. Veritatem enim, non victoriam, aut gloriam meam quæro : itaque paucis respondebo.

Ad I.

Si id sine Christi spiritu præstari posse diceremus, rectè diceres: sed cum id non nisi per Christum fieri doceamus, efficitur, vt sit iustitia non legis, sed Christi. Neque enim lex, sed Christus vires confert credentibus.

Ad II.

Etiam Paulus dicit: *vt legis iustitia impleretur in nobis, qui non secundum carnem sed secundum spiritum viuimus.* legis iustitia vocatur, quatenus à lege exigitur: sicut Christi iustitia, quatenus Christi vi in suis viventibus præstatur. Lex præcipit, Christus in nobis implet, & laus nõ præcipientis, sed implentis est.

Ad III.

Et qui in Christum credit, iam de morte transijt ad vitam, non animæ solum, sed etiam corporis. Nam quòd corpora

pora nostra morientur, somnus erit, non mors. Sicuti dicebat Christus, *Non mortua est puella, sed dormit*: eam quae ob causam mortui vocatur dormientes. Quamquam non omnes obdormiemus.

Ad IIII.

Perpetuam nusquam dicunt: aut ostende locum. Caro luctatur quandiu viuit: sed mortua non luctatur, sicut est in prouerbio, Homo mortuus non gerit bellum. In Galatis luctabatur, qui dementes erant, & à spiritu exorsi in carnem desinebant: Ideo quae à Paulo iterum informandi erant. Sed idem de omnibus dicere, est sanos & egrotos vna definitione definire.

Ad V.

Imo impletur, sicut Christi misericordia implebatur, cum sanabat egrotos. qui deinde eius misericordia sanati, eadem iam non indigebant: sed eius perpetuo beneficio fruebantur. quod idem fit in animis. In caelo certè non dicemus, *Miserere mei*: neque amplius sanabimur Dei misericordia, semel in perpetuum sanati: sed eius misericordiae aeterno beneficio viuemus. Quod idem dico de poenitentia. Quod dicis de virtute legis ad

id iam responsum est: nō legis, sed Christi virtute partum esse.

Ad VI.

Perpetuū non dicit, & orandum docet donec ipsum impetrauerimus. Et impetraturos promittit, si in ipsius nomine orauerimus, id, quod in hac vita, si non speratur, desperandum videtur. Nam in futura vita impetratum iri veniam nusquam lego.

Ad VII.

Certitudo est noua creatura, siue ea in principio est, siue in progressu, siue in perfectione. Sicut enim insita arbor, circur est, etiam si nullum adhuc fructum tulerit. Ita insitus in Christo homo noua creatura est, & in Dei domum coopatus, ideo quē saluus. Sed vt arbor bene insita bonos fructus feret, si viuet, ita & homo Christianus factus, si vita suppetet, ad finem vsque perseuerabit, verosque fructus feret iustitiæ. Quod ad modum attinet, qui sic Deum, & proximum amat, vt vitam, si sit opus, pro eo ponat, eum maximè esse charitate præditū pronunciat Christus. Et omnino charitas impletio legis est, & qui charitate præditus est, in tuto est.

Ad

Ad VIII.

Imò verò quid quisque possit, spectat lex, id, quod ex eo perspicitur, quòd dum præcipit, ut si quid temerè quis ituriurando culpæ commiserit, is Deo libet ouem aut capram sceminam: si id e- *Leuit. 5.*
ius facultas non ferat, duos turtures iubet: aut si ne id quidem, decimam partem Ephraim filiginis. Quòd si hac æquitate utitur lex in his, non dubium est, quin & in alijs utatur. Hanc ob causam, Deut. 30. dicebat legislator. Hæc quam ego vobis hodie trado doctrina, neque difficilior est quàm pro vobis, neque longè posita. Usque adeo sese accomodauit legislator, ut etiam Iudæorum duritiæ cordis permiserit libellum repudiij. Quid statuumendum in reliquis?

Ad IX.

Impletio legis iniustitiam tollit, quæ iniustitia causa est vanitatis, hoc est corruptibilitatis. Iam sublata causa tolli effectum fateor, sed non protinus: sicut sublata exempli causa, ebriositate quæ hominem aliquem in morbum coniecit, tolli morbus potest, sed non protinus: manetq; interdum aliquândiu post sublatâ causam. Ita mortalitas in Paulo,

Rom. i.

exempli gratia, manebat adhuc, etiam si liberatus erat à peccato. Itaque ibi non se dicit gemere, quod cuperet à peccato liberari, sed à mortalitate corporis, id quod apertè ostendunt eius verba.

Ad X.

Imò hoc ipso eos perfectè paruisse ostendit, quòd eos iubet dicere, *Fecimus quod debuimus*. Nam qui fecit quod debuit, paruit. Quod autem inutiles dicit, est obscurum. Nam in cap. 12. videtur contrarium quiddam dicere. *Accinget se, inquit, eis quæ ministratum veniet*. Item quæ alibi: *Euge serue bone & fidelis, &c.* Itaque haud scio an hic tale aliquid innuat, quale est illud Pauli. *Vae mihi nisi euangelium docuero, &c.* Hoc est, si Euangelium non docuero, cum sit id mihi mandatum, dabo pœnas: sin docuero, non dabo pœnas: sed ero altoquin seruus inutilis, vt ita loquar, hoc est nihil habebō de quo glori-er: nihil enim fecero nisi quod debeo. Sin autem gratis docuero, habebō quod glori-er: cum liceat mihi non gratis docere: neque enim mihi mandatum est, vt gratis doceam. Itaque plus volo facere quàm mihi ex mandato necessum est. Ita Christus hoc loco docere videtur, A-
po-

postolos non debere eos similes esse quorundam seruorum, qui parum liberaliter seruiunt, imperata facientes illi quidem, sed nihil amplius, ne illa quidem facturi nisi cogerentur. Christum num oportet liberaliter, & copiosè obedire, nō vt quidam qui hærum suum ex luto attollere nolebat, quia id nominatim in pacto comprehensum non esset.

Ad XI.

Malè docti errant. Nam nihil tale dixisse video Apostolos. Et Apocalypsis Christianos longè alijs titulis ornat, dū virgines vocat, & mundi victores, &c. Petrus ipse reprehenditur, qui polluta dicat in somnis quæ deus mūdauit: simul ergo reprehendendi sunt, qui pollutum dicunt Christianum, quæ Christus mūdauit, & cuius animus fide purgatus templum est effectus Spiritus sancti. Sed illis facilè ignosco: doctores magis reprehendendi, & beati qui bonos nacti sequuntur. Neque verò hæc dico, quòd de martyribus illis non benè sentiam. Fuerunt enim in cognitione sua fideles, & Dominus tales amat: sed non est ideo illorum errori accommodanda doctrina veritatis, sed potius illius rectæ senten-

tie, qui sub cui sui finem dicebat: *Præclarum certamen certavi, cursum absolui: fidem seruaui: quod superest reservatur mihi iustitiæ corona, quam mihi dominus reddet in illa die iustus index: non solum autem mihi, sed etiam omnibus qui eius aduentum amauerint* Hic se certè obedivisse dicit. Quod si quæras, quonam pacto igitur non suo merito, sed gratia coronam illam assequatur, reddit ipsemet alibi rationem his verbis:

Tit. 3.

Fuimus enim nos quoque aliquando demones, contumaces, errantes, varijs serviennes cupiditatibus, in prauitate invidiaq; degeneres, odiosi, alijs alijs infensi Sed postquam *benignitas, & humanitas extitit seruatoris nostri Dei, non ob iustitiæ opera, quæ fecerimus nos, sed pro sua misericordia seruauit nos lauacro renascentiæ renouationisq; spiritus sancti, qua nos largè perfudit, per Iesum Christum seruatorem nostrum, ut eius beneficio iusti facti, fiamus hæredes vitæ quæ speratur æternæ.* Hic vides hanc esse Pauli sententiam. Nos aliquando iniusti fuimus ideoque mortem meriti: sed iusti facti sumus Christi beneficio (neq; enim iustitiam hanc, & renascentiæ lauacrum meriti eramus nostris operibus, utpote

ma-

malis) atque ita iusti facti, & ideo iusta facientes (nam qui iusta facit iustus est) hæreditatem speramus æternæ vitæ. Ita fit vt cum hæc ipsa iustitia peccato contraria, secundum quam viuendo seruamur, sit ipsummet beneficium Dei, ipsa quoque salus sit eiusdem Dei beneficiū. Quicquid est causa causæ, idem & eius causa est, cuius illa porro causa est. Hunc locum perpende: est enim magni ad causam salutis intelligendam momenti.

Ad XII.

Non se negant pauisse illū, alioquin dicerent illum mētiri cum ipse affirmet. Sed querunt quando pauerint, & ipse docet: Tanta enim cum alacritate, & modestia illum pauerunt, vt se tantam rem facere non senserint: sicut amatores dum amicæ causa quiduis faciūt, & officio plenè fūgūtur, nō sentiūt, sed in seipsis multa desiderant. Nā re vera veri Christiani amore, non metu obediūt, & ita obediūt, vt ipsi sibi non satisfaciētes obliui eorū quæ sunt à tergo, ad anteriora se semper intendunt, amore rerum spiritaliū, & in futura semper intēti, non magnificiētes quæ iam præstiterunt, sed quæ præstāda restant, eorum more, qui pecuniarū aut sciētiæ sunt auari. S. C. xx. Fe. M. D. lxiij.

DE PRAEDES-
TINATIONE
SCRIPTVM.

SEBASTIANI CASTEL-
LIONIS

AD

D. MART. BORRHAVM.

Non semel hortatus es me
Mart.B.vt quæ tu de præde-
stinatione scripsisses, lege-
rem, & si quid mihi non sa-
tisfaceret, contra scriberem
tibi que argumenta mea scripta traderẽ.
Legi: sed quominus hætenus scripserim
causæ fuere duæ potissimum. Vna est,
quod cum olim meam hac de re senten-
tiam scripsissem in Annotatione quadã
in 9.caput ad Romanos: vos censores
annotationem illam iam excusam, iam-
que vnis nundinis vnã cum Biblijs di-
stractam, tollendam curastis de Biblijs:
& tu postea in tuis in Mosem commenta-
rijs

rijs contra Annotationem illam scripsisti. Cum q̄; me postea ad scriptum illud tuum legendum, vt dixi, contra q̄ue scribendum hortareris, & ego ex te quæsiuissem, num permissuri essetis vt imprimeretur si quid ego scripsissem, respondisti, vos omnino non permissuros: sed cupere te mea argumenta tibi tradi, vt hac ratione redderem ego te armatiorē. Miratus sum sanè responsum tuum, idq̄ue mihi (vt verum tibi ingenuè dicam) perinde visum est, ac si quis dicat aduersario: Trade mihi arma tua, vt ego te tanto facilius opprimam. Cum enim hæc quæstio (vt & aliæ multæ) agitetur publicatis libris in conspectu totius mūdi, quid aliud est tua contra me scripta in lucem ædi: meam verò responsionem tibi vti tradi, & apud te captiuam retineri, quā me inermem, aut potius vinctis manib. & pedibus aduersario tradi ad iugulandum? Sic nimirum in quibusdam locis tractantur qui vocantur hæretici. Producentur in medium: dicuntur aduersus eos quæ libet accusatoribus. Ipsis interea ora etiam ne respondere possint obturantur. Quo quid indignius aut iniquius fingi potest?

Alteram non scribendi causam habui, quod dictum illud cogitabam: Pellitur è medio sapientia, vigeritur res. Est enim difficilis cum ijs disputatio, qui possunt non solum, quod disputatum est, contra dicere, sed etiam, quod belligerantium est, contra facere, praesertim mihi, qui quæ sentio non nisi verbis tueri, vel volo vel possum. Hæ mihi causæ duæ fuere satis, ut opinor, magnæ, non scribendi.

Sed quoniam superioribus diebus ad me nominatim eā ob causam venisti, & ostensis quæ de hoc argumento in Esa. c. 59. scripsisses, denuò ut ea legerem, & si quid me offendisset, de eo vel verbis, vel etiam scriptis tecum agerem, etiam atq; etiam monuisti, tibiq; id non ingratum futurum, & me in eo capite quicquid Borrahus esset, & posset inuenturum esse significasti, existimaui quocunque animi consilio hoc petieris, tibi tandem esse obsequendum, ut si vera est sententia tua, contradictione mea magis insuper acuaris: & ego tibi postea refutatus assentiar: sin falsa contra fiat. Itaque, & illum tui scripti locum, & alios legi, atque perpendi: & cum mihi nondum esset satisfactum, quid me remoretur, aut offēdat tibi hoc

scri-

ſcripto ſignificandum eſſe iudicaui. Quæ
ſo te vt libertatem meã per te mihi factã
boni conſulas, & quales ſe tibi alios præ-
ſtare velis, talem te mihi præſtes. Nec eſt
quod officiij cognitionẽ in hac cauſa lon-
gè petas : ipſe Deus ſuo digito normam
hanc omnium noſtrũ animis inſcripſit.
Alteri facito, quod tibi fieri velis. Quod
ad me attrinet, equidem ita ſum animat⁹,
vt ſi ab aliquo diſſentio, tam ei quàm mi-
himetipſi liberum eſſe cupiam ſententi-
am ſuam apud vtriuſque auditores dice-
re, Eſt enim in medio ad diſceptandum
propoſita veritas, potens ipſa per ſe, inui-
ctãque, neque cuiuſquam contradic-
tionem reformidare. Sic Chriſtus, ſic apo-
ſtoli docuere, non humana poteſtare, aut
ediſtis, ſed ſola diuina ſapientia inuicti.
Dabitur enim vobis, os & ſapientia, inquit,
cui nemo poſſit reſiſtere.

Iam vt ad rem veniam, duo ſunt potiſſi-
mum in tuis de Prædeſtinatione ſcriptis
(à quibus duobus. cætera ferè omnia pē-
dent) quæ quo pacto vera ſint, nullo mo-
do comprehendere poſſum : & quæ niſi
alijs quàm hætenus feciſti rationibus
defenderis, tibi aſſentiri nequeo. Vnum
eſt, quòd Deum videris authorẽ facere
peccati. Alterũ quòd eũdẽ videris in ſuis

præceptis simulatorem, & aliud verbis præcipientem, aliud in animo gerentem facere. Et negas tu quidem talia te scribere, quinimo eos refellis, qui talia expositionibus tuis colligunt. Sed quàm verè neges, quàm què verè illos refellas, quæstio est: & ad tuas refutationes afferuntur exceptiones nouæ, ad quas quod sciam nondum respondiisti: & nisi alia quàm quæ in tuis scriptis extant, respondeas, nihil egeris.

AN DEVS SIT AVTHOR
peccati, quæstio prima est.

Igitur primū illud videlicet, quòd Deus sit author peccati, sumitur ex multis scriptorum tuorum locis. Sed quia ipsemet quæ diuersis in locis copiosius tractas, alicubi in capita & positiones redegisti, positionem vnā afferam breui tatis gratia. Ea est in ijs quas anno 1551 imprimendas curasti, atq; disputasti numero prima his verbis.

Vt homo primus diuina prouidentia conditus est corpore, & animo integer: ita is eiusdem Dei consilio per inobedientiam

tiam amissa innocentia & integritate
labem contraxit nulla humana ratione
abolendam.

Ex ista positione efficitur hoc argu-
mentum:

Quicquid Dei consilio fit, idem fit
auctore Deo:

Atqui Adamus Dei consilio labem
contraxit, hoc est peccauit:

Ergo Adamus auctore Deo pecca-
uit.

Maiores per se nota est. Nam Dei consiliū
& decretum in hoc quidem loquendi ge-
nere idem est: Et tu sic in Deut. cap. 47.
pag. 924. posuisti his verbis:

*Omnia quæ futura sunt certis, & inewi-
tabilib. cōsilijs, ac decretis dei futura esse.*
Iam decretum Dei est efficax, id quod
tu facile concesseris, hoc est efficit quod
decreuit, & effector idem est quod au-
thor. Est ergo omnium author Deus, &
porro etiam peccati.

Idem probatur, & ex ijs quæ in Exo.
cap. 4. pag. 448. scripsisti, Deum creasse
impios ad exitium. Si enim ad exitium
creauit eos, & si illud ad exitium apud
Solomonem non de euentu, sed de con-

filio Dei dictum est, author est Deus eorū exitij, & si exitij, ergo & peccati, quippe qui per peccatum eos perdet. Quemadmodum si ad propagandū creauit animalia, author est eorum propagationis, & si propagationis, ergo & cōiunctionis, vt pote qui per coniunctionem ea propagent. Et sanè in eodem loco non solū exitium impiorum, sed etiam peccata placere Deo disertè dicis. Scribis n. hæc verba.

In hac causa considerandum fuerit quædam placere Deo per se, vt fiant, veluti sunt fidem ei habere, amare, bene mereri de altero. seruari: Quædam verò non placere ei per se, vt fiant, sed placere vt fiant permittente voluntate propter aliud, vt sunt contraria ijs quæ commemorata sunt

Hæc sunt tua verba mi Borrh. in quibus peccata placere Deo, manifestè dicis quod vt fiat perspicuum, liceat verba tua in tabellam sic redigere:

<i>Fidem habere Deo, amare.</i>	} Placet Deo	<i>per se fiat.</i>
<i>Benemereri de altero</i>		
<i>Seruari.</i>		
<i>Fidem non habere Deo, odisse.</i>		<i>Vi fiant permittente voluntate propter aliud.</i>
<i>Malemereri de altero</i>		
<i>Perire, per di.</i>		Hic

Hic manifestè vides peccata, secundū do-
ctrinā tuā, placere Deo. Ita q; mox sentē-
tiā cōcludis his verbis: Ergo, p infallibili
præsciētia sua Deus ab æterno constituit
diffidētes sibi fore. Quod si hoc ei placet,
& ab eo cōstitutū est, ipse eius author est.

Adhæc tu respondes, Deum non ideo
authorem esse peccati. Scribis enim in il-
larum pōsitionum sexta his verbis:

Non propterea peccatum minus peccatū *Responso*
est, quod ordinatione diuina præuisum id *Borrah ai.*
fuit. Neq; Deus, author eius esse censēbitur,
quod ipsius consilio, ad clementiā ostendēdā
humano generi, culpa mūdus deprauat⁹ est.

Verum ista pōsitiō mihi videtur planè
cū superiorib; pugnare Cuius enim cōsi-
lio ac decreto peccatū cōmissum esse do-
ces, eū peccati authorē esse negas. Quod
mihi perinde videtur, ac si dicas: De⁹ suo
decreto, & cōsilio peccati causā extitit: &
tamē peccati author nō est. Hoc est: De⁹
peccati causā est, sed peccati causā nō est.
Dices forsan, quod scribis in eadem pag.
448. *Sed cur tales (videlicet impios) volens*
ipse tolerat? Nū quia per se tales illi proban-
tur? Absit. Hos enim ipse detestatur, et eos, nī
si resipiscant, perdit, q̄ lege sua amorē, & fidē
requirit, et diligētib; se præmia pollicetur: nō

diligentibus autem mortem intentat & exitium. Volens igitur fert perfidos, & rebelles propter aliud, quo ipse totus propendet, propter nimirum clementiæ suæ declarationē, &c.

Hæc tu, & alia in eandem sententiā scribis: sed ea quoque videntur pugnare cum superioribus. Suprà enim dixeras, peccata placere Deo: Nunc dicis, Deum tales detestari. atque placere & detestari pugnancia sunt, & si detestatur impios, nimirum eorum peccata detestatur: Nō ergo placent ei.

Item quod dicis: *fert impios & rebelles*: pugnat cum eo, quod dixisti, *placere ei*. Fert enim (videlicet cum patientia, siue lenitate, sicut Paul⁹ loquitur) quod displicet. Alioquin patientia, aut tolerantia non est. Atqui illi placent, non displicent, ergo non feruntur, aut tolerantur.

Dices, non placere propter se, sed propter aliud. Sed istud nihil est. Non enim cur placeant quærimus, sed an placeant. Alioqui quale erit hoc argumentum? Non placent per se, ergo non placent, aut placēt propter aliud: ergo nō placēt. Quod non minus absurdum est, quam si dicas: Canis non per se, sed propter aliud placet Domino, ergo canis non placet Domino.

Quæro ex te, grandinis nonne est author Deus? & non ei grando placet? fatebere. Atqui non propter se ei placet, an ideo non placet? aut non est eius author Deus? Quod idem dico de morbo homini diuinitus immisso.

Dices forsan, ea esse, quæ Esaias 1. *Esa. 28.* aliena opera Dei vocat capit. 28. Ita enim scribis in eadem pagina, & in Esaiæ illū locum dicis, *propriū Dei opus esse bene-facere: alienum lædere & nocere.* Sed miror cur quæ de pœnis dicta sunt ab Esaiæ, ea tu in Mose cites etiam de peccatis. Neque enim illic loquitur Esaias de peccatis, quæ facturus sit Deus, sed de pœnis, quas sit inauditas irrogaturus.

Præterea locum illum Esaiæ ita explanas, vt argumentum meum maximè confirmes. Scribis enim ibi hæc verba. *Dicet aliquis, si Deus bonorum, author est & Satan malorum, duo ergo principia stantur, alterum bonorum alterum malorum. Vnum solum primum principium bonorum, & malorum Deus statuitur: qui ni si esset, neque bona, neque mala essent: & Satan faber omnium mendaciorum in rerū natura locum non inueniret. At verò aliter Satan malorum quàm Deus, siue de malo,*

quod in culpa, siue de eo quod in pena cernitur, loquamur, author indicatur esse.

Hęc tua verba sunt mi Borr. in quibus Deum vnum, solum primum principium statuis etiam culpæ, hoc est peccati. Iam principium si est, & author sit necessesse est: id, quod tutemet interpretans fateris, dum dicis, *aliter Deum, quàm Satanam authorem esse indicari.* Nec est quod te distinctione ista tuearis, quod dicis, *Aliter.* Nam istiusmodi distinctionum valent forsan ad inconsideratiores decipiendos, sed paulo acutiorem, aut dialecticis vel leuiter imbutum nunquam deceperint. Quis enim non videt fucum esse si sic argumenteris: Deus aliter est author culpæ, quàm Satan: ergo Deus non est author culpæ? Quod non minus absurdum est, quàm si dicas, Deus aliter author est grandinis, quàm Satan, ergo Deus non est author grandinis. At si mihi licet apud te meam de te suspicionem fateri, opinor te fucum satis videre: es enim acutus homo: sed vis inuidiæ vocabuli istis distinctiunculis declinare. Nā te vera Deū facis authorē peccati, & istius doctrine tue, & fundamēta ponis, vt hoc negare nulla ratione queas p. 436. doces.

his.

his verbis. *Deus nō aliter obſtinare improbo-
rū corda dicitur, quā permittēdo, dū eos ſa-
cro ſpiritu, qui eorū ſāxæ peſſora molliat, de-
ſtituens, libidini tyrannidiq; Satanæ permis-
ſit.* Itē in Ef. c. 44. p. 380. *Scribis hæc verba
Dicat aliquis ob cōmiſſa ſcelera à Deo repu-
diari, qui repudiantur, non antegrediente i-
pſa ſceleratorum crimina repudiatione.*

Si ita ſentiendū eſt, non temerè quæri-
mus, quænam ſit in repudiatis vitiōrum
origo, ob quæ tandem miſerè pereūt. Re-
ſpondebunt à vitiōſa voluntate illa oriri.
Fatemur id verum eſſe. Nam negari non
poſteſt, malos ſua ipſorū voluntate malos
eſſe. At cū boni & ipſi non minus ſua vo-
luntate, & ea bona, bene agāt, & mali ma-
la, malè iure quæritur hic, vnde in bonis
bona voluntas, & in malis mala oriatur.
Dices bonam voluntatem in illis à diui-
no ſpiritu formari, in his verò malā, illo
abſente: vt aer abſente ſolis luce, tenebris
obſcuratur, & ea præſente illustratur. Si
ita res habet, conſequitur, vt boni ſi quid
rectè agunt, diuini ſpiritus vi agant, qui
in eis Dei beneuolentia, qua antè dili-
guntur quàm vim bene agendi accepe-
rint, datur: ſic in improbis malam volun-
tatem naſci eodem illo ſpiritu eorum.

pectora non regente, qui vbi spirat, qui vitæ & probitatis spiritus sit, bona vigeat voluntas non mala. Quod si concessum sit, efficietur, quòd Deus improbos spiritu suo destituit priusquam ceperint se male gerere, eos etiã repudiarit antequam mali quippiam fecerint.

Hæc sunt verba tua, quæ si alsequer, hoc volunt: Repudiatorum vitia oriuntur ab ipsorum praua voluntate. Prava autem voluntas oritur à desertione Dei, hoc est, Deus eos deserat, siue spiritu suo destituat priusquam ceperint peccare.

Atque hic ego tecum in eo omnino sentio, quòd indurationem illam, permissionem siue desertionem interpretaris. Sed quod dicis improbos spiritu Dei destitui antequam mali quidpiam fecerint, perpendendum est diligentius. Et quoniam vtrum sit Deus author peccati quærimus, & peccant non solum repudiati, sed etiam electi, de repudiatis postea dicam, nunc de electis quero, vtrum ijs quoque peccent, quia Dei spiritu destituantur ante peccatum? Si dicēs ita, contradices & Paulo, & tibi metip̃si. Paulo qui Ephesios moneat, ne Spiritũ sanctum, quo consignati sunt ad liberationem
nis

nis diē, contristent: Tibi qui eum ipsum locum in Esaie cap. 63. his verbis expla- nes. *In nobis & à nobis perturbatur spiri- tus Dei, cum vitiositas in carne nostra quic quam commiserit, quod aduersum sit illi.*

Hic vides siquid electi peccant, non ideo peccare, quia deferantur à spiritu, quippe qui adhuc in eis habitat, id quod tute declaras dum dicis, *In nobis pertur- batur spiritus Dei.* Si enim in nobis pec- cantibus perturbatur, in nobis est: neque nos deseruit.

Accedit & alius locus; Scribis enim *Gen. ca. 1.* in *Gen. cap. 1.* hæc verba: *Sed ut ad imagi- nem divinam redeamus, huius representa- tio per similitudinem, cum amissa deletaque sit culpa primorum parentum, corporibus corruptis, vitiatis sensibus, mente per absces- sum Sancti S. deturpata per sancte admonet Apostolus ad eandem imaginem, quæ Chri- stus est, nos reparandos esse, cum dicit his verbis: Exuite veterem hominem, & indui- te novum, qui renouatur in agnitione Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum.* *Col. 3.*

Hæc sunt verba tua B. in quibus do- ces Spiritum sanctum, ob culpam, & post culpam abscessisse primorum parentum Hic ego quero, à quibusnam discesserit,

Spiritus S. vtrum à repudiatis, an ab electis? A repudiatis nō dices, nondū enim erat quisquā repudiatus à quo posset discedere S. S. quippe cum soli essent primi parentes nondum genito Caino. Ab electis ergo discessit S. S. ob ipsorum culpā. Iam verò si peccant electi cōsilio decretoque Dei, sicuti tu doces, qui Adamū (qui certē electus erat, vt tu quoq; fateris) scripsisti consilio Dei contraxisse labē, & tamen à Dei spiritu non deferuntur ante peccatum, efficitur vt sit in eis alia peccati causa, quā desertio. Itaque erit Deus peccati eorum propriè author, non deleendo, vt tu de improbis doces: sed efficiendo. Quod si de electis concesseris (vt certē necesse est) cur de repudiatis neges, causam nullam video. Si enim peccati electorum propriè author est Deus: quos tamen ad rectè facta salutemq; creauit, cur non multo magis & repudiatorū peccati propriè sit author, quos ad exitium & porrò ad prauè facta creauerit?

Iam verò de malis, quos tu sua voluntate malos esse confiteris, quomodo accipiendum sit istud quaero. Si enim sua voluntate malos esse sic accipis, quomodo tu
tua.

tua voluntate mas es, nō foemina, hoc est
quod mas es id vis, id q̄ tibi placet, hoc ni-
hil ad rem pertinet. Non enim quærim⁹
utrū improbitatē suam approbent impij
iam consistentem: sed de ipsius improbi-
tatis prauæq; volūtatis (q̄ ipsa im̄pbitas
est) origine quærim⁹, vnde nā eā habeāt.

Dices ab eo, quoddē desituti sint spiritu
Dei, quē nūquā habuerint: vt sit desitui
spiritu Dei, id q̄ non habere spiritū Dei.
an habuerunt illi quidē, sed ab eo postea
deserti sunt. Si nunquā habuerūt, sed ei⁹
expertes à Deo creati sunt, habēt im̄pbi-
tatem à Deo, sicut lupus lupinitatē: neq;
magis sua voluntate mali sunt, quā lu-
pus sua volūtate lupus est. Neq; enim vl-
lā profectō voluntate habuere priusquā
crearentur mali. Ita fit vt improbitatis, &
peccati propriē sit author Deus, aut vt ve-
rius dicā ita fit, vt nō sit improbitas pec-
catū nō magis quā lupinitas. Si est enim
peccatum morbus animæ, vt est: & mor-
bū rite definiant medici, affectionem es-
se contra naturam, quæ lædat actionem,
efficitur vt improbitas peccatum non sit,
quippe quæ non sit contra naturam, non
magis quam lupinitas. Nam contra na-
turā nō est, quod à natura, & creatiōe est.

Ita fit vt non degenerauerint improbi neque magis deum offendant improba faciendo, quam lupo oues vorando, aues volando, pisces natando. Neque enim profectò offendi potest Deus suis, hoc est, naturæ à se conditæ operibus. Ita fit vt tu supra non rectè dixeris: Deus impios detestatur. Quod si dices, improbos improbitatem habere à natura illos quidem, sed vitia, videlicet peccato Adami, tantundem egeris. Nam illud naturæ vitium est cōtra naturam: alioquin vitium dici non potest. Et quid Adamus peccauit, contra naturam fecit. Ita fit, vt peccatum omne ab Adami peccato ortū sit contra naturam. Iam illud Adami peccatum vnde ortum fuerit, querere pergemus. Si à Dei decreto, vt tu ipse doces, eodem reuoluimur. Sin minus, collabitur doctrina tua: sin improbos dices Dei spiritum aliquando habuisse, sed eo postea priuatos fuisse, ijs cōtradiques quæ in Esaia cap. 44. pag. 385. Scripsisti, vbi eos vnquam Spiritum sanctum habuisse negas: iuxta ac eorum patrem Satanam. Itaque quocunque te vertas, erit secundum doctrinam tuam Deus propriè author peccati.

AN DEVS SIT SI-

mulator *questio secunda.*

AM ad alterum veniamus, quod ex priore consequitur, videlicet, quod Deum facias simulatorem: quod quidem sic colligitur: Si creauit Deus aliquos homines ad exitium eosque seruare non vult, & tamen omnes nullo discrimine ad iustitiam, & porrò ad salutē inuitat, efficitur, vt sit simulator: quippe qui verbis ita se gerat, quasi velit omnes saluos fieri: cum re vera non nisi certos velit.

Borrbai Responso.

Ad hoc tu respondes in eodem Esā. cap. 44. pag. 384. his verbis: *Simulatio in Dominum caderet, si foris signo aliquo ostenderet, seruaturum aliquem simpliciter, & sine conditione: animo autem cogitaret eum perdere velle. Simulatione autem liber est: Alicui significat se salutem daturum cum adiunctione seu conditione, si videlicet Euāgelio fidem habeat. Si igitur eos, qui sibi fidē*

non habuerint, perdit, sine accusatione simulationis eos perdere indicabitur: neq; magis simulator habebitur, quã legislator aliquis, si legem, quam ponit nouit alios seruaturus, alios non item.

Hæc tu mi Borrhae respōdes, & in his tibi videre Deum à simulatione vindicare, cū in his maximè simulatorē facias. Quid est enim simulare? Nimirū aliud verbis significare, aliud animo velle. Vt si quis te verbis inuitet ad conuiuīū: et interea statuerit, te nō admittere. Ita si Deus repudiatos verbis inuitet ad salutem: & idem eorū nomina inscripsit irrevocabiliter libro mortis, eosq; omnino seruare non vult, nonne simulare dicetur? & eos verius deridere, quàm ad salutem inuitare? Sed addis conditionē. Dicis Deū alicui significare salutem daturum cum conditione, videlicet, si credat Euāgelio.

Verum ista conditio, mi Borrhae, si vera doces, planè est ridicula, maximeque Deum simulatorem facit. Doces enim certos à Deo inscriptos esse libro vitæ, qui nunquam deleri possint. Certos itē libro mortis, qui vitæ nunquam possint inscribi, facisq; tum electorum salutem, tū repudiatorum perniciem ineuitabilē,

& à

& à nulla conditione pendentem : & in eos acriter inueheris tum alibi tū in Gene. cap. 15. qui conditionem adiungunt. Et postea sic conditionem ponis in improborum salute, nimirum si euangelio credāt. Quid potest magis dici ridiculū?

Sic enim rē perpendamus: si magistratus Basiliēsis irreuocabili lege sanxisset, vt nullus Gallus ciuitate Basiliensi donaretur : & idē postea frumentū viritim donare, sed tantū ciuibus decreuisset, & tamē id frumentū omnib. etiā Gallis daturum se, sed ea demū cōditione, si ciues essent, significaret, nōne diceret, Gallos illa magistratus simulatione derideri? Quod si postea diceret magistratus: Nō simulamus. Nā si ciues eritis, frumentū vobis dabimus, an nō eis meritò respōderent Galli: Imo isto ipso maximè simulatis, & nobis illuditis, quod conditionē istā additis, cum sciatis nos non nisi volūtate vestra fieri ciues posse: & ne fiamus, decreueritis irreuocabiliter. Idem dico de spuris, & Ammonitis, ac Moabitis, *Deut. 23.* quos Deus cum in Israelitarū remp. admittere vetuerit, si eosdem ad eam adhortetur, nonne simulator esset, qui ad id adhortaretur, quod ne fieret ipsemet irreuocabiliter decreuisset?

Iam istud tuum, Borrhæ, similem est. Statuit Deus certis hominibus fidē non dare, sicut tu suprà docuisti: & postea dicit eis, dabo vobis salutem si fidem habueritis. Quod perinde est, ac si hominis cui alas non dare decreuerit, diceret: Admittam te in cœlum, si alas habueris. Quæro enim quod dicis: statuit improbis salutem dare si crediderint Euangelio: sed illud ipsum ut credant Euangelio vultne Deus? Non vult dices: statuit enim eos fore diffidentes. Quin tu igitur apertè dicis eum nolle salutem eis dare: sicut Basilienses Gallis frumentum dare nolunt, quandoquidem id postulat doctrina tua.

Quid si ego Deum ostendo velle ut credant? Sic enim Marc. i. eos docet Christus: *Agite pœnitentiam, & credite Euangelio.* Hic enim certè omnes alloquitur: quòd nisi vellet ut omnes crederent, simulator esset. An hic quoque conditionem quæres? At hic omni conditio tollitur. Supra enim conditionem hanc posueras, velle eum illis dare salutem, si crediderint Euangelio. Nunc etiam ut credant Euangelio iubet: & quod iubet vult nisi simulat. Simulare eum tu negas.

vnde

vult ergo vt credant Euangelio. Quòd si tamen decreuit eos non credituros, vult contra decretum suum: Atque ita ipse se cum pugnat. quod quàm sit absurdum ne dicam impium, quis non videt? Nec est quod dictum illud ad electos tantum restringas. est enim generale. Neq; quòd filij docentis voluntatem facias à voluntate patris discrepantem. Nam filius & pater vnum sunt, & *filius nihil docet nisi quod à patre didicit.* Item illud Iohannis. 10. *Si mihi non creditis, at operibus credite,* hic certè pertinaces alloquitur, quos si non vult sibi credere, à simulatione eum vindicare nulla arte potes.

Denique vt in pauca conferam, quoties omnes, & in ijs etiam improbos, monet vt credant, & se corrigant, si non vult, vt omnes, sed tantum certi obediant, simulator, ne dicā deceptor, & illusor est, non minus quàm tu simulator & deceptor esses, si omnes auditores tuos verbis moneres, vt doctrinæ tuæ obedirent, & tamen nolles vt omnes obedirent. Est omnino animi & voluntatis interpret oratio, aut est mendacium & simulatio.

Dicit Deus, *nolle se, vt impius moria-*

Ezech. 33. *tur, sed se corrigat & uiuat, & tu dices, cū nolle ut se corrigat.*

Dicit Deus vniuersis Israelitis: *Ne furor.* & tu dices, eum decreuisse fore aliquos qui furentur? Pugnat ergo ipse secum, vult q; cōtra decretum suum, si vult ut nemo furetur, idq; præcepto suo ostēdit: & tamen decreto suo vult ut aliqui furentur.

Dicit Deus: *Nolo mortem impij, sed ut uiuat:* ac ne hic conditione quas effugium addit, ut se conuertat, & tamen non se conuerterant illi impij de quibus loquitur: ex quo tu secundum tuam doctrinam statues Deum decreuisse, ut impij esse perseverarent. Vult ergo contra statutum suum.

Dicit Adamo: *Noli vesci arbore scientiæ.* & tu dices, eum decreuisse ut vesceretur Adamus arbore scientiæ. Est ergo eius præceptum decreto contrarium. Vtrius ut credam? tibi nē, qui dices eum decreuisse, ideoque velle (vult enim profecto quicquid decreuit) an potius ei, qui præcepit ne faciat, & præcipiendo ostēdit se nolle? Neq; enim profecto cū eius præcepto pugnat eius volūtas. Sathanæ est illa interpretatio: *Non ideo moriemini.*
Deum

Deum enim faciebat simulatorem, quæ si aliud decreuisset, quàm verbis significasset. Nos frater, non Satanæ sophisticè interpretanti, sed Deo credimus simpliciter vereque præcipienti, & eum quæ præcipit, eadem & velle non dubitamus: & quæ vult, eadem cum eius decretis non pugnare persuasissimum habemus. Quod si qui putant interdum pugnare eius decreta cum præceptis, ipsi viderint ut argutiarum suarum rationem reddant Deo: & vnde nam arcana illa decreta cum apertis præceptis pugnantia cognouerint, ostendant. Nos Deum secundum præcepta sua scimus iudicaturum.

Iam illud de legislatore quod affers, locum haberet, si Deum legislatorem faceres hominum similè, qui nihil præciperet quod fieri nollet, aut quod fieri non posset. Tales enim sunt omnes legislatores: neq; vllum vnquã inuenias (nisi plane tyrannum) qui aliquid præceperit, quod vel fieri nollet, vel fieri non posset: aut qui in quenquam animaduertit, quia non fecisset, quod non potuisset, aut quod contra ipsius legislatoris decretum esset. Ac vos ipsos testor, qui,

cum lege vestra sanxeritis, vt significato incēdio omnes scholastici in collegium protinus accurrant, tamen si quem non potuisse constat citra controuersiam absoluitur, sola hac voce defensus, NON POTVI.

Sed tu nobis eum facis legislatorem Deum, qui ea præcipiat impijs, quæ sunt ipsius irreuocabili decreto cōtraria, quæque non magis præstare queant, quàm volare, & postea eos puniat, quia nō præstiterint: quod perinde est, ac si eos puniat, quia non volauerint, cum nullas eis eorum creator Deus alas dederit ad volandum. Tam enim fieri non potest, vt Deo quisquam obediat, nisi ab eo vires: quàm vt volet, nisi ab eodem alas acceperit.

At quanto æquior Christus est ille patris imitator, qui cum ea præstare præceperit, quæ alioquin non possent, dabat eadem opera vires ad præstandum? *Tolle inquit grabatum tuum, & ambula.* Quæ verba si dixisset, & tamen ægroto illi vires ad tollendum grabatum non dedisset, nonne simulasset, & misero illi illufisset?

Hæc duo sunt potissimum mi Bor-
rhæ,

rhæ, vt principio dixi, quæ faciunt, vt sententiæ tuæ assentiri non possim, nisi ea dilueris. Vt autem diluas alia excogites oportet quàm quæ hactenus scripsisti. Nā ea mihi minimè satisfaciunt. Quòd si alia non habes, non est quòd eadem iterum scribendo frustra te fatiges, etiam si alijs verbis id facias. Neque enim rem mutat verborum copia.

Sunt & alia quædam in eodem argumēto, quæ obiter in scriptis tuis animaduerti, de quorum nonnullis si tu pateris, hictē monebo. Nam omnia persequi, & longum foret, & mihi non necessarium.

In Genes. 15. pag. 183. doces, Ita vitia tam nostram naturam esse, vt omnia eius opera vitia sint & peccata, neque quicquam bene velle, & facere quemquam, priusquam sola gratia, & clementia Dei, accepto spiritu fidei iustificetur. Loqueris autem de fide in Christum, vt ostendit tota oratio tua. Quæ tua sententia mihi nimium cruda videtur, & experientia, & sacris literis etiam repugnans. Nā quod ad experientiam attinet, si putas hodie in vniuerso Iudæorum, & Turcarum genere (quorum nullus in Christū cre-

dit) neminem esse, qui quicquam bene vel velit, nedum faciat, grauiterrae. Sunt enim inter eos, quibus mentiri, peierare, adulterare, religio est: quæ religio certè bonæ voluntatis est: quod si neges perinde facis, ac si solem clarum esse neges. Iam duos mihi Iudæos statue, quorum vnus peierare nolit, alter velit, quoniam tu nomine appellabis voluntatem peierare volentis? Nimirum malā. Quid huic contrariam san eam quoq; malam? non potes. Nam si peierare velle malum est, certè peierare nolle, bonū est. Quod idem dico de actionibus. Nam si peierare malum est, à periurio abstinere bonū est. Sic & Deus, & natura, & homines, & literæ tum sacræ, tum profanæ loquuntur, & qui contrā sentiunt, non minus absurda sentiunt, quàm philosophus ille, qui niuem nigram esse contendebat: & religionem nostram Iudæis cæteris quæ gentibus planè deridendam propinant. Exemplum vnum adducam ex Euangelio: Samaritanus ille, qui saucium illum inter Ierosolyma, & Iericho nactus iumentum suo imposuit, & curam illius habuit, credebatur in Christum? Nihil minus. Et tamen eius opus laudat Christus. Fuite.

it enim opus misericordie, quod bonum & laudabile est. Quid hodie? Nullosne putas Iudæos, aut Turcas sic esse misericordes, ut ille fuit, & tamen in Christum non credere? Nullosne olim apud Roma nos aut Græcos tales fuisse?

Iam Iudæorum zelum illum, hoc est, Dei studium approbat Paulus, sed scientiam desiderat. Cur studium approbat, nisi quia bonum est? Sicuti contra, ignorantiam reprehendit, quia mala est. Est enim zelus ille bona & vehemens voluntas, quæ nō ideo mala dici debet, si inest in eodem homine aliquid vitij. Quemadmodum si quis est clementis, & idem libidinofus, non ideo non bona clemētiz, quia in eodē homine est libido. Sicut in homine cætera sano, sed surdo, non ideo non bona est cæterorum sanitas, quia ægrotant aures.

Aliud exemplum adducam. Laudat *Gen. 20.* Deus sinceram mentē Abimelechi, regis Gerarorum, eamq; remuneratur: An tu tamen illum boni quicquam negabis voluisse? Sed dices, eū id habuisse ex seminibus doctrinæ patriarcharū, sicut ibi scribis: Verū unde id nosti? Deinde quid dicemus de ijs qui in quavis gēte, circa illā

doctrinam deum timent, & iusta faciunt?

Si diceres tales homines non posse suis rectè factis Christianam renascentiam aut æternam vitā, vel cōsequi vel mereri: sed potius suis prauè factis (quando omnes fontes sunt) mortem, facilè assensurum: sed dum eos quicquā boni vel velle, nedum facere posse asseueras, mihi videris dicere plusque Stoica paradoxa. Addam vnum longè apertissimum: Dicit Deus Ezechiel 5. *Cum iustus à iustitia sua ad nequiter agendum defecerit, ideoque ego ei in fortunium aliquod obdecero vnde moriatur, quia tu eum non admonueris, morietur ille quidem suo peccato, nulla eius rectè factorum habitatione &c.* Hic vides homini non electo (nec enim electus est, qui in peccato suo moritur) tamen iustitiam ac rectè facta, si tu peccatum appellare potes, vide ne sis audacior. Mihi quidem quod iustitiam appellat Deus, id iniustitiæ nomine turpi facere, videtur audacia non carere.

Iam quomodo ista probes videamus. *Eramus*, inquit, *natura filij iræ.* At iste locus nihil ad rem. Loquitur ibi Paulus de

perpetratis iam antea peccatis, ob quæ digni essent supplicio, quod nemo negat. Sunt enim hæc eius verba Ephes. 2. *In ijsdem peccatis nos quoque omnes versati sumus aliquando, in nostræ carnis cupiditatibus facientes quæ vellet caro atque cogitationes: fuimusque natura filij iræ, hoc est digni supplicio sicut & ceteri.* Hic certè filios iræ esse idem est, quod peccasse, id etiam apertius docetur in primo ad Rom. ubi dicit, iram Dei exeri in omnem impietatem & iniustitiam hominum, veritatē iniuste supprimentium, id quod de pueris dici non potest: & natura, idem quod re vera, sicut alibi dicit. *Qui natura non sunt dij.* hoc est, qui re ipsa non sunt dij. Alioquin si intelligas natura, hoc est nati filij iræ, quorsum mentionem facit perpetratorum scelerum, si erant iræ filij ante perpetrata scelera?

Sed ne de hac interpretatione contendamus, fingamus istam esse eius sententiam, quid hoc ad rem? An non & Abimelechus erat natura filius iræ, nō minus certè quàm Paulus? Et tamen eius factum tu quoque laudas: Poterat ergo, & filius iræ facere aliquid boni. Neque enim profectò magis habebat vel ille,

vel Nabuchodonosor, aut Naaman, aut Cyrus (quos tu in eodem albo ponis) spiritum renascentiæ quā Paulus antequā Christum didicit: cum Paulus haberet sacras literas, quas illi non habebāt: qui tamen se filium iræ fuisse dicit. Itaq; argumentum mihi videtur admodū frigidū. Fuim⁹ iræ filij, ergo nihil boni, ne quidē velle potuimus. Fuit Paulus iræ filius antequam renatus est: Ergo omnia eius opera peccata fuerūt. Ergo si ieiunabat, si ab adulterio abstinebat, si pauperi benefaciebat, si inimici sui asinum secundum legis præceptum attollebat, in ijs omnibus peccabat. In quæ monstra frater, nōs inuehunt ista paradoxa? Est enim perinde ac si dicas iratus est magistratus huic homini, ergo hic homo nihil facere potest quod magistratui nō displiceat. Itaq; si hic homo vera dicit, si incendiū vrbis extinguit, si magistratū de re salutari admonet, hæc omnia magistratui displicēt. Certē talia tu doces. en exemplū accipe.

3. Reg. 2.

Erat Achabus filius iræ si quisquā alius. Is reprehensus ab Elia, sese submisit, & centone amictus, ieiunauit, & hac ratione placauit nonnulla ex parte iram Dei. Quid hic dicemus? Nam si illa eius

pæ

poenitentia peccatum fuit, placuit peccato Deum, quod quid absurdius? Neq; est quod dicas, Achabum fuisse renatū. Nā mortuus est Achabus, hoc est impius.

Adducis aliam sententiam. *Quicquid sine fide fit, peccatum est.* Vbi miror acumen tuum. Nam Paulus ibi fidem vocat certam persuasionem ita licere: est q; eius hæc sententia: *Quicquid facit quisquam dubitans vtrum liceat necne, peccat.* Vt si quis carnē comedit dubitans an liceat, peccat. Sed hoc nihil ad rem. Non enim dubitabat Achabus, an liceret agere poenitentiam. Nec dubitabat Iudæus an à furto abstinere, an pauperi subuenire liceat. Itaq; in eo non peccat. Quòd si fidem illam de fide in Christū intelligis, erras. Multi enim quanuis in Christum credentes, tamē abstinebāt à certis cibis: id quod ex Pauli verbis perspicuū est. Sin fidem in Deum intelligis, et à Iudæi dū à furtis abstinent, fide faciunt. Nisi enim in Deum legis authorem crederent, non abstinerent. Et Athenienses dum iusta legibus sanciebant fugiebantq; vitabantque contraria in Deum credebant, & Paulus eos Deum ignorātes colere testatur, quod erat certè bonæ voluntatis.

Tertium adducis argumentum. *In vitio conceptus sum & in peccatis concepit me mater mea:* quo tu loco nihil aliud probare potes, quàm nos esse natura vitiosos: Ex hoc idem dixit quidam poeta. *Nam vitij nemo sine nascitur. optimus ille est, qui minimis vrgetur:* Sed nō ideo nihil boni vel facere vel velle possunt sine spiritu renascentiæ, qui sunt natura vitiosi. Primum enim non omnes omnibus vitijs laborant. Est aliquis natura superbior, sed idem liberalis, & verax, & interdum aliquid liberalitate laudabile facit. Alius prodigus, sed idem misericors. Ne quid interim dicam, quòd interdum ei vitio ad quod natura quis pcliuior est, resistit sicut de Socrate proditum est memoriæ, qui cum natura libidinosus esset, vitium illud virtute ita vicit, vt nihil minus esset, quem tamen Christi spiritum habuisse non potes dicere.

Sed affers Christi sententiam: *Non potest arbor mala fructus ferre bonos.* Verū & illud meminisse debes, in eadem sententia illud quoque dici. *Non potest arbor bona fructus ferre malos.* Atqui hominem Christianum, qui bona est arbor peccare posse non negabis, & peccatum est

est fructus malus. Quòd si est contrario-
rum eadem disciplina, vt est, conceden-
dum est, & vitiosum hominem posse ali-
quid rectè facere: neq; Christi verba sic
nudè sunt accipienda.

Israelitas ex Aegypto egressos, & Ni-
niuitas, & Nabuchodonosorem, & huius
generis alios fuisse malas arbores nega-
ri non potest. Israelitis quidem hoc gra-
uiter Moses exprobrat Deut. 9. cap. Et ta-
men illi omnes aliquàdo bonos fructus
ediderunt. Israelitæ ex mari rubro elapsi
Deum carmine celebrarunt, & ad taber-
naculum construendum dona liberali-
ter, iubente Deo contulerunt. Et Niniui-
tæ pœnitentiam egerunt, & Nabuchodo-
nosor Deum Danielis collaudauit, quæ
omnia bona, & Deo accepta opera fue-
runt. Nectamen illi renascētix spiritum
habuerunt. Dicit idem Christus, noctu
ambulari non posse: & tamen ad Lunam
ambulari potest, & quædam opera ad no-
cturnam lucem fieri possunt. Itaque
sunt Christi verba prudenter interpre-
tanda, & non quæ ille de extremis dixit,
eadem de medijs accipienda.

Eiusdem generis est quod citas ex epi-
stola ad Hebræos cap. 11. *Sine fide nemo po-*

testi placere Deo: doces quæ priusquam renascamur, nos, & omnia in nobis deo displicere. Quam ego tuam sententiam miror. Si enim ante quam renati sumus dilexit nos Deus, (vt certè dilexit, & docet Paulus, & tu ipse qui scribis nos ab eo amari priusquam intelligamus nos amari, & antequam rectè quid cæperimus, vel cogitare vel agere) certè ei placuimus, non equidem ob nostra rectè facta, sed placuimus quia complacuit sibi dare nobis regnum. Itaq; fuerit fortasse hic locus sic interpretandus, vt suprà diximus de fide in Deum, id quod videtur author ipse docere, dum dicit: Credendū ei, qui ad Deum accedat, Deū esse, & sui studio sis præmia rependere. Sed & Romani, & aliæ gentes multæ id crediderunt, quæ de renascentiæ spiritu nihil, ne per somnium quidem cognouerant, aut senserant.

Joan. 3.

Citas & locum illum. Quod natum est ex carne, caro est. In quo ex te quæro, vtrum ipse Nicodemus, cui illud dicebat Christus, ex carne tum natus esset, an ex spiritu. Dices opinor, ex carne. Nam Christus docet ei renascendum, quod nunquam diceret, si iam ille renatus esset. At-

qui

qui ille ipse Nicodemus nondum renatus, iam boni aliquid volebat. Neque enim profectò ad Christum mala, sed bona voluntate venerat. Quinimo boni aliquid tam fecerat, dum veritati testimoniū perhibet, dicens: *Magister scimus te doctorem venisse à Deo.* Itaque videtur etiam non renatus homo, aliquid & velle, & facere posse boni.

Sed animalis (inquies) aut carnalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt: Credo. Nec ego dico tales percipere spiritualia: sed facere aliquid boni dico. Etiam aquæ frigidæ poculū, qui dat alicui Christi discipulo in nomine Christi, boni aliquid facit, idque remunerabitur ipse Christus: & tamen id à carnali homine fieri potest, & fit interdū, qui res diuinas, non percipiat.

Postremum argumentum adducis itē ut superius ex eodem Dauide, qui dicit Deum humanum genus de cœlo contemplatum, ne vnum quidem inuenisse, qui probus esset à vetere natura (ita enim tu interpretaris) sed ad vnum omnes ex primo Adamo vitium contraxisse. *Psal. 13.*

Sed velim te meminisse, quorsum Psalmum illum Paulus allegat, nimirum

vt ostendat omnes peccasse, & egere dei
misericordia: Neque quemquam per le-
gis opera iustum fieri apud Deum. Id
quod facillè confitemur. Sed nō ideo ne-
gat, vel Paulus, vel Dauid quemquam es-
se, qui aliquid boni vel velit, vel faciat: alioquin contradicerent ipsi sibi. Nam &
Paulus dicit, gentes interdum naturali-
ter quæ legis sunt facere. Et Dauid in eo-
dem illo ipso Psalmo duos facit popu-
los: quorum vnum vocat populum Dei,
qui populus ab altero commendatur, &
fiduciam in Ioua collocatam habeat.
Quod si erat aliquis populus Dei, is bo-
ni certè aliquid & volebat, & faciebat.
Quòd si dices, Dauidem ibi dumtaxat
de non renatis loqui: respondet Paulus,
se illud citare de omnibus Israelitis, id
quod eius verba ostendunt. Dicit enim:
*Non est discrimen vllum. Nam omnes pec-
cauerunt, diuinaque gloria carent, & gratis
iustificantur.* Ipse Iohannes Baptista. Vir
pius erat, & tamen dicit sibi opus esse, vt
à Iesu lauetur. Non enim si quid boni
est in aliquo ante renascentiam, id tan-
tum est, vt eum Deo reconciliare possit.
Omnes enim etiam pij peccauerunt, i-
deoque Christi gratia egent, quam suis
ope-

operibus mereri non possunt.

Hæc sunt argumenta frater, quæ tu affers ad ostendendam tuam sententiam, à qua deinde multa pendent, quæ postea doces. Quæ si vera est, cupio eam verioribus confirmari: Nam ista mihi non satis faciunt. Sin falsa, vide quid agas. Nam si parvus error in principio, maximus est in fine, quantus erit in fine qui in principio magnus est?

Præterea pag. 188. doces quemadmodum electi seruentur gratuita prædestinationis gratia, quæ mûdum ipsum, prædestinatos, fidem, bene facta omnia denique antecedit: Ita impios ante peccata sua fuisse repudiatos. Atque his subiungis contrariorum eandem esse rationem atque considerationem. Et hic cupio te circumspicere quid doceas. Nam ubi tu eandem esse rationem doces, ibi diuersam docet Deus. Sic enim loquitur Osee 13. cap. *Tua est perniciēs, Israelita, cum meum sit tibi subuenire.* Itemque Moses Deuter. 9. cap. Israelitas ostendit Dei beneficio in Chananzam introductos: Chananeos verò sua culpa inde eiectiones. Ex quibus, & huius generis alijs locis perspicuum fit, qui seruantur, eos Dei.

beneficio seruari: qui verò pereunt, eorū interitus causam non Deum, sed ipsos esse. At tu vtrunq; ad Deum tāquam ad primam causam refers. Itaq; necesse erit secundum sententiam tuam, locos illos in hunc modum interpretari. O Israelitæ salutis vestre ego prima causa sum. Sed pornicie vestre vos secunda causa estis. Quæ sanè interpretatio si vera est, ineptè locuti sunt authores illi: Debuerantq; propriè, & verè ita dicere, ô Israelitæ, siue quis seruatur, electio mea prima causa est, sicut quis perit repudiatio mea prima causa est.

Venio nunc ad ea quæ cōtra illam, cuius mentionem superius est à me facta annotationem meam scripsisti. Scripseram omnes homines in Adamo destinatos fuisse beatæ vitæ in paradiso degendæ, quemadmodum omnes aues in prima aue destinatæ fuere volatui, & quædam ad huius sententiæ confirmationē adduxeram. Hoc tu meum dictum reprehendis, & cur reprehendas causam affers hanc, fuisse destinationem illam cū conditione coniunctam, nimirum si obediret mandato. At eam destinationem, quæ electi destinantur eternæ vitæ caret omni
ni

ni conditione. In quo quidem mihi vide-
ris primùm à teipso discrepare: deinde,
quid sit conditio aut nescire, aut certè sci-
re nolle.

Discrepantia in eo videtur, quod pau-
lo antè, nimirum pa. 189. Scripseras hæc
verba: Intelligunt intra diuinæ providē-
tiæ alas absconditi nihil temerè, casu, atq;
fortuito, sed irreuocabili Dei, cui nulla
potestas, nulla vis resistat, proposito fieri.
Huius cura rerum omnium ortus, pro-
gressus, atq; obitus regi. Hac vitæ nostræ
dies, rerumq; prosperarum, & aduersarū
numerari casus. Hac Satanæ, & Antichri-
sti atq; orbis terrarum tyrannorū impe-
rio terminos, quos non transgrediantur
designari. In summa euncta in cœlo, ter-
ra, abyssis, certis Dei decretis, quibus ne-
que addi, neq; detrahi quicquam possit,
teneri. Haftenus verba tua.

Præterea Adamum Dei consilio, atq;
decreto peccasse sicuti supra ostendim⁹,
docuisti. Quin & hoc ipso in loco, vbi
de conditione agis, dicis Deum decre-
uisse quod Paulus refert, fieri. *Concluse*
omnes sub incredulitatem, ut omniū misereat
tur. In quibus, & alijs similibus locis (nā
sæpe eadē scribis) pñicias omnia immu-

tabili, irreuocabiliq; Dei decreto fieri, & quidem ita fieri, vt nihil aliter fieri queat, quàm fit, quod vno uerbo dicere licet, fieri omnia necessariò.

Atqui si fiunt omnia necessariò, nihil fit cum conditione, ac ne Deus quidē quicquam cum conditione facere, aut aliter facere, quàm facit, potest. Pugnant enim ista vt ignis & aqua, necessariò fieri, & cum conditione fieri. Quid est enim conditio? Defini eam tu mihi, aut definientem audi. Conditio est oblata potestas aliquid eligendi. Atqui electionis nullus locus est vbi fit aliquid necessariò; id quod vel ex trito illo dicto cognoscas: Necessitas non habet legem. Quod si necessariò, & ineluctabili Dei decreto peccauit Adamus, & ob peccatum eiectus est ex paradiso: non fuit cum conditione destinatus vitæ, sed tuit citra vllam conditionem ineluctabili Dei decreto destinatus morti. Alioquin qualis erit illa conditio, si Deus secundum doctrinā tuam sic alloquatur Adamum:

Ego te Adame in paradiso colloco, tibi viuas, sed ea conditione, si mādato meo obediueris. Obedire autem nō magis potes, quàm me vincere. Nā in mu-

tabili inuictoque decreto meo peccabis. Quæso te, quis conditionē hanc nō derideat? ac potius derisionem esse dicat, qualis erat Iebusæorum, qui Dauidem dicebant, ea demum cōditione in arcem Sionem irrupturum, si cæcos, claudosq; sustulisset. Quo dictorio significabant nullo pacto esse irrupturum: quando quidem cæcos illos, claudosq; tolli nō posse sperabant. Neq; dissimile est quod de Verre narrat Cicero, in Verrem actione 4. Syracusis, inquit, lex est de religione quæ *Ve r. actio* in annos singulos Iouis sacerdotem sortitio *ca ne quarta* capi inbeat. Cum suffragiis tres, ex tribus generibus, creati sunt, res reuocatur ad sortem. Iubet Verres sibi legem legi: in qua scriptum erat, ut quot essent renunciati tot in hydriā sortes conijcerentur: cuius nomen exisset, ut is haberet sacerdotium. Optime, inquit Verres: Nempe scriptum ita est, quot renuntiaverunt. Quot ergo sunt renunciati? Respondum, tres. Nunquid igitur oportet nisi tres sortes conijci? Vnam educi? Nihil. Conijci iubet tres, in quibus omnibus scriptum esset nomen Theomnasti. Hactenus verba Ciceronis, quorum est hæc sententia.

Iubebat lex sacerdotem vnum de tribus cum conditione creari. Conditio e-

rat, si eū fors designasset. At Verres Theomnastum necessariò ac citra conditionem creari volebat: quod cura pugnaret cum lege, atq; conditione, eamq; tolleret, & tamen legem retinere videre Verres vellet, fecit ut conditio non esset conditio, hoc est, ut nulla esset electio, sed illud ipsum, quod in conditione quasi ambiguum ponebatur, videlicet, si eum fors designasset (poterat enim alium designare) certum, necessarium quæ fieret: quasi ita diceret: Atqui fors Theomnastum necessariò designabit. Ita conditionis legis nomen retinens, eam re ipsa tollebat.

Sic & tu Borrhæ, conditionis nomen retinens, re ipsa conditionem nullam admittis. Facis enim illum ipsum necessarium, quod in conditione tanquã ambiguum vis ponere videri. Cum quæ discrimen verbis statuas inter destinationem illam, qua Adamus vitæ in paradiso degendæ destinatus est, & eam qua quis vitæ æternæ in Christo destinatur, re vera nullum discrimen facis, sed in utroq; necessitatem dominari facis ineluctabilem. Nam in priore nos iam id ex verbis tuis ostendimus, in posteriore tu ipse

iple fateris. Et cum ego Deum scripse-
 rum, quædam sine conditione, alia cum
 conditione destinare, tu verbis mihi as-
 sentiens, reuera dissentis. Iam cum tibi
 illud obijcitur, in Christo quoque esse
 conditionem, *Qui crediderit. Qui præcep-
 ta mea seruauerit. Qui denique perseuera-
 uerit usque in finem saluus erit*, fateris ne-
 minem saluum fore, nisi illa præstiterit.
 Sed illa non posse non præstari ab electis,
 videlicet vi prædestinationis: quod per-
 inde est, ac si dicas: Quod sacræ literæ cō-
 ditionem vocant, ego conditionem esse
 nego: Fiunt enim hæc omnia necessariò.
 Quod ut planius videas, ponam id tibi
 in tabella ob oculos. Fingamus enim se-
 cundum doctrinam tuam Deum immu-
 tabili decreto suo sic loquentem.

TV A- DAME		Pec- cabis		Ex para- diso ej- cieris.
	NECES- SARIO	crede- tis & perse- uera- bitis	Ideoq; necessario.	
Vos in Christo ELE- CTI.				Salui e- ritis.

Si sicinquam loquatur Deus, certè secundum doctrinam tuam loquetur. Neque te id vnquam negaturum arbitror. Vbi nam igitur erit conditioni locus? Nam vbique regnare necessitatem vides, quæ nullum prorsum conditioni locum relinquit. Itaque ista tua siue fatali, siue, vt eam appellari voles, rerum omnium necessitate, tollis damnasq; conditiones omnes, quæcunque illæ sint in sacris literis.

Confugis deinde ad Dei prænotionem, qua dicis omnia fieri, videlicet, vt opinionem tuam defendas. Cum enim Deum omnia præscire nemo neget, si scientia agit, quin omnia agat, negari non potest. Sed vnde tibi ista locutio? Deus scientia agit? Certè est contra naturam, nec minus inepta quàm si dicas: Deus scientia vult, & voluntate scit. Vidit sanè absurditatem hanc Laurentius Valla, & cum sequutus Calvinus, qui cum aliqui tecum sentiat in ista quæstione, in hac tamen parte dissentit. Scribit enim in Institutionibus suis. capit. 14. numero 17. hæc verba: *Equidem præscientia sola nullam necessitatem creaturis libenter concessero, tamen si non omnes assentiatur. Sunt enim*

enim qui ipsam quoque causam rerum esse volunt. Verum mihi acutius, ac prudentius, perspexisse videtur Valla, qui supervacuam esse hanc contentionem ostendit, quoniam & vita, & mors, diuinae magis voluntati, quàm praescientiae sint actiones. Hæc Calvinus, quem deinde Beza secutus est, rectè ambo in eo sentientes. Deus enim ut & nos scientia scit, voluntate vult, potestate potest, consilio consultat, decernit. Sic natura, sic omnes homines, sic & sacri, & profani auctores loquuntur: neque tu tuam istam opinionem vlla vel sacrarum literarum auctoritate, vel ratione, aut loquendi consuetudine confirmas, sed tantum dicis: & postea quasi istud iam certum sit atque concessum, multa inde inferis quæ omnia, simul atque istud tibi negatum fuerit, corruant necesse est.

Venio nunc ad id quod ego scripseram, posse aliquem destinatum, & vocatum tamen amputari. Exemplo esse Israelitas ex olea amputatos. Itemque Iudæ, qui à Christo electus exciderit. Itemque Paulum, qui corpus suum domabat, ne reiectaneus efficeretur. Tu contrà negas quenquam amputari posse. Ac primum quod ad Israelitas attinet, confiteris eos

tanquam infrugiferos ramos ex olea resectos fuisse: sed in perpetuum reiectos negas. Fore enim ut in gratiam recipiantur propter fœdus cum illis initum, cuius per electionem ius non fallat. At qui istud planum facis Pauli testimoniis, & acutè sanè disputas, sed maius acumen desidero, necdum mihi satisfactis, & est locus permagni ad questionem hanc momenti: ideoque diligentius considerandus.

Dicis Iudæos aliquando reconciliatum & iterum insitum iri, in quo ego tecum sentio. Nam apertæ sunt Dei promissiones. Atque istud vnum illorum est de quibus ego scripseram, Deum nimirum quædam facere citra ullam conditionem. Sed istud est eam partem defendere, quæ non oppugnatur. Dicitur enim id de gente Iudæica, quæ sit aliquando Christum amplexura. Neque enim tota periit, & superest semen crediturum. Neque ego contrà id quicquam scripsi. Sed quid fiet illis Iudæis, qui tempore Christi & apostolorum amputati sunt? Nam eos, ut infrugiferos ramos ex olea resectos esse, & Paulus apertè docet, &

tu

tu fateris. Num illi iidem in eleam olim inferentur? Non opinor. Christus enim dicit, filios regni eiectum iri in tenebras. Filios regni quin vocet Iudæos negari non potest. Atqui illi ipsi filij regni priuabuntur regno, & videbunt ascitos peregrinos epulari cum Abrahamo, Isacco, & Iacobo. Se verò foras proiectos. Quòd si erunt illæ tenebræ, & ignis æternus, vt eum vocant sacræ literæ, non ad tempus, sed in perpetuum sunt amputati.

Atque vt hoc facilius perspicias, attende. Dico esse similitudinem Chananææ terræ Israelitis promissæ, cum vita beata Christianis promissa: & in vtroque similiter fieri. Promiserat Abrahamo Deus sese eius posteros ex Aegypto in Chananæam esse ducturum. Ea promissio omni caruit conditione. Itaq; omnino Abrahami posteros in Chananæam introduxit. Verum illud de genere dicitur: sed de singulis hominibus quæro, an nulli fuerint amputati? Imo verò plusquam sexcenta milia, & amputati nō ad tempus, sed in perpetuum. Nunquam enim in Chananæā peruenerunt, sed in solitudine perierūt.

Atquierant ex Aegypto educti non vt in solitudine perirent sed vt in Chananzæam introducerentur. Accidit igitur hoc illis contra destinationem. Fuisse autem eductos, vt in Chananzæam dicerentur, ostendi potest ex plurimis locis, sed maximè ex Num. 13. vbi iubet eos Deus explorare, & inuadere Chananzæam, Iese enim eam illis dare. Certè enim illis ipsis, qui tum aderant illud iubebat: illis ipsis terram dabat. Nisi vis eum simulationis hic iterum accusare, quasi non serio iuberet. Quod si facis imitaris illos ipsos rebelles, & in Iouam contumeliosos Israelitas: qui Iouæ iussu illud simulationem interpretabantur, dictitantes, non vt in Chananzæam introducerentur sese ex Aegypto à Ioua fuisse eductos, sed vt ferro caderentur. Quam quidem eorum calumniam & sacrilegam interpretationem ita ægrè tulit Ioua, vt eos non introduxerit in terram, quam ipsis promiserat, & quò ipsos introducere destinauerat.

Num. 14.

Hac illorum peruersitate effectum est, vt quod ipse eis promiserat translatus fuerit ad ipsorum filios, & casu euenerit, quod illi destinationis tribuebant. Perierunt

runt enim in solitudine, ad quem interitum se à Deo ex Aegypto eductos fuisse falsò dicebant, & Deus illorum interpretationem illam, & refellens, & puniēs fideos condénat: *Ita viam, inquit, ut vobis sicut audiente me dixistis, faciam. In solitudine ista cadent corpora vestra, neq; quisquam ex omni vestrum numero, qui viginti annis maiores censi estis, qui contra me fremuistis, in terram perueniet in qua me vos collocaturum promisi, exceptis Calebo Iephonis, & Iosua Nunis filio.* Hæc verba sunt Dei non Augustini, aut patrum aliquius, quæ ita statuunt: quasi dicat Deus, destinaueram vos introducere in terram Chananæam, non perdere, atque ita vobis promiseram: sed quia vos mentitum, hoc est, non ex animo pollicitum dicitis, ut qui aliud arcano aliquo & irrevocabili ac prorsus ab hoc quod vobis pronuncio contrario consilio statuerim: ex Aegypto enim vos eduxissē ut perderem, fiet quod dixistis, perdam vos cōtra quam destinaueram.

Hæc est huius loci simplicissima, & toti narrationi convenientissima interpretatio. Quòd si Christi negocium cū illo conferamus, nihil similius. Statue-

rat Christus sui temporis Iudæos seruare, neque simulabat aut mentiebatur, absit, cum eos ad salutem inuitabat: sed illi sua peruersitate seipso illo bono priuarunt, & nunc existunt qui factum illud sic interpretentur: vt illi eductionem populi ex Aegypto interpretantur. Videlicet non ex animo vocasse Christum illos ad salutem, vt eos seruaret. Quod quid sit aliud quàm Christum mendacem facere videre nequeo. Dicit Christus se velle, vrget, instat, inuitat, monet, denique plorat, & tu mihi dicis eum decreuisse vt non fieret. Vtrum tibi vis, an illi credam? Ille ne vt sibi sit contrarius? Vt velit contrà quàm vel ipse, vel pater decreuerit? aut vt sit mendax, & vt se velle dicat, quod re vera nolit? O frater, non est in re tanta ludendum sophismatis, quæ non nisi in scholis locum habitura sint apud imperitos discipulos. Talia iam olim obiecit Luthero Erasmus, neque hæc vel Lutherus, vel tu, vel quisquam alius, quod sciam verè diluit, tantum offenduntur oculis quædam distinctiunculæ, quibus discussis protinus apparet fucus.

Con-

Confugis deinde ab decretorum Dei constantiam, quam collabi dictitas, siquid ab eo decretum mutari dicatur. In quo quidem parum memor videris eorum quæ concessisti, videlicet, Adamū vitæ in paradiso degendæ destinatum fuisse cum condatione. Si enim aliquid destinat cum conditione Deus (vt tu ibi verbis rectè fateris, sed re non rectè negas, sicuti supra demonstraui) non erit inconstans Deus, siquid ab eo cum conditione promissum non euenerit. Atque hac de re scripseram aliquid in mea ad Bezam Defensione, quæ nunc excuditur, ex quo hanc rem facile videre potuisses. Sed tu non ratione, sed censoria autoritate, meum illum locum deleuisti: quam rectè tu videris. Certè legitima non est victoria, delere scripta à vobis dissentientis. Legitimum sanè esset, & ingenuum, senatores imitari, qui suam cuique sententiam in senatu dicere permittunt, neque cuiquam propterea succensent, siquid dixit quod cæteri non approbent. Hæc est liberis hominibus digna libertas, non vt tu alterum tacere iubeas, ipse dicas, quæ libeat.

Sed omissis querimonijs, volebam tibi de consiliorū Dei constantia respondere. Verum quoniam illic hac de re scripseram, hic apponam verba mea, quæ tu ibi deleuisti, vt iterum perpendas quopacto ego diuinorum consiliorum constantiam tuear. Sunt autem hæc.

Ego Dei consilium per se ratum, firmum, constans esse certò scio. Verum illud interdum sine vlla conditione, interdum cum conditione coniunctum est. Sine conditione quod est, id sine conditione adipiscitur euentum, nec vllare impediri potest euentus ille. Quod verò cum conditione coniunctum est, id etiam cum conditione euentum vel adipiscitur, vel non adipiscitur, nec ideo inconstans est, quippe quod non nisi cum conditione sit decretum. Quin inconstans esset, si quod cum conditione decretum est, id sine conditione eueniret. Iam Dei consilium de tollendo per filium suum peccato mundi, in vniuersum sine vlla conditione est. statuerat enim mittere omnino filium suum in terras, idque ex semine Dauidis, & Abrahami: & ita mittere, vt illam missionem nulla hominum impietas impedire posset.

Sed

Sed quod ad singularum nationum aut hominum salutem attinet, ea non nisi cum conditione procedit. Quod ut facilius intelligatur, huc apponemus Ezechielis oraculum in quo tota hæc quaestio apertè explanatur. Siquis id ritè perspiciat: quod quidem sic habet. *Neque in Ezech. 33.*
sum sua iustitia tuebitur, si peccauerit: Neque improbo oberit improbitas, si ab improbitate sua descinerit. Neque iustus poterit sua iustitia vivere, si deliquerit. Si ego iusto vitam promiserò, & is sua iustitia fretus nequiter fecerit, is nullius eius iuste factorum ratione habita, ab id quod nequiter fecerit, morietur. Rursum, si ego improbo mortem fuero minatus, & is à suo peccato se abstineat &c. is viuet non morietur, nec ullum commissorum ab eo peccatorum ducetur ei. qui ius æquumque fecerit, viuet. Hæc sunt verba vatis, ex quibus perspicitur quid de Dei consilio in singulorum hominum salute sentiendum sit, dum Deus homini iusto vitam promittit. Certè Dei consilium est, ut iustus viuat. Sed ea promissio cum tacita conditione coniuncta est, videlicet, si iustus esse perrexerit. Quod si fecerit, viuet, euenietque quod decreuit Deus, nec tamen is euentus pendet

ab hominis voluntate, sed à promissione & beneficio Dei, qui vitam det homini, quam sibi homo dare non potest. Sin autem à iustitia deflexerit, morietur sua culpa, & vita à Deo promissa priuabitur: nectum Dei consilium erit inconstans. Cum enim Deus iusto vitam promiserit, & is iustus, iniustus factus fuerit, vita illa iusto promissa, non inuenit in iniusto locum. Accipe similitudinem.

Promisit Rex cantori officium canendi in aula. Accidit vt cantor ille fiat mutus, nonne hic cessat promissio? Cur? Quia rex cantori, non muto promisit: at hic mutus est, non cantor: ideoque officij cantandi capax non est. Itaque ad eum non pertinet promissio. Non enim ei vt homini, aut vt Iohanni promisit rex: alioquin deberet, vt pote cum ille sit adhuc homo, aut Iohannes, sed vt cantori promisit, quòd cum ille cantor iam non sit, quæret rex alium ad id idoneum, ad quem promissionem transferat, nec tamen erit inconstans, sed potius ipse cantor, qui in vocalitate sua non constiterit. Accipe aliam simili-

itudinem. Dixit se paterfamiliâs vinum bibiturum ex hac vinea, quæ bonum vinum ferat. Accidit vt vinea degeneret, feratque Labruscas. An bibet id vinum paterfamiliâs? Minimè verò, nec erit propterea inconstans. Vinum bibiturum se dixit, non omphacinum. Itaque inconstantia est vineæ, non domini. Sic Dei consilium in seruâdis Phariseis accipio. Voluit eos per Christum seruare Deus, sed ea conditione, vt à Christo acciperet gratiam, discerentque iustitiam, sine qua salus non procedit. *Est enim salus, & regnum Dei gaudium & pax in Spiritu sancto*, qui Spiritus sanctus, non est in incredulis & iniustis, & porro neque illud gaudium aut pax. Qui possis enim gaudere in eo in quo non sis? Aut qui possis gaudere in prospera valetudine, (etiam si eam tibi præstantissimus medicus sobriè viuenti promiserit) si eam deinde intemperantia tua fugaueris, & pro ea morbum asciueris?

Igitur Pharisei cùm beneficium Dei, hoc est iustitiam sibi oblatam aspernati fuerint, nō euenit id quod De⁹ de eis statuerat: nec tamē fuit Dei inconstātia, sed

ipsorum culpa, qui Dei beneficio locum nullum dederint.

Accipe aliam similitudinem: Dei consilium est, dum mittit solem suum in terras, ut illustret omnes homines, sed si quis seipsum sub terram abdiderit, aut oculos clauferit, non illustrabitur: nec tum irritum erit in seipso consilium Dei: sed in illo locum non habebit: at in alijs habebit. atque ita euentum adipiscetur. Quod idem dico de pluuiâ, quæ in vniuersum in terram demittitur, eo consilio, ut eam fecundet: Verum si ædificijs, aut alijs rebus occupata fuerit terra, non poterit fecundari: & tamen manebit in pluuiâ consilium Dei, naturæ quæ pluuiam, ut terram fecundet. Igitur ut summatim concludam, sic sentio:

Euentus consilij Dei bona promittentis, & eadem offerentis, non est in hominis potestate: sed Dei qui bona dat, quæ homo sibi dare non potest. Sed ut oblata bona non accipiat homo, est in eius potestate. Quemadmodum vitam sibi dare homo non potest: sed vita seipsum priuare certè potest, sicuti quotidiana monstrant exempla.

Ita fit, ut fixa iniusta quæ maneat ipsa
ve

veritas, quæ ita pronunciat: *Pernicies tua Osea. 13. - à te est Israel, salus autem à me.* Hæc me sic sentire testantur quædam scripta mea: nec quicquā quod ab his discrepet scripti. Quod si erro, paratus sum refelli: sed veritate. Nam vi quidem, aut maledictis, nec ego nec quisquam mortalium ad veritatem vnquam adducetur.

Contra hæc tu certos locos adducis. *Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælo.*

Item: *Accepistis spiritum adoptionis, per quem clamamus abba pater.*

Et quis intentabit crimina aduersus electos Dei?

Et oves meas nemo mihi potest de manibus extorquere.

Ex his & similibus locis effici vis, nullum saluti destinatum posse perire. Sed pace tua dixerim, mihi videntur infirma argumenta ista. *Gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in cælo:* ergo deleri non possunt. Quod perinde est, ac si dixisset Adamo ante peccatum Deus: *Gaude, quod nomen tuum inscriptum est libro vitæ.* Nam ego te ad vitam, non ad mortem creavi: Et tu deinde inferres, Ergo Adamum non posse mori. Aut si prin-

ceps quispiam diceret alicui suorum: Gaude quòd nomen tuum in officiariorum meorum matriculam relatum est: & tu deinde inferres, ergo illud nomen non posse deleri. Hoc est non posse hominem illum ita peccare, ut eius nomen iratus rex deleret de numero suorum.

An non consideras quid vos ipsi interdum faciatis? Inscribitis quorum vultis nomina vestræ matriculæ, non ad delendum certè, sed in perpetuum. Et tamen interdum quorundam peccatis offensi ea deletis. Neque propterea inconstantes vos estis, sed illi, qui pacta violauerint. Sic & de cæteris locis respondeo. *Clamamus Abba pater.* Rectè istud, & mei nati me patrem appellant confidentissimè. Sed an ideo non possunt fieri prodigi, relicto quæ patre degenerare? At oues Christo nemo potest de manibus extorquere. Cre-
do. Neque Cæsari suos quisquam, qui minor sit Cæsare, potest eripere. Sed nunquid iccirco non possunt illi à Cæsare deficere? Siue ab alijs sollicitati, siue ipsi sua perfidia impulsì? Nectamè iccirco victus erit Cæsar, nec illi ei de
ma-

manibus extorti. Non enim extorquetur, qui volens deficit. Fuit olim Iudaicus populus, Dei populus; nunc est non Dei populus. Nunquid iccirco Deo de manibus extortus est? Minimè verò. Defecit enim sicut impudica vxor à marito, seque Dei præsidio subduxit. Est enim in Dei præsidio populus non rebellis populus. Sicut vxor, non meretrix in mariti. *Iustus*, inquit ille, *fide sua viuet: sed si se subduxerit, non erit acceptus animo meo.* Errat Saul rex diuinitus vnctus, ei que aderat Deus, & erat causa cur hoc diuino præsidio gauderet. Et sanè quamdiu à Deo non defecit in tuto fuit. Sed ubi Deum dereliquit, à Deo vicissim est derelictus.

Denique omnes homines quod ad vitam hanc attinet, causam habent cur gaudeant, quod huius vitæ libro inscripti sint, possint que tot annos viuere. Sed an iccirco non potest quicquam vitam suam abrumpere & decurtare? Cur igitur dicitur in Psalmo quodam, impios dimidium cui cursum nō facturos? Cur tam multi latrones efficiunt facinoribus suis, vt vita ante diem, contraque

naturam priuentur? Cur tam multi ebriosi vitam suam decurtant, idque ipsi-
met ingenuè fatentur?

Et quoniam ad hunc locum ventum est, hic mihi de Saulo aliquid, itidemque de Iuda Iscariota dicendum est. His tu negas quicquam contra destinationem accidisse. Nam & Saulum negabas aliquando præsentem me, non habuisse spiritum iustitiæ, & in eandem sententiam scribis in Esaïam 44. neminem improbitatem sequi, quem spiritus diuinus agat, & ferat: & Iudam scribis non ad salutem sed tantum ad apostolicum munus ele-

*Sau^l quē
nam spiri
tum habu
erit.* Etum fuisse. Igitur de Saulo, primum
quæro, quemnam spiritum Dei habuisse
se putas? Nam quin Dei spiritum habu-
erit non negabis, cum id testentur sacræ
literæ. Respondebis, eum habuisse spiri-
tum felicitatis, cuius vires feliciter gere-
ret. Nam ita te sentire tuo ipsius ore co-
gnoui. Iam attende.

Regem illum fuisse diuinitus electū
vinctum, creatum, & Dei spiritu præditū
quo spiritu videlicet regnum feliciter ad-
ministraret, fatebere. Iam felicitatem il-
lam, mi Borrh. putasne citra iustitiæ spi-
ritum potuisse consistere? Putas regnum
feli-

feliciter administrare posse authore spiritu Dei citra iustitiæ spiritum? Si ita putas, mihi grauiterrare videris. Perpendamus enim quæ sit lex regis creandi. Ea enim sic loquitur.

Cum acciderit regem in suo folio sedere, Deut. 17. hanc sibi legem à sacerdotibus Leuitis in libro exscribit, eamque apud se habeto, & legito per omnem vitam suam, ut discat Ionam Deum suum vereri, curetque ut omnibus verbis legis huius atque institutis pareat, nec contra suos consanguineos animo inflescat, neque de disciplina ad dextram, aut ad sinistram defleat, ut diu viuat in regno suo tum ipse, tum eius nati inter Israelitas.

Hæc lex est, mi Borrh. in qua non tantum felicitas rerum administrandarum, sed etiam, & quidem multo magis, iustitia spectatur, atque præcipitur. Regem enim esse oportet, ut tutemet alicubi rectè scribis, ποιμένα λαῶν, hoc est pastorem populi, quo munere si putas quemquam rite fungi posse citra iustitiæ, religionisque spiritum, hallucinaris, & legem illam quam modò laudauimus, parum perpendis. Quid igitur de Saulo dicemus? Nunc cum creauit regem Deus in alium usum atque finem, quam qui in lege illa descri

bitur? Non audebis, opinor, dicere, nisi
voles Deum ipsum secum facere pugna-
tem, qui suam ipse legem in rege crea-
do secutus non fuerit. Creauit igitur
Saulum regem, ut is ex lege disceret, Io-
uam deum suum vereri, & legis omni-
bus institutis pareret. Nam hoc est regis
officium. Quid porro de Dei spiritu di-
cemus? in quem vsum ei datus est? Ni-
mirum ut regis officio fungeretur, hoc est,
ut legi obediens populū iuste feliciterq;
gubernaret. Itaq; eū sic alloquitur Samu-
el. *Tu inquit Iouæ spiritu correptus vatici-
nabere, & in alium hominē mutabere. Quæ
postquam tibi signa euenisse contigerit, tum
facias licet, tibi quod in manum venerit. Nā
tibi Deus aderit.* Quid est autem illud, fa-
cias, tibi quod in manum venerit? Non-
ne idem ac si diceret, sequaris impulsus
illius spiritus Dei? Quibusnam autem
in rebus? nimirum in officio regis. Est
autem regis officium non solum in re-
bus bellisq; gerendis, sed etiam in iure
dicundo, denique in omnibus vitæ parti-
bus, cuius nulla pars vacare officio potest.
Fuit ergo datus illi spiritus iustitiæ neq;
ea mente elegit Deus regem, ut sanctum
populū profanus regeret ipse: esset enim
hoc

hoc non regem, sed tyrannum eligere:
sed vt Saul sanctus ipse sãctè ius diceret,
sicut & in lege, quam supra allegauim⁹,
& in Psal. 172. copiose præcipitur.

Iam in ipsius etiam vita idem licet ani 1. Reg. 14.
mauertere. Antequam enim à Dei spiri-
tu defereretur, opere iustitiæ functus est.
Siquidem cū Ammonitas strenuè vicif-
set, & populus illos ad necem deposceret
qui Saulum regem repudiauerant, nega-
uit Saulus cōmissurum se, vt illi interfici-
cerentur, postquam Ioua victoriam de-
disset Israelitis. Quod certè fuit opus iu-
stitiæ (si modò est clementia iustitia, vt re-
vera est) nolle male de se meritos vlcisci,
idque adeo ex contrario, magis apparet
quo postea Dei spiritu priuatus, etiam
non male de se meritos vltus est.

Atq; illud maximè animaduertendū
est, eum de spiritu non ante peccatum (vt
tu in improbis fieri doces) sed post pecca-
tum suum fuisse destitutum. Ex quo ma-
nifestissimum fit, improbos non antè de-
feri à Deo, quàm ipsi deseruerint Deum
Id quod Samuel ostendit, dum Sau-
lum sic reprehendit: *Quoniã tu Ioua man-* 1. Reg 15.
datum repudiasti, ipse te vicissim regno pri-
uabit. Fuisse autem aut regnū Saulo datū

non ut eo priuaretur, sed ut perpetuum esset, ostendit Samuel disertis verbis dū dicit. *Iam verò Ioua regnum tibi in Israelitas æternum sanxisset. At nunc non erit fir-
mum regnum tuum. Quæsiuit Ioua sibi ho-
minem ex animi sui sententia, cui populum
suum regendum mandat, quoniam tu eius
præcepto non paruisti.*

Neque non illud est in primis ani-
maduertendum, quod quo in loco nar-
ratur, Saulus à Dei spiritu fuisse destitu-
tus, eodem in loco narratur, David Iouæ
spiritu fuisse instinctus, tantum non a-
pertis verbis dicente authore, eundem il-
lum regium spiritum quo fuerat Saulus
præditus, in Dauidem immigrauisse, fa-
ctum Dauidem fuisse eiusdem ut regni,
sic & spiritus successorem.

Veniamus nunc ad Iudam, cuius cū
sit similis ratio, eadem de eo dicēda sunt.
Et nos de eo paucis verbis in annotatio-
ne nostra satis scripseramus, si quis ea
non alieno animo perpendisset. Neque
tu nostra omnia refutasti: sed quæ erant
validissima dissimulasti, quæ tibi visa
sunt infirmiora, oppugnasti. Itaq; hæret
adhuc quæstio, & ego nunc partim eadē
partim etiam alia tibi resellenda assero.

Dicis Iudam non ad fidem & salutē,
sed ad Apostolatū electū fuisse. Ego
verò dico, neminem ad apostolatū eli-
gi, quin idem ad omnia eligatur ad apo-
stolatū necessaria: id quod tu mihi, cre-
do, concedes, nisi voles Christum stultū
facere: nō minus quā si quis aliquem
ad agriculturam eligat: ad ea verò quæ
ad agriculturam necessaria sint, non itē.
Iam ad Apostolatū necessariam esse
fidem iustitiāque, denique virtutes o-
mnes dico: idque iisdem quos suprà de
regno dixi rationibus, & quidem multo
magis, confirmo. Si enim rex sine fide &
religione atque iustitia suo munere fun-
gi non potest, multo minus Apostolus:
cuius munus, non vt illius, ciuile, sed to-
tum religionis est. Atque hoc ex tuis ip-
sius Borrhæ, scriptis confirmo. Scribis
enim in Esa. cap. 6. pag. 80. hæc verba.
*Sunt etiam in terra Seraphin propheta, &
apostoli, ignem igneæ lucis fidei, & amoris
in animis, & labijs gerentes, quo per prædi-
cationem doctrinæ celestis eorum corda, &
linguam emendant ad quos mittuntur. Spi-
ritus enim flammei mysteriorum agni in so-
lio igneo sedentis sunt dispensatores, vt est apud apostolum. Sic enim nos æstimet homo 1. Cor. 4.*

ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, qui idoneos nos fecit ministros noui testamenti non literæ, sed spiritus. Item in cap. 60. pag. 578. scribis hæc verba:

Sed quales præfectos præficiet Christus Hierosolymæ suæ? Præficiet præfectos, hoc est, Apostolos, & doctores, qui per euangelij ministerium pacem in conscientijs creant: de qua sæpe mentio fit: quiq; ut iustitia vera quæ Deo satisfaciatur comparetur doceant. De his præfectis supra: Quàm pulchri sunt pedes annunciantis pacem. Item in capit. 32. Scribis hæc verba:

Alterum est, quòd in regno bene constituto, & in rege iustè regnante considerantur. Si principes viri ex æquo imperent, personarum in iudicanda rationem non habentes, neque munera captantes. Hoc est, si tales sunt, quales Moyses in lege describit. In principibus quibus Ezechias in suo gubernando regno usus est, tenuis umbra spectantur. Verè principes sunt, quorum munere Messias, celestis Ezechias regnum suum moderatur, quos apostolus his verbis describit: Et idem dedit alios apostolos, alios verò prophetas, alios euangelistas, alios pastores & doctores. Sed in quem usum dedit? Sequitur illic: Ad instaurationem sancto-

rum, et in ædificationem corporis Christi: Tales principes, princeps principum, & rex regum Messias, ut rectè indicent regantque suam rempub. cælesti spiritu exornat, & ab eis spiritum terrenum tollit, atque sic exornatos his verbis suæ civitati præficit, sicque affatur: Accipite Spiritum sanctum. Sed in quem usum eos diuino suo spiritu afflat? Sequitur apud Iohannē: Quorumcumque remiseritis peccata remittentur eis. Quorumcūque retinueritis, retenta erunt. Faceffant igitur ex huius Ezechie regis regno eius spiritu carentes, quo præditi nimirum bonos principes regunt, eo carentes non item. Scd in eos hæc expostulatio stringitur. Impio autem dicit Deus: Quare tu enarras instituta mea, & sumis testamentum meum in os tuum? Qualibus iudicibus, & principibus hoc est pseudoprophetis, Antichristi regnū plenum est, &c.

Hæc sunt verba tua Borithæ, quibus non solum apostoli, verumntiam principis officium verè, eleganter, copiose descripsisti. Quodd si ad apostolatū fuit electus Iudas, ut certè fuit, & tu fatearis, necesse est, ut duorum alterutrum fateare: aut enim ad omnes illas à te in apostoli officio enumeratas virtu-

tutes, atque adeo ad felicitatem electum fuisse: aut Christum in eo eligendo non magis sapuisse, quàm si quis hominem eligat ad colendum agrum suum, aut extruendam domum, quem non solum sci at artis illius ignarum & esse, & perpetuò fore, verum etiam nolit ut artem illam discat, nec eum illi arti discendæ destinat. Quid multis? Si vera doces, efficitur, ut Christus muneri omnium sanctissimo, quo qui fungitur Dei adiutor appelletur, hominem præfecerit à se iam ab omni æternitate repudiatum, sceleratū profanum, furacissimum quæ, & cui ipse nunquam iustitiæ spiritum, ad illud munus omnino necessarium impartiri decreuisset. Quid amplius dicam? Quod rationibus, quot similitudinibus vis absurditatem ostendi tuæ sententiæ? Percurramus verba tua.

Sunt apostoli Seraphin, inquis, ignem igneæ lucis fidei, & amoris in animis & labijs gerentes, quo per prædicationem doctrinæ cœlestis eorum corda & linguam emendant ad quos mittuntur. Quo pacto igitur isto munere fungetur, qui & fide, & amore caret? Quo pacto aliorum corda, & linguam emendabit, qui erit ipsemet, & cor

& corde, & lingua polluta? Quis te non in sanum dicat, si mundandæ tuæ suppellectili hominem totum pollutum adhibeas? aut si dicendo Ciceronianismo Scythicæ barbariei hominem destines? Nonne vos liberalium artium magistrū creaturi, rationem habetis, & eruditio-
nis eius & morum? Ita certè præcipiunt leges vestræ. Quòd si cui eruditio vel probitas deest, repulsam patitur. Et Christus non idem faceret in eligendo magistro animarum adiutore Dei, principe-
que tandem, fratre, & collega suo? An nō vel ipsa lex hoc te docet? quam tu tot annos manibus triuisti, atque adeo com-
mentarijs illustrasti? Ea disertè vetat ad *Leu. 22.*
sacerdotale munus adhiberi hominem vitioso corpore, vt claudum, vt cæcum, vt mutilum, cuiue aliquid vel desit, vel superfit: Quo quidem præcepto adubran-
tur spiritualia, vt tutemet ibi ritè scripsisti. Iam Christiani omnes sunt sacerdo-
tes regij: siquidem ipse nos fecit regale sacerdotium, & sacerdotum sacerdotes (vt ita loquar) sunt apostoli: Quando-
quidem Paul. dictum illud: *Qui seruit al-
tari* (quod de sacerdotibus dictum est) de apostolis allegat. Quòd si Iudas ad a-

postolatum electus fuerat negare non potes quin ad mundiciem animi electus esset. Alioquin ad illud munus non esset idoneus: & Christus illum eligendo in legem peccasset.

Denique si non ad iustitiam electus erat, ad Christianismum electus non erat. Quâdoquidem Christianos omnes iustos esse oportet. Ergo ne, qui ad Christianismum electus non erat, ad Christianos faciendos electus erat? Et, qui diabolus erat (vt Christus aliquando appellauit) is ad Christum prædicandum ab ipso Christo electus erat? qui se tamen à dæmonibus prædicari recusabat? Et, qui Christi membrum non erat, is à Christo ad ipsius corporis Christi extinctionem mittebatur? & cui remissa peccata non erant, is ad remittendum alijs sua peccata mandabatur?

Longus ero, si volam omnia absurda persequi, quæ ex opinione tua efficiuntur? Illud etiam velim vt perpèdas Christi dictum: *Vos qui me sequuti estis sedebitis in duodecim tribunalibus iudicâtes duodecim tribus Israelitarum.* Hic certè Iudâ vnâ cum cæteris alloquitur, eum quæ non solum apostolum, sed etiam iudicem post hanc

hanc vitam futurum destinat. Et tamen id non fuit. Ex quo efficitur aliquid destinatum, tamen non fieri.

Ac si diligenter perpendas, videbis hic re esse similimã, vt item de regno supra diximus. Vt enim illic Saulo David, sic & hic Iudæ Matthias succedit, tráfit q; à Iuda qui se ea indignũ fecit, promissio, ad Matthiam. ac historiam cõsideremus.

Verba sunt hæc Petri in surrogatione *Act. 1.*
Matthiæ. *Scriptum est in Psalmorũ libro, Psal. 68.*
fiat eius habitatio deserta, neq; sit, qui in ea habitet, eiusq; munus excipiat alius. Quia propter oportet vnum eorum virorũ qui nobiscum toto eo tempore versati sunt, quo nobiscum consuetudinem habuit Dominus Iesus, vsq; à Iohannis Baptismate ad eum diem quo nobis subductus est, eius resurrectionis testem vnũ nobiscum fieri.

Hic certè apparet Iudæ munus fuisse, testẽ esse resurrectionis Christi, & huic rei destinatũ fuisse: alioquin si ei tantũ rei destinatus fuisset quam præstitit, nõ posset illud verè dici, *Eiusq; munus excipiat alius.* Idq; adeo tutemet fateris, qui hæc verba super hoc Psalmi loco scribas. Inter electos hoc modo etiam reprobi, & diris deuoti homines numerari possunt

qui carentes fide muneri suo minimè respondēant. Atque (hoc ut obiter dicam) hic tu tibi ipsi contradicis. Si enim muneri suo nō respondent, non faciunt id, ad quod sunt destinati. Sunt enim destinati muneri suo. Atqui tu Iudam ideo saluti destinatum fuisse negas, quia saluus non euasit, ne quid contra destinationē accidisse videatur. Nunc idem eum muneri suo non respondisse, sed ex eo excidisse fateris, quæ pugnantia sunt. Iam si munere suo excidit, contra destinationē (erat enim destinatus Christi resurrectioni testificandæ) & hic tu non vereris ne Christi consilium inconstans esse videatur: cur idem in Iudæ salute vereris? Si enim non est inconstans. Christus, quòd Iudam testandæ resurrectioni suæ destinavit, & tamen id non accidit (neque enim est ea Christi, sed Iudæ inconstantia, sicuti supra de consiliorum Dei constantia differentes demonstraui) ita ne in eo quidem erit inconstans, quod Iudam in solio iudicem sessurum dixit, & tamen id non futurum est. Ita que causam non video cur hic potius, quàm illic Christi inconstantiam reformides. Ac quod de Iudæ electione dixi, id eundem

eo quoque dictum volo, quod tu postea scribis, Iudam à patre non ad credendum fuisse datū. Nam omnino ad quod munus Iudam elegit Christus, ad idem munus ei à patre Iudas datus est.

De Paulo restat dicendum, qui corpus suum castigabat, ne reiectaneus fieret. Hoc tu sic interpretaris, vt neges eum fieri potuisse reiectaneum. Deinde hæc verba scribis: Non simpliciter & sine adiunctione significat electos, reprobos fieri posse, sed cum adiunctione seu conditione, si euangelio fidem non habeant, si ad illud vitam suam non componant.

Sed ego porrò quæro, an possint euangelio non credere? Respondēbis, nō posse non credere, vt pote electos. Atqui si non possunt non credere, frustra sunt solliciti. Christus sollicitudinem damnat eorum, qui de ijs solliciti sunt, quæ ipsorum arbitrij non sunt, cuiusmodi est, staturæ suæ vnum cubitum addere. An nō eadem ratione damnanda est Pauli sollicitudo, qui se cruciabat, ne non crederet euangelio, ideo quæ salutem amitteret, si potestatem nullam habebat ne perdendi quidem sui?

Eadem enim hic de conditione dici

possunt, quæ suprà scripsimus: quam tu
verbis concedens, re vera funditis tollis.
Atque idem dico de eo quod alibi præci-
pit suis Paulus, vt salutem suam cum ti-
more, & tremore procurent. Sin enim sa-
lutem amittere non poterant, nõ minus
est stultus ille timor, quàm si tu timeas:
ne foemina fias, postquam semel in mari-
um libro irreuocabiliter scriptus es: aut
quàm si auis timeat, ne in lupum conuer-
tatur.

Denique si in hac vita salutem suam
prodigere non magis possunt pii, quàm
in futura (sicuti certè non possunt, si ve-
ra est tua ista rerum omnium necessitas)
non magis in hac vita timere deberet,
quàm in futura. Et si tamen eis in hac vi-
ta timendum putas, in futura cur timen-
dum non putes, causam nullam video.
Vt enim eos seruari non posse concedis
nisi vitam suam componant ad euange-
lium:. Ita ego dicam eos, beatam vi-
tam adeptos retinere non posse, nisi mo-
desti sint: sed superbiant.

Quodd si negabis eos illic supbire pos-
se, negabo & ego vicissim secundum opi-
nionem tuam eos hic ita peccare posse,
vt reiectanei efficiantur Itaq; vtroque

æquè vana est sollicitudo.

Venio nunc ad nonum caput ad Romanos. De quo antequam aliquid dicam, quatuor mihi à te concedi peto.

Primum caput illud obscurum esse. Deinde obscura, quæ sunt ea per apertiora debere declarari.

Tertio Paulum non esse vel sibi vel alijs sacris authoribus contrarium.

Quarto eundem nullam inferre vim historijs. His quatuor positis (quorum mihi nullum te non daturum esse confido) tuam huius loci interpretationem, quantum in Mose, tum in Esaia scripsisti excutiamus.

In ea tu hæc tria facis.

Primo locum illum Malachiæ, *Esaia, odi Iacob amavi*, sic ex Paulo interpretaris, quasi illa verba dicta fuerint prægnanti Rebecæ.

Deinde doces, quemadmodum aliquos amat Deus antequam sint, aut boni aliquid fecerint: ita alios odisse antequam sint, aut mali aliquid fecerint.

Tertio quemadmodum quos sicamat Deus, eos perire nolit: Ideoque perire non possint: Ita quos sic odit, eos servari nolit, ideoque servari nequeant.

Hæc tu ponis, asseueras, & copiose magnoque cum labore conaris plana facere, & in eo mihi videris quatuor illas quas dixi positiones tollere.

Primum enim Malachiæ dictū quasi obscurum explanare conaris per Pauli allegationem, quasi quæ sit apertior: cum cōtrā sit, Paulus obicurissimus, Malachias apertissimus: adeoq; debeat non per Paulum Malachias, sed per Malachiam Paulus enucleari. Quod ut perspicuum fiat, Malachiæ verba perpendamus.

Amaui vos, ait Ioua. Quod si queritis in quo vos amauerim, nonne Iacobi frater erat Esau? inquit Ioua? Atqui Iacobum amauit, Esau autem odi, eiusque montes in vastitatem & possessionem, in Draconum similitudinem redegit. Quod si decreuerint Idumæi, se, qui peruersati sint, diruta refecturos, sic dicit armipotens Ioua. Quod ipsi construxerint, ego euertam: vocabunturque fines impietatis, & populus in quem Ioua seuit in perpetuum &c. Hæc sunt verba Malachiæ clara, aperta, dilucida: quibus verbis non obscure indicat, se odisse Esau, hoc est Esao prognatos Idumæos (sic enim interpretatur ipse, dum dicit, Quod
si de-

si decreuerint Idumæi) Ideoque eorum fines vastasse. Et cur oderit causam addit, dum dicit: *Vocabuntur fines impietatis.* Quasi hoc dicat. Mei in eos odij causa est ipsorum impietas.

Eadem in Amoso causa redditur Dei *Amos. I.* in eosdem Idumæos Leuitico capite. I. Nunc hæc tu verba Malachiæ ad tēpus reuocas grauiditatis Rebeckæ, quasi dixerit Deus grauidæ Rebeckæ, Iacobum amari, Esauum verò odi: meque reprehēdis, qui in annotatione mea scripserim, verba illa à Malachia dicta fuisse de re præterita. Alioquin si ea dixisset Deus Rebeckæ de re futura, vsurum fuisse verbo futuro: sicut in superiore oraculo, quod de re futura edebatur, dixerat, *seruiet.* Hic tu dicis absurdè me tradere rei præteritæ præterita verba, futuræ futura congruere, cum Vates de rebus futuris præteritis verbis vti soleant. Ego verò absurditatem illam videre nondum possum. Dicis, Vates de rebus, vti solere verbis præteriti. Quis hoc negauit? Sed id non semper eos facere tute scis. Itaque quæstio est, non an fiat aliquando: sed an fiat in hoc loco. Nam mea ratio est hæc. Cum dixisset Deus Rebeckæ per fu-
tu-

turum tempus, *maior seruiet minori*, si idem continuè illa de Esào, & Iacobo verba dixisset, eodem tempore ob tenorem orationis vsus fuisset, & per futurum loqui exorsus in eodem perrexisset. Hanc tu rationem si non necessariam, at certè non absurdam, sed probabilem fateare necesse est. In tua verò reprehensione mihi videris ipse tecum pugnare.

Vis enim illa præterita, *Amaui, & odi,* posita esse pro futuris, *Amabo, & odero.* Atqui si ita est, nondum oderat Esauum, sed osurus erat. At tu doces, eum odisse antequam natus esset, quæ pugnantia sunt, & quo pacto conciliari queant non video. Sed his omisiss, sententiam tuam perpendamus.

Vis illa verba à Deo dicta fuisse Rebecæ. Sed quo authore id planum facis? Non Mose certè. Nam apud eum nulla prorsus extat illius amoris aut odij mentio. Ne Malachia quidem. Is enim historiam non scripsit natiuitatis Esai, & Iacobi: ac ne quidem allegauit. Nā si ita allegasset, vt Deum illa verba Rebecæ dixisse diceret, historiam nusquā extātem allegasset, & apud Iudeos fidem nullam inuenisset: sed dicis Paulum illa verba

ba sic allegare, vt eò necessariò referenda sint. Alioquin ineptum esse argumentum Pauli. Quod quale sit mox excutiemus. Nunc fingamus ita esse, videlicet Pauli argumentationem ineptam esse, nisi illa verba prægnañti Rebeccæ dicta fuerint. Ergo tibi ista magna satis causa est verba illa Malachiae ad Rebeccæ grauiditatem reuocandi, ne Paulus ineptire videatur.

Quid si mihi Borrhæ, æquè magna causa est, eadem illa verba in Malachiae tempore retinendi, ne Malachias ineptire, ne dicam mentiri videatur? Nam si tanquam Rebeccæ dicta Malachias allegat, quæ Rebeccæ dicta non fuerint, excusari non potest. Quòd si tibi Paulum excusare licet, & nobis Malachiam.

Accedit & alterum incommodum, quòd si est ea mens Malachiae, ineptè fecit qui sententiam suam verbis non expresserit. Ita enim scripsit, vt nisi extaret locus ille Pauli, neq; tibi, neq; cuiquam alijs in mentem venire posset ista interpretatio: Quippe qui totius illius historiae nullam ne vna quidem syllabam mentionem fecerit. Quin & tertium est

est incommodum accedit, quod dum de Paulo ab inepta argumentatione vindicando laboras, eundem coniicis in aliud grauius crimen, quippe qui eum facias perperam allegantem verba Malachiae. Ita fit, vt vnum incommodum euitas, in tria, & quidem maiora incurras. Itaque si incommodum aliquod subeundū est, & ponderanda sunt incommodorum momenta, præstat vnum, idque mediocre, quàm tria, & ea grauiora subire. Nam omnino historiam tamquam positum à maioribus nostris terminum, oportet nō summoueri, sed suo loco manere, & eum qui allegat historiam, ab ea pendere: nō historiam ab allegante. Ipse Christus historias allegando nullam eis vim faciebat. Itaque si alteruter reprehendendus esset, non historicus qui vera narrasset reprehendi deberet: sed is qui eum falsò citaret. Et si alteruter hic, videlicet vel Paulus, vel Malachias torquendus esset, Paulum potius quàm Malachiam torqueri oporteret. Vt pote cum non ab allegante historicus, sed ab historico pendere deberet allegator. Exemplum adducam adhunc locum accommodatum.

Allegatur à Matthæo alicubi Ieremi

as pro Zacharia, videlicet in cap. 27. in his verbis. Tunc accidit quod à Ieremia vate dictum fuerat his verbis: *Itaque sumpserunt triginta argenteos. &c.* Cōstat enim oraculum illud non apud Ieremiam extare, sed apud Zachariam, & tamen ex Ieremia citat Matthæus, id quod constat ex omnibus exemplaribus. Quid hic fiet? An ita dicemus, Matthæus oraculum hoc allegat ex Ieremia: ergo ex Ieremia sumptum est? Minime verò: sed potius cum interpretibus, & nominatim cum Augustino, fatebimur memoriæ lapsus esse. Hoc enim aut nihil, aut certè parum habet incommodi, cum hominibus etiam veracissimis soleat id accidere. At illud ferri ne posset, nec deberet, si quia Matthæus sic citavit, sic omnino esse cōtenderemus, & contra veri naturam ex Zacharia Ieremiam faceremus.

Atqui non minus incommodi mihi videtur in argumentatione tua. Paulus sic allegavit verba Malachiæ: Ergo sic sunt accipienda, vtut apud Malachiam extent. Istud verò mi Borrhae, quid est aliud, quàm ex Malachia facere Mōsen? & quod Malachiæ tempore factum est, id contra veritatis historiæ naturam, per

tot secula reuocare ad tempora Rebecca? Et tamen perstas in sententia, & tot incommodis atque absurditatibus, vel contemptis, vel dissimulatis hoc vnum virges: sic Paulus citauit, ergo sic est. Atque ita vnum, idque leue incommodum fugiens, incidis in multa, & ea intoleranda incommoda. Nam præter ea, quæ iam dixi, est & illud vel maximum, quod ista ratione Paulum facis ipsum sibi contrarium. Si enim odit Deus aliquos etiam nondum natos, nec eos vult seruari, quid fiet illo loco eiusdem ad Romanos epistola, in quo homines seipsum indurantes alloquitur his verbis: *An diuitem Dei benignitatem, & facilitatem, ac lenitudinem contemnis? ignorans te dei benignitate ad salutem inuitari? Tu verò, quæ tua est duritas, & deploratus animus, congeris ipse tibi supplicium in supplicij diem, & representationis in sti dei iudicij?*

Quid hic dicemus mi Borrhae? Inuitat Deus duos & animi deplorati homines ad poenitentiam. Vult ergo vt seruentur: id quod conuenit cum dicto Ezechielis, capite trigesimo tertio apud quem se negat Deus cum Iureiuran-

do, velle vt impius moriatur, sed vt se corrigat & viuat: *Viuo ego*, Inquit Ioua, *si volo mortem impij, sed vt aueriatur impius à via sua, & viuat.* Quòd si dices id eum velle quidem, sed ea demum conditione, si credat, in eandem absurditatem relaberis, quam suprà demonstrauimus. Si enim vult vt se corrigat impius, & tamen non vult vt credat, re vera non vult, vt se corrigat, atque ipse secum pugnat: facitque tale quiddam, quale solent pueri, qui alligatas longo filo aues laxant quasi ad volandum, sed easdem filo retinent. quasi hoc dicant, Volo vt auoles, sed ea conditione, si eris soluta ab hoc vinculo: sed à quo tamen te soluere nolo. Aut perinde ac si quis noctu lucem haberet, & tibi diceret: Vide: sed lucem occultaret, sine qua te videre non posse sciret. Nonne esset istud deridere? Atqui talem tu videris facere Deum, si dicas eum sua benignitate impios ad poenitentiam inuitare, quibus spiritus sui lucem nunquã dare decreuerit, sine qua scit id nõ posse ab illis præstari, ad quod ipsos inuitat.

Iam illa verba, Dei benignitas, facili-

tas, lentitudo, quomodo interpretabere? Si enim re vera non vult illos seruari nõ benignitatis est, quod verbis eos inuitat, sed potius derisionis: Quẽadmodũ si tu me blãdis verbis domum tuã inuitas ad coenam, sed re vera mihi domum tuam clauferis, non fit benignitatis, sed derisionis. Quid quod in eodem capite nono est eadem sententia?

Cum enim dicit, Deum multa cum patientia ferre vasa iræ: Quid vocat patientiam, si nihil fit, quod non ipse decreuerit? Quis te patientem appellet si id feras, quod ipse fieri decreueris? Annon tum demum est patientia, cum fit aliquid, quod nolis? Quod si hi, & huius generis alij multi loci apertè, perspicuè, manifestè, Deum ostendunt velle etiam impios non mori, sed se corrigere, & vivere, nonne si quid alicubi contradici videtur, est interpretatione cum illis locis accommodandum? Et si id varijs in locis facere non dubitamus, cur hic quoq; non faciamus?

Ioan. 7.

Dicit alicubi Iohannes: *Nondum erat Spiritus sanctus, vt pote cum Iesus nondum gloriõsus esset factus.* Hæc verba si mordicus vrgerè, nec vlla interpretatio-

ne

rit, & postea quendam, qui se hostis Dauidis cæsores iactauerat, ultus fuerit. Christus proditorem suum in ipso prodicionis momento amicum salutat, & suis crucifixoribus in ipsa cruce pendens veniam orat. Vos me non hostem vestrum, non proditorem, non malè de vobis meritum, nil denique nisi à vobis in quibusdam opinionibus dissentientem nō modo acerrimè per omnes terras persequimini (nam in quas terras non perueniunt tela officinarum vestrarum?) verum etiam alios omnes ad persequendum impellitis: Nisi fortè istud non est impellere, quod me turpissimorum, & scelestissimorum facinorum accusatis in conspectu totius mundi, quid facturi, imò quid non facturi, si essent vera crimina? Equidem quid ego in vos commisi? nihil profectò. Nihil iniustum, neque commisi, neque molitus sum: magis sum Dauidis in causa similis quàm tu, ut mihi cū Dauidè dicere liceat, *Quem tandem persequitur Rex Israelitarum tantis copijs, canē mortuum, perdicem, aut pulicem.* Quid quod ista vestra tam acris mei persecutio argumentum habere videtur meæ innocentie, si quis negotium paulo expendat a-

cutius? Cum enim vos me extremorum
 scelerum accusetis, quæ testimonijs pla-
 na facere nunquam possitis, qui sit vt
 non metuatis legem talionis? Nisi quodd
 sentire videmini me non esse vindictæ
 cupidum, alioquin in tam præsens peri-
 culum nunquam vos ipsos sani conie-
 cissetis: nisi fortè vel vestra auctoritate,
 vel mea vilitate freti fecistis. Sed esto fi-
 tis sane tuti ab hominibus: nam per me
 quidem tuti estis: neque enim me ma-
 lum pro malo reddere (& si Anabaptisti-
 cum hoc esse suauiter ridetis) docuit
 Christus: sed Dei iustum iudicium vt e-
 uadere queatis videndum vobis est. Ni-
 hil ne pulsanr conscientias vestras illa di-
 cta Pauli, quem in ore toties, in mani-
 bus quæ toties habetis? *Inexcusabilis es, in-
 quit, o homo, quicunque damnas. Nam eo
 ipso, quod alterum damnas, te ipsum con-
 demnas, cum facias eadem tu qui damnas.
 Scimus autem seuerum Dei iudicium in e-
 os futurum, qui talia faciunt. An verò pu-
 tas homo, te qui eos damnas, qui talia fa-
 ciunt, & facis eadem, te Dei iudicium eua-
 surum? An diuitem eius benignitatem & fa-
 cilitatem, ac lenitudinem contemnis, igno-
 rans te eius benignitate ad sanitatem inui-
 tari*

sari? Tu verò quæ tua est duritas, & deploratus animus, congeris ipse tibi supplicium in supplicij diem, & representationis iusti iudicij Dei, qui suis cuique factis digna soluet. En tu Christianus nominaris, & in Euangelio acquiescis, ac de Deo gloriaris, & eius voluntatem cognoscis, & præstabilia approbas instructus Euangelio, tibi que persuades te cæcorum esse ducem, lumen eorum, qui sunt in tenebris, imprudentium præceptorem, imperitorum magistrum: qui veram Euangelij cognitionem præ te feras: Ergo qui alterum doces, te ipsum non doces? qui prædicatis non esse maledicendum, libros publicatis omni genere maledictorum refertos? Qui in calumniatores tam acerbè inuehimini, in eo ipso faciendo impudentissimè calumniamini? Qui superbiam meam insectamini, iidem me tam superbè ac fastuosè damnatis? quasi iam pro tribunali iudices mei sedeat, & vobis illuxerit dies Domini quæ occulta cordis mei patefecerit. Qui me inhumanitatis accusatis, iidem & in me, & in alios passim in libris vestris tanta inhumanitate, & acrimo-

nia inhumanissimi, inhumanissimè debacchamini, vt in hoc genere, inter omnes nostri seculi (alioquin maledicentissimi) scriptores, facilè palmam obtinere videamini? Qui docetis inimicos diligendos, idem amicum & fratrem capitali odio prosequentes, quibus potestis modis per vniuersum orbem terræ infectamini, & in eo criminando eam adhibetis diligentiam, quam deberetis in defendendo? Et postea stomachamini, quòd dicant aliqui à Deo vestro similes formari discipulos, crudeles, inuidos, calumniatores, superbos, aliud in lingua, aliud in corde gerentes. Quæso vos per iustitiæ patrem, atque iniustitiæ inimicum, euerforemque Deum: si hoc aduersariorum vestrorum dictum data opera testimonio vestro comprobare statuissetis, quid aptius ad id excogitare potuissetis, quam id ipsum, quod ipsis totis profanis libellis facitis? Quis enim vos Deus sic in fratrem debacchari docuit? & eius peccata sic examinare, rimari, exaggerare, fingere etiam, & ea imponere, quæ nūquam neque facta fuerunt, neque cogitata? Quæ si vera forent, esset ne propterea tantorum doctorum officium ea
sic

fic exaggerare? Cur non potius priuatim
amiceque me monere? Nihil ne vos de-
terret illud dictum Christi? *Eadem men-
sura vobis remetietur.* Vt futuram vitam
taceam in qua Deus suis cuique factis
digna præmia persoluet: in hac vita si
quis vitam vestram examinaret, non di-
cam vt eos alienam examinatis, sed vt
res ipsa est, aut si quis ea quæ de vobis fe-
runtur, literis ad posteritatem mādaret,
quæso vos (& intrate paulo penitius in
vos ipsos) qui æstus, quæ tenebræ? Quis
nostrum non peccauit sæpe grauiter?
Cur igitur in alios tam sumus immise-
ricordes? Cur non obediunt Christi
præceptis, eiusque naturam imitamur?
Cuius naturæ, ecquod vestigium vsquā
cernitur in istis factis? Amare inimicos,
bene precari imprecantibus, bene facere
maleuolis, & orare pro lædentibus & in-
sectantibus: hæc sunt eius natorum pro-
pria, qui solem suum oriri facit in malos
iuxta ac bonos. Creditis ne hæc? Aut si
creditis, cur non est efficax in vobis fi-
des per charitatem? Qua tandem fron-
te, quo ore interpretamini sacras literas?
Aut quo sale condita esse potest oratio
vestra, cum ab ea tam mirabiliter vita di-

scirepet? Qui odit fratrem suum homicida est. Qui se in lumine esse dicit, & tamen fratrem suum odit, is adhuc in tenebris est. Qui fratrem suum amat, is in luce manet, & is est, qui non impingit. Qui verò fratrem suum odit, is in tenebris est, & in tenebris graditur, neque scit quò eat, quippe cum eius oculos occiderint tenebra. Hæc sunt oracula veritatis, clara, perspicua, aperta, nullis tecta figurarum inuolucris, quorum vos interpretationem verbis scriptisque profitemini, cur non & vita? O palpantes in meridie, putatis ne ludere Spiritum sanctum in illis? Hei hei, quid vobis futurum est, aut ubi vos occultabitis, cum detractò isto carnalium perturbationum velo, & abolita omni hominum autoritate prodibit armata luce veritas, solaque victrix triumphabit de mendacio? Intrate tandem in vos ipsos, & properate antequam sit serum. Date operam, si fieri potest, ut de vobis ipsis dubitetis, & videbitis quæ iam vident multi. Deponite amorem vestri, & odium aliorum, meique in primis, mecumque charitate potius certate, & videbitis me non tam impium esse, quàm operâ vestrâ infam-

famem. Patiamini me in quibusdam
opinionibus inter theologos controuer-
fis à vobis dissentire, cum multis pijs
hominibus in hac opinionum dissen-
sione sit tamen animorum consensus, e-
datque in nobis fructus suos Spiritus
sanctus. Quod si fiet, nunquam ille pa-
tietur regnare diu ignorantiam, quos
inter regnabit charitas. Nolumus Ec-
clesiam discordijs odijsque nostris la-
cerare, efficere vt doctrina veritatis apud
externos malè audiat. Quin me-
tuamus, ne alij alios rodendo alij alios
cōsumamus. Conuertamus odia nostra
in nos ipsos, hoc est in carnem nostram.
Hic hic odijs indulgeamus, & in hacten-
ti occupati, à fratribus nostris insectan-
dis abstineamus. Vos in me peccastis,
accusando non verè, & ea in me com-
misistis, qualia si ego in vos commis-
sem, bonè Deus, quæ terræ, quæ maria
me aduersus iram vestrâ tutari possent?
Verum ipse quoq; in Dei maiestatem sæ-
pe peccaui. Itaq; vobis ignosco quemad-
modum ab ipso mihi ignosci postulo.

Agedum per Christi viscera, quæ-
so & oro vos missum me facite, & inse-
ctari desinite; & mihi meam fidem fidei

que professionem liberam relinquit, quemadmodum vos vestram vobis relinqui vultis, & ego relinquo. Neue eos, qui à vobis dissentiunt, continuò à veritate dissentire iudicete, aut pro blasphemis habete. Nam multi pii in multis à vobis dissentiunt. Ego in summa religionis à vobis non discrepo, eamdem vobiscum religionem Christi pro virili promoueo, tantum in quibusdam interpretationibus cum multis pijs à vobis discordo. Erant alterutri, agendum amemus tamen inter nos. Dominus ignorantibus veritatem patefaciet. Scimus utrique, aut certè scire debemus, quæ sint officia Christianæ charitatis: hæc interea exerceamus, & aduersariorum ora hac arte obstruamus. Vobis vestra, & alijs sua probatur opinio, vtri sunt scientiores, sintq; idem & clementiores: neue scientia sua inflentur. Nam Dominus scit, & superbos deprimere, & humiles attollere.

Hæc ego vobis amoris instinctu dico: amorem vobis pacemque Christianam, inquam, non mudanam offero: ad amorem vos prouoco: & hoc coram Deo coramque eius sanctis testor me ex animo

mo facere . Quod si tamen odijs certare pergitis , neque vos ad Christianum amorem flecti permittitis , nihil amplius dico . Dominus noster iudex esto, & in hac causa utrosque, ut digni meriti que sunt, remuneretur.

Hæc scribebam Mense Septembri.

Anno. M. D. L V I I I.

Basileæ.

SEBASTIANI CASTELLIONIS DE CALVMNIA. LIB.

Prefatio.

Vpio prodesse hominibus,
& vt prodesse possim, cupio
ea quæ hominibus nocent,
si tollere nequeo, saltem pro
virili detegere, vt excitati tā
dem (si fieri possit) homines ex veterno
suo, quo omnes ferè oppressi iacēt, quid
agant, & in quanto animarum suarum
periculo versentur, videant: atq; ita malū
fugientes, concedant in partes boni, & sa-
lutariter admoniti seruentur. Est aut in-
ter tot mala, quæ nocent hominib. illud
vel maximum, quod à Græcis διαβολή
(vnde Diabolo nomen factum est) à no-
bis Calumnia nuncupatur. Hæc cū sem-
per ab orbe condito, tū nunc maximè (vt
& cætera omnia scelera) tantas vires ha-
bet & autoritatē, vt si quis eā reginam
mūdi appellet, is à vero eius nomine nō
aberreret. Quod si ritè detecta, & oculis ho-
minū palā exposita fuerit, spero fore, vt
multi (nisi scientes volentes q; perire vo-
lent)

lent) malū hoc detestentur. Neq; verdeū ego me esse profiteor, qui tartareū hoc monstrū pro dignitate detegere valeam: neq; rursum me pterit, scripsisse etiā alior ante me de eodē, sed quoniā tā viuax malū non nisi multis telis confici potest, & expedit omniū cōmunē hostē, omniū cōmunib. viribus oppugnari, iaciā ipse quoque rela mea, & monstrū hoc si nō vulnerabo, certē (q. proximū est) vulnerare summa ope contendā. Et quia malū hoc tam lōgē lateq; & altē radices egit, nō alienū erit, eius originē atq; radices altē, latē, lōgē rimari: id q. nos cum hoc malo multū diuq; rixati atq; cōflētati, faciemus si volet Deus author omnis boni, & summus hostis cum omniū, tū huius maximē mali: quē deū supplex summissūq; precor, vt mihi adsit, ppter filiū suū Iesum, ad laudē sui nominis æternā, & hominum salutē.

Quomodo Diabolus deum æmuletur.

Caput. I.

PRincipiō hoc fieri cōuenit. Est Diabolus Dei ēmulus, vultq; ipse quoq; suum opus creare, & sibi regnū in perpetuum vindicare, hoc est, dei regnū in perpetuum funditus abolere. quod vt facere possit, adhibet ipse quoq; ad huiusmodi

creationem (quæ nihil aliud est quàm operis dei destructio, & vt ita loquar, de- creatio) primogenitum filiū suum, hoc est sermonem mendacij atq; calumniæ, & huius sermonis opera facit quicquid facit, idque ea calliditate atq; arte, vt non decreator, (quod reipsa est) sed creator, & quidem boni creator, atque adeo Deus ipse haberi velit, quod vt consequi possit, sermonem suum in formam sermonis dei transfigurat, Dei que sermone vel summoto, vel denigrato, & spiritu falsitatis deformato, sese pro deo venditat, & bi que filios gignit, vt depulso de sede Deo, ipse regnet in sempiternum. Igitur quo facilius eius artes perspicere valeamus, quoniam comparatione omnia clarescunt, primum Dei operis rationem, progressionem, finem atq; perfectionem paucis aperiem⁹: deinde Diaboli emulationem cum illa comparantes enucleabimus: & volente Deo sic explicabimus, vt si qui volent, ij malum evitare, bonūque eligere sciant. Prebete attentum & beneuolum lector: cognosces spirituales malicias latentes in corde hominis, cum quibus confligendū ei est, qui per Christum saluus esse velit.

Om-

*Omnia à rudimentis tendunt ad
perfectionem. Cap. II.*

Natura comparatum est, vt omnia à paucis primordijs & rudimētis ducto initio, per incrementa tendant, perueniantque ad perfectionem, nisi in suo cursu interpellata impeditaque fuerint. Hac ratione atque ordine creauit Deus sermone suo opera sua, ducto à terra rudis & incondita initio; progressus deinde per alias atque alias semper superioribus perfectiores res, donec tandem hominē vniuersi operis sui caput opusque perfectissimum, ideoque vltimum, creauit, atque ita demum quieuit. Ac quod in vniuerso & primordiali opere fecit, idem facit adhuc in eiusdem operis singulis partibus propagandis. Nam & stirpes & animalia à paruis seminis initijs paulatim ad perfectionem perueniunt, natura nō prius conquiescente. Iam quam rationē tenuit in condendo hoc mundo visibili eandem postea tenuit tenetque adhuc in condendo mundo inuisibili, hoc est in instaurando recreandoque homine, qui peccato perditus erat. Primum enim om

nipotenti sermone suo (omnia enim sermone operatur Deus) homini rudia precepta tradidit: deinde alia atque alia successu temporis adiecit ad perfectionem tendentia, donec tandem post natum filium suum, omnibus rite præparatis, suum perfectionis spiritum misit, qui duceret homines ad omnem perfectionem. Sed quemadmodum & patris & filij opera, sua initia & incrementa habuerunt, ita factum est sitque adhuc in opere spiritus. Neque enim natura patiebatur ut eius opus tempore perficeretur. Itaque principio impertinuit suis dona linguarum, & miraculorum, & vaticiniorum, quæ essent rudimenta futuri operis perfecti, hoc est, æterni perfectique amoris Dei, qui amor ubi venerit, omnia illa rudimenta cessabunt, nec ipse spiritus in operis sui progressionibus ante conquiescet, quàm perfecto corpore ecclesiæ omnes eius alumni ad unitatē fidei, ad adultam ætatem veritatis peruenerint. Tunc Deus, perfecto omni opere suo, feriabitur. Hæc est operum dei ratio, progressio, atque absolutio.

Diaboli operis ratio. Cap. III.

IAm dei hostis ille æmulusque perpetuus Diabolus, quo ipse pro deo habetur, vult ipse quoque opus suum facere. Et quia facere nihil potest (est enim id Dei proprium) saltem infectum reddere quod factum est conatur. Atq; hoc est eius quod vocamus opus (quanquam re ipsa opus non est, sed operis Dei destructio, & ut ita loquar, creationis decreatio: sed nos docendi gratia ita loquimur, ut illam operis destructionem, opus appellemus) est inquam hoc eius opus, Dei opus abolere, id quæ facit sermone mendacij, quemadmodum contra Deus opus suum facit sermone veritatis, ac quæ sine eius primordia & operis rudimenta videamus.

Principiò scēminam sic aggreditur: Cur interdixit vobis Deus ne vesceremini de omnibus arboribus pomarij? Vult hac curiosa interrogatione quasi serpendo in illius animum, in dubium vocare verba Dei, quibus homini esum interdixerat. Itaque cum respondisset scēmina, cæterarum quidem arborum esum permissum: tantum vnius arboris scientie esum interdictum, alioquin morituros

si comederent, subiicit ille: *Non ideo moriemini.* Attende lector: hæc est origo mali: hic est sermo ille mendacij, quo Deum calumniatur Diabolus, cuius quæ opera illius opus, videlicet hominem, hoc est hominis iusticiam & veritatem, quoad eius fieri potest, destruit, suum quæ opus, videlicet mendacium, in illius locum in sinuat atque sufficit. Hæc est illa, in quâ hic inuehi volumus, malorum mater gubernatrix quæ Calumnia, quæ ab illo primordiali mendacio suum tenebrarum opus aggressa, id deinceps per omnes ætates persecuta est & persequitur: neque persequi desinet prius, quàm id ad perfectionem perduxerit, hoc est, quàm iniusticiam omnibus numeris absolutam in suorum cordibus generauerit. Ea igitur sic opus suum aggreditur, vt apertum simplexque Dei verbum apertè neget. Dixerat enim Deus apertè: *Si comederitis moriemini.* Dicit apertè serpens: *Non moriemini*, quasi hoc dicat, Deus mentitus est, & ego verum dico. Sed vt mendacium suum coloret, pro quæ veritate venditare possit, & probabile faciat (neque enim credibile videbatur Deum mentitum) addit explicationem, causam quæ reddi pro-

ecundum spiritum Iacobeos esse. Alio-
quin nec carnalium Iacobeorum quis-
quam perire, nec Esainorum non perire
posset, quod quidem falsum est: quippe
cum multi & Iacobei pereant, & Esaini
Chananæique Christo insiti fuerint. At
que id quod de Chananæis dixi, quam-
cumque etiam ante Christi aduentum &
fieri licebat, & aliquando factum est, si-
cut in Rachaba patet, quæ cum semen
esset Chanaanis, & porro ab Israelitarū
rep. naturaliter aliena, tamen in eam infi-
ta est contra naturam. Nihilominus usque
ad Christi aduentum, atque adeo usque
ad eius resurrectionem mansit discrimē
illud, ut cæteræ gentes essent alienæ. Ita-
que principio mittens discipulos suos
Christus ad docendum, eis interdixit ne
Samaritanos cæterasue peregrinas gen-
tes, sed tantum Israelitas adirent.

Verum postquam in morte Christi
scissum est templi velum, sublatumque
discrimen, patuit deinceps omnibus sine
ullo discrimine salus. Inde factum est, ut
non solum Chananæi, & Esaini, qui an-
teà repudiati erāt, illi quidem, sed tamen
circumcisione admitti poterant: Verum
etiam spurii, & Ammonitæ, & Moabitæ,

Deut. 23.

quos nulla lege sicut antè ostendimus, admitti licebat, recepti fuerint in spiritualementemp. Israelitarum, qui antea à carnali excludebantur. Quòd si etiam spurijs, & Ammonitis & Moabitis, quos lex nominatim excludebat, tamen contra legem aditus patet ad salutem: si Chanaanæa, quam Christus non nisi ad Israeliticæ oues perditas missus canem & natotum pane indignam appellabat, tamè contra naturam, gratiam obtinuit, nò video cur nò idem sperandum sit omnib.

Itaq; etiam si ante Christi aduentum disertis verbis Dei iussu scriptum fuisset, quòd tu doces, videlicet aliquos esse repudiatos & inuisos antequà natos, alios contra electos, & utrūq; irreuocabiliter: tamen putarem hoc quoq; non minus quàm quòd modò dixi, discriminè Christi aduētū esse sublatum; Deumq; Christi sacrificio pacatum, non minus hic, quàm in Niniuitis, aut Ezechia mutasse sententiā. Neq; enim profectò minus valebit apud patrem obedientia Christi, quàm poenitentia Niniuitarum.

Quòd si dices, illam Niniuitarum poenitentiam, Itemq; preces Ezechiaë fuisse decreta diuinitus, quæram, vndenam id scias,

scias, cum de eo nihil tradât sacræ literæ. Si dices ex euentu fateberis aliquid euenire contra aperta verba Dei: nam aperta sunt illa: *intra quadraginta dies Ninue peribit*, nec vlla additur exceptio. Adeo ut etiam Ionas indignetur, quòd Deus pro misericordia sua sententiam reuocauerit? Quòd si etiam in illis Deus sententiam mutauit, qui tamen summis sceleribus mortem meruerunt: quanto magis in illis mutabit: quos nullam mortem suis peccatis meritos, imò quos nondum peccasse tute scribis, quippe qui doceas repudiatos odio Deo fuisse antequàm peccauerint? Si inquàm, Deus fontibus, & capitalia ausis, & quibus nominatim nulla exceptione addita interitum minatus est, tamen pacatur, id quod nondum Christi sanguine recòciliatus humano generi: quanto magis nunc post Christi sacrificium pacabitur infontibus? Nam infontes esse eos qui non peccauerunt necesse est ut fateare, aut nobis ostende, quid sit esse fontem.

Atq; hæc ita dico, quasi apertis sacram literarum, oraculis prodita fuerit tua sententia, quod non est, neq; tu ostendere potes.

Supereſt vt ad eam rationem conſu-
 gas, quam & in Moſe poſuiſti, & in Eſa-
 iâ repetiſti, videlicet, ſicut interdum de a-
 more Dei antecedente, probitatem fidei, &
 benefacta: Interdum de conſequentie, quam
 Deus in præmijs dandis declarat, ſacra ſcri-
 ptura loquitur, ita etiam de repudiatione, et
 odio eam loqui. Interdum nos legere aliquos
 odio haberi, & reijci priuſquam ſint, & ma-
 li quippiam egerint. Interdum verò eos reij-
 ci & odio haberi qui ob ſcelera quæ commi-
 ſerunt ſupplicio afficiuntur. Tandem con-
 cludis hanc ſententiam, vt à comparatio-
 ne contrariorum ducitur, ita firmiſſimam
 in probando vim & maximum pondus ha-
 bere. Hæc ſunt verba tua, præter alia quæ-
 dam in eandem ſententiam ibi poſita ex
 quibus hæc ſententia elicitur.

Quemadmodum ſalutis piorum cau-
 ſæ duæ ſunt, videlicet prima, Dei erga i-
 pſos amor ipſorū benefacta antecedens:
 Altera ipſa benefacta: ita & miſeriæ im-
 piorum cauſæ duæ ſunt, videlicet prima
 odium, quo eos Deus proſequitur ante-
 quam ſint, nedum antequam peccarint.
 Altera ipſorum peccata. Ac quemadmo-
 dum amor ille cauſa prima eſt, & effici-
 ens benefactorum piorum: ita & odium

malefactorum impiorum.

Hanc tuam sententiam, quominus approbare queam, mi Borrhae, quamquam superius iam ostendi, tamen hic fufius repetam. Primum quia mihi videtur esse contraria naturæ. Deinde quia contraria bonis gentium moribus; & institutis & naturæ bonitate dictatis. Tertiò quia contraria sacris literis. Quartò, quia tute pugnare tecum videris.

Ac primum quod ad naturam attinet, est illa superius à me posita ratio longè validissima, videlicet quòd creare op^{us} est amoris, non odij: hoc feræ, hoc volucres, hoc omnium denique loquuntur animantium genera, quæ fœtus suos nõ nisi cum amore & voluptate creant. Unde fit, vt ille coniunctionis, & procreandi appetitus naturalis amoris nomine, vt re vera amor est, sic & appelletur. Iam cū sit illius amoris author, pater quæ Deus, cumque amoris illius spicula Iouano igne inflammata verè dicat spõsa illa Solomonis, perspicuum est eandem amoris naturam non posse non esse in ipso quoque amoris authore Deo. Quod si est, efficitur, vt quicquid creauit id amore creauerit. Atque hoc tutemet non so-

lum pronunciaſti, verum etiam copioſe ſcripſiſti, in cap. 1. Gen. ſuper verbis illis: *Vidiſ deus omnia quæ fecerat eſſe valde bona.* Ibi enim ſcribis hæc verba:

Generalis approbatio operum Dei, in qua hæc nobis ſignificantur. Primo res conditas imaginem, & ſpeciem bonitatis præſeferre: deinde, à Deo opera quæ fecerit amari: de- mum eadem Dei bonitate conſervari, quæ creata ſunt. Veteres ergo ſapienter dixerunt amorem in omnibus, & per omnia in mundo ſpargi &c. Deinde aliquanto poſt hæc ſcribis. *Obleſtatur Deus operibus ſuis non accipiendo ab eis quippiam: ſed ſe illis communicando.* Ad cuius imitationem ſe- cundæ cauſæ, ſive naturales, ſive artificia- les efficiendo ſui aliquid ſimile quoque tan- to opere voluptate afficiuntur, dum ſurima- ginem ac ſimilitudinem quandam in rebus à ſe elaboratis contemplantur, quòd boni ſi ſeſe diffundere ad expreſſionem eius bo- ni de quo hic Moſes animaduertit, vidit De- cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Hoc tu ſcripſiſti Borrhæ, & in his oſten- diſti non ſolum Deum amare opera ſua, verum etiam cauſas ſecundas, hoc eſt, (ni fallor) artifices & animalia, quòd o- pera, foetusque ſuos ament, hoc ipſum ha-

habere ab imitatione primi summiq̃ue boni, hoc est Dei Optim. Maxi. Atqui si odit Deus aliquos homines antequam peccauerint, imo ante quam sint, idq̃ ob nullum eorum peccatum, odit quidem hac in parte opus suum, & quidem omnium operum suorum præstantissimum quippe ad imaginem suam conditum. Et odit non leuiter, sed odio omniũ, quæ vel cogitari possunt grauissimo: Idq̃ue non ad tempus, sed in omnem omnium sæculorum perennitatem. Quod si est, nulla ratione videre queo, quo pacto non pugnet hoc cum eo, quod scripsisti, à Deo opera quæ fecerit amari. Adde, q̃ ista ratione est talium hominũ conditio longè iniquior, quàm non solum impiorum, verum etiam bestiarum. Nam & impij quos meritò ipsorum odit, tamẽ pacari se non solum posse, sed etiã velle proficitur: dum se testatur nolle mortem impij, sed vt ad frugem redeat, & viuat: promittitq̃ue sese, *si fuerint impiorum peccata rubriora cocco, redditurum (si ad frugem reuersi fuerint) lana candidiora* Et bestiã nullam odit aut detestatus est, ne serpentem quidem, nisi tum demum postquã Euam decepit.

Quod ad gentium bonos mores attinet, tute scis nullam esse tam barbaram, tam feram, tam ab omni humanitate remotam nationem, quæ immerita odia non damnet. Hoc est, quæ non damnet, si quis eum odit à quo nūquam fuit offensus. Hinc illa Davidis, vel poti⁹ Christi de iniusto odio querela: *oderunt me in merito*. Vnde originem habet, hæc omnium gentium æquitas? Nimirum à natura & porro à naturæ conditore Deo. Atqui si odit Deus eos à quibus non fuit offensus, hoc est, qui non peccarunt, (solis enim peccatis offenditur Deus) non video qua equitate damnari possint si qui eum imitantur.

Quod verò ad sacras literas spectat, eadem ratione utar, qua suprà de Saulo & Iuda usus sum. Sicut enim ibi demonstrabam, nec hunc ad apostolatum, nec illum ad regnum eligi potuisse, quin eadem opera ad iustitiam quoque eligeretur: ita hic quoque dico, hominem ad id creatum non potuisse ad quod creatus est, quin eadem opera ad iustitiam creatus, Deoque non inuisus, sed charus fuerit. Fuit autem creatus ad imaginem Dei, dominaturus & terræ, & cunctis terrestri-

tribus: quam quidem Dei imaginem, quemque dominatum sine iustitia consistere non posse tu fateberis, aut si negabis, refellent te ea, quæ à te ipso in illum locum scripta sunt: & maximè quod scripti imaginis diuinæ representatione per similitudinem remissam deletamque fuisse culpa primorum parentum. Nam certè si culpa amissa fuit in homine imago Dei, efficitur, ut imago Dei citra iustitiam consistere nequeat. Alioquin quavis amissa iustitia remansisset tamen imago Dei. Hinc perspicitur hominem ad Dei imaginem creatum eadem opera ad iustitiam quoque fuisse creatum. Quod si est, illud quoque omnino efficitur, nec odio, nec ad odium Dei fuisse creatum. Neque enim oderit profecto Deus, quod iustum, & ipsius imago est. Quod si amore, non odio ad iustitiam, non ad peccatum creauit Deus primum hominem, à quo deinde homines omnes propagarentur, efficitur ut omnes homines in Adamo amore non odio, ad iustitiam non ad peccatum creati fuerint. Ac si postea aliquos odit Deus, necesse est ut ob peccatum oderit, sitque odij illius prima causa peccatum. Neque

ex odio peccatum, sed ex peccato extiterit odium.

Itaq; electorum, repudiatorūq; discrimen ex peccato traxerit originem, nullū futurum, si nullum extitisset peccatum. Hinc apparet in eo esse dissimilitudinē. Sicut enim Adamū gratuito amore creauit, & in paradiso collocauit Deus, eundemq; non gratuito aut sine causa, sed eius peccato offensus, ex paradiso vitāq; eiecit: ita ex Adami posteritate si quos seruat, eos gratis seruat: si perdit, non id quidem gratis, sed eorum peccatis offensus perdit. Ita fit, vt salutis prima causa sit Deus, exitij homo.

Quod si Adami peccatum primam fuisse causam fatebere, repudiationis impiorum tibi metipsi contradices, qui ad Dei consilium causas referas omnium rerum, quiq; Adamum Dei consilio peccasse contendas.

Hæc habui frater in præsentia de hoc argumento quæ scriberem: & haberem adhuc multo plura: sed quæ scripsi, ea sunt eiusmodi, vt his enucleatis, cætera quoque futura sint perspicua. Oro autem te vt libertati meæ non succenseas, sed ita cogites, oportuisse me, aut tacere, quod

(quod quidem fecissem nisi instanter rogasses ut scriberem) aut dicere, quæ sentirem, ne in crimen simulationis incurrerem, à qua cum Deum ipsum pro virili vindicem, eum imitari debui. Tu diligenter etiam, atque etiā perpendito, & si tibi ita constat sententia tua, ut in extremo die dicere Deo possis: Domine tu dixisti: pergito sanè, fauente, & inuictam sapientiam tibi præbente Deo. Sin fortè aliquid doces, de quo tibi dicturus sit Deus: Non dixi, time illius seuerum iudicium atq; sententiam. Quam secundum sua aperta oracula atque præcepta, non abstrusa aut incomprehensibilia ex occulto consilio laturus est irrenocabilem. Nam horrendum, & periculi plenissimum est dicere, Dominus dixit, si Dominus non dixit.

Si rex seruis suis apertis verbis iussisset, ut omnes regni sui homines ad nuptias inuitarentur: velle se ut omnes adessent: & serui postea dicerent, eum non nisi certos nuptijs destinasse, nonne falsi testimonij poenas meritò darēt? Quid si Deus apertis, disertisq; verbis omnes ad salutem inuitat, si se etiā optare dicit atque iuramento sancit, se impij correctionem

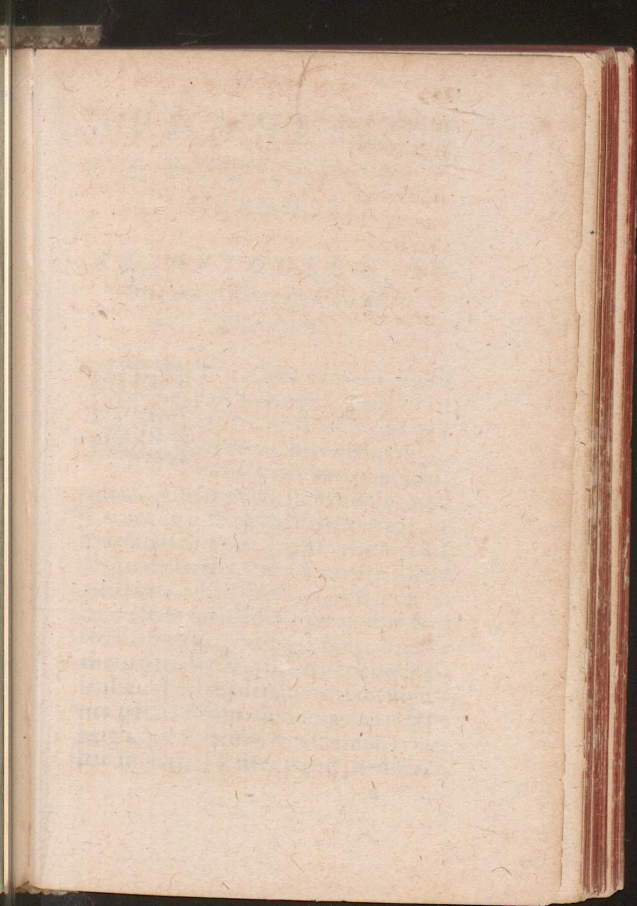
velle, idq; per filium ad hoc missum pronunciet. Si Christus Ierosolyma deplorat, quia volente ipso eius ciues congregare, ipsa noluerit? & vos nescio quibus, subtilitatibus, eius verborum interpretationem assertis verbis ipsis planè contrariam, quid fiet frater? Ibi enim non erit distinctionibus locus, ipse secundum aperta præcepta sua, vt iam dixi, iudicabit, sic præcepi inquit, sic volui. An tu ibi dices decreuisse Deum vt peccaret Adamus? hoc est decreuisse contra præceptum suum cum præceptum illud apertum sit, de decreto nulla mentio?

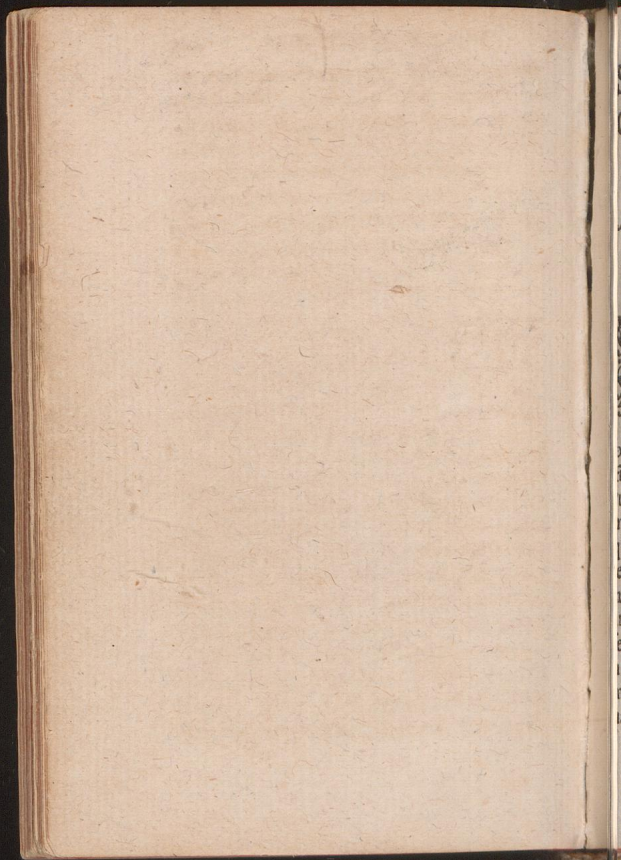
Sed finem faciam: Deum orans, vt vtri errant, eos in viam reuocet. Interim duo tibi de me persuadeas velim: Primum si erro, ignoranter errare, neque veritatem vsquam sciēter oppugnare. Deum enim habeo ob oculos.

Deinde si obiecta mea verè refutaueris, sic esse me animatum, vt veritatem sim agniturus, & sententiam meam vel publicè reuocaturus. cuius rei spem vel illud tibi facere potest, quod in mea ad Bezam responsione, sicubi me meritorèprehendere visus est, quauis vel calliditate, vel dissimulatione atque silentio erato-

ratorum confessionem euitare potuif-
sem, malui palam confiteri atque corri-
gere. Amo enim re vera, quæroque veri-
tatem, & cognitam agnoscere non dubi-
to. Quòd si etiam quamuis non amicè,
sicut ostendunt eius tam acerba maledi-
cta, rectè reprehensus agnosco, quin tu-
as, qui mihi amicus es reprehensiones si
veras cognouero, boni sim consulturus,
erroremq; correcturus cur dubites cau-
sa nulla est. Atque idem tu quoq; (sicu-
ti debent omnes) vt facias, etiam
atque etiam moneo at-
que oro.

F I N I S.

I

SEBASTIANI
CASTELLIONIS
DEFENSIO.

*AD AVTHOREM LI-
bri, cui titulus est, Calumnie
Nebulonis.*

MULTA tu quidem multis
in libris in publicum editis
contra me scripsisti, ad quæ
an respondere deberem, e-
quidem multum, diuq; du-
bitavi. Cuius meæ dubitationis causæ
fuerunt duæ: Vna quòd metuebam, ne
tu responsione mea, quanuis modesta,
magis irritareris, quàm pacareris: Altera
quòd mei officij putabam, patienter si-
lento ferre maledicta. Verum cum & tu
lacedere perpetuò pergas, & ego multos
annos pertulerim, putaui nunc certè es-
se aliquid respondendum: vt tot homi-
nes qui hætenus authoritati tuæ sæpe
magis quàm veritati crediderunt, errare
hac in parte, si fieri potest, dediscant.

Quod ad vitandam iram tuā attinet, adhibebo quantum potero, quantamq; tua scripta patientur, aut fortasse maiorem modestiam, vt hac in re aut nihil, aut certe nulla mea culpa peccetur. Equidem inuitus ad hoc genus scriptorum venio, mallemq; vt inter nos charitate, & Christianis officijs certaremus, quā vt more Gentilium alij alios ad Ecclesiæ detrimentum morderemus. Sed postquam mihi per vos, (quod maxime cuperem) quietē esse non licet, puto me nihil contra Christiani hominis officium esse facturum, si ad criminationes tuas moderatē respondero.

Igitur, vt ad rem veniam: Scripsisti contra me, & alia sparsim, te teque in libris tuis, & in primis libellos duos nominatum. Vnum superiore anno, Gallico sermone: cuius titulus est: *Responſes a certains, calomnies, & blasphemies, &c.* Alterū hoc anno, hoc titulo: *Calumnie nebulonis cuiusdam, &c.* In priore me nominas his verbis. *Celuy qui a composé l'escrit ſoit Sebaſtien Caſtillon, ou quelque ſemblable.* In posteriore nusquam tu quidem me nominas, sed ita circumloqueris, vt cuius non minus perspicuum sit in quem inuolueris.

ris, quàm si me nominatim appellares. In utroque contra me disputas de prædestinatione, & occulta Dei prouidentia, quàm à me scriptis oppugnari, & odio inuidiaque grauari dicis: & obiter cum multis me maledictis conuitijsque proscindis, tum in primis quorundam criminum insimulas, quæ ciuili gladio punienda sunt. Ad hæc omnia tibi ordine respondebo, meamque defensionem in membra tria partitus, singula deinde persequar.

Primum erit de scriptis, quorum tu me facis authorem.

Alterum de tuis conuitijs.

Tertium de Criminibus.

DE SCRIPTIS,

primum membrum defensionis.

AC primum quod ad scripta attinet, facis iniuriam mihi, cui aliena tribuas. Nam scriptum illud Gallicum, contra quod tu scribis, tantum abest, ut meum sit, ut id ne quidem vnquam ad hunc diem viderim. Sicut nec alterum, contra quod eodem

superiore anno latinum libellum emisisti, hoc titulo: *Brevis responsio N. ad diluendas Nebulonis cuiusdam calumnias, quibus doctrinam de æterna Dei prædestinatione sædare conatus est.* Quod si te eo excusare voles, quod me non certò, sed dubitanter feceris authorem, quæram ex te, cur igiur me vel dubitanter nominaueris, si nihil præter cõiecturam habebas? An vt odiosum me redderes? At istud est hominis parum candidi. An quod coniecturæ credebas? At istud est plenum periculi.

De articulis verò, sciensne an insciens mihi falsò eos tribuas, nondum perspicere potui. Quod si sciens facis, malitiosum est: sin insciens temerarium. Alterutrum certò necesse est, & vtrumvis personæ tuæ indecentissimum. Nam istud totum falsum est. Nec ego sum author articulorum, nec Lutetiam imprimendos misi. Tu ipse accusandus es, qui eos impresseris, & in eo tum t. bi tum alijs molestias ita procuderis, vt inimicū magis quæsiuisse, quàm habuisse videaris. Haftenus de scriptis dictum.

DE CONVITIIS,

secundum membrum defensionis.

IN conuitijs copiosissimus es, & loque-
ris ex abundantia cordis. Vocas me
subinde in Gallico libello, blasphemum
calumniatorem, malignum, canem latrā-
tem, plenum ignorantiae & bestialitatis,
plenum impudentiae, impostorem, sacra-
rum literarum impurum corruptorem,
Dei prorsus derisorem, omnis religionis
contemptorem, impudentem, impurum
canem, impium, obscenum, torti peruer-
uersique ingenij, vagum, balatronem.
Nebulonem verò (sic enim interpretor
Brouillon) appellas oeties, & hæc omnia
longè copiosius, quàm à me recensentur
facis in libello duorum foliorum, & qui-
dem per paruorum. De latino verò, quid
multis opus est? Titulus est: *Calumniæ
Nebulonis*. Finis est. *Compescat te Deus Sa-
tan*: media sunt eiusdem coloris. Deniq;
tales sunt isti libelli, vt si quis disertus ex
professo conuitia dicere velit, is vix vel
copiosius, vel significatius id facere pos-
se videatur. En hominē grauitat. s. aposto-
licæ. En Christianæ comitatis e. emplū.
Vt tot populis, quos tu doces. S^x (vt so-

lent magistris similes euadere discipuli, tuum istud ingenium discunt. Equidem ista, & grauiora (si qua tamen grauiora excogitari queant) conuitia non solum ferre possum, vt spero, verum etiam de eis gloriari, est Christo gratia, qui me corroborat. Memini enim illa eius oracula: *Beati estis cum de vobis omne malum dicent homines mentientes propter me. Gaudete, & exultate. Non est discipulus supra magistrum. Si patrem familias Belzebub appellarunt, quanto magis eius domesticos?* Verum nihil tam tectum est, quod non sit detegendum. Non semper pendebit inter latrones Christus: resurget aliquando crucifixa veritas. Sed tu vide etiam atque etiam, vt possis tot conuitiorum, quæ in eum, pro quo mortuus est Christus, congestisti, reddere rationem Deo. Etiam si ego tam ista omnia forem, quàm non sum, tamen dedecet hominem tam doctum, tot hominum doctorem; tam excellens ingenium demergere in tam sordida foedaque conuitia. Nihilne te pudet? Nihilne te mouent dicta Christi? *Quisquis immeritò fratri suo irascitur, tenebitur iudicio, & qui fratrem su-*

om balatronem vocauerit, tenebitur con-
sessus. Et qui fatuum vocauerit, tenebitur i-
gnis gehenna. Denique nihilne te mo-
uet (vt cætera taceam, tui ipsius libellus
ille, quē scripsisti de Vita hominis Chri-
stiani? Qui libellus ita sancta, ita pia pre-
cepta continet, vt nuper præsente me di-
xerit quidam, operæ precium esse, vt tibi
scribat aliquis epistolam, in qua te inter-
roget, vtrum fieri possit, vt horum duo-
rum libellorum videlicet, *Vita hominis*
Christiani, & Calumnie Nebulonis &c. i-
dem sit author. Sed tu nimirum illic se-
cundum Deum, hic secundum te ipsum
scripsisti. Illic veritati, hic odio inseruiui-
sti. Vel si mauis, illic hominem Christia-
num, hic te ipsum expressisti.

Dices fortasse, te non immeritò mi-
hi conuitia dixisse: sed Deus erit iudex,
qui de conuitijs longè aliter iudicabit,
quàm ipsi conuitiatores, qui sua conui-
tia zeli nomine palliant.

An forsitan negabis me tuum esse
fratrem? Sed videris tu cuius sis filius.
Ego me Christi beneficio Dei filium es-
se credo, indignū equidem, sed in Chri-
sto est mea dignitas. Quod si negabis re-
feller te in conspectu Dei mea consciētia

nota Deo. Noli temere damnare alienum:
seruum: suo enim Domino stat, aut cadit.

DE CRIMINIBVS,
tertium membrum defen-
sionis.

IN criminibus non ponam, quod me-
Serueti discipulum fratremque vocas.
& hæreticum, & eius generis alia. Cum
enim ista à te obiter, & nudè tantum di-
cantur, magis in conuictorum, & temere
dictorum classe ponenda videtur, quàm
in Criminationibus, & ab animi iudicio
profectis. Et est alioquin hodie quorun-
dam is mos, vt à se dissentientes vocitent
protinus hæreticos, adeo vt hoc nomen
quia in iustissimum quemq; conijci so-
let, consuetudine propèmodum pulchre
scat apud nonnullos. De illis tantum
criminibus respondebo, quæ tu mihi se-
riò impingis. Accusas me furti, & perfidi-
æ atque inhumanitatis, & blasphemie
atque impietatis. Quæ crimina, quoni-
am non solum à Deo, sed etiam ab homi-
nibus puniri debent, mihi causâ dicen-
da

da est, non equidem apud Deum, qui me sine vlla meæ causæ dictione nouit, & apud quem innocentia mea iam te accusante continuò causam dixit: neque item apud eos homines, qui me norunt: quorum vix vllum, vel mihi tam infensum, vel tibi tam addictum esse puto, quem non pudeat criminationis tuæ, nisi sit impudentissimus. Sed apud eos, qui neque te, neque me norunt: hoc est, causa dicenda est publicata hac mea Defensione. Quoniam tu accusationem publicato in omnes penè terras libello seminasti, vt quemadmodum iubet æquitas, vbi auditus est accusator, ibidem possit & reus audiri, sine qua audientia, de causa iudicari non debet.

DE FURTO.

Ac primum furti me accusas in pagina libelli tui 104. his verbis: Si necessario furaris, putas te non minus excusabilem esse dato præcepto, quàm antea esses. Paulus contrà, vbi fatetur se venundatum sub peccato, liberè tamen simul exclamat, legem iram operari, quia frustra necessitatis clypeus obsemitur, vbi sua quemque conscientia vo-

luntariae malitiae conuincit. Quae se uide
dum proximis annis tibi harpago in manu
erat ad rapienda ligna, quibus domum tu-
am calefaceres, an non te propria voluntas
ad furandum impulerit? tibi si ad iustam
damnationem hoc unum sufficit, quod sci-
ens, & volens, turpe, & sceleratum lucrum,
ex damno alieno captas, quicquid de neces-
sitate obstrepsis minimè te absoluet.

DEFENSIO.

Graue crimen homo, si verum: & æquè
grauis calumnia, si falsum. Sed finga-
mus esse verum: si necessariò furor, ut tu
doces, cur insultas? Cur non potius te
mei miserescit, quem Deus ea conditio-
ne creauerit, ut non possim non furari?
Aut si misereri non vis, aut si non potes,
aut si te non debere putas, cur nò me sal-
tem finis quietum? Cur meorum furto-
rum turpitudinè toto orbe dissipas? An
ut pudore suffundar? At tu me toties im-
pudentem appellas, ut si ita sentiens ap-
pellas, non sit tibi hoc sperandum. Et ad
calcem libelli scribis te vix sperare aude-
re, ut manifestæ veritati cedā. An ut à fur-
tis abstineam? At si necessariò furor, non
potes tu me scripto tuo soluere necessita-
te,

te, nec ego magis à furâdo possum abstinere, quàm staturæ meæ vnum cubitum adijcere. An vt homines sibi à furacitate mea caueant? At id damnum cum nullus nisi meam animam lædat, non est eiusmodi, vt te vsq; adeo sollicitū habere debeat: Adde quod etiam si admonendi essent nō omnes, sed ij dumtaxat admonendi essent, ad quos posset harpago meus pertinere. Taceo quod homines sūt, (præsertim Germani) in conquirēdis puniendisq; furtis, vigilantiores, quā vt sint tuis libellis expergefaciendi. An vt me reddas infamem? At nigræ lanarum nulla colorem imbibunt. Ita me iam denigrauit vestra diligentia, vt nihil addi posse videatur. An vt si qui tamen super sunt, qui de me non malè sentiant, eis quoq; iniusum me reddas, & in posterū toto orbe infamem efficias in perpetuū? Si ista tibi causa est, nimiū es in ista parte diligens. An ne quis à me in doctrina decipiatur? At furtum nihil ad doctrinā religionis. Et potest etiam fur tamen vera docere.

Præterea, ex te quæro, furta mea vnde rescueris? Neque enim profectò vidisti: Audiuiſti credo, sed cur tam facile

credidisti? Cur non diligentius delatores examinasti, an vidissent, an certò scirent, an furtum esset, an tantum lignorū harpagatio, in quam furti nomen non caderet? Multæ enim sunt in actione circumstantiæ considerandæ, antequam nomen criminis imponas.

Decipit hic te profectò, vt & in multis alijs rebus, & tuorum linguacitas, & eiusdem alleatrix tua credulitas. Scis illud: *Facile credunt homines, quæ volunt.* Si tibi vel tantulum imperasses, nunquã tam grauius lapsus fuisses. Atque vt rem perspicias, ego tibi negotium, & verius, & certius enarrabo, quàm quibus tu credidisti.

Eram proximis annis, quibus tu me furatum ligna dicis in ea paupertate, in quàm linguarum vestrarum virulentia coniectum sciunt omnes, & versabar in eis Bibliorum translationibus, quæ mihi eorum odium, & inuidiam conciliarent, quorum amorem debebant. Sic nimirum solet mundus beneficia remunerari. In eo studio cum ita totus essem, vt vel mendicare mallet, quàm desistere, & in ripa Rheni habitarem, capiebam interdum succisuis horis harpagone ligna.

na, quæ solet dum exundat Rhenus, secum rapta deuehere, quibus domum meam calefacerem. Hoc tu furtum interpretaris. Certè non bonus, neque candidus interpres. Publica sunt illa ligna, & primi occupantis. Neque clam ego (Quid enim clam interdum fieri potest intra urbem hanc in ripa Rheni) neque solus capiebam. Rapiebant mecum piscatores plerique omnes, & interdum vicini multi. Quinimo quodam die cum redundans Byrsa, fluuius qui supra urbem in Rhenum influit, obijcibus ruptis secum ligna per vim deueheret, quæ (vt fieri solet) in eum vt in urbem per riuum inde deriuatum deueherentur coniecta fuerant, & in eis retinendis plus ducenti homines passim tota ripa occuparentur, ego vnà cum quatuor amicis, harpagonibus, ex lintre alligato ripæ quem lintre ad hunc usum mihi comparaueram, rapui vno die lignorum septem vlnas vt vocant, pro quibus præter ipsa ligna deinde accepi (vt & cæteri raptores) ex decreto Senatus quaternos solidos. Præmium non furti. (neque enim certè pecunia solet Magistratus noster furta remunerari) sed laboris, cuius me non pudet.

Hoc est factum meum, non furtum, cuius facti testem habeo cum magnam partem vrbis nostræ, tum in primis multos homines doctos, qui me sæpe ibi viderunt: nonnulli etiam adiuuerūt. Qui profectò lecto tuo scripto, non solum sto machabuntur, sed etiam ridebunt; quem admodum non paucos iam ridentes ego vidi, cum eis harpagonem, & cymbæ fragmenta, quæ adhuc domi habeo, ostēdissem. Hæc sūt vera, & tu me furti nō solum non verè, sed ne verisimiliter quidem accusas, quin te ipsum in ipsa accusatione dupliciter prodis. Primum quod harpagonem nominas. Neque enim verisimile est, posse Basileæ harpagone (cuius vsus nō nisi in fluuijs est) ligna clam furrripi. Deinde quod me accusas. Nam vt hoc scias, hoc & coram Deo, & coram hominibus testari possum, vix ab vllō me vitio per omnem vitam, magis alienum fuisse, quàm à furto. Nam hoc habuit meus pater boni, quamuis in magna religionis ignorantia, vt à furto, & mendacio in primis, & ipse abhorreret, & abhorrendum doceret. Itaque erat nobis vulgo me puero, in ore hoc nostrate prouerbium: *ou pendre; ou rendre,*

on les peines d'enfers attendre. Quo factum est, vt iam ab ineunte ætate ab his duobus vitijs perpetuo abhorruerim: cuius rei testes inuoco quicumq; vnquam me vel istic, vel vsquam alibi nouerunt.

Equidem de lignis, quæ tu scripsisti, audiueram iam ante istic iactari: sed putabam sermones esse tuorum, qui de ijs à quibus te abhorrere sciunt, quælibet spargere solent nullo iudicio. Sed te, te (inquam) qui me nosse, hæc credere non putabam. Vt verò etiam publicato libro in totum orbem, & ad posteritatem spargeretur, ita me Deus amet, quamuis te nossem, non facile credidissem. Sed re vera comperio verum esse dictum cuiusdam antiqui: *Nescio quomodo nihil tam stultum est quod non ab aliquo sapiente dictum sit.* Faxit Deus, vt tam manifestus casus sit tibi occasio surgendi,

id quod certè fiet, si Deum diliges. Iam ad cætera veniam.

ra veniam.

DE PERFIDIA, ET
impietate.

ACCUSATIO.

Perfidie, & impietatis accusas me in libelli tui pag. 114. his verbis: Quod à Deo meo similes dicis formari discipulos, crudelēs, inuidos, calumniatores, superbos, aliud in lingua, aliud in corde gerentes. ad tuam hanc dicacitatem confutandam non tam verbis, quàm reipsa instructus prodibo: Qui maledicendo non oblector, per me sepulta maneant tua flagitia: nisi quod vnum breuiter coram Deo testari licet, atque operæ precium est, cum te domi meæ aluerim me nullum vngquam vidisse magis superbum, vel magis perfidum, vel humanitatis expertem. Qui te & impostorem, & cynice impudentiæ deditum, & scurram ex professō pietati oblateralentem non agnoscunt, nihil prorsus iudicant.

Item pag. 117. Hæc scilicet ratio est (inquis) cur omnes à liberalibus doctrinis absterreas, & inter tuos iactēs, inane frivolum quæ esse studium, quod vel philosophiæ, vel dialecticæ, alijs quæ artibus, vel etiam theologia

logiæ impenditur, quo plures tibi acquiras discipulos.

Item pag. 119. Audientiam si quis tibi negaret, esset aliqua querenditatio: sed cum in publico etiam confessu, ubi tibi permissa erat blaterandi libertas: imò ad quem citatus & ferè tractus fueras, victus cesseris, quis tandem erit modus, si tibi semper pateant aures, donec ad saturitatem usque Deo maledixeris? Tu omnia pietatis principia ridendo, suauiter te oblectas. Visne iam stupidos esse Dei filios, ut vel procacitati tuæ arri deant, vel sacrilegis probris nihil moueantur?

Item in tua præfatione in tuos commentarios in Psalmos, inueheris in quædam, qui panem tecum comedere solitus, calcem aduersum te sustulerit: Quæ locum cum his conferens, arbitror (ut & alij multi arbitrantur) de me à te fuisse scriptum.

DEFENSIO.

Hæc accusationis tuæ summa est, in qua me infimulas superbiæ, perfidiæ, inhumanitatis, ingratitude, fraudulentia, impudentiæ, scurrilitatis, blasphemie

miæ, deniq; impietatis. Atque equidem ad tā multa respondere nō erat animus. æstu quodam animi tui atq; intemperie omnia hæc effutita videbam: sed accusationis tuæ verba mihi in defensione ob oculos posita, huc me citant, & ferè trahūt. Igit̃ ad singula breuiter respōdebo.

Sed primū ex te quæram in vniuersum: Ecquā dome talē cognoueris: Vtrū iam tum cum me domi aleres, an multò post. Si iam tum talem cognouisti, quæro ex te, qua conscientia me postea istic ludo literario præfeceritis, & multum recusantem pertraxeritis, tu & vnā duo tui summi amici, & summæ in Sabaudia authoritatis viri concionatores. Quæso te, quorum hominū est pueris instituendis præficere hominem, quem tu sceleratū esse scires, idq; in ea vrbe, quam vos sanctam etiam impressis libris appellatis?

Præterea quæro, cur postquam deinde ei ludo circiter triēnium præfui, tu mihi scriptum, & tua manu subsignatum testimonium dederis, innocentem actæ vitæ? Nam id testimonium ego adhuc habeo casu repertum domi. Antea enim non curabam, quippe contentus innocētia mea: sed edito libello tuo gausus sum illud testi-

testimonium adhuc extare, idq; multis ostendi, nonnullis etiam concionatoribus. In eo testimonio tu testaris, mihi à vobis discedendi vnā causam fuisse, discordiam illam de Cantico canticorum, & de interpretatione tua capitis fidei de Christi descensu ad inferos. Tua verba sunt hæc: *Hoc breuiter testamur, talem fuisse à nobis habitum, vt nostro omnium consensu iam ad munus pastorale destinatus esset.* Et in fine verba sunt hæc.

Ne quis ergo aliud quippiam causa esse suspicetur, cur à nobis discedat Sebastianus, hoc quocūq; venerit testatum esse volumus. Scholæ ministerio sponte se abdicauit. In eo ita se gesserat, vt sacro hoc ministerio digni iudicaretur. Quo minus autem receptus fuerit, non aliqua vitæ macula, non impium aliquod in fidei nostræ capitibus dogma, sed hæc vna, quam exposuimus causa obstitit.

Hoc est, & apud me extat tuum de me testimonium, qui si me iam tum talem cognoueras qualem descripsisti, certè testimonijs tuis credere non est tutum. Sin nondum cognoueras, cum tamen, & domi aluisses, & istic pueros publicè triennio docuissē (vtar verbis tuis) nihil prorsus iudicabas,

qui me, & impostorem, & Cynicę impudentiæ deditum, & scurram, ex professio pietati oblatrantem non agnosceres.

Quodd si tum tam nihil habebas iudicij, ignoscere debes aliorum ignorantia. Taceo quodd si ita est, hoc est si me nondum cognoueras, videbitur in verbis tuis sub esse fallacia. Ita enim scribis, vt ex verbis tuis putent lectores, me tibi iam tum domi tuæ talem fuisse cognitum: neque verò hæc ideo dico, quodd negem vel tibi vel cuius scriptori fas esse interdum tectius loqui. Sed id in alterius inuidiam facere, & sic obscuris vti verbis, vt & lector sinisteriora veris suspicetur: & tamē scriptor, si de verbis certandum sit, possit elabi, hoc certē est hominis parum candidi. Mihi magis liceret in mea iustissima defensione talem adhibere prudentiam quæ neque cuiquam fraudi esset, neque veritati repugnaret, & tamen me aduersus inimicorum insidias protegeret: Atque hæc in vniuersum dicta sunt. Iam ad singula respondebo, & vera ingenuē confitens, falsa constanter negabo.

Ac primum de superbia, quodd scribis, fateor me fuisse, non equidem tam superbum, quàm tu facis indulgens odio

dio plusculum: sed superbum fuisse fateor, & doleo, & pudet. Insolescebat enim animus stulta quadam, & iuuenili persuasione cognitionis earum scientiarum, & linguarum, quibus sæpe solent earum studiosi plus tribuere quam spiritui. Atque ut intelligas, quam nolim excusare peccata mea, detegam non tibi solum, sed toti mundo ad publicum probum pudoræque meum; factum quoddam superbiæ meæ, quod & tu fortassis ignorasti, (alioquin vix id tacuisses in conquendis meis peccatis tam diligens) & ego non solum detestem, verum etiam omnibus detestabile esse cupio.

Lugduni cum degerem adolescens, antequam Argentinam ad te profectus sum, accidit, ut me quidam errore nominis, pro Castellione (quod mihi cognomen erat, Castalione vocitaret. Quod ego nomen audiens, à Musarum fonte Castalio deriuatum, adamaui, atque amplexus sum, meque omisso deinceps Castellionis nomine patrio, Castalione appellauit. Quin etiam hoc idem nomen primis mei Prodromi literis primorum versuum consignauit, videlicet, ut esset insignior etiam ad posteros mea superbia.

Eram enim, si Musis placet, Poeta, & Græ
 *μυροπαίς ce planè leuitatis * Musopatagus. Hæc
 ταιος Re- ego confiteor, & execror, nec solum nūc
 citator cla- confitens erubesco, verum etiam antea
 μοςus, velsæpe solus cogitans, cum me maiorem
 personare veri cognitionem adeptum conscientia
 omnia fa- pro mille testibus accusaret, pudore suf-
 ciens sine fusus sum. Itaque deinceps omissa illa
 versifica- gloriola Græca, nactus, quam sæpe op-
 tor obstre taui occasionem mutandi, patrio me no-
 perus, mine Cestellionem appellari cupio. Ne

que verò nescio fore fortasse deinceps
 nonnullos, qui mihi superbiam illam
 ex hac ipsa confessione in probro obijci-
 ant: sed quid tum postea? Expedit hoc
 tum mea causa, vt magis, magisque de-
 primatur animus meus, videlicet quan-
 tum ipse seipsum extulerat: tum alio-
 rum, vt edocti exemplo meo, dediscant
 seipsos extollendo, quærere ruinam.

Scio enim quàm sit hic morbus multo-
 rum communis, præsertim literatorum,
 & quàm pauci eum sentiant. Vtinam
 hæc in animos suos penitus defigant, &
 soli Deo gloriam tribuere condiscant.
 Quod ad me attinet, ago Deo gratias,
 qui amatorum suorum vitia, omnia cor-
 rigens, ad ipsorum salutem, elationem a-
 nimi

nimi conuertit in summissiorem, dum Christi cognitione spiritali donauit, qui docet exuere veterem hominem.

Item quod alibi scribis de puerilibus meis nugis insipidisquè iocis; & hoc peccatum fateor: Peccaui sæpe in diui Pauli præceptum, qui vetat etiam facetias: & Deum precor, vt mihi det veniam, & quod in me inchoauit absoluat per filiū suum Christum Iesum, seruatorem nostrum. Hæc (inquam) duo peccata agnosco, & vt reprehensio tua mihi profit, ope ram dabo.

Sed quod ad illud meum naturæ vitium dicis accessisse prauam affectationem, nō agnosco. Et quod te vitium hoc corrigere studuisse scribis, prorsus non memini. Si fecisti, ita fortasse te tē fecisti, vt non animaduernerim: tamen si fecisti, ago tibi gratias.

Quòd verò hæc mea peccata vsque adeo exaggeras, vt etiam Cynicum me, & scurram, pietati ex professo oblatrantem facias, neque Christianè facis, neque tibi quisquam, qui me nouerit, credet. Nam in rebus sacris ego non sum iocatus. Meum facetiarum peccatum fuit tantum in rebus profanis. Quod

ad religionem, & pietatem attinet, ego
 ut in ea, aut in eam iocare longè sem-
 per & abfui, & absum: & multos sæpe ea
 in re feuerè reprehendi. Cuius rei testes
 vel in primis citare possum authores du-
 os tibi familiarissimos, quorum vnum
 cum amicè monendum curassem (moni-
 turus ipsemet, si domi suæ nactus eum
 fuisset, de scurrili libello, cui nomen est
 Zoographia, tantum abfuit, ut se corrige-
 ret, ut postea scripserit eiusdem generis
 alterum nomine Passauantium, & me
 deinceps capitali odio prosequens, ver-
 bis scriptisque omni genere maledicto-
 rum conuitiorum quæ profciderit. Alte-
 rum verò hominem benè de me meritū
 & quantum eum in eius domo viuens,
 cognoui hominē piū, & qui me verè,
 non ut tu, domi suæ aluit, per literas mo-
 nui de facietis eius libris, ut deinceps cum
 facetijs sacra tractare desineret. Sed ille
 moderatiorem multo se ad admonitio-
 nem meam præbuit, quàm superior. Ut
 hic sanè æquitatem tuam desiderare pos-
 sit aliquis, quod qui in illos es tam faci-
 lis ut alterum voces fratrem, alterius eti-
 am vnum illius generis libellum, præfa-
 tione tua commendaueris, idem in me
 tam

nam acerbum te præbeas.

Dixi de ijs quæ agnosco, cætera omnia falsa sunt, ac verba tua paulum perpendamus. *Quia maledicendo (inquis) non oblector, per me sepulta maneant flagitia tua.* Quid ais? maledicendo non oblectaris, qui istud ipsum dicendo maledicis? Ut interim taceam, quod ipse libellus maxima ex parte conflatus est ex maledictis, ut te mendacij non arguere non possit. Iam flagitia mea quæ nam sunt? Vis ut per te sepulta maneant: cur ergo me furti iam accusasti? Cur ita in me inueheris? ut nullum sit tantum flagitium, quod non in me cadere putent lectores, qui tibi fidem habent. Est ne istud alterius peccata tegere? Quasi verò potuerim vllum tantum flagitium patrare, quod non sit lenius istis titulis, quibus tu me insigniisti. Itaque longè mitius mecum egisses, si palam mea, si qua nosti, flagitia nominasses, quàm dum ita rhetoricando gignis in lectorum animis suspicionem atrociorum. Quid si tua ista accusa none ostendis te nullum scire meum flagitium? Cum enim me furti falso accusaueris, flagitia profectò si qua sciuiesses, neuiquam tacuisses, nec vnquā incerta

ses: nec vnquam incerta potius, quàm tibi comperta prodidisses. Iam illa verba qualia sunt? *Quum te domi meæ aluerim.* Qui enim negotium ignorant, putant ex istis verbis me à te domi tuæ fuisse gratis alitum aliquandiu, quem vbi deinde vident perfidiæ accusari, id quæ citato teste ipso Deo, quid aliud cogitent, quàm esse me aliquem Architophellem, aut Iscariotam? Quis enim credat fieri posse, vt tu me Basileæ in tanta ciuitatum non solum vicinitate, sed etiam amicitia viuentem, sic publicè traducas, nisi mea flagitia non solum certò scias; sed etiam testimonijs, si sit opus, plana facere possis? Enimuero est operæ pretium audire quomodo, & tu me alueris, & ego me perfidum in te præstiterim. Vixi ego domi tuæ Argentinæ septem, aut ad summum octo dies. Interea cupiuit domum tuam migrare Galla quædam fœmina nobilis, nomine Madamoyselle du Verger, vnà cum suo filio, & filij famulo. Sed cum eius famulo non esset domi tuæ locus ad cubandum, tu à me modeste petijsti, vt ei cederem. Ego modeste cessi, pecuniam tibi pro victu solui, atque ita à te cum bona ve-

nia

nia, postquam apud te circiter septem dies vixeram, migraui. Postea cum domi tuæ in morbum incidisset famulus tuus conterraneus meus, Iohannes Cheuantius, ego ad eum accersitus à tuis, iui, & ægrotanti domi tuæ pane tuo viuens, in seruitio tuo (tuus enim erat famulus) administraui vsque ad eius obitum: hoc est circiter alteros septem dies. Postea tuus conuictor nunquam fui.

Eodem deinde anno cum tu Ratisbonam ad comitia profectus esses: accidit, vt peste mortuus sit domi tuæ, absente te conuictor quidam tuus Gallus, nomine Claudius: qua de causa cum reliquis suassissent medici, vt ex ædibus tuis mutandæ auræ gratia migrarent, venit ad me frater tuus: rem vti est narrat, rogat vt ab hospite meo petam, vt se vnà cum reliquis tuis conuictoribus domum suam admittat, & ei de peste (ne quid postea conqueri posset) apertè dicam. Ego qui tua causa quiduis factururus essem, feci, & ab homine Germano (qui non magis pestis quàm febris contagionem formidaret) facile impetraui. ipsemet ex lecto meo cessi, vt locus

esset commodior ægrotis. Nam ibi egrotauit peste Valherbius. Ludouicus verò mortuus est, conuictores tui, quibus ego ægrotantibus perpetuò inferuiui vt potui. Acta sunt hæc anno M.D. XL. & XLI. Testor eos qui tum erant Argentina, quicunque me nouerunt, & in primis tuam fratrisque tui conscientiam, & Nicolaum Parentem, & Enardum Pichonum, qui nunc concionatores sunt in comitatu Neocomensi, quorum hic ægrotantem famulum tuum, de quo nunc narraui, etiam visit, ille paulo post etiam mecum vixit, & ante Claudij mortem Argentina discessit.

Hæc ego simpliciter, non accusandi tui: sed purgandi mei gratia, narraui. In te nihil perfidè, nihil inhumanè feci, quin erga te gratum me, vt debui, præstiti: & tu mihi postea Ratispona reuersus de illo officio gratias egisti: teque poenitere obscure significasti, quod me propter illam fœminam domo tua emisisses. Itaque vbi sit illa mea in te ingratitudo, non video: nisi fortè ingratitudinem interpreteris, quòd tecum in quibusdam sacrarum literarum interpretationibus non consentio. Sed & tua verba aliud

præ se ferunt, neque opinionum dissensio, ingratitude, aut perfidia interpretanda est: neque propter eam debent homines, nedum Christiani, odisse inter se se: magis quæ placere debet Simonis Grynæi dictum illud:

*Non eadem sentire bonis de rebus iisdem
In columi licuit semper amicitia.*

Quod verò eos omni iudicio carere dicis, qui me & impostorem, & Cynicæ impudentiæ deditum, & scurræ, ex professo pietati oblatrantem non agnoscunt, fecis iniuriam non solum Deo, cuius seruum ita damnas: & mihi, quem falso sic accusas: verum etiam Vniuersitati simul, & Reipub. Basilien. quæ tuo iudicio vel cæcissima est, si me talem non agnoscat, vel iniustissima, si agnoscens tamen hætenus tulit. O homo tu, caue ne in eo ipso, quod alios iudicas, te ipsum cõdernes. Caue ne tibi tua authoritas imponat, nihil habitura loci in Dei iudicio.

Item quod dicis de liberalibus doctrinis, vel etiam theologia, quarum & cuius studium inane friuolum quæ ego esse iactem, quo plures mihi discipulos acquiram, certè non verè dicis. Illud fateor, postquã me Deus illa iuuenili su-

perbia (de qua ante dixi) liberauit, animaduerti eadem superbia laborare multos alios: qui se, quia boni mali quæ scientes sint Dei similes esse putant, etiam indoctos vix hominum loco habeant, id quod equidem etiam ex quorundam scriptis possem planum facere. Itaque ut alij quoque, si fieri potest: ab hoc errore liberentur, sæpe & docui, & doceo, humanas artes esse hoc ipsum quod dicuntur, humanas artes, quæ hominem doctiorē reddant, & ad hanc vitam instruant, profint etiam diligentibus Deum, ut & cætera omnia. Atque equidem sæpe optaui, ut soli pij essent docti, quod impijs noceat, non profit scientia. Hæc calumniatores (ut solent omnia in sinistram partem detorquere) sic interpretantur, quasi ego omnia illa studia inania friuolaque esse doceam: qui si tam essent candidi, quàm non sunt, sic potius interpretarentur, non tam à me artes illas deprimi, quàm pietatem extolli. Et tu si tanta esses caritate, quanta non es, magis me ob pietatis elationem laudares, quàm ob humanarum artium depressionē vituperares.

De Theologia verò quod scribis, me eius quoque studium inane esse iactare,
mi-

miror quid tibi in mentem venerit. Multi me contrà accusant; quòd Theologiæ studio tantum tribuam, vt cætera continere videar: in quibus est etiã tuus Theodorus Bezza, qui in libro de Puniendis à Magistratu hereticis, scribit, me in ea esse opinione, vt putem sola Biblia à Christianis legi oportere. non rectè ille quidem; cùm ipsemet, qui me Christianum essem credo, multa legam præter Biblia: sed tamen propius ad veritatem, accedit. Sciunt enim qui me norunt, sacrarum literarum studium à me semper tãti fuisse habitum, vt cætera studia cum hoc collata apud me vilescant, & huic ancillari debere videantur, sicuti reuera debent. Ac meum hoc de Theologia iudicium copiosius explicavi in præfatione in meam Bibliorum translationem Gallicam, vbi docui, quinam fructus ex recta sacrarum literarum lectione percipi possint. Ex qua certè præfatione facilè est videre, quàm verè tu me accuses. Quod verò adijcis, id me ideo facere, quo plures mihi acquiram discipulos, vtrum ipsemet dictum tuum satis perspicias, dubito. Ego quidem extra Theologiam, & humanas artes, quanã in re possim ha-

bere discipulos videre nequeo. Item de audientia, quod scribis, utinam mihi tu ipse audientiam dares. Agerem tecum amanter de rebus maioribus: sed pellitur è medio sapientia, dum vi geritur (utinam non per te) res, ut tute alicubi rite scripisti.

De confesso item nostro non rectè scribis. Blaterandi libertas mihi nunquàm fuit concessa: sed modestè quid sentirem dicendi: Et fuit is euentus, cuius me nec pudeat, nec pudere debeat, testor nostros omnes, qui ipsi adfuerunt, & quibus oculatis, & pacatis credèdū potius est, quàm tibi aurito, & perturbato. Sed tu de hoc confesso sic fortasse credidisti, ut de harpagone.

Quod verò addis, me omnia pietatis principia ridendo, suauiter me oblectare: Item in pag. 107. quidquid ex me proficiscitur, merum spirare pietatis ludibrium. Hec (inquam) cum ijs quæ iam diximus, accusant me extremæ impietatis. Ego verò si talis sum, & si tibi credendum est, non recuso, quominus omni genere tormentorum excarnificatus, ignominiosissima morte, & toti mundo nota è medio tollar, & tanquam horrendum
mon

probabile? Scit Deus (inquit) si de arboris
istius fructu comederitis, apertum iri oculos
vestros, atque ita vos fore quasi deos, boni
malique scientes. Hic vides, eum non ver-
bis dicere, mentitus est deus (non enim
persuasisset) sed re ipsa dicens mentitum
deum, verbis quidem ita versutis utitur,
ut neque deus mentitus, & ipse quamvis
Deo contraria dicens, tamen verum dice-
re videatur. ut sit hæc eius verborum sen-
tentia: Quod Deus causam istam inter-
dictæ arboris vobis dixit, videlicet *ne mo-
riamini*, simulavit. non enim ista causa
fuit, sed aliam causam ipse in animo ha-
buit quam vos celavit. Ea est hæc: Scit
vos fore tanquam Deos si comederitis.
quod si id vobis dixisset, videbat futurum,
ut diuinitatis cupiditate ducti comede-
retis, & cum vos fieri deorum similes nol-
let, veram causam vos celavit, falsum præ-
texuit. Vides, lector, artem institutum-
que Diaboli, videlicet mentiri, &
ita mentiri, ut verum dicere
videri velit.

*Diaboli institutum est occidere
pios Cap. IIIL.*

IAm quemadmodum Dei in mundi
creatione consilium fuit creare equi-
dem omnia, sed maximè hominē: itaque
eo tanquā vniversi capite creato cōquie-
uit: ita Diaboli institutum est, perdere e-
quidem omnia, hoc est omnes homines
sed maximè homines, hoc est pios (nam
hi soli sunt verè homines, ceteri quidem
(vt in sacris literis passim nominantur)
lupi sunt & leones, & huiusmodi impu-
ræ bestiae) itaq; eo, tanquam omnium capi-
te perditio (si quidem eū perdere potue-
rit) conquiescat. Oppresso enim capite,
actum est de membris: & qui homini o-
mnium reliquarum creaturarū impera-
tori imperat, is reliquis omnibus faciliè
dominatur. Hoc igitur nobis certū explo-
ratumq; est, omnes Diaboli conatus eò
maximè tendere atq; spectare, vt homi-
nes maximè pios mentiendo & calumni-
ando perdat. atq; hoc facit duob. modis.
Primum enim hominē ipsum in seipso
mendacem calumniatorēq; reddit, seq;
in eum sic insinuat, & cum ipso sic coale-
scit, vt sit vnum idemq; cum eo: deinde

In eo & per eum hominem alios aut red-
dit, si potest, ipsos quoq; mendaces (vide
licet vt gignat sui similes. nam hoc omni-
bus innatum est, vt sui similia procreare
cupiant) aut si id non potest, illud saltem
dat operam, vt eos quibuscunque possit
mentiendi calumniandiq; modis occi-
dat. Atq; inde Diabolus, vt in initio dixi-
mus, græca voce appellatur, hoc est, calū-
niator, vt intelligas, nihil magis propriū
esse Diaboli, quam calumniari. Ac de pri-
mo quidem illo modo, quo hominem
intus in ipso corrumpit, eiusq; animam
peccato necat, quemadmodum fecit Ada-
mo, in præsentia copiosius differere non
institui. De secundo modo loquar, quo
homines pios impiorum opera atq; mi-
nisterio persequitur atq; necat. De hoc
inquam Diabolo verba faciam, qui in fi-
liorum suorum cordib. habitans, pios oēs
à Caini tempore ad nostram vsq; ætatem
quibuscunque potuit artibus infestare nū-
quam destitit. Cumq; hoc faciat duobus
modis: aut. n. impij pios, ipsi sua manu,
absq; omni calūnia aut æquitatis specie
persequuntur: aut calumnijs & æquitatis
specie opprimēdo curāt à potēriorib. ne-
cādos. de priore nō multa verba faciā. Cū

fit enim illa aperta vis, in ea detegenda
 non est laborandum. Quis enim non vi-
 det Cainum iniustum esse, qui fratrem
 suum Abelem, hominem iustum, nulla
 re ab eo lesus occiderit? In posterioribus
 detegendis magis elaborandum est, qui
 se æquitatis specie tegunt, & potentiorū
 animos arte sophistica, hoc est calumni-
 js, ita præstringunt, vt eos efficiant carni-
 fices suos in necandis innocentibus. im-
 pelluntur equidem vtrique ab eadē cau-
 sa ad homicidium, videlicet quòd Abe-
 lis (hoc est iustorum) opera iusta sunt:
 Caini, iniusta. Hoc ferre non potest habi-
 tans in Caino Diabolus, non magis quā
 noctua lucem diei. Sed habent postero-
 res aliquam speciem: priores illi, tan-
 quam aperti latrones, facile cognoscun-
 tur. Ac mirum videri possit, cur vnquam
 aperte pijs vim intulerit Diabolus, cum
 sub æquitatis pallio multo speciosius &
 honestius possit homines occidere, non
 modo sine sua infamia, sed etiam cum
 honore, cuius est auidissimus. An calum-
 niandi artem nondum nouerat? imo ve-
 rò ipse est calumniæ pater antiquissim⁹,
 eiusque tanquam primogenitæ, vel po-
 tius vnigenitæ filix suæ opera, Deum a-
 pud

pud Euam arguerat mendacij. Quid igitur? an in ea arte postea profecit, vt præstare iam possit quod ante non potuerit? Equidem eum profecisse, & multum profecisse, longeq̃ue astutiores factum esse fateor: sed tamen illud quoque fatendū est, iam ab initio tantum arte valuisse, quantum ad opprimendos pios satis esset. Alioquin qui fieri potuisset, vt apud Euam Deum ipsum probabiliter calumniaretur? Quænam igitur causa est vt principio aperta vi, postea calumnijs iustos oppresserit & adhuc opprimat? Attende lector. nam vt hoc cognoscatur, permultum refert ad præsens institutum.

Cur impij pios hodie calumnijs potius, quam aperta vi opprimant.

Cap. V.

Qui aperta violentia pios occidit, ij & male audiunt etiam apud impios, & magno in periculo versantur. Est enim tyrannis illa omnibus inuisa, & quem multi timent, is multos timere cogitur. Hinc vox illa Caini, *Qui me primus*

inuenerit, occidat. Contrà, qui æquitatis specie falsisq; criminationibus infantes opprimunt, ij & tanquam iustitiæ seueri satellites collaudantur, & reliquorum hominum præsidio suspecti, in summa securitate, vel potius in imperio degunt. Iam cum sit Diabolus (Diabolum cum nomine, impios intelligi volo: quoniam is in eis sic habitat, vt vnum idemq; sint itaq; sic deinceps mea verba accipio) cum sit inquam Diabolus & laudis & imperij cupidissimus, calumnijs, quã aperta vi rem agere mavult. Verum vt calumnijs aliquis opprimatur, oportet aliquem esse potentatum, apud quem authoritatem locũq; habeant calumniæ. Atqui ante diluuiũ nullus erat legitimus potentatus: itaque omnib; confusis, potentissimus quisq; in firmissimũ violenter, nulla æqui specie opprimebar. & Cainus cũ nullũ haberet, quẽ posset calūnijs aduersus fratrem corrumpere, ipse sua manu sanguinem fratris hausit. At post diluuiũ, cũ iam reges essent, cœperunt magis vigere calūniæ: itaq; primus Israelitarũ rex Saulus & calūnijs maximè aurem præbuit, & calumniatores plurimos ac teterrimos habuit, qui Dauidẽ tanquã res nouas appetentẽ
op-

DE CALVMNIA. 71

opprimendiq; Sauli cupidum, criminarē
tur. Hinc effectū est, vt ipse suis armis, ca-
lūniatorum quidā quasi minister & car-
nifex, Dauidē persequerē, & Nobanos
sacerdotes crudelissimē & iniustissimē
tucidauerit. Est igitur honoris & tuto vi-
uendi cupiditas in causa, vt impij calum-
nijs potius, quā aperta vi grassent. Quod
si quando calumnijs aurē non p̄bent po-
tentiores, & odium tā impotens est vt co-
hiberi nequeat, tum verò & periculi & in-
famiae immemores Canum imitant, &
ipsi sua manu pios occidere non dubi-
tant. Sic coniurarunt aduersus Paulum *Act. 23.*
Iudæi, seque deuouerunt, si prius cibum
sumpsissent, quā illum occidissent.

Calumniarum genera tria. Cap. VI.

HAbent autem (quantum equidem
nūc recordari possum) genera tria
calumniarum. Primum est nudum fal-
sum testimonium, cum aliquid fingunt
& testantur, aut alios ad testandum sub-
ornant, quod factum non est: cuiusmodi
fuit illud quo Nabothū occidit Iezabe'a
falso accusatū maledicti in regē: aut quo
Susannā opprimere conati sunt illi vetu-
Dan. 13.
li, eā criminis accusantes, q̄ ipsimet patra-
re voluerāt. Sed huic q̄dē generi facilius

occurri potest, si (quod fecit Daniel) diligenter & prudenter examinentur testes.

Alterum calumniandi genus est calumniatoribus longè tutius, cum in facto non mentiuntur, sed in facti interpretatione, hoc est, cum de reo testantur id ipsum quod fecit aut dixit: sed id criminantur quod crimen non est. Tale fuit illud quo accusatus fuit à sacerdotibus, Jeremias, quòd dixisset, futurum esse ut ædes Iouæ similis Silunti essent, vrbsq; ab habitatoribus desereretur. Dixerat id quidem Jeremias, sed crimen non erat. Verum enim, id quæ dei iussu dixerat.

Tertium genus varium & multiplex est, cum facto aut dicto alterius aliquid addunt aut detrahunt, aut id detorquent & inuertunt. Sed & de hac & de alijs multis fraudibus, copiosius (volente deo) mox agemus, vbi de tempore nostro (cuius causa hic liber scribitur) differe-

mus.

Qui-

*Quibusnam causis impelli soleant
homines ad peccandum.*

Cap. VII.

IN præsentia consideremus in vniuer-
sum, quibusnam causis homines tum
ad alia scelera, tum ad hanc, de qua loqui-
mur, calumniam, impelli soleant; quo
perspectis hisce causis, nostrum tempus
tandem perspiciamus: & si causas easdem
manere videbimus, cauti reddamur. Scri-
bit Diuus Iohannes in prima epistola,
*Quicquid est in mundo, id esse aut cupidita- I. Ioh. 2.
tem carnis, aut cupiditatem oculorum, aut
superbiam vitæ.* quibus verbis innuere vo-
luit, voluptatum studium, avaritiam, &
ambitionem. Sunt igitur hi tres quasi
mundi dii, voluptas diuitiæ, honor, quos
colant, quibusque omnia vitæ suæ stu-
dia, atque adeo semetipsos immolent ho-
mines. Quia si quis eos dijs illis priuare
aut in illorum motu impedire conatur,
hunc tanto odio prosequuntur, quanto
amore erga deos illos præditi sunt, eum
que omnibus modis perijisse cupiunt.
Examinet seipsum vnusquisque diligen-
ter, qui sibi nõdum renunciauerit, num

alienis illorum deorū cultor sit; hoc est,
 num sit voluptatum, aut pecunię, aut ho-
 noris, aut horum trium, aut duorū amās
 nemo certē immunem se ab hac idolola-
 tria inueniet. Si mihi liceret vnūquēq;
 examinare, eiusq; facta, dicta, cogitatio-
 nes rimari, atq; perscrutari, facile perfice-
 rem, vt vnusquisque suę ipsius conscien-
 tię testimonio conuictus, in animo suo
 exclamaret: Certē talis ego sum. Consi-
 deret deinde non iam dicam quicuis, sed
 aliquis qui se religiosum esse putet: atq;
 vt nominatim vnumquemq; quoad eius
 fieri potest alloquar, tu Iohannes, tu Ca-
 mille, tu Alfonse, tu Friderice, tu quis-
 quis es, cuiuscunque vel nationis, vel or-
 dinis es, puta me tecum colloqui: respon-
 de, mihi: si quis te voluptate, aut lucro,
 aut honore afficit, nōne gaudes? aut quā-
 topere gaudes? Rursum si quis te ipsdem
 priuat, aut priuare conatur, nonne dolo-
 re afficeris tanto, quantum illa amas?
 nonne continuo adest odium & vindi-
 ctę cupiditas, cui resistere ipsi pij ægrē
 possunt: quid facient impij? nonne laxis
 habentis in eius perniciem ruent, qui il-
 lorum trium deorum aliquem, ne dicam
 omnes, oppugnabit? Exemplis, quid op-
 est?

est? cum innumera sint in promptu? Tamen quia adeo durus est mundus, vt nō nisi acerrimē stimulatus sentiat, aut etiam acerrimē stimulatus vix sentiat, vnū pro omnibus adducemus, in quo comprehenduntur omnia.

Quibus de causis Christum occiderint Iudæi. Cap. VIII.

Dicit Christus: Ego vici mundum. I- Ioh. 16. & tem: Princeps huius mundi eiicitur 12. foras. Quid verò est mundus? aut quid princeps huius mundi? Quid nisi luxuria, auaritia, ambitio? omne deniq; peccatum, ad quod tollendum & foras eiiciendum venit Christus. Est enim agnus dei qui tollit peccatum mundi. Cum igitur principem illum huius mundi tam acriter & serio Christus oppugnaret, quis dubitabit, quin eadem, quas suprà commemorauimus, causæ, Iudæos illius principis cultores maximos incitarint ad illum occidendum? Videre licet hoc in historia. Sic enim loquuntur Pontifices & Pharisei: Quid agimus? Hic homo facit multa miracula, si eū sic finimus, credēt oēs in eū ita fiet vt veniāt Romani qui nos et regione et gēte priuēt. En hic loquitur ambitio: si enim

crediderint omnes in Christum, frigebit honos illorum: loquitur & auaritia, priuabuntur enim redditibus, si priuati terra & gente fuerint. Loquitur & voluptas quæ sine pecunia & imperio comparari non potest. Adde quòd Christus eorum auaritiam, luxuriam, & ambitionem arguebat, dum toties Væ illud inclamat. aduersus eos, qui deuorarent domos vi-
duarum, & primas in conuiujs accubationes, & in foro salutationes, & magistrorum nostrorum titulos amarent, & hominum gloriam, non dei, auerent. & maximè vbi sic cognatos suos, qui in eum non credebant, alloquitur. *Mundus non potest odisse vos, at me odit, quia testor eius opera esse mala.* Hæ causæ commouerunt Iudæorum aduersus eum inuidiam, cuius instinctu eum deinde ad Pilatum calumniati sunt, ac cuiusmodi fuerint ex calumniæ, operæ precium est videre. vt in hoc exemplo cernatur, deinde in vniuersum quæ sit natura calumniatorum. Cum esset enim Christus is, qui Diabolum non infestare, aut vulnerare tantum, sed totum foras eicere, & funditus & in perpetuum regno spoliare vellet, non mirum est, si tanquam pro
ari s

Job. 7.

aris & focis pugnans Diabolus, omnia calumniarum tela aduersus eum intendit.

*Quibus calumnijs Christum apud
Pilatum onerauerint Iudæi.*

Cap. IX.

Igiturque natura calumniatorum est veras causas, cur eum criminentur, non dicunt. Non enim fuisset speciosa accusatio, si ita dixissent: Nos hominem hunc capitis accusamus, quia is luxui, auaritiæ, ambitionis nostræ aduersatur: sed omissis veris causis, primum iudicis oculos autoritatis suæ splendore præstringere conantur. *Nisi esset maleficus, inquit Ioh. 18. nunquam eum tibi tradidissemus.* Scilicet ita iulti erant, ut hoc solo nomine esset morti addicendus Christus, quia ab illis accusaretur. Deinde, cum autoritate sua iudicem mouere non possent, tandem crimina producunt: *Hunc inuenimus peruerterentem gentem. Luc. 23.* At hoc falsum erat, non enim peruertebat, sed conuertebat atque corripiebat: ipsi verò peruertebant. *Et prohibentem tributum dari Cæ-*

Math. 22. fari. Ne hoc quidem verum erat. Iusserat enim solui Cæsari quæ essent Cæsaris.

Luc. 23. ne quid interim dicam, quòd illi nihil magis cupiebant, quàm liberari seruitute Cæsariana. *Et se Christum regem esse dicentem.* Hoc quidem verum erat, sed crimen non erat. *At quisquis se regem facit,*

Ioh. 19. *aduersatur Cæsari.* O mancipia, & digni

Luc. 23. qui Cæsari seruiatis in perpetuum. *Seditionem excitat in populo doctrina sua.* Imo vos ipsi seditionem excitatis, in fontem accusando, & populum aduersus eum subornando. O omnium seditiosissimi. Ille quidem populum commouet, sed ad iustitiam commouet, nō ad seditionem.

Ioh. 19. *Nos legem habemus, secundum quam legem debet mori, quia filium Dei se fecit.* Primum ubi est illa lex? Nam in vniuersis Biblijs nullam talē legem reperimus: sed vos Pilatum, hominem legum vestrarum imperitum, vultis ita fallere. Deinde legis mentionem facere cur audetis, homines exleges, qui hominem nullo testimonio conuictum, ad necem principio statim deposcitis, quia nisi esset maleficus, nunquam eum tibi tradidissemus? Quasi verò non vetet lex vestra, ne quis damnetur nisi duorum saltem testimonio.

conuictus, & postea legem nominare nō
 vos pudet? Quid quòd non modò le-
 gem nullam talem habetis, sed etiam
 contrariam planē habetis? Nonnē enim
 Mosē Deus ad Pharaonem cum hoc
 mandato mittit, vt dicat, primogenitum
 Dei esse Israelē? Quòd si non solum *Exod. 4.*
 filius, sed etiam primogenitus filius dei
 est Israel, cur Christo (qui certē erat Is-
 raelita) crimini datis, quòd se filium dei
 esse dicat? Quid quòd vosipsi idem feci-
 stis? Nonne enim ei dixistis, *Ioh. 8.*
Nos vnum patrem habemus Deum? Quòd si vos ho-
 micidæ, tamen Deum patrem iactatis,
 cur eum reprehenditis, qui vitæ dator
 (multis enim vestrum in vitam reuoca-
 uit) filium Dei se perhibet?

Hæc sunt illa producta ad Pilatū
 crimina, præter illud eiusdem generis,
 quò eum grauauerant apud Pontificem,
 quòd se dixisset, posse templum Dei de-
 struere, & triduo instaurare, quòd qui-
 dē falsæ interpretationis erat. Nam *Matt. 26.*
Marc. 14.
 nec iisdem verbis, nec eadem mente di-
 xerat. Hæ fuerunt Iudæorum calum-
 niæ, ad quas nunquam confugis-
 sent, si vllum crimen verum
 habuissent.

*Quò Iudæos perpulerit odium Chri-
sti. Cap. X.*

*Ioh. 19.
Ioh. 8.*

*Ioh. 7.
Apo. 13.*

M

IAm verò opere præcium est cognosce-
re, quonam eos perpulerit insanus il-
le liuor & inexpiabile odium Christi.
Barrabam iubent dimitti, quò Christus
in crucem tollatur, digni sanè in quos
multi grassentur Barrabæ. Itaque postea
ad hoc vsque æuum semper obnoxij fue-
runt Barrabæ, hoc est latronibus, & san-
guinarijs hominibus. Quid quod ne-
gant se alium habere regem, quàm Cæ-
sarem? qui tamen Christo obiecerunt, se
nemini vnquam seruiuisse, cum tamen
& iam tum Romanis seruirent, & hic Cæ-
sarem vnum regem agnoscant. Ergo iu-
sta dei vindicta factum est, vt postea ad
hanc vsque horam Cæsarianæ potestati
vbique terrarum perpetuò seruiuerint.
Atque cum hoc congruit illud: *Nobis nō
licet interficere quenquam.* tradiderant e-
nim potestatem suam bestię. O quis ha-
bebit tantum prudentiæ, vt hæc intelli-
gat, & bestiam hanc, eiusque membra
omnia, & posteros, & successores, & cul-
tores, & defensores huc vsque perspiciat,
&

ne mollire velis, falsa sunt. Erat iam Spiritus sanctus, & ipse Iesus in Maria conceptus fuerat ex Spiritu sancto, & ipsemet Iohannes antè dixerat, Spiritum sanctum in Christum descendisse per speciem columbæ: Itaque ne huic tam apertæ veritati vis inferatur, non dubitant interpretes verba illa Iohannis sic mollire, vt dicant, ijs significari nondum publicè effusum fuisse Spiritum sanctum in peccata electorum, & in ijs interpretibus tu ipse ille vnus es in Esa. cap. 4. Et tamè verbis non respondet interpretatio: sed cogit te veritas, quæ alibi apertior est locum istum sic mollire. Quòd si ibi facere non dubitas ne Iohannes ipse & sibi, & aperte veritati contradicere videatur, cur idem in Paulo fieri non liceat, nulla causa est.

Atque hæc hætenus ita dico, quasi Paulus sic illa Malachiæ verba citauerit, vt tu vis. Quod an ita sit nunc videamus: Verba Pauli sunt hæc. *Rebecca ex Isaaco parente nostro vterum ferenti, facibus nondum natis, nec vllò bono maloue functis, vt Dei per electionem decretum non ex operibus, sed ex vocante ratum esset, Rebecca inquam dictum est, Maior seruiet minori. Quæ*

admodum scriptum est, Iacobum amavi, Esauum verò odio habui.

Hæc tu verba omnia contendis fuisse dicta Rebeckæ. Atque hic ego ex te quaero, utrum omnia illa verba, quæ nos superius ex Malachia adduximus, dicta fuisse putas Rebeckæ: an tantum hæc pauca, *Iacobum amavi, Esauum verò odio habui.* Si tantum hæc, non cohærebunt in Malachia reliqua, quæ tamen vno tenore narrantur omnia, perpetuata quæ sunt dicendi forma, ita inepte locutus erit Malachias. Adde, quòd sicut ex illis paucis ex Mose à Paulo allegatis, videlicet, *Maiores serviet minori* non possis statuere illa tantum fuisse dicta: sed necessariò ex historię quasi catena reliqua quoque intelligenda sunt, videlicet illa: *Due sunt gentes in utero tuo, duoque ex ventre tuo populi dividuntur.* Sic & in Malachia non possunt illa à cæteris separari. Sin concedes illa omnia dicta fuisse Rebeckæ, multæ nascentur absurditates. Prima, quòd dixerit Deus: *Nonne Iacobi frater erat Esauus?* cum dicendum esset; Iacobi frater erit Esauus. Altera, quòd Deus ibi non oraculum obsecrè reddiderit, ut alioquin & ibi in Mo-

la

se facit, & alibi solet. Sed planè histori-
am Rebecce narrauerit. Tertia, quòd
Mosis dictum cum Malachia non cohæ-
rebit. Iam verò ipsius Pauli verba à te
non sunt, vt mihi quidem videtur: Cur
enim addit verba illa, *sicut scriptum est?*
Neque enim verba illa pronūciauit De-
us: alioquin allegasset apud Rebeccam
Deus oraculum Malachia id quod ab-
surdus est, quàm vt cuiquā sano in men-
tem venire queat.

Sed illa verba inter Mosis, & Malachie
oraculum ita dicit Paulus, vt ostendat à
se duo oracula citari: alioquin illud (*scri-
ptum est*) potuisset non in medio, sed an-
te totum oraculū, hoc est, ante verba illa:
Maiores seruiet minori. Neque oraculum
vnum verbis illis tam ineptè secuiisset.
At si eius verba, nihil ad ea afferens præ-
iudicati, diligenter perpendas, videtur
hæc eius esse sententia. Qui seruantur, ij
gratuita Dei electione seruantur: sicut
apparet ex Dei oraculo, qui in Mose fo-
re prædicit, vt duorum populorum, qui
erant in ventre Rebecce, minor imperet
maiori: id quæ postea ita accidisse narrat
in Malachia.

Quæris nunc, si illud, *Iacobū dilexi,* &

Esaum odio habui, pertinet ad gentes ab illis propagatas, quarum altera cœperit amari ob benefacta, altera reijci ob male facta: quorsum ergo pertineant, quæ præcedunt, *Nondum natis pueris*? Ad quod ego respondeo, nihil me tale scripsisse, ut dicerem alteram gentem cœpisse amari ob benefacta. Amorem enim gratuitum esse dico, odium non item: Atque ea de re disertè scripsi in illa annotatione, adductis ex Deut. 9. & 10. oraculis, vbi demonstrabam eos, qui amantur, & eliguntur, eligi gratuita Dei bonitate. Qui verò odio sunt, & repudiantur, repudiari ob sua peccata.

Ad illud, quod quæris de nondum natis pueris: Respondeo, illud referri ad verba illa: *Maior seruiet minori*. Illa enim dicta fuere nondum natis pueris. Ad cetera quæ scribis, ut Deum ostendas gratis odisse aliquos, respondeo, totius Paulinæ disputationis summam, & conclusionem esse in illa de figulo similitudine, qua ostendit homines sic esse in manu ac potestate Dei, ut lutum in figuli.

Iam attende, quæso te per Deum, non auerso animo, quæ dicam. Nam in ijs est magnum momētum. Tu scis quæ
fimi-

similia dicuntur, ea oportere earum rerū
similia esse quibus assimilantur. Quòd
si in quopiam authore extat aliqua simi-
litudo discrepans, ea aut damnatur, aut
interpretatione accommodatur ei, cuius
dicitur similitudo. Exemplum hoc esto.
Dum dicit Christus, Deum similem es-
se Patris alicuius, qui poscenti filio pa-
nem, dat panem, non lapidem: protinus
agnoscimus, ideoque approbamus simi-
litudinem. Tales enim re vera sunt pa-
tres. Sed si diceret, Deum similem esse
patris, qui poscenti filio panem, det lapi-
dem: quis approbaret? item si quis dice-
ret: A ficu discite similitudinem, qua te-
nerefcente, atque frondescente intelli-
tis instare autumnum: quis non repu-
diaret, nisi qui ficum ignoraret? cum sci-
ant omnes illa non autumnū, sed æstatis
esse signa? Neque est, quod hic tri-
tum illud dicas: omnis similitudo clau-
dicat. Vt enim non semper omnes par-
tes quadrare concedamus, at in eo cer-
tè quadret oportet similitudo, in quo
est similitudo, alioquin non iam e-
rit similitudo. Iam in figuli similitudi-
ne Paulum, si volumus intelligere, con-
sideremus primū rei naturam, quam

Paulus adhibet ad similitudinem: deinde id quod assimilat, accommodaturus.

Rei naturam hanc esse nō negabis. Figulus luto suo utitur arbitrio suo, & ex eadē massa aliud vas fingit ad honesta ministeria, aliud ad inhonesta. Iam siue ad honesta facit, siue ad inhonesta, ad usum facit, non ad frangendum: si frangit ob vitium frangit, quod accidit ipso nolēte.

Iam cum sit hæc rei natura, si quis Deum figulo sic assimilat, ut ego in annotatione mea copiosius feci, aptissimè id fecerit: nimirū sicut figulus ex eadē massa alia vasa fingit ad honesta ministeria, alia ad inhonesta: sic & Deus alios homines ad honesta ministeria, ut sint quasi oculi, aut aures, aut manus in corpore sui populi: alios ad viliora, ut sint quasi pedes, aut verenda. Rursusq; sicuti figulus nullus vas fingit ad frangendum, quod si quod frangit, id ideo facit, quia aliquid accidit quod ei non placet: Ita & Deus nullum hominem facit ad perdendum: & si quē perdit, ideo perdit, quia aliquid in eo accidit quod ipsi displicet.

Hæc bipartita à figulo sumpta similitudo, quin sit aptissima negari non potest. Bipartitam ideo voco, quia aliud est
ad

ad inhonesta fingere vas aliquod, aliud ad frangendum. Nam ad inhonesta fingit sæpe figulus, ad frangendum nunquam.

Iam præterquàm quòd est aptissima, congruit etiam cum alijs sacrarũ literarũ locis, & maximè cum Ier. ca. 18. & Eze. 33 Vbi tota explicatur. Quòd si est, cur non sic in Paulo sit explicanda, causam nullã video. Finge enim Paulum nihil de ea scribere, & apud Iere. solum eam extare, quis non approbabit? Accedat nunc Paulus, an iccirco apta esse desinet? Annò potius Pauli obscuritas, atq; breuitas (Nam eum hic, & obscurè, & breuiter scripsisse, addo etiam similitudinem bipartitã non distinxisse res ipsa cogit fateri) est Ieremiæ perspicuitate atq; copia illustrada, atq; distinguenda. Alioquin si interpretationem tuam sequimur, periculũ est, ne Paulus ineptire videatur, qui deũ stulto cupiam, & dementi figulo assimilet, qui vasa aliquaingat ad frangendum. Certè si huiusmodi similitudinibus Iudæos Christus docuisset, nescio quis nõ eum repudiasset. Nimirũ si ita dixisset. O Iudæi quemadmodũ stultus figulus vasa quædam facit ad frangendum. Sic &

Deus vestrum quosdam condidit ad perdendum. Hic quisnam Iudæorum non meritò exclamasset: Itane tu verò patrè nostrum, sapientissimum cū stultissimo, & mente capto figulo confers?

Hæc sunt clara, mi Borrhæ, perspicua, nullis denique distinctionibus obtenebrata, & quæ vel puer intelligat. His efficitur, vt interpretationi vestræ, nisi validiora afferatis, assentiri nequeam. Atque in his quatuor illæ positiones consistūt, quas suprà posui, quæ vniuersæ vestra in interpretatione tolluntur.

Nam & Pauli caput illud videri vultis non obscurum, & eiusdem verbis obscurissimis, & in quibus enucleandis tot tamque acuta, & olim & hodie sudarunt ingenia. Vultis aliorum authorum enucleatissima dicta, si superis placet, enucleare, & Paulum tam secum, quàm cum alijs sacris authoribus pugnantem facitis, & historiam summa, intollerandaque violentia loco summouetis, sicuti mihi satis apertè demonstrasse videor.

Supereſt vnum argumentum tuum, nimirum, quòd verbis illis, maior seruiet minori: scribis seruitutem illam indicium esse non amoris, sed odij Dei. Itemque;
quod

quod de Chanaane scribis, eū execrabilem fuisse antequam natus esset. Ac de seruitute quidem mihi videris non bene argumentari. Est enim seruitutis signum non odij, sed minoris amoris. Neque enim seruos odimus: alioquin occideremus vt hostes. vnde & illud apud Latinos: *Hostem numero habere*, hoc est occidere. Sic Esau odio in Iacobum concepto eum interficere habebat in animo. Seruos inquam amamus, non odimus: sed minus amamus quàm liberos. Vide re est quod de seruitute dico in Isaaci verbis, qui Esau (vt ipse opinabatur) seruos faciebat fratres, non vtique quia Esau fratres odisset: sed Esau magis amabat. Sed Deus, cuius erat alia mens quàm Isaaci, seruitutem illam à Iacobo transtulit ad Esau, non quia Esau odisset, sed quia minus amabat, quum vtrumque re vera amaret. id quod, vel ex ipsius Isaaci verbis perspicitur, qui ad extremum Esau quoque (quantum per ea quæ iam in Iacobum contulerat, licebat) felicitans dixit: sed erit cum dominaberis, eiusque iugum de tua ceruice excuties. Nam certè felicitatis, & porro non odij, sed amoris esse fa-

tendum est: id quod videtur author ad Hebræos indicare, dum dicit: *Fide in futurum fausta precatus est Isaacus Iacobo, & Esau.* Quod si illam faustam precationem ac felicitatem ratam habuit Deus, sicuti certè habuit (alioquin inanis esset illa precatio) vt Esauum Deus re vera amauerit, sed minus quàm Iacobum. Atque idem Deus eadem ratione bestias quoque seruas facit homini, & tamen eas non odit, sed minus amat, quàm hominem. Ne figulus quidem factam à se matellā non odit, sed minus amat quàm vrceum. Denique quemadmodum nullus homo quicquam odit, quod fecit, sic neque Deus. Atque hoc ipsum, pronunciatum, quod natura ipsa inscripsit alioquin omnium cordibus (nisi siqui hominem quodammodo ex homine exuerunt) extat.

Insuper in libro Sapientiæ capit. II. his verbis scriptum est: *Amas omnes res, nec eorum quicquam inuisum habes, quæ fecisti, Nihil enim fecisses siquid odisses.* Neque verò est, mi Borrhae. quod ita tergiversere, vt illius libri authori arem eleues. Nam vt illum librū repudies (quod sapiens nemo temerè faciet) at nature

quidem librum, quæ omnes sanæ mentis homines hoc docuit, abolere nec tu, nec vlla rerum natura vnquam poterit. Clamabit enim semper natura, creare opus est amoris, non odij: idq; ipse coniunctionis amor naturalis vociferatur. Atqui si odit aliquos homines antequam eos creet Deus, non amore creat, sed odio. An tu Christi vocem non audis ad amandos inimicos nostros exemplo cœlestis patris nos inuitantis, qui malos æquè ac bonos compluat? Nam illud compluere, amoris esse interpretatur. Amore enim profectò non odio benefacit Deus, quibus benefacit. Quòd si tu illud obijcies. *Odisti omnes maleficos:* à me erit. Si enim malos amore compluit, & tamē malos odit, fatendum omnino est, eum odisse non ipsos homines, quos creauit (odisset enim opus suū quo monstrosius ne dicam falsius nihil ne quidem cogitari potest) sed maliciam quā nō ipse: sed Diabolus in eis creauit. Ita fit, vt & Diabolus suū item opus, videlicet malitiā amet. Nā omnino suū quisq; opus foetumq; amat. Itaq; cū omnia Deus excepto peccato creauerit, nihil nisi peccatū, aut ppter peccatū odisse potest.

Neque solum Deus, sed etiam Dei filij qui videlicet patris imitatores, nihil nisi peccatum, aut propter peccatum odisse possunt. Et tu si verè filius Dei es, teipsum explora, & senties te nihil odisse nisi peccatum, aut propter peccatum. Quòd si aliter affectus es, vitium est, nec à Dei imitatione proficiscitur. Huc spectantes sacræ l' terræ, sic loquuntur: *oderis malum & fac bonum*, nimirum vt filij simus patris coelestis qui malum odit, bonumq; facit.

Igitur vt ad Esaum redeam, si odisse, in ea notione acciperes, vt Esaum diceres, Deo fuisse odio nondum natum, hoc est minus charum fuisse Deo quàm Iacobum, equidem neque de verbo neque de re pugnarem. Nam & res ita se habet, & odij verbum sic etiam in sacris literis interdum poni rectè à quibusdam animaduersum est. Vt apud Mosem vbi scribitur de duabus vnus viri vxoribus, quarum vna sit chara, altera sit odio, quales habuit Iacobus Rachelem, & Liam: quarum neutram re vera oderat: sed Liam minus amabat. Sicut in eodem Mose videre licet. Sed tu de vero odio laqueris, quo Deus repudiatos antequam peccauerint

nerint oderit, ideoque stygijs pœnis destinauerit. Tale odium ex verbis illis, *Ma-
ior seruius minori*, non potes ostendere.

Chanaanis quoque eadem videtur esse ratio. Verba sunt hæc: Noe Gene. 9.

*Arur Chanaan: seruus seruorum fratrum
suorum &c.* Iam Hebraicum illud, *Arur*,

infelicem interdum significare tu non negabis. Ita certè ponitur Ge 3. idq; tute met ibi his verbis interpretaris, Vt bene dicere, largiri copiam est, & vbertatem: ita maledicere subtrahere vbertatem. Et rectè.

Atqui hoc in loco sic loquitur Noe, vt ex ipsiusmet verbis patet, dum dicit: *Seruus seruorum fratrum suorum esto.*

Sunt enim hæc verba interpretatio illius vocis *Arur*. Quasi hoc dicat. Infelix erit

Chanaan. Hoc est, seruus. Iam seruum esse, sicuti modò docuimus, non est odio

esse, sed minus amari. Sed ponamus seruitutem illam ab odio illatâ fuisse Dei:

quid inde efficies? Chananeum videlicet inuisum fuisse Deo nōdum natum:

fingamus ita esse: quid tū postea? Quid hoc ad æternas pœnas? Non enim fuit

illa siue Chanaanis, siue Chananæorum seruitus æternum supplicium: Nam ea-

dem, & fortasse etiam maiore ratione o-

Rom. I.

minum hominum mors corporis erit eternum supplicium. Sicut enim ob Chaii peccatum illata est eius filio Chanaani seruitus, ita ob Adami peccatum regnavit in eius posteris seruitute grauior mors, etiam in eos, qui non peccauerunt, videlicet, in infantes. Atqui mors illa corporum non æternum supplicium, sed æterni supplicij figura est: Ergo neq; Chanaanais seruitus. Et in vniuersum, nulla rei figura est ipsa res, sed rei: quemadmodum nulla imago est ipsa res, sed rei imago, sicut homo imago Dei est, non Deus. Alioquin oporteret, vniuersum genus mortali æternis pœnis affici. oporteret ipsum Mosem, & Aharonem stygijs pœnis in sempiternum cruciari, qui ob peccatum suum Chananæa exclusi fuerint, quæ certè figura fuit cœlestis quietis. Oporteret deniq; ipsam Chananæam, quiete esse sempiternam Dei natis promissam: quandoquidem æternæ quietis imago fuit. oporteret Chananæo nulli, aut Esai no salutem vnquam patere: quippe qui omnes essent repudiati. Quod quàm non sit verum tu non ignoras. Quod si concedes (vt certè concedes) imaginem non esse rem ipsam: illud quoq; concedas.

das necesse est, illam vel Chanaanis, vel Esai seruitutem non esse poenas eternas, sed æternæ seruitutis imaginē, quæ imago non minus cadat in Iacobeos, quā in Esaiinos, aut Chananæos. Siq̄dē & Moses & Aaron, qui Iacobei erant, quiete illa, vt diximus, exclusi sunt vnā cū cæteris Israelitis: quæ quidem illis in figura accidisse, hoc est, non rem ipsam, sed rei figuram, & imaginem fuisse docet Paulus.

Quod si quis rem ipsam dicet cum rei figura conuenire, vt quemadmodum ob Adam peccatum mortui sunt secundum carnem Adami nati: & ob Chaii peccatum carnali seruituti subiecti sunt Chaii posterii Chananæi, & ob Esau repudiationem serui facti sunt secundum carnem eius posterii: ita & qui secundum spiritum filij sunt vel Adami veteris, vel Chaii, vel Esai, ij secundum spiritum poenis subijciuntur spiritualibus, quarum carnales illæ poenæ figuræ fuerint. Siquis inquā, sic argumentabitur, ego ei libenter assentiar, atq; hoc ipsum totum à me esse ostendā. Atq; hic queso, mi Borrhae, vt diligenter attendas. Hic enim versatur cardo rei. Hic locus est, quo percepto, totius causæ veritas patefit. eodem ignorato tota causa in caligine demersa latet.

Est autem nobis hic recolendum Pauli dictū illud: *Spiritualia spiritualibus accommodantes*: quod ab illo vna in re dictum, in alijs quoque locum habet. Volo autem hoc dicere: Quemadmodum carnales nati carnaliter, ita spirituales spiritualiter peccata luunt parentum. Sunt autem spirituales nati imitatores.

Ezech. 16. Sic apud Ezech. Amorrhæi & Hebræi filia vocatur Ierosolyma. Nec admodum dissimili figura apud Esaiam eidem Ierosolymę Sodomę, & Gomorrhę nomen tribuitur. Sic igitur statuamus: Chananæos, & Esainos spiritualiter esse homines impios, spirituales pœnas in Gehenna daturus hoc tu mihi credo dabis. Iam si queritur, cur pœnas sint daturi, responsum in promptu est, nimirum quia sunt Chananæa proles. Hoc est impia. Facit ergo impietas spiritualement illā cognationem, eademque causa est, & odij, quo illos prosequitur Deus, & pœnarum quas eis iccirco irrogat.

Hęc ita esse ex tuis quoque verbis perspicitur, qui vt electos Iacobeos, sic repudiatos Esainos appellare soles. In quo profectò ostendis, nec omnes qui secundum carnem Esaini sunt, eosdem & sc-

monstrum, è rerum natura funditus abolear.

Sed profectò non sum talis: testor quicquid à me vel profectum est, vel proficiscitur: hoc est scripta, mores quæ meos. Scripta extant, mores noti sunt multis: peccaui equidem multa, & doleo: sed ista, cuius tu me insimulas impietas, si in me est non recuso pœnam. Ac de scriptis quidem iudicent omnes dummodo candidè. De moribus, qui me norunt, iam ab ineunte ætate, quorum testimonia, si opus esset, conquirere possem innumera. Sed illis nihil opus est. tuum ipsius & tuorum testimonium suprà citavi. Basileæ postea quomodo vixerim, testor ipsam vniuersam Basileam, quam si putas eam esse, quæ homines Deo ad satietatem maledicente, & scurras ex professo pietati oblatrâtes foueat, certè parumpiè, parum quæ verè de ea iudicas. Ipsi tui discipuli non semel confessi sunt, me alioquin moribus esse inculpatis, sed in doctrina errare: credo, quòd à te in quibusdam dissentiam. Et postea tu de me talia audes publicare, & quidem testatus Deum? O homo, horrendum est Deum facere testem eorum quæ tibi ira, odium

uè dictauerit. Ego verò testor Deum, atque id operæpretium est: quando tu me tam atrociter coram Deo, & hominibus accusas, me falsò à te impietatis accusari. Quòd si mentior, & tu me verè accusas, tum & Deum precor, vt me pro criminis magnitudine puniat, & homines, vt per summum dedecus ex vita tollant. Sin vera dico, & tu me falsò accusas, tum Deum precor, vt meam vitam ab insidiatorum manu tueatur, & tibi ante mortem det vt sic agas poenitentiam, vt istud peccatum non sit animæ tuæ detrimento.

Hactenus criminationes tuas non acerbè certè, neque accusatoriè, neque tanta quanta potuissèm diligentià dilui, præsertim maximas quasque & acerrimas. Sunt præterea leuiiores quædam, sed ad quas respondere, quia leuiiores sunt, & quia ex ijs, quæ dixi, facile est cætera conijcere, non puto necessarium. Atque vtinam etiam ijs ipsis quæ dixi, per vos mihi supersedere licuisset.

Appendix.

Postquam hæc mense Maio scripsissem,

ram, ecce prodit mense Augusto ex eadem officina libellus alter eadem dere, eodem planè spiritu scriptus, quo tuus, authore quodam qui iam ante in meam Bibliorum translationem in sua noui Testamenti translatione inuectus erat acerrimè: super qua nos equidem ei respondimus: tametsi nondum in lucem prodijt nostra responsio. Is se tuum esse filium, & discipulum in scriptis suis iactare solet, id quod equidem cuiuis facile persuaserit. Sic enim tuam istam licentiam imitatur, vt tecum sponse certare videatur, arte quidem, & rerum verborumque copia; & orationis tam Ciceroniana, quam non Christiana facundia longè te superat: in maledicendo profusissimus, in calumniando diligentissimus. Videtur omnes rumusculos aucupatus, omnia, quæ de me malè dicerentur, auidissimè conquisuisse, peratq; omnia credidisse, exaggerasse, scripta, dicta, factaque mea partim inuidiose cauillatus, & calumniatus est, partim vel finxit, vel ab alijs ficta pro veris habuit. Deniq; sic causâ egit, quasi metuerit ne tu nò satis diligèter, & copiose peccauisses, vt videlicet patris, & magistri mēsurā

impleret, dignus patre, & magistro filius
& discipulus.

Video vos eo vitio laborare, q̃ de Gal
lis olim scripsit Iulio Cæsar. *Est hoc, inquit
Gallicæ consuetudinis ut & viatores etiam
inuitos consistere cogant, & quid quisque
eorum de quaque re audierit, aut cognoue-
rit, quærant, & mercatores in oppidis vul-
gus circumstet, quibus ex regionibus veni-
ant, quasque res ibi cognouerint pronuncia-
re cogant, & his rumoribus, atque auditio-
nibus permoti, de summis sæpe rebus consi-
lia ineant: quorum eos euestigiò p̃nitescere ne-
cesse est: cum incertis rumoribus seruiant,
& plerique ad voluntatem eorum ficta re-
spondeant.* Hæc Cæsar. Quod sanè eius
dictum vobis Gallis magnopere est at-
tendendum. Accedit in vobis ad leuita-
tem illam capitale odium mei: quo fit, ut
de me quicquid mali dicitur, id quia vul-
tis, facillimè credatis: facile enim (inquit
idem Cæsar) credunt homines quæ vo-
lunt. Rursusque si quid boni dicitur, id
vel non credatis, vel maligna interpreta-
tione deprauetis. Huius generis sunt tua
illa, quæ supra in harpagone nostro com-
memorauimus, etiam imitatoris istius
tui plurima sanè, quæ hic omnia com-
me-

memorare non est necessarium. Tantū
vnum aut alterum obiter attingam, ex
quibus de cæteris existimari possit, & si-
mul animaduerti quā sitis inter vōs si-
miles, & quā sit dignus prole parens, &
proles digna parente. Scribit in libelli
sui pagina 265. hæc verba: Nempe mag-
nus tibi campus exercendæ patiētiae tuę
aperitur: ac fortasse ita fiet, vt qui iam pri-
dem inter tuos illos perficiendos iocās,
vt opinor dicebas, te duobus tantum pas-
suum millibus à perfectionis meta dista-
re ipsam etiam metam præterueharis.
Hæc ille scribit, patientiam meam deri-
dens, & mihi ea tribuens, quæ ego nun-
quam dixi: sed ab aduersarijs meis, disci-
pulis vestris de me dicta fuisse accepi, me
am eandem patientiam deridentibus in
hunc modum: Castalio duobus tantum
passuum millibus distat à meta perfecti-
onis. Iste sunt scurrarū voces, qui patien-
tiæ cæterarumque Christianarum virtu-
tum ardens, seriumque studium in seip-
sis repudiant: in alijs irrident: & si veram
obedientiam ex Christi præceptis vrge-
as, illudunt, & hunc hominem ad perfe-
ctionem contendere, & suis operibus sa-
lutem consequi velle, cauillantur. Sed i-

Ite ridiculè insuper facit, qui quæ ad mei
 derisionem à vestris dicta fuerunt, mihi
 adscribat. Me verò patientiæ meæ non
 pudet, nisi quòd minor est, quàm debet.
 O Christe fili viuentis Dei, cui data est,
 omnis potestas in cœlo, & in terra, &
 qui ipse perfectæ patientiæ specimen
 in terris edidisti, da mihi patientiam
 tantam, quanta opus est ad tot tantas-
 que iniurias, contumelias, calumnias
 perferendas. Da perfectionem tan-
 tam, vt possim inimicos meos diligere,
 & malum bono pensare quòd filius sim
 patris nostri, qui bonos malosque com-
 pluit, solemque suum iustis iniustis-
 que oriri facit. derideant illi me, dum
 tu faueas: detestentur illi, tu modo feli-
 cites: persequantur illi, tu accipias in re-
 gnum tuum, ad tui patris, tuamque lau-
 dem sempiternam. Alterum eiusdem le-
 uitatis est, quod in pag. 262. Scribit, & alia
 multa falsa, & hæc in primis, me discipu-
 los cogere, homines in hospitij veluti
 cōductos habere, qui aduentantes hospi-
 tes captent, & imprudentum simplici-
 tati insidientur. Talia de me iactant
 leuissimi homines, & ea vobis veluti
 conducti, vel referunt, vel scribunt, quia

vos talia libenter audire sciunt. At-
que ita ineunt à vobis certè non hone-
sta mercede gratiam. Vos hisce ru-
moribus, atque auditionibus permoti
dere non leui, leue consilium initis,
auditiones illas etiam monimentis li-
terarum mandatis: quorum vos si non
euestigio, at certè aliquando præni-
tere necesse erit, cum incertis ru-
moribus seruiatis, & plerique ad vo-
luntatem vestram ficta respondeant.
Et sanè iusta Dei in vos ira est, vt qui
veris seueriorum amicorum monitis
non obtemperatis: quinimo hoc no-
mine eos odistis, iisdem assentatorum
mendacijs credatis, eosque ametis. Est
enim mendacio dignus, qui veritatem
repudiat. Neque verò plus illi vobis,
quàm vos illis nocetis. Nam & à vobis
illi vicissim multa falsa audiunt, quæ
deinde disseminant, quo fit vt vtrique
ceteros decipiendo, scandalis Ecclesiã
repleatis. Nec ego incerta loquor: pos-
sem nominare multa mendacia partim
libris vestris, partim vestròrum sermo-
nibus, cum aduersus alios, tum in pri-
mis aduersum me in vulgus dissipata:
quorum pars aliquãdo credita fuit, pars

adhuc creditur à nonnullis ita impudentia, ita turpia, ita denique mendacia, ut eorum vel Diabolum non pudere, pudendum sit. O mendaciorum seculum. Libera nos, O æterna veritas, Christe fili uentis Dei.

Agite sanè talibus amicitijs, quando utriq; alterius digni estis. Certè patescit iam nonnullis veritas, pateseunt artes, conatusque vestri, sicuti nuper patuere quibusdam iuuenibus Gallis, qui huc ab Argentina profecti sic habebant aures imbutas istis de me rumoribus, ut me putarent passim emissarios habere non solum in diuersorijis, verum etiã ruri, & in portis vrbis. Deniq; eam de me opinionem imaginemque animo cõceperant, ut me arbitrentur magnum aliquem, & opibus, atque autoritate pollentem virum, quasi que satellitum caterua stipatum cuius insidias esset effugere difficile. Vbi deinde nihil tale deprehenderunt, contraque homuncionem viderunt, pauperem, vilem, abiectum, quietum, nihil molientem, nullius nec splendoris, nec autoritatis, mirati sunt non absque stomacho, illa mendacia, mecumque tandem congressi, tam ab illis abhorruerunt, mihi-

hi quæ adhæserunt, quàm antè cognitam
veritatem à me abhorrentes illis adhæse-
rant. Ita fit diuina prouidentia atque ius-
titia, vt dum sunt in me denigrando su-
pra modum diligentes inimici mei, ipsi
met in laqueos incidant, quos in me re-
tenderunt. Vos hæc, credo, vel animad-
uertentes vel prospicientes ne quid tale
cōtingat, summa ope pugnatis. Et quod
hactenus pontificij pro se suisque tuen-
dis fecerunt, id ipsum vos imitantes, ve-
stram proditis tyrannidem, & vnà eius
ruinam acceleratis. Primum ad necem
meam (nec ego hoc, quanuis certò sciēs,
auderem scribere, nisi in libris vestris a-
pertè non vno loco extaret) magistratus
quo ad eius fieri potest impellitis. Mor-
tuus enim refellere nō possem: vita mea
vestris animis scrupulus est. Deinde
quoniam illi vestræ cupiditati, vel non
obsequuntur, vel nondum obsequuntur
vos (quod proximum est) me toto orbe,
quibuscunque modis fieri potest certa-
tim infamatis: mea scripta (vt papam pos-
sis agnoscere) ne legantur pro virili pro-
hibetis: ipsi contrà scribitis, mihi ne re-
spondere permittatur, quoad eius fieri
potest, cauetur. Vestris ne me conueni-

MS

ant vetatis, si qui conuenerint plerumq;
suspectos habetis, & abhorretis. Quo me
tu fit, vt multi me quamuis cupientes,
conuenire non audeant, id quod nō nul
li, & mihi, & alijs confessi sunt. Hæ sunt
artes vestræ, quibus illud consequimini,
vt veritas minus citò prodeat in lucem:
quemadmodum nubes, & nebula ori
entem diem videntur aliquantulum re
tardare. Interea nomine studij tuendæ
veritatis odium vestrum prætexitis: ve
ram eius causam (quippe vobis parum
honestam) dissimulatis, causamque ve
stram apud imperitos probabilem reddi
tis ea arte, quæ docet de quauis re propo
sita probabiliter disputare in vtranq; par
tem. Qua quidem arte sic instructi estis,
(atque vtinam tam præclaris ingenijs,
vobisque diuinitus longè alios ad vsus
concessis non abuteremini) vt vix quic
quā vel tam benè dici, aut fieri possit, qn
id interpretando deformare, vel tam ma
lè quin fucare possitis, præsertim iudice
mundo, apud quem valere maledicta
quid mirum, cum nullum sit ipsi sua
uius pabulum? Accedit eò quod typo
graphos ad manum habetis, quibus ma
ximè copijs efficitur, vt & ore coelos at
tingant.

tingatis, & lingua terras peragretis. Denique sic & instructi, & animati estis, ut esse decet eos, quorum regnum magis de hoc mundo, & carnale sit, quam spirituale, aut à Dei præsidio vnice pendens. Iste sunt copie, ista arma, quibus me vos oppugnatis, certè non Christiana: sed planè qualia erant illa, quibus Dauidem Saulus oppugnabat. Ego verò vobis non iisdem, sed Dauidianis armis Deo duce resistam: videlicet veritate, innocentia, patientia, precibus, & nomine Iouæ armipotentis, vnde mihi auxilium, salusque veniet. Et in vniuersum hoc vobis, & imitatoribus vestris respondebo. Nam ad singula respondere mihi in præsentia longum esset, & fortasse nihil opus est, cum & ex ijs, quæ supra refutaui facillè sit coniungere de cæteris in eadem officina procusis: & quæ verbo tantum à vobis sine vllis veris testimonijs posita sunt, ea verbo tantum negare satis sit apud æquos iudices. Igitur in vniuersum sic vobis respondeo. Quæ mala de me scripsistis (exceptis ijs quæ supra confessus sum) falsò scripsistis, nec iustè me oppugnatis, nec me sic fontem esse veris testimonijs vnquā vel corā Deo

vel coram hominibus conuincetis. Itaque sic ego vos verbis Dauidis alloquar: Si Ioua vos mihi reddit infestos, precor vt ei literis: Sin homines sunt, execrabiles sunt in conspectu Iouę, qui me de Iouani patrimonij possessione hodie deturbant, & ad deorum peregrinorum cultū impellant. Nam vel per eos, vel per vos non stat quominus ego ex libro vitę delear in sempiternum. Sed misericors ille Christi seruatoris mei pater, me propter filium suum conseruabit ad æternā laudem sui nominis.

Hęc mea est ad vos responsio. Scio vobis non defore verba, qualiscunque tandem sit causa vestra: sed nullis verbis opprimitur in perpetuum veritas: etiam si ad tempus opprimatur coram cæco iudice, qui mundus est. Valeat mundi iudicium, quo iudice occisus est Christus, & apud quem potentissimus, & loquacissimus quisque facilimè causam obtinet. Regnum Christi non est de hoc mundo. Ego verò cum Christo vel crucifigi paratus sum, cum eodem resurrekturus: tantum det ipse vires: quandoquidem sine ipso nihil possumus.

Restat vt mea defensione functus,
vos

vos uti postulat Christiana charitas com-
monefaciam: Quamquam hoc vos præ-
sertim à me, boni consulturos, haud ma-
gnam spem faciunt, quæ à vobis profici-
scuntur. Quid enim ab eo boni consula-
tis, quem nullo honestiore, quàm Nebu-
lonis titulo dignamini? Veruntamen
quoniam omnia sperat charitas ad mone-
bo. Nostis dictū illud Christi: *sibi tacebūt,
lapides loquentur*. Si tacent sapientes, &
vos, qui maximè debent, minimè mo-
uent, audite vel asinæ Balaami, quando
vestrum alter cum asino me facere con-
fert, aut si placet Nebulonis admonitio-
nem, & si vobis tantum imperare pote-
stis, non quis dicat, sed quid dicatur at-
tendite.

Dico vos in istis libellis facere nec
piè, nec sapienter. Primum in Deum, &
in proximum peccatis, dum Dei seruū,
& suo Domino stantem aut cadentem,
accusatis, & damnatis iniuste. Deinde i-
sto facto cursum impeditis Euangelij, &
in causa estis, ut veritatis nomen malè au-
diat apud externos. Quid enim credant
nos habere boni, qui alij alios exedimus
acerbius, quàm vlli Gentiles? Tertiò cau-
sam vestram redditis suspectam, dum eā

maledictis, & inuestiuis tuemini, quæ arma esse debent à defensore veritatis alienissima.

Quarto aduersariorum vestrorum causam subleuatis. Tanta enim amarulentia, & immisericordia in me defecistis, vt exemplum præbere voluisse videamini eorum vitiorum, quæ illi vobis tribuunt. Ac planè vobis hic accidit, quod solet impijs quibusdam, & sanguinarijs viris, quos si quis in probro (vt fit) appellauit impios aut sanguinarios, stringunt enses, & illum inuadunt ad occidendum: scilicet, vt hoc homicidio, crimen impietatis & sanguinarij nominis deprecantur: quo facto nihil absurdius, aut stultius dici potest. Nam eo ipso, quod hominem inuadunt ob dictum, illud ipsum dictum maximè confirmant, seque impios esse reipsa ostendunt, & sanguinarios. Sic vos, vt aduersariorum vestrorum dicta refellatis, sanguinem meum omnibus modis appetitis, scilicet vt hoc homicidio innocentiam vestram tueamini, quo quid fingi potest cæcius? cum potius benignitate, & inimicis benefaciendo refutari debeant. Vos vero isto facto illorum dicta maximè confirmatis, & quanto magis pergetis, tanto

to magis confirmabitur. Sic olim Iudæi cum Iesus eos reprehenderet; quod se vellet interficere, eum turere dicebant; seque id in animo habere negabant. Et ijdem paulo post lapides ad eum necandum tollebant: quo quidem facto, & illū veracem, & se non solum mendaces, sed etiam homicidas esse ostendebāt. Quanto ne illud quidem satis consequimini, quod auetis. Vultis augere infamiam meam, & eandem quodammodo diminuitis. Nam vestris immodicis maledictis modestissimus quisq; maximè offenditur: & qui vos, meq; norunt, ij ob libellos vestros magis etiam mihi fauent, quē immeritò malè audire videāt. Itaq; apud eos non est cur de causa meę defensionis labōrē. Quòd si qui ignorātes, vobis credūt, tametsi ij immodestiā vestrā aut vituperāt, si modesti sunt, aut certè nō tā laudant, quā tolerāt, & quidē paulò post fortasse veritatem videbunt. Neq; enim profectò erit perpetua nox. Quòd verò etiā magistratum in me incitatis, non iniuste solum, verū etiam audacter facitis. Nam si me apud magistratū nostrū accusaretis (id q; vobis faciendū est, si vultis ab eo de me suppliciū sumi) oporteret vos

Ioan. 7. &
10.

legetalionis. (quæ Basileæ valet) dare
 poenas, cum cæterorum flagitiorū, quo-
 rum me falso insimulatis, tum maximè
 alterum furti, cuius quæ soleat hic esse
 poena, vos non præterit, sed omen ego de
 precor, Deum quæ precor, si sum innocēs
 causam meam sine vestro malo tueatur.
 Et quidem spero, Magistratum nostrum
 & prudentiorem, & iustiorē esse, quā
 ut vestris criminationibus vel credat, vel
 obsequatur. Verū ut ut erit, & quicunq;
 M. vbi cūq; me cāsus manet (neque enim di-
 scipuli conditionem æquum est esse me-
 liorem, quā magistrī) spero mihi adfu-
 turum eum, qui filium suū à mortis do-
 loribus vindicauit.

Iam illud per Deum, quale est, quod
 tu te cum Dauide, aut cum Christo con-
 ferens, cum Semei me aut cum Iscariota
 confers, qui in te calcēm sustulerim?
 Quæso te, quid vel tu Dauidicum, aut
 Christianum, in me vel ego Semei cum
 aut Iscarioticum in te feci? Dauid capita
 les hostes suos eosdem quæ in persequen-
 do ipso acerrimos, tantum abfuit, ut occi-
 derit, aut læserit, cum & posset, & fas esse
 videretur, & insuper ab alijs ad id impel-
 leretur, ut etiā alios ab eo facto deterrue-
 rit,

& oculos longius intendat quàm extenditur digitus indicantis? O cæce & tuæ salutis hostis Munde, qui tibi eos indicari non pateris, qui te perdunt, qui eos præsidio tuo stipas qui te deuorant, & seruatores tuos eis occidendos tradis. Væ, væ, væ tibi, qui odio Christi Cæsare vnum regem agnoscas. Erit, erit tibi rex Cæsar, & quem vltro regem postulas, eundem depellere postea frustra voles.

Transitus ad nostrum seculum, quod quidem sit omnium scelerratissimum. Cap. XI.

IAm quæ Christo capiti acciderunt, eadem eius membris & hætenus accidisse videmus, & deinceps vsuuentura credere debemus, quamdiu durabit hic mûdi status. Sic enim prædictum est ab ipso. *Non est discipulus supra magistrum. Ioh. 15.* Si me persecuti sunt, & vos persequentur: si meam orationem seruauerint, & vestram seruabunt. Et sanè eadem causæ manent vtrouque. Quamdiu enim homines erunt auari, luxuriosi, ambitiosi, tandiu eos oderunt & infestabunt qui ijs vitijs

- aduersabuntur. quod certè faciēt omnes imitatores Christi. Itaq; abesse non potest, quin quod dixit Paulus, omnes qui in Christo Iesu piè viuere volent, persecutionem patiantur. fore aut vltima huius seculi tempora, & ratio docet, & oracula, & experiētia. Ratio est ea quā supra demonstrauim⁹, q̄ omnia à paruis initijs ducta origine, crescent ad perfectionē. in quo genere est & iniustitia. Oracula sūt & alia multa, & hæc in primis. Prædicat Angelus Esdræ, tuturum vt iniustitia sit maior ea, quam tum videbat Esdras, aut quam iam olim audiuerat. Prædicat & Christus fore, vt vltimis temporibus frigeat charitas, & abundant scelera, vtq; cū veniet filius hominis, non inueniat fidē in terra. Quid Paulus? Illud scito, inquit, extremò difficilia fore tēpora, erūt. n. homines sui amātes, auari, arrogātes, superbi, maledici, in parētes cōtumaces, ingrati, irreligiosi, inhumani, fœdissimi, calūniatores, intemperātes, inimici, virtutis inimici, proditores, temerarij, inflati, cæci, et voluptatis magis quā dei amātes, pietatis speciē habētes, sed qui eī vim abnegauerint. De experiētia qd multa dicā testor vos, o homines sexagenarij aut septuagenarij, vbivbi degitis, an nō sit

vestra etate tāta in deteri⁹ facta hominū
mutatio, quantā vis credi potest? Ebriofī
tas, perfidia, mēdacitas, auaritia, luxus, e-
macitas, impudētia, vitæ licētia, audacia,
cōtēptus dei, blasphemix, omnia deniq;
flagitia ita breui tēpore creuerūt, vt quæ
ante quadraginta annos in barbatis viris
mōstrofa & intolerabilia habebantur, ea
hodie pueris sint quotidiana, vt interim
taceam de puellis, quarum est hodie ea
inuerecundia, ne dicam impudentia, vt
possint ipsos etiā viros (nisi sint ipsi quo
q; admodū impudētes) pudefacere. neq;
verò ad hæc demōstranda mihi lōgè con-
quirendi sunt testes. Sūt hæc ita palā no-
ta, vt si qs neget, hoc ipso sit ipsemet mi-
hi huiusce rei testis satis locuples, q; ea
negare audeat, q̄ negare nō nisi summæ
est impudentiæ. Neq; quisquā hic obij-
ciat, hæc eadem vitia etiā olim viguisse,
quēadmodū habetur in historijs. Sciebat
hoc Paulus, qui continuò post illa quæ
modo allegauimus verba, ita scribat: *Hor-
tu auersare. Ex his autem sunt qui in domos
sefe insinuāt, captinas q; reddūt mulierculas
&c.* Videbat videlicet iam tum tales esse
homines: sed præuidebat fore tamen de-
teriores. Est enim iniustitia quasi arbor

quædam prægrandis, quam videntes dicunt esse maximam: eadem tamen viuunt adhuc totos sæpe centum annos, continenter crescens, sed homines quo maius non viderunt, id fere putant maximum. Sic erat illo etiam tempore iniustitia, sænè permagna, sed futura maior. Fateor equidem fuisse certos vel populos, vel homines, quorum iniustitia videtur ad summum peruenisse, cuiusmodi commemorantur Sodomitæ, Neronæ, Heliogabali, Caracallæ, & huius generis monstra, sed hodie inualuit serpsitque malum ut gangrena, & omnia totius mundi membra occupauit, ut iam à vertice ad talos nihil sani sit in toto corpore.

*Quam grauiter peccetur in non
obseruandis temporum ætatibus. Cap. XII.*

Est autem prudentior suum quemque tempus obseruare, stultitiae non obleruare. Doceant nos vel agricolæ, qui quando sulcanda tellus, quando iteranda, quando ferendum sit aut metendum diligenter obseruant: vel Nautæ, qui ventorum

torum tempora & tempestates sollicitè animaduertunt, ne occasiones prætermittant. Ipsæ denique bestię nobis documento sunt, ciconiæ, hirundines, grues, apes, formicæ norunt sua tempora, & eorum occasionem arripiendo euitant futura mala. At is qui se Dei populum, solum quę sapientem vult haberi, solus ita desipit, itaque stultus est, ut semper præteritum tempus hians obseruet, & ab eo pendeat, cum iam serum est: præsentis verò vel futuri (in quorum occasione sita salus est) proflus immemor esse videatur. Israelitę Abrahamum iam præteritum in summo precio habuerunt: Mosem præsentem sæpè lapidare voluerunt eundem postea vita defunctum grauitè defleuerunt. Iidem postea Esaiam, Ieremiam, cæterosque vates viuos vel contempserunt, vel etiam occiderunt: eosdè mortuos postea coluerunt. Iidem Christum tandem ab illis (quos à maioribus suis occisos ipsi colebant, eorum quę sepulchra ornabant) prænunciatum, occiderunt, idemque eius post eum apostolis & discipulis fecerunt. Quinam verò illis successerunt? nos videlicet, qui illis ex Abraham caudice desertis, in eum insiti

fuimus. Caueamus igitur ne illorū non
 tam iusticiæ, quàm stultitiæ, vel potius
 amentitiæ, successores simus & hæredes.
 Cum aduersus illos verba fiunt, cum il-
 lorum in Christum & apostolos iniusti-
 tia & calumniæ verbis aut scriptis agitan-
 tur & taxantur, gaudemus, & huiusmodi
 inuectiuis valde fauemus, illosq; detesta-
 mur, qui iustos occiderint, neq; tempus
 suum obseruauerint, illorumq; tam diu-
 tina calamitate, quam post & ob Christū
 peremptum patiūtur, lætamur, & eis me-
 ritò accidere dicimus. Ita que Christum
 & apostolos, cæteros que martyres, vene-
 ramur, & eis templa construimus: quod
 quid est aliud quàm cum Iudæis dicere:
 Si fuissetis tempore maiorum nostro-
 rum, non fuissetis eorum socij in iusto-
 rum sanguine hauriendo? Ita fit (quod
 iam diximus) vt homines à præterito tē-
 pore pendeant, præteritam que virtutem
 extollentes superiorum peccata vitupe-
 rent; iidem præsentem virtutem insectan-
 tes, & odio habentes, præsentis vitia am-
 plexentur. Et quidem manifesta causa
 est: nam præterita virtus neminem mor-
 det: sicut sol hesternus neminemurit, at
 præseus mordet, ideoq; fugitur. Atq; hic
 acci-

accidit (et quæso te lector, rumina quæ iam dicturus sum, diligenter) quod exprobrat Israelitas apud Ezechielē Deus. Ostēdit illic vati circiter viginti quinque homines qui dorsis cellæ templi Domini obuersis solem adorabant versus ortum. Erat hoc contra Dei institutum, qui templum ita construendū curauerat, vt ab ortu solis esset ingressus ad occasum, vt qui ibi Deum adorarent, ij ad occasum conuersi adorarent. At illi supra Deum sapere volentes, orientem spectabant. hoc enim videtur humanæ prudentiæ rationi quæ conuenientius. Iam quod illi faciebant, idē facit vulgo cunctus populus nominis Christiani, tum secundum carnem, tum secundum spiritum. Nam & secundum carnem omnia Christianorū templa (nisi sicubi fortē loci natura impediuit) spectant occidentem: & secundum spiritum (quoniam est omnium rerum carnaliū cum spiritualibus mirabilis quædā, Deo ita dispensante, similitudo atque congruentia) spectant semper præteritam iusticiā, cum ad futuram conuerti nos extendere oporteat. Est enim iustitia quasi quædā sol, quod longius species fertur, eo sit maior, donec tandē in occasu, hoc est vltimis tē

Eze. 8.

*Christiani
deum, ori
entem ver
sus, præpo
sere ado
rant.*

poribus (sicut à vatibus prædictum est) perficiatur. Igitur si Israelitas rogas, Mo-
 sis tempore, quinam fuerint iusti, respon-
 debūt, Abrahamum, Isaacum, Iacobum:
 Mosē quidem prætermittent, aut eti-
 am lapidare volent. Et si porro eosdem
 Samuelis seculo roges, quinam fuerint
 iusti, respondebunt Abrahamum, Isaac-
 um, Iacobum, Mosē, Iosua. atque i-
 ta deinceps, donec venias ad Christi se-
 culum: quo si Iudeos roges, quinam fue-
 runt iusti, respondebūt illos fuisse quos
 diximus, & alios maiores suos: Christum
 quidem & eius apostolos tantum aberit
 ut in illorum numero ponant, ut eos eti-
 am inter latrones crucifigant. Atque idē
 error est etiam in iniustitia: quoniam cō-
 trariorum eadem est ratio. Nam semper
 posteriores accusarunt priorum iniusti-
 tiam, & eandem tamen imitati sunt.
 Quod cum ita in orientē spectent Chri-
 stiani, more gentilium (nam gentilium
 templa in orientem erant conuersa) & ta-
 men in occasum ferantur omnia, nō mi-
 rum est, si retro gradientes impingunt,
 ut cæci in meridie: neque enim in
 tergo dedit eis natura o-
 culos.

Mundum esse cæcum.

Cap. XIII.

NVnc vos interrogat, o principes, & magistratus, & populi, quicunque ubicunque estis, qui homines propter Christianam religionem occiditis, inter rogat, inquam, vos veritas, utrum sitis Christiani? Respondebitis, esse vos Christianos: neque enim alios hoc nomine occideretis, nisi vobis Christianorum nomen vendicaretis. Quæret porro veritas, an non sitis ambitiosi, avari, luxuriosi, & voluptatum amantes, sicuti fuerunt Iudæi qui Christum crucifixerunt? Vos, credo, fatebimini vos esse tales. Nam si negabitis, sic examinabit unumquemque vestrum veritas. Tu rex, tu imperator, tu Dux, tu Comes, tu Marchio, tu Consul, tu senator, tu plebeiæ Iohannes, tu etiam Guillelme, Ludouice, quisquis es, quocunque statu aut nomine es, hæc tibi nominatim dici putato; non recordaris quando & quomodo uxorem vicini tui, aut hospitis stupraueris, quomodo fratrem tuum pecunia fraudaueris, ut aduersus illum, aut illum falsum testimonium di-

xeris. Veniat tibi in memoriã quomodo
magistratum aut principatum per corru-
ptelam coeptus fueris, quomodo iudicē
tot ducatis cecaueris, quomodo veritatis
testes dolo amandaueris, falsos suborna-
ueris, quomodo ad vomitum vsq;, come-
deris aut potaueris, quando totam noctē
alea traduxeris, quomodo damnum aut
mortē alterius molitus fueris, quomodo
mortem vxoris optaueris, vt aliã ducere
posses, quomodo emptores deceperis,
quomodo vinū aqua corruperis, quomo-
do ostēsa bona merce, malā supposueris.
Deniq; examina tua dicta, facta cogitata
omnia, coget te ipsa veritas in animo tuo
loquēs dicere. Ego sum tot⁹ impur⁹ a ver-
tice ad talos vsq;. Quod si impuri estis, o
fili hominū, necesse est vt cōfiteamini vos
etiā cæcos esse. Peccato. n. cecatur animi,
nō secus ac corporis oculi luto, si eo illi-
nātur. Quod si vos cæcos esse negatis, eo
ceciores estis, qui cecitatē vestrā non sen-
tiatis, quā equidē possem multis exēplis
demonstrare, sed in p̄sentia duob. cōtētus
erō, ita crassis & aptis, vt quāuis cecissimū
tamē hæc nō videre nō possitis. Primum
erit id q̄ modo diximus, quod cū tēpla
vestra ad Ierosolymitanī exēplū cōstructa
vide-

videri velitis, tñ omnia spectant occidētē
 vt sint illi planē contraria. Alterū est q̄ in
 iisdem templis mortuos vestros sepelitis;
 quo qd cogitari potest absurdus, aut à re-
 cta religione alienius? Templū voluit De-
 us esse mundissimum, ideoq; sacrarium
 appellauit. mortuos verò vsque adeo im-
 mūdos iudicauit, vt si quis vel tetigisset
 mortuum, ei nefas esse voluerit in tēplū
 intrare, nisi prius expiato. Vos mortuos
 vestros in templo sepelitis, & quidē quo
 locupletior, hoc est impurior est (quotus
 eum quisq; diuitum sanctus est?) eo pro-
 pius ad summā arā sepeliatur, vt intelli-
 gatur tēpla vestra, tēpla esse mortuorū. &
 deū vestrū, deū esse mortuorū. Et postea
 Iudæos cēcos clamare audetis? cū Iudæi
 ipsi istā cæcitatem vestram videāt & dete-
 stentur. Neq; vero hæc ideo dico, quòd
 quicquā referre arbitrer (modo quis in-
 telligat qd sit adorare deū in spiritu & ve-
 ritate) utrū ad orientē an ad occidētē ver-
 so corpore adores, aut qua in terra mor-
 tuos sepelias (Domini est terra, & quicquid
 ea cōtinetur) sed vos cū locorū regionūq;
 discrimen habeatis, & tamē hæc tā crassa,
 tam vniuersa, tam quotidiana ignoretis
 (quis enim hæc animaduertit?) quis vos

(nisi cæcus) credat scire res occultiores? aut vestro de rebus diuinis iudicio confidat? Et si cæci estis (vt certè estis) qua audacia audetis eos ad mortem damnare, qui Christi nomen confitentur? quis vos religionis causas docuit, à qua estis alienissimi?

*Homines literatos semper restitisse
veritati. Cap. XVIII.*

Respondebitis, credo, vos non ista iudicio vestro facere, sed literatorum, qui vos doceant, quinam sint interficiendi. Et sanè ita est. Video enim literatos vestros vobis præscribere ne quem, nisi ex ipsorum iudicio, in causa religionis occidere audeatis. Age igitur, videamus quales sint isti, & quam iustis de causis vobis ista suadeant. Neque verò nescio quā periculosum sit hoc genus hominū aggredi. Sed tantū est veritas studiumq; ignaros inuandi: adde quod non inuenimur in bonos, quales sunt eorum non nulli, qui tantum aberit vt nos hoc nomine oderint, vt etiam vltro faueant, & hoc studium promouere studeant. In crudeles illos & sanguinarios loquimur qui

semper veritati repugnauerunt. hos detegimus, horum fraudes in lucē proferremolimus, vt incauti cautionem discant, admonitiq; caueant.

Igitur primum omnium illud perspicuum est, homines literatos semper restitisse veritati populisque fuisse perniciosos. Testes sunt Aegyptij, Ioannes & Membres, qui Mosi repugnarunt. Item 2. Tim. 3. que Chaldæi, in quos inuehitur Esaias Esa. 47. his verbis: *Euenient tibi* (Babylonem alloquitur) *hæc duo repente eodem die, orbitas & viduitas, & plenè euenient, ob tuas tot præstigias, ob astrologiæ tuæ tãtam vim, quæ ista improbitate freta negas te conspici: quæ (uia ista sapientia ac scientia te peruertente) cogitas cum animo tuo te eam esse præter quam nulla sit. Atqui eueniet tibi malum cuius ortum ignorabis: accidet tibi calamitas, quam non poteris auerruncare: eueniet de improviso tibi nec opinanti vastitas. Sta quæso, cum astrologia tua, cumque istis tot præstigijs, in quibus à pueritia elaborasti, si quid possis proficere, & præ multitudine cõsiliorum tuorum fatigata corroborari. Ad sint sanè, teque defendât cæli ventilatores, contemplatores siderum, ex nouis lunis diuinantes, à uis futuris casibus. Hæc Esaias,*

ex quibus manifestè liquet, Babylonis
perniciem eius sapientibus doctisq; ac-
ceptam ferri. Quid dicam de Scribis &
Pharisæis? qui quā pertinaciter Christo
repugnauerint, quis ignorat? vsq; ad eū vt
eum populus ipse Deum ob Christi mi-
racula collaudaret, illi eius factum tribu-
erent Beelzebuli, & alicubi sic loqueren-

Ioan. 7. tur: Num quis primariorū aut Phariseorū
Matth. 21. credit in eum? At ista plebs ignara legis, ex-
crabiles sunt. Quid quod Christus sic eos
obiurgat? Publicani et meretrices præcedēt
vos in regnū Dei. Ipse Paulus quā acer est
in eos? Infatuauit Dominus sapientiā sapiē-
tū. &c. Scit Dominus sapientium cogitationes
esse vanas. Denique legat qui volet dili-
genter tria prima capita prioris ad Corin-
1. Cor. 1. et thios, ibi videbit quid sentiat spiritus de
3. sapientibus huius mundi tum Iudæis tū
gētilibus. Quæ cum ita sint, o principes
& populi, caute ne vos decipiat auctori-
tas sapientium.

*Quæritur an sint hodie in ecclesia
Scribæ & Pharisei.*

Cap. XV.

H Oc loco fortiter reclamabunt do-
cti: vociferabuntur nō esse se illorū
simi-

similes. nec ego sanè in eos loquor q̄ sūt
 illorū dissimiles: sed in eos qui illos imi-
 tantur, persequando pios. Atq; vt res ap-
 tius intelligatur, quærit ex vobis veritas,
 suntne ecclesię vestrę Christianę? Sunt.
 Estne in eis pars maior impiorum quam
 piorum? Est. Hoc enim non solum faten-
 tur magistri vestri, verum etiam scribūt,
 & ipsa res nimis palam loquitur. Suntne
 etiā inter eos malos Scribæ & Pharisei?
 Quid respōdetis? Nā si esse negabitis, mi-
 rabimur eam ecclesiam quę plus impio-
 rū habeat quam piorū, & quę Iudæorū
 ecclesię successerit, seq; solam ecclesiam
 esse iactet, immunē esse à Scribis & Pha-
 riseis, præsertim cū ij nulquā nisi in ec-
 clesia locum habere possint. Sin sunt (vt
 certè sunt, quemadmodum ostendem⁹)
 cauete vobis à Scribis & Phariseis, cōsilia-
 rijs vestris. Atq; vt intelligam⁹ an sint, de
 scribam⁹ primū illorū naturā, deinde no-
 stros cū illis conferamus, vt ex collatiōe
 res elucescat. Sed hoc loco iterū testor me
 nō aduersus oēs doctos loq; neq; n. sunt
 oēs mali, quēadmodum neq; Christ⁹ lo-
 quebat aduers⁹ oēs, cū diceret: Væ vobis
 Scribæ & Pharisei hypocritę, sed aduer-
 s⁹ malos & hypocritas. Nos igit aduersus

malos & hypocritas loquimur, qui calumnijs fraudibusque suis principes & populos impellunt ad occidendos eos qui non sunt occidendi. Qui insontes sunt, ij hæc dici facile patientur. Qui verò non patientur, sed aduersus hoc scriptum reclamabunt, ij hoc ipso se fontes esse prodent, nec vllò testimonio aut argumento magis conuinci poterunt, quàm quod hæc in improbos scribi ægrè feret.

*Collatio scribarum & Phariseorum
nostri temporis cum antiquis.*

Cap. XVI.

PRimum omnium illi in cathedra Moſis ſedebant, & tamen Moſi non obediebant: clauem regni cœlorum habebant, nec ipſi intrabant, nec alios intrare ſinebant. quid rectum eſſet, ſciebant & docebant, ſed facere neque volebant ipſi, neque alios ſinebant. Hoc loco venit mihi in mentem memorabile quiddam quod de Athenienſibus & Lacedæmoniſibus narratur. Erant Lacedæmones homines ſeueri, & literis non expoliti. Athenienſes contrà, homines erant vrbani, literati, & humanis diſciplinis addiſſimi.

mi. Igitur de ijs memorix proditum est, cum Athenis, ludis, quidam in theatrum grandis natu venisset, in magno confes-
*Ele. in Ca-
 tone Mo.*
 su locum ei à suis ciuibus nusquam datum. Cum autem ad Lacedæmonios accessisset, qui cum legati essent, in loco certo confederant, consurrexisse omnes illi dicuntur, & senem illum sessum recepisse. Quibus cum à cuncto confessu plausus esset multiplex datus, dixisse ex ijs quendam, Athenienses scire quæ recta essent, sed facere nolle. Hæc narrantur, ex quib. perspicuum fit etiam apud gentiles, eam gentem quæ scientiæ plurimū habuit, minimum habuisse iusticiæ.

Conferamus nunc nostros, inueniemus similes. Sedent in cathedra Christi: habent clauēs regni cœlorum: soli enim doctores esse volunt, neq; cuiquam (nisi quē ipsi instituerint atq; miserint) docere permittunt. Hinc fit, vt si quis vitam salutis melius nouerit & docere possit quàm ipsi, is nullam habeat audientiam, ideoq; non possint homines ad Dei regnum perducī. Ipsi interea an intrent, iudicent qui nouerunt eos, certè auaros esse, & voluptatibus deditos, & supra mortales omnes ambitiosos, notius vulgo est,

quàm vt multis ad id demonstrandum
verbis opus esse putet. Illi camelum de-
uorabant, culicem percolabant. hoc est
paruula parata pro maximis, maxima
pro minimis habebant, mente & cumi-
ni decimas non dare facinus iudicabāt.
sed quod immisericordes & impij erant
parui ducebant. In prætorium hominis
Romani hoc est profani, intrare, aut pre-
cium sanguinis in Corbonam injicere
erat eis religio: sed ipsum infantis san-
guinem per calumnias haurire, parui pē-
debant. Apud hos quoq; si quis cōciones
aut sacramenta parum diligenter frequē-
tat, si doctores interdum inscitie damnat
etiam si verè id faciat, aut si eos parum di-
ligenter visit & colit, aut si in eorum cate-
chismos iurare, eorum quæ fidei confes-
siones per omnia approbare renuit, aut
si cum eorū aduersarijs colloqui, aut eos
Paulo familiarib. affari, aut laudare au-
det, ijs putre Christi mēbrū iudicatur, tã
quam qui in Spiritū S. peccauerit. At si
quis avarus est, scurra, mēdax, assentator
maledicus, gloriosus, modo in illis non
peccet quæ modo enumerauim⁹, præser-
tim si magistros nostros colat, & sæpè cō-
uijs excipiat, is fidelis, is elect⁹, is Chri-
sti

fti membrū habet. vitia illa sunt nœuus,
 homines sumus, ita excusatur. Hoc loco
 suspicabitur fortassis aliquis me rē nimis
 exaggerare, & calumniatores reprehē-
 dentem, calumniari. Sed ego te, o æterna
 dei filia veritas, testor hęc ita esse, & hęc
 me certò scire, id quod mihi facilè confi-
 tebitur qui illos nouerit. Editus est libel-
 lus, in quo hęc verba sunt: Scire conuenit
 quædam esse vitia, quæ si in aliquo ministro
 deprehenduntur, statim à functione amoue-
 ri debet, cuiusmodi est hæresis, papismus, schi-
 sma, blasphemia, periuriū, fornicatio, furtis,
 ebrietas, usura, pugna, illiberalis ludus, vi a-
 leæ, chartæ et id genus alia. Alia verò sunt e-
 iusmodi, vi licet permitti nō debēt, tolerari ta-
 mē aliqua ex parte possūt, modo admonitus
 ex tempore resipiscat, vi pote ratio tractādi scri-
 pturas curiosa magis quā vtilis, frivola item
 quæstiones, negligentia tam in concionibus
 quam in reliquis studijs ac rebus suis, vrbani-
 tas, scurrilis, adulatio, mēdaciū, obreftatio
 facetia, obscenitas, fraud, auaritia, ioci, scōma-
 ra, luxus circavestitū gestū aut alias actiōes.
 Hęc sunt illorum verba, in quib. apparet
 apud eos grauius peccatum esse non di-
 cam iam furtum, ebrietatem, usuram, sed
 atq; chartarūq; ludū, quā scurrilitatē, adu-

lationem, mendacium, obrectationem, obscenitatem, fraudem, & radicem omnium malorum auaritiam. Neque verò miror quòd ita sentiant, cum eorum vita sit talis, & ea quisque vitia parua ducat, in quibus non ita inuitus versetur. Nam apud eos scio scurilitatem, adulationem, mendacium, obrectationem, obscenitatem, fraudem, auaritiam pro paruis vitijs haberi, & quotidiana esse. Sed quòd hæc etiam literis prodiderunt, nequeo satis cæcitatem tantam mirari, nisi quòd hoc dei prouidentia factum videtur, vt totus mundus videat eos esse qui culices chartarum & aleæ percolunt, & camelos scurilitatis, auaritiæ, & cæteros deuorent. nunc, o cæce munde, & istis de rebus obscuris ignotisq̃ue crede, qui in rebus tam apertis tam turpiter publice hallucinentur. Et tamen vix credibile est, neminem esse inter eos qui hæc viderit: sed si qui vident, dicere non audent, metu Scribarum & Phariseorum: vsque adeo irritabile etiam sæuum est genus illud hominum.

Erant Scribæ & Pharisei vindictæ cupidi. Quid hi? Si quis eos offendit, irreconciliabile est odium. verbis, libris,

thoritate, priuatim, publicè toto orbe e-
um infestant & persequuntur pertina-
cissimè. sæpe etiam post mortem, adeo
vt ipsos principes offendere sæpe sit tu-
tius, quàm istos crabrones. vt sæpe mul-
tos penè ad desperationem adegerint,
quod nusquam tuti esse possent, neque
vllos homines inuenirent, qui vel merci-
monia cum eis contrahere vel vellent
vel auderent. vsque adeo nemo ferè est,
qui istos homines non aut adoret, aut
reformidet. Quòd si quis hæc non cre-
dit (tametsi nemo, credo, erit qui non
credat, cui quidem illi noti sint) sed ta-
men si quis erit qui non credat, obseruet
quid illi facturi sint aduersus hunc ipsum
libellum (si fortè author ipse eorum ma-
nus euadere poterit) aut etiam aduer-
sus eos qui hunc libellum habere aut
distrahare ausi fuerint. facilè ostendent
quam vera ego dicam: nec metuo ne me
refellent. & tamen vtinam ita mites re-
pente fiant, vt ego mentitus videar. Sed
hoc optare quam sperare facilius pos-
sum.

Erant illi potentium amici atque cul-
tores: inopes quidem & pauperes non
magno precio habebant. An nostri eadè

faciant, quid opus est multis verbis? sciunt omnes.

Rom. 14.

1. Cor. 8.

Illi dei praecepta suis institutis irrita reddebant. Hi faciunt eadem. Praecepit enim deus voce Pauli, ne quis quicquam faciat contra conscientiam suam, hoc est contra quam rectum esse putet. non quis alterum ad faciendum impellat vel exemplo suo. Itaque si vescendo carne in causa sis, ut alter dubitans an liceat, tamen vescatur, peccas. At isti non iam exemplo, sed (quod longè deterius est) vinculis, exilijs, maledictis, infamia impellunt homines ad peccandum. Si quis enim in eorum doctrinam iurare nolit, aut in damnationem mortemve alicuius, quem ipsi oderint, consentire renuat; hunc ita inclementer vexant; torquent, exagitant ut multi metu, contra animi sui sententiam illis assentiantur, atque ita conscientiam suam labefactent.

Math. 2.

Illi quærenti Herodi vbinam nascituras esset rex Iudæorum, responderunt Bethlehemæ, quippe cum ita haberetur in literis, quarum erant illi ministri. Sed ipsi Bethlehemam non ideo iuerunt. Ita hi si quæras qualis vita sit hominis Christiani, respondent eam esse sanctam, summam

pau-

pauperē, calamitosam in hoc seculo. sed ad eam pauperiem atq; calamitatē multum abest vt se summittere velint.

Illi onera intolerabilia aliorum humeris imponebant, quæ ipsi ne digito quidem attingebant. Hi quoq; alios ad patriam, parētes, natos, facultates relinquēdas, aut ad mortem pro Christi nomine oppetendā impellūt, & æternā poenā, nisi id fiat, minātur, cū ipsi ne irā quidē, aut ambitionē suā, pro Christo velint relinquere. *Matth. 23*

Illi terras & maria pererrabant, vt aliquem in Iudaismum possent pertrahere quem deinde redderent duplo gehenna digniorem quam essēt ipsi. Hi homines in suas ecclesias, missis & libris & hominibus, ex omnibus vndiq; terris pellēciunt, quos deinde eodem fastu & arrogātia, eadēq; avaritia & peruicācia repleant, quæ sunt ipsi præditi.

Illi cum populus Christo faueret, eum *Matth. 23* sapere non sinebant, sed ita peruertebāt, vt quem paulo ante, rectē sentientes, cū applausu illo, *Hosanna* exceperant, eundem mox crudeli illa voce, *Crucifige*, ad patibulum deposcerent. Hi si quem malus etiam populus, propter morū probitatē, & in cōtrahendis negocijs fidē laudat

& amat, hæreseos propter aliquas cæremonias aut opiniones accusant, & ita denigrant atque traducunt, vt homines cū illo rem habuisse, sibi piaculare ducant. Et si quis cum aliquo homine pio, sed illis inuiso collocutus, & eius oratione delectatus, ad illos refert, illi pium illum hæreticum & impostorem appellantes, ita deformant, vt miser ille, eorum auctoritati plus credens quàm sensui suo, cupiat quicquid verborum à pio illo audiuit, si fieri possit, euomere.

Illi propemodum soli Christum persequiebantur, accusabant, & alios summa diligentia in eius necem incitabant. Hi faciunt idem. nam persecutiones nullæ ferè in causis fidei existunt nisi istis auctoribus. id quod mihi omnium conscientia, qui eis in huiusmodi persecutionibus inseruiunt, facilè attestabitur.

Illi & omnes inter sese (quamuis alioquin dissidentes) consentiebant, & cū inimicis etiam, vel potius cum ijs quos impios iudicabant, videlicet cum Romanis, conspirare non dubitabant, dum modo Christum de medio tollere liceret. Hi quoque, licet inter sese discordes (vix enim

enim tres inter eos inuenias qui sint omnibus in rebus concordēs (id quod & populi, & eorum libri facillè fatebuntur); tamen in persecutionibus & secum ipsi, & cum ijs etiam sectis, quas alioquin pro hæreticis habent, & cum principibus & magistratibus, quos alioquin iniustitiæ accusare solent, denique cum omnibus conspirant, dum sanguinem effundere liceat, sed aliena manu, quoniam nobis (inquiunt) non licet occidere quenquam.

Illi Barrabam latronem liberari postulabant, quò Christus periret. Hi quoque sæpe adulteris, cæterisque facinorosis veniam postulant, eosque summa arte defendunt & excusant: pios verè ad necem incredibili improbitate deposcunt, quando accidit ut alicuius principis primo in aliquam urbem aduentu liberentur (ut fieri solet) facinorosi, eos qui propter religionem in vinculis habentur, de medio summouent, ne sit eis principis gratia salutaris, quod quidem nihil aliud est quàm animas occidere non occidendas, & vitam dare non vitam dignis.

Illi Rabbi vocari amabant, sibi que *Matth. 23.*

docendi potestatem vendicabant. Quid hi? qui si Christus ipse veniat, nunquam ei suggestum conscendere permetterent nisi sit ab ipsorum ordine vocatus, & nisi tres illas linguas, quæ Christum crucifixerant, videlicet Latinam, Græcam, & Hebraicam calleat, aut saltem Latinam, quoniam eius linguæ, hoc est gētis Romanæ, fuit in crucifigendo Christo primaria potestas. Itaq; Latinæ linguæ (quasi hoc velint, quamuis ignorātes, dicere, non habemus regem nisi Cæsarem Latinum, tantum tribuūt, vt populos docere non nisi Latinè peritis permittāt, & ad reformandos populos deligāt ex scholis suis adolescentes plerunq; improbiſſimos, hoc solo nomine quia latinè sciant, & quia nescio quas artes, quas humanas (& verè humanas, neq; enim diuinæ sūt) appellant, didicerint. Hi soli digni habentur qui de Christo doceant. Quid de horum titulis loquar? si istos vel scripto vel ore alloquare, nisi bonam orationis partem, præsertim frontem, honorarijs titulis referferis, grauiter peccaueris. De superiorum quidem seculorum sanctis viris Noa, Abrahamo, Mose, Elia, & cæteris: quid dico de viris? de Deo ipso contēptim

ptim & nulla honoris præfatione loqui,
apud istos nō habetur vitiosum: at de ma-
gistris nostris, præsertim adhuc viuenti-
bus, (quoniam viuentibus potissimum
assentari solent homines) sine honoris ti-
tulo loqui, est piaculum. vt videas quan-
to velint ipsi se in suo regno maiores ha-
beri quàm Deum.

*Non esse credibilie improbos esse
eos quos literati persequun-
tur. Cap. XVII.*

ETextera quidem, in quibus eos cū
Scribis & Phariseis contulimus, ta-
tebantur etiam ipsi (nisi planè depudue-
runt) si non verbis, at certè animo & stridore dētium. Sed quod diximus eos esse
piorum persecutiones, hoc verò pernega-
bunt, dicentq; se non piorum, sed hæreti-
corum esse persecutores. Et hæc me cau-
sa potissimum impulit ad scribēdum, vt
ostēderē eorū hac in parte calūnias. Itaq;
totū hoc negociū accuratius perpēdam?
Principio cū sint ipsi Scribæ & Pharisei,
mundani (vt certè sunt: aut ego nescio
quid sit esse mūdānū) non est verisimile
mūdānos ab eis persecutione vexari. Nā
vt est in puerbio, lūpus lupinam nō est.

Ioan. 15.

vt Christus loquitur. *Si de mundo essetis, mundus amaret sua: sed quia de mundo non estis, mundus vos odit.* Si de mundo essent qui vocantur hæretici, mundus eos amaret. Atque hoc ex eo maximè patet, quòd isti Scribæ & Pharisei à mundanis alioquin minimè abhorrent. Nam cum avaris, fœneratoribus, assentatoribus, scurris, superbis, immisericordibus, nimisquam familiariter versari solent: & licet in tales homines aliquando pro suggestu generaliter inuehantur (id enim tum facere necesse habent, cum sunt in cathedra Moïsis) at pruatim quidem cū nullis hominum plus habent commercij, nec ullos diligentius excusant, nec ullorum peccata magis sedulo regunt. ex quibus facile est videre, eos non odisse mundum Si enim odissent, primum in seipsis, deinde in familiaribus suis odissent. Neque quisquam mihi hic obijciat: tamen canes etiam in canes interdum seuire: sic fieri posse vt etiam impij in impios sæuiant. Sæuiunt canes in canes nō quia canes sunt, sed quia ipsis nocent. Sic sæuiunt, fateor, impij interdum in impios, non quia impij sunt, sed quia ipsorum avaritiæ, aut ambitioni, aut volupta-

luptatibus, aut vite officiunt. At vt impi-
 us in impium hoc ipso nomine quia sit
 impius, sciat, hoc verò fieri non potest.
 Nam impietatem qui odit, is eam pri-
 mum in seipso odit. Itaque minimè om-
 nium credibile est, istos Scribas & Phari-
 sæos, ijs quos hæreticos appellant, hoc i-
 pso nomine infestos esse, quia illi sint
 impij. aliquam esse causam aliam oportet
 quamobrem id faciant. Id quod ex
 eo quod iam dicam, apertissimè perspicere
 potest. Fuerunt aliquando ab eis qui-
 dam alioquin inculpatae vitæ homines,
 hæreseos accusati, & eò tandem istorum
 improbitate perducti vt recantauerint.
 Iidem post recantationem euaserunt o-
 mnium hominum nequissimi atque per-
 ditissimi: actum quidem nemo eis mo-
 lestus fuit. Itaque interrogati cur nunc
 essent ita improbi, cum antea hæretici
 fuissent tam probi, ita responderunt:
 Probos nos isti ferre noluerunt, impro-
 bos facillè ferunt. Sunt hæc verissima, &
 isti hæc legentes (si fortè legent) facillè
 recordabuntur quibus locis & temporibus
 hæc acciderint, aut etiam quibus li-
 bris ab ipsismet literatis scriptū aliquot
 horum exemplum fuerit. Quæ cum ita

sint, videntur qui ab istis accusantur, nō ob improbitatem aut impietatem accusari. Quod vt facili⁹ perspicui possit; videamus cuiusmodi esse soleāt accusationes.

Conferuntur calumnie Scribarum & Phariseorum nostri temporis cum antiquis. Cap. XVIII.

DEmonstrauimus supra quib. calūnijs Christum onerauerint apud Pilatum Iudæi, quam quidē demonstrationem facile approbabūt oēs. Sed quid iuuat Iudæorū calūnias serō tādem videre atq; odisse, si nostro tēpore eadē fiunt, at ea detegere non licet? Patiantur homines sui tēporis calūnias adutilitatem suā detegi. alioquin superiorū seculorū peccata videre, nihil prodest. Cōferamus igitur istorū accusationes cum illorū accusatione, vt videamus quā sint hī illorū similes. Verum quoniā in hac collatione non solum accusatores nostros cū Iudæis, sed etiam reos cū Christo conferimus, illud prefari volo (vt istorum hac quoq; in parte calumrias, si fieri potest, declinem) nō me de omnibus qui accusantur, verba facere. Scio multos multa peccare. Tādem de ijs loquor qui vitæ alioquin probæ;

aut

aut certè nihilo deterioris quàm sunt vel
 qui accusant, vel qui iudicant, nullius fa-
 cinoris rei aguntur; tantum de opinio-
 nibus religionis accusantur. Quæro igit̃
 quam via accusentur. Erat Iudæorum
 breuissima illa facilimaq; accusandi via.
Nisi esset hic maleficus, nunquam eum tibi loh. 10.
tradidissimus. Nostri equidem nō multo
 sunt æquiores. Vidi enim quosdam, qui
 cum rationibus & veritate factum magi-
 strorum nostrorū defendere nō possent,
 qui hominem quemdam ob religionem;
 viuum cōburēdum curassent, postremo
 eo euaserunt vt dicerēt. Nisi fuisset mor-
 te dignus, nunquā eū ecclesię dānassent,
 & quidē de ijs ecclesijs loquebātur, quæ
 in alias ecclesias, quia illæ sibi nimis au-
 thoritatis vendicauerint, vulgo debaccha-
 ri soleāt. Hæc igitur esset proxima via. Et
 alioquin eorū discipuli, si quibus aut de
 aliquibus, quos sæpe pū quā viderūt, ma-
 le dicunt, & tū eos rogas, vnde sciāt hunc
 aut illū, de quo maledicāt esse talē, ita re-
 spondere solēt. *Qui nobis hoc dixerūt sunt*
virī boni, non hoc somniarunt. Vsq; adeo
 habetur hodie in vulgus per testimonia
 autoritas, neq; putant fieri posse, vt fal-
 sum testimoniū dicāt Scribæ, & Pharisei.

Sed quoniam Pilatus non ita facile hominem ab authoritate accusatorum vult damnare, videamus quænam soleant in iudicijs proferri crimina. *Hæc inuenimus peruerterentem gentem.* Hæc fuit accusatio Iudæorum. Quid nostri? Hic homo est hæreticus, putre membrum, ab ecclesiæ corpore refecandum, ne alios suis erroribus inficiat. Sed quid commisit? Horrenda. Quænam tandem? Estne homicida? an adulter? an fur? Non est. Quid ergo? Non credit in Christum, aut in sacras literas? Imo ita credit, ut mori malit, quàm non in fide sua perseuerare. Sed eas male intelligit, hoc est aliter intelligit quàm magistri nostri, qui vocatur ecclesia. hoc capitale, hoc flammis expiandum est. Sed illa criminatio longè est valentissima, si possunt tale aliquid dicere: Prohibet tributum solui Cæsari, etiam si planè contrà docueris, soluenda Cæsariana Cæsari, & diuina deo, hoc est magistratus officium esse iudicare de causis civilibus, prophetarum verò de diuinis. Si sic, inquam, docueris, clamabunt tolli à te magistratum, nec ullam defensionem audient. scientes nimirum hunc esse promptissimum hominis occidendi modum.

dum. cum tamen non ignoremus quantopere Iudæi isti Cæsares suos oderunt. sed tantum est odium, vt cuius potestatem suam tradere malint, quàm Christi iugum subire. Quid illud? Seditionem excitat in populo doctrina sua. seditionem enim interpretantur, si eos reprehendas, & aliquid aliter doceas quàm ipsi cū sint ipsimet seditiosissimi. Nam nisi ipsi potentes ad sanguinem effundendum irritarent, nunquam tot seditiones in populo existerent. Principes enim in suis voluptatibus demersi, facilè in sua quæque religione viuere sinerent, dum modo ab omnibus tributa cum pace acciperent: quæ quidem soluunt nulli libentius aut fidelius, quàm qui vulgo hæretici vocantur. Quid illud: Nos legem habemus, secundum quam legem debet mori, quia filium dei se fecit? quomodo hoc imitantur mirabiliter. Iudæi enim nullam talem (quod sciam) legem habebant, nisi fortè ipsi fecerant, aut legem alicubi torquentes, sinistrè interpretabantur. Sic isti cum nullam legem habeant, quæ huiusmodi homines occidi iubeat, torquēt mirabiliter sacras literas, easque iuis odijs & inuidijs ferire cogunt: aut etiam

ipſi nouos (vt vocant) articulos fingunt,
 nouosq; catechiſmos & inſtitutiones in-
 troducunt, quibus niſi credas, ſis hæreti-
 cus, & porro occidēdus. Tale eſt quod ſu-
 pra ex eorum libello illo adduxi, quem
 quia approbare noluit adoleſcēs quidā,
 à cœna exclusus eſt, & pro ethnico iudica-
 tus. Tale eſt & illud quod ediderunt nup
 libellum de Prædeſtinatione, in quo do-
 cent deum nolle vt omnes homines ſer-
 uentur, ſed quosdā nominatim ad æter-
 nas creaffe pœnas. & hanc doctrinam vo-
 cāt in ipſo ſtatim libelli titulo, præcipua
 capita religionis Chriſtianę, vt ſi quis hu-
 ic nō aſſentiatur is merito dānandus eſſe
 videatur, quod præcipuis Chriſtianę reli-
 gionis capitibus refragetur. Ita tendunt
 vbiq; laqueos legum ſuarū, quib. eos ca-
 piant, quos legib. diuinis capere nō poſ-
 ſunt. In quo quidē facilè oſtendūt ſe eſſe
 illorū filios, qui cū Danielis vitā, vtpote
 inculpatā, criminari nō poſſent, legē ex-
 cogitarunt qua eū caperent. Impetrarūt
 enim à rege vt ediceret, ne quis intra dies
 triginta qcquā ab vllō vel deo vel homi-
 ne, niſi ab ipſo rege, peteret, nō dubitātes
 videlicet quin Daniel eſſet contra legem
 illam facturus. Sic iſti vel ſacrarū literarū

in-

Dm. 6.

interpretatiōes, vel suas institutiones in
 troducunt, sanciendas q̄; curant, vt qui de
 inde cōtrā vel dixerit, vel fecerit, puniat̄.

O populi, vtinā vos hæc t̄ā p̄spicuē vide-
 tis, quam ego: vtq; vos graui tenebrarū
 seruitute facilē possetis liberari. Sed ne-
 scio qua sinistra mente sit, vt diligant te-
 nebras homines magis quā lucem quæ
 venit in mundum, quò sit vt nihil meli⁹
 pœna expectandum esse videatur.

Supereſt illa calumnia, Possum destruere
 templū dei, & triduo instaurare. Ea est in
 verbis immutatis. neq; enim ita dixerat
 Christus. Hodie quomodo isti aliorū di-
 cta aut facta peruertant, & in sinistrā par-
 tē accipiāt, longū esset referre. Si q̄s dicit
 magistratus officiū non esse iudicare de
 causis religionis, dicitur eum tollere ma-
 gistratū. Si dicit, hominē posse per Chri-
 ſtum obedire legi dei, dicant eum tribu-
 ere salutem suis operibus, & Christi be-
 neficium negare. Si in alicuius cōciona-
 toris mores aut flagitia loquaris, dicēt te
 maledixisse de officio cōcionādi, & in sa-
 crā Sionē cū Senacheribo, inuectū esse.
 Si hominē aliquē, qui vel errat, vel errare
 videatur, neges esse aut fuisse p̄sequendū
 aut occidēdum, dicēt te eius esse sociū &

gregalem, & hæreticorum assecclam. Denique tanta est apud istos calumniandi quotidiana licentia, ut nihil tam prudenter dici fieriue possit, quod non calumnientur, si hominem oderunt: rursumque tam impudens assentandi consuetudo, ut nihil tam malè dici fieriue possit: quin id excusent, si homini fauent, etiam si ille viuum hominem combusserit. Et hætenus quidem eos contulimus cū scribis & Phariseis antiquis. Nūc quoniam proficiunt in vtramq; partem, & ad perfectionem tendunt secula, hoc est, quoniam quemadmodum iusti fiunt iustiores, sic & iniusti fiunt iniustiores, consideremus, ecqua in re nostri superant antiquos.

Quibus in rebus Scribæ & Pharisei nostri seculi deteriores sint antiquis. Cap. XLX.

Illi quamuis in eos acerrimè inuehatur Christus, & toties illud, Væ vobis Scribæ & Pharisei simulatores, & auari, & ambitiosi, publicè vociferaretur, tamen eum circiter tres annos & dimidi-

diū , adhærente ei magna hominum
 multitudine, publicè docere passi sunt.
 At hi, si quis non dicam in eos inuehi-
 tur, sed omnino si quis ab eorum inter-
 pretationibus & institutis aut ceremo-
 nijs dissentit, is eodem die aut eadem (si
 fieri potest) qua primum visus est hora,
 in vincula rapitur. deinde ex vinculis ita
 disputat & causam dicit, ut nisi contra a-
 nimi sui sententiam illorum dictis assen-
 tiri, hoc est nisi mentiri velit, ei vel pere-
 undum sit, vel si qui aut minus inclemē-
 tes (neque enim est omnium par crude-
 litas) aut minus potentes sint, in exili-
 um certè abeundum, aut aliqua omni-
 no pœna subeunda sit. Loqui quidem ei
 per istos in perpetuum non licet. Illi res
 Christo tamen loqui permiserant. Isti
 reis sepe linguas (ne populus loquentes
 audiat) præcidunt, aut oribus diductis
 bacillo, loquendi facultatem adimunt,
 aut importunè magno quæ strepitu occla-
 mantes, eorum verba obruunt. Alij qui
 se sanctiores esse volunt, & tantam ini-
 quitatem in alijs reprehendunt, tamen
 eadem, sed alio quodam modo, faciunt.
 Imprimunt enim famosos calumnijs-
 quæ refertos libros aduersus eos, quos i-

psi toto orbe reos faciunt, deinde per magistratum (hoc enim habent validissimū brachium) efficiunt vt typographis reorū responsiones excudere non liceat. aut si fortè tamen furtim alicunde prodierūt, comburendas curant, & omnes qui illas velvendant vel emunt, hostium numero habent. Discipulosque olim suos diligenter monent ne cum ijs, quos ipsi pro hæreticis habent, commercium habere neue colloqui (nisi fortè inimicè & iurgando) audeant. Sciunt enim, si colloquantur, futurum esse, vt pateant calumniæ. Hinc fit vt quos ipsi denigrant, hi toto orbe infames sint, duratura hac infamia quandiu regnabit iniustitia. Neq; enim tantum iudicij habent populi, vt suspicari possint eos esse calumniatores, qui sunt gubernatores mandi. Eam iniquitatem putant esse præteritorum seculorū, aut certè peregrinarum gentium, se que ab ea immunos esse.

Illi sæpè Christi dictis ita cōpescuntur, vt contrā ne mutire quidē auderēt, cuiusmodi fuerunt illa: *Soluite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Item, *Innocentissimus vestrū iaciat primus lapidē.* At hi ita sunt pertinaces, vt crepare quam
vinci

vinci malint. ita rursum versuti & versipelles, vt nihil tam apertè tam munitum rationibus dici possit, quin id aliqua distinctione eludât, adeo vt etiam si aliqd tam certò scias quam digitos vnguesq; tuos, tamen nisi sis aduersus huiusmodi lubricitates bene exercitatus, aliquando in dubitationem adducaris: aut si firmus in veritate persistas, eos tamen refellere nequeas. Nec mirũ est. Didicerunt enim artè quandã differendi, quam ipsi vocant Dialecticã. hanc esse tradũt artè differendĩ probabiliter in vtrãq; partem, de qua uis re pposita: hoc est veritatem vel defendẽdĩ vel oppugnandĩ. In hac arte sese à tenebris exercet in scholis suis. Deinde vbi ad obeunda munia, aut ad docendos de eũgelio populos ventũ est, eã partẽ arte illa tuentur cui fauẽt. quẽadmodũ miles in armis exercitatus ab eo principe stat cui fauet, aut à quo maiora præmia consequitur. Quod si fortè fauent iniustitiæ, hoc est si sunt iniusti (& quota pars iniusta non est?) iniustitiam mendaciũq; illa arte tuentur, idq; sub specie & nomine iustitiæ atq; veritatis, alioquin nõ disputarent probabiliter aduersum veritatem, & tamẽ facere docet ars eorũ. O Babylo,

O Aegypte, vtinam tuorum magorum
præstigias maturè detegi patiaris. O veri
tatis pater Deus, vtinam mittas, & cito
mittas Moſem, aut Danieleſem, aut Iose-
phum aliquem, qui planum faciat quan-
to ſuperet homo ſimiam, quantoque ve-
ra miracula ſint potiora falſis.

*Admonitio ad mundum, in qua mundi
in rebus diuinis cæcitas demon-
ſtratur. Cap. XX.*

HAec ſunt quæ de ſapiētibus huius
ſæculi, qui ſunt calumniatorum fa-
cilè principes, ideoque homines prop-
ter religionem (quæ bonorum princeps
eſt atque parens) calumniantur, in præ-
ſentia dicere viſum eſt, vt homines, ſi fie-
ri poteſt, animaduërſa hac eorum natu-
ra, deſinant deinceps ad iſtorum ſapien-
tium libidinem fundere non funden-
dum ſanguinem. Poſſem multorum hu-
ius generis ſapientum calumnias & fla-
gitia, additis & locorum, & temporum,
& hominum nominibus, ſingillatim re-
cenſere, quæ ſi noſſent homines, nun-
quam ſe (niſi planè ſcientes perire vel-
lent)

lent) eorum ductu agi paterentur. Sed hæc in vniuersum generatim dixisse mihi in præsentia satis erit. Vainam ita generaliter admoniti, sic se corrigant, vt nūquam sit quisquam nominandus. Super est vt vos, o principes, & magistratus, & populi, admoneam (si modo vos de rebus ad salutem vestram pertinentibus admoneri sustinetis) quodnam vestrum sit hac in re officium. Non ego hic vos cohortor vt sapientes istos persequamini, facerem enim contra Christianam charitatem, quæ iubet reddere bonum pro malo, tantum peto ne eorum arbitrio sanguinem fundatis hominum non facinorosorum. Neque item suadeo vt à facinorosorum pœnis abstineatis, cuiusmodi sunt latrones, homicidæ, adulteri, proditores, falsi testes, de quibus vos facile iudicare potestis, & de quibus sectæ omnes, populi omnes, secula omnia (tanta aperta est, tantasque vires habet in hisce rebus veritas) hætenus semper idem iudicium tulerunt, eosque ritè puniuerunt, neque in hoc iudicio errarunt. Neque item de omnibus literatis locutus sum. Docet enim & experientia, & Paulus, non esse multos sapientes, non mul-

tos nobiles, nō multos diuites, qui Christi doctrinam vel docuerint vel admiserint: sed stultissima mūdi eligit deus, inquit, vt sapientes cōfunderet. Dum dicit non esse multos, fatetur esse nonnullos, sed tamen raros. Hic ego (quod iam antē feci) non teneo me quin vos vestræ cecitatis admoneam. Creditis in Christum. hoc enim iactatis. De Christo vobis sic

Matth. 17.

Luc. 10.

præcepit Pater Deus: Hic est filius meus dilectus, hunc audite. Atqui idem Christus ipse spiritu exultabundus suo ore sic loquitur: Ago tibi gratias, pater cali terre-que domine, quod hæc caelesti sapientes & peritos, & patefecisti paruulis. Auditis hæc, o homines? quod si auditis, & si in Dei filium creditis, cur à sapientibus & doctis, rerum diuinarum scientiam petitis, non a paruulis & humilibus? quæ est ista cæcitas, qui veternus, tam aperte veritati non credere? Enimvero video quid sit, tempus est tenebrarum: locum habet Baalis sacerdotes, Aegyptijq; & Babylo-nij magi, & habeat necesse est. Nisi enim haberent, & Elias ante ipsos ignē charitatis de cœlo deuocaret, iactarent fortasse postea sese idē potuisse, si ipsis fuisset locus datus. Nūc postquā ipsi omnia con-
ti.

ti, & omnia à populis & Iefabele præfidia
 & in super tempus non tantum ad meri-
 diem, sed ad vespèram vsq; consecuti, ta-
 men nihil efficere potuerint, nihil habe-
 bunt excusationis, & Elias tandem locū
 habebit. Vos nunc quidem à solis doctis
 veritatem petitis, hos solos scire res diui-
 nas, ipsorū doctrina decepti, putatis, neq;
 reclamantē Christum auditis, quasi vel
 Christus vera nō dicat, vel Deus naturā
 suā mutauerit, vt humanā sapientiā (quæ
 stultitia est apud Deū) olim aspernatus,
 nūc tantopere amplexetur atq; extollat,
 vt solis doctis veritatē patefaciat. Sed tē-
 pus erit, & breui erit, cū vobis nō plus e-
 rit in istis doctis præsidij, quam olim vel
 Pharaoni, vel Nabucodonosori, aut Balsa-
 sari fuit in suis magis, tandemq; ad eos,
 quos nunc nō solū nihili facitis verū etiā
 occiditis, recurrere cogimini, & discere
 qd sit illud, Ex ore infantū, & lactantium
 patraſti fortia facinora. Et mirum est ni-
 si hæc iam animaduertere incipitis. Nā
 sapientes istos perspicuum est vsq; adeo
 nihil efficere, vt ne consentire quidem in
 ter sese possint, nō magis quam Madiani-
 tæ. Cæterum quoniam dixi duo esse ge-
 nera sapientiū, si nosse vultis eos in quos

*Quomodo
 dignosci
 possit, in
 quos nam
 dictos in-
 uehatur
 author.*

Act. 17.

ego inuehor ad salutem vestram, hi sunt qui eas iniquitates exercent, quas ego recensui. his notis eos nosse poteritis: & maximè ex eo quod cum primum viderint hunc libellum, in eum ita furient, vt nunquam furiosiores fuerint aduersus Paulum Iudæi illi, qui se deuouerūt si cibum caperent, quin prius Paulum occidissent. Quòd si negant se esse tales, taceant, & huic libello dent locum, eum què ad se nihil pertinere arbitrentur. est enim aduersum malos pro ignarorum salute scriptus, non aduersum bonos. Sin hunc libellum ferre nolent, facillè ostendent se tales esse, in quales scriptus est hic libellus. Qui enim iniustos ad aliorum salutem detegi non vult, is intus torum cognatum se esse testatur.

Igitur si salui esse vultis, nolite credere huius mundi sapientibus. nam certè infatuauit deus sapientiam huius mundi. sed ita rem perpendite. Sapientes huius mundi semper veritati restiterunt, idque propter suam & seculi approbantis & tuentis iniustitiam. Atqui seculum est nunc omnium iniustissimum, & illi sapientes iniustissimi. quod si sunt, manent causæ cur velint aduersari veritati, vide-

videlicet auaritia, ambitio, voluptatis amor. & si manent causæ, manent effecta, videlicet persecutio. & effecta nos videmus: persequuntur enim non flagitiosos, sed in opinionibus ab ipsis dissidentes: vos quoque nihilo estis iustiores antiquis, sed potius iniustiores, proficiente in deterius seculo, quo fit vt de causis religionis iudicare non possitis: carnalis enim (vt docet Paulus, & experientia loquitur) de rebus spiritualibus iudicare non potest. Accedit eò quod qui accusantur, sunt & Scribis & Phariseis accusatoribus suis, & vobis damnatoribus plerumque meliores. Plerumque propterea dico, quòd scio non omnes qui accusantur, esse pios. Sunt enim quidam qui verbis Christum profitentes, factis negant. Sed ne illi quidem propter facinora sua, sed duntaxat propter opiniones occiduntur, id quod iniustum & calumniæ opus est. Reliqui testimonio sæpe vestro, non nunquam etiam ipsorum doctorum, viuunt inculpate. Itaque quoniam eorum vitam reprehendere nequeunt, inuexerunt nuper hanc opinionem, vt negent vitam spectandam, sed doctrinam. Vident enim si vita spectetur, futurum esse

I. Cor. 2.

*Ex vita in
dicandum
est de do-
ctrina.*

ut ipsi ijs quos acculant, iniustiores cōpe-
rientur. Ita tutius esse putant accusare do-
ctrinam, cuius ipsi cū clauēs habeant, fa-
cile eos opprimere possunt, qui p̄ ipso-
rum latam portam intrare nolunt. At vos noli-
te decipi, qui iusta facit, iustus est, qualis
est fructus, talē esse arborē credite. neq;
enim ferunt cardui vuas : neq; mala do-
ctrina bonam vitam parit, neq; bona vita
à mala doctrina proficiscitur. Etiāsi alicu-
bi erretur (quis aut non errat? an putatis
vos errorib. carere?) at illa certē doctrinæ
pars quæ bonos piosq; mores parit, sana
est, quæ sanos faciat. Quæ si quis negat,
is se affinem esse profitetur ijs, qui Chri-
sti miracula tribuebāt Beelzebuli, quasi
Satanas Satanā, quasi mala doctrina ma-
los mores eiiciat. Non potest arbor mala
ferre fructus bonos : ipsorum literatorū
doctrinam credibilius est esse malā, cum
eam malos mores faciat. sunt enim ipsimet
mali. Neq; enim semper sedent in cathe-
dra Moſis, sed nobis sæpe commēta som-
niaq; sua pro oraculis ostendūt, id quod
vel ex eo cuius patere potest, q̄ tot sunt
eorum opiniones, ut ad eas numerandas
opus sit bono arithmetico, quarū tamen
multitudo quotidie ita augeť, ut in cha-

os illud antiqui euasuræ sint, omnibus ita confusis & implicatis, vt igni potius diuino cõburẽdæ, sicuti quædam intricatæ stuppæ, quam explicandæ videantur.

Prædixit Christus fore, vt oēs qui eius *Ioh. 16.* discipulos occident, arbitrentur sese cultum præstare Deo. Vos illos, nullius facinoris conuictos, sed Christi nomẽ in medijs etiam flammis inuocantes occiditis, & putatis vos cultum præstare Deo?

Prædixit Paulus omnes qui in Christo *2. Tim. 3.* Iesu piẽ viuere volẽt, persecutionem esse passuros. Vos persecutionẽ ob Christi nomen non patimini, nec item vestri Scribæ & Pharisei, ex quo perspicuum fit, vos non viuere piẽ in Christo Iesu. At ij quos vos occiditis, persecutionem ob Christi nomen patiuntur, in quo certè propius ad Christum accedunt quàm vos. Si enim vellent illi viuere more vestro, nemo eos, non magis quam vos, persequeretur.

Postremò si ij quos vos ob religionẽ interficitis, Christiani non sunt, aut certè eorũ nonnulli, quæso vos vbinã sunt Christiani? Cũ enim omnes qui in Christo Iesu piẽ viuere volent, persecutionem passuri sint, & vos non patiamini, si illi qui

Luc. 13.

vobis patiuntur, Christiani nō sunt, nulli sunt, præsertim cum dixerit Iesus, non licere ullum prophetam perire extra Ierosolymam, & vos sitis Ierosolyma, hoc est ecclesia, vestro quidem iudicio. Caute igitur ne sitis illa Ierosolyma quæ occidit prophetas. Nam nullæ gentes (exceptis vobis qui estis nominis Christiani) occidunt homines ob Christi nomē.

*Refelluntur Scribæ & Pharisei,
qui legem Moſis perperam,
citant de occidendis hæ-
reticis. Ca. XXI.*

Scto multa à scribis & Phariseis contra hæc dici solere, Dicunt eos, quos ipsi accusant, esse hæreticos: quid ni dicant? Et Iudæi dicebant, Christum esse blasphemum, & Samaritanum, & dæmoniacum, & impostorem. Quicunque enim alios ob religionem persequuntur, eos infami aliquo nomine denigrant, quoniam angelus Satanz transformat se in angelum lucis, suisque tenebris angelo lucis obstruit, ut bonum malum, & malum bonum esse videatur. Sed fingamus.

mus esse hæreticos, ne sic quidem sunt occidendi. Adducunt illi quidem multa ex lege, ineptè, & nihil ad rem pertinentia, ex quibus vnum est quod maximè decipit homines, ideoque à nobis mox refelletur, si prius hoc in vniuersum dixerimus, eos iniuste facere, qui Christianos secundum legem Moſis viuere voluit. Hac enim ratione nos oportet circuncidi (qui primus in legem Moſis ingreſſus est) & toti legi obedire, reiecto Christo, qui nos à iugo legis liberauit. Nunc illi reliquis tot legibus & institutis omiſſis, vnā legem quaſi de occidendis hæreticis citant, & eam falſò. Non enim de hæreticis, sed de falſis prophetis scripta est. Ea autem in quinto libro Moſis ſic habet. *Si quis apud vos aut vates, aut ſomnia-* *Deut. 13.*
tor extiterit, qui vobis ſignum aliquod aut prodigium edat, idque ſignum aut prodigium vobis ab illo prædictum euenerit, & tamen idem vos cohortetur ad deos alienos, vobis que ignotos, ſequendos colendos que, nolite illius aut vatis orationi, aut ſomnia-
toris obtemperare ſomnio, sed illum occidite. Hæc illi citant ex Moſe ad occidēdos hæreticos, in quo ineptè faciunt. Nam qui pro hæreticis ab illis habentur, non sunt

vates, neque somniatores, neque signa
aut prodigia edunt quæ eueniant, neque
ad peregrinorum deorum cultum homi-
nes adhortantur, itaq; in eos lex illa nul-
la ex parte quadrat, ex quo perspicuum
fit quam nihil rationis habeant isti accu-
satores, qui tam aliena lege niri velint: &
quàm calumniosi sint & maliciosi, qui le-
gem ita torqueant. Quid quod quò vos
facilius decipiant, non totam legem, sed
legis partem citant? Sic enim scriptum
est in eodem illo capite. Si audieritis in
aliquo vestrorum oppidorum, quæ vobis le-
ua Deus vester ad habitandum dederit, exta-
re aliquos ex vobis perditos homines, qui su-
os incitent ciues ad colendum deos alienos,
& vobis ignotos, inquirite, perscrutamini
sciscitamini diligenter. Quod si rem veram
atque certam, et scelus apud vos commissum
deprehenderitis, illius oppidi habitatores fer-
ro trucidatote, & oppidum & oppidana om-
nia, ipsa quæ adeo pecora, ferro corrumpitote
omni quæ præda in medium eius forum con-
gesta, oppidum vnà cum vniuersa eius præ-
da Iouæ deo vestro prorsum comburitote, id-
que sempiternum, nec vnquam instauran-
dum rudus esto, neque quicquam de illa de-
nota præda manibus vestris inhereto. Hæc
Mo-

SEBASTIANI
CASTELLIONIS IN
DIALOGOS SVOS
quatuor præfatio.

Aulus lites non amabat, sed postquam erāt lites inter Corinthios, præscripsit eis quod esset eorum circa lites officiū. Et ego disputationes non amo, & cuperē homines in agendo non in rixando occupari. Sed postquā à curiosis hominibus inuectæ sunt opiniones non solum falsæ, sed etiā perniciosæ, refellendæ videntur, ne errent homines periculo suę salutis.

Sunt autem opiniones huiusmodi cum aliæ plurimæ, tum potissimum, quæ habentur de prædestinatione, & electione, de libero arbitrio, & de fide. Nā & de prædestina

tionem, & electionem persuasum est multis, Deum nolle oēs homines seruari, sed certū hominū numerū principio creasse ad salutem, & eos damnari non posse, alios ad interitum, & hos seruari non posse.

Hęc opinio reddit quosdam homines securos, & superbos, dum se putant electos perire non posse. Alios efficit desperantes, dum ex peccatis suis coniecturam capientes, se reiectaneos arbitrantur.

De libero arbitrio item illa est opinio detrimentosa, quod dum hominem penè stipitem faciunt, nullos ei ad rectē facta conatus relinquunt. Neque non in fide periculose erratur, quod plerique fide se iustificatos iactantes, & quid sit vera fides ignorantes, ita viuunt, vt & iustitię, & fidei sint expertes. His ego causis inductus scripsi hęc de rebus colloquia quatuor, in qui-

maximè volebat, præstare non potuit.
Sed quod ipsi per mortem non licuit, nos
fortasse aliquando, Deo volente, efficies
mus, aut quispiam alius quem Deus pro
bonitate sua ad hoc munus excitauerit.
Nobis quidē animus est, vniuersum hoc
de diuina prouidentia, & de viribus hu-
manis argumentum breui ita explicare,
vt nihil penitus ad se ex omnibus diffi-
cultatibus, quæcumque illæ tandem fue-
rint, exsoluendum desiderari queat. Nā
nec inter antiquos, nec inter recentiores
diuinarum litterarum interpretes ali-
quem hætenus nobis legere contigit, qui
licet veritatem propugnandam suscepe-
rit, multa non omiserit, quæ ad rem ip-
sam maximè pertinent, & sine quibus
absoluta veritatis notitia haberi non po-
test: multa item non dixerit, quæ à sa-
crorum monumentorum sensu non parū
abesse videntur. Interim his eruditissim-
i, & optimi Castellionis laboribus fru-
ere, ijsq; accuratè perlectis, si quis adhuc

†

v. p. ante Colleg.
de præd.

Luc. II.

scrupulus tibi rostat, quominus in hac
quæstione quietissimo ac tranquillissi-
mo animo sis, illud saltem arctissimè te-
neas, omni studio iugiter tibi sonan-
dum esse, ut sanctissima domini nostri Ie-
su Christi præcepta conserues, nec illico
desperandū, si vires ad tā egregium faci-
mus patrandum tibi non adesse sentias,
sed ad Dei optimi maximi opem confu-
giendum, qui ipso Christo teste ac moni-
tore nemini petenti spiritum suum
sanctum denegaturus est.

Vale.

S E.

Moses, quæ si sequenda sunt, vos peccatis, qui hæreticorum (quos illa lege comprehendit volunt vestri sapientes) oppida cum habitatoribus & pecoribus non comburatis & solo coæquetis. peccatis & in eo, quod præda illa vestris manibus adhæret. Scimus enim quænam soleant esse bonorum hæreticorum confiscationes. scimus & in illa ipsa vrbe, ex qua prodierunt duo de occidendis seu puniendis hæreticis libri, non esse combustam prædam cum eo quem hac lege (vt ipsi volunt) combussere viuum. Neque enim catena aurea, quam ille collo suspensam habuerat, neque coronati cremati sunt, sed tractantium manibus hæserunt. O Diabole, nimis interdum aperta est avaritia malitiaque tua. detegit te etiam nondum clarissima lux: quid faciet ea quæ erit septupla solis?

Iam videtis opinor, o homines nisi oculos vestros data opera clauditis, quæ sint illorum calumniæ. Ex hoc igitur exemplo coniicite de cæteris.

*Peroratio, in qua duo Christi de
persecutoribus oracula expli
cantur. Ca. XXII.*

Matt. 24.

SUpereſt vt vobis non Moſem (quem illi non magis intelligunt, quàm iuſtitia præditi ſunt) ſed Chriſtum ipſum, quem pater audiri iubet, proponam, deinde ſcribendi finem faciam. Sic igitur loquitur Chriſtus de ſeruo cui herus prouinciam mandauit cibum ſuppeditã di familiæ ſuo tempore. *Beatus eſt ſeruus ille, inquit, quem veniens herus inuenerit officio fungentem* (hoc eſt familiam ſuo tempore paſcentem.) *At ſi malus ſeruus cum animo ſuo ſic cogitare cœperit: Meus herus venire diu differt: itaque cœperit pulſare conſervos ſuos, & comedere & bibere cū ebriſis, veniet herus illius ſervi inexpectato ei die, incognitaque hora, eumque mediam diſſecabit, & hypocritarum numero habebit.* Hic videtis duos ſervos: vnum fidelem, qui paſcit familiam. ij ſunt boni cõcionatores & miniſtri, qui populum ritè docent, non occidunt. Alter eſt malus: ij ſunt calumniatores & perſecutores, de quibus loquimur: Nam ſibi mandatam eſſe

esse prouinciam pascendi verbo dei homines, ipsimet profitentur, & ita profitentur, vt alios omnes ab eo munere velint exclusos. Quod autem verberent conseruos suos, quis non videt, cum persequantur & occidant eos qui idem Christi nomen cum ipsis profitentur, ijdem q; scribant & doceant non esse persequendos Iudæos & Turcas, aut cæteras nationes Christum non profitentes? in quo euidentur ostendunt, se nolle verberare alienos, sed suos conseruos, vt intelligatur hos ipsos esse, de quibus Christus loquitur. Quod item cum ebriosis epulentur, hoc est, rebus secundis ebrij sint, atque huius ebrietatis impulsu hæc faciant, ex eo patet, quod cum essent adhuc pauperes & afflicti, docuerunt non esse persequendum. Iijdem potentes facti, faciunt quod antè vituperarunt. A fructibus eorum agnoscetis eos.

Idem Christus ijs qui zizania volebant extirpare, sic respondet. *Nolite facere, ne fortè vnà cum zizanijs extirpetis bonas herbas.* Iam zizania esse impios igni æterno comburendos, apparet. Idem ex interpretatione ipsius Christi. Et hæreticos igni æterno comburendos,

docentij qui eos volunt occidi. dicunt enim eos damnari in sempiternum. quæle nihil dicunt de latronibus, cæterisque facinorosis. quin de eis etiam in ipso patibulo aut rota bonam spem habent. at de hæreticis nullam. in quo præstentur (si quis eos ritè intelligat) se velle extirpare zizania contra præceptum Domini. Iam verò quid hætenus acciderit, videmus, semper enim sub hæreticorum & impiorum nomine fuerunt occisi Christiani, cur non metuemus ne idem fiat nostro tempore? an soli nos ex omnibus seculis ita sapiamus, ut possimus sine frumenti periculo extirpare zizania? Nolite fallere vos. Sicut hodierna dies iudicat de hesternis: sic & crastina iudicabit de hodierna. hoc est sicut nos dānamus maiores nostros, qui occiderunt sanctos, quorum nos sepulchra ornamus. sic nos damnabunt minores nostri & ipsa veritas, qui sanctos occidamus. Nihil est enim tam tectum quod non sit detegendum. quæ veritas superiorum iniustitiæ detexit, etiamnum regnante iniustitia, eadem nostram multo magis deteget, cū regnabit (sicuti promissit Deus) iustitia. O Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis pi-

Rehem. cap. 9.

Et spiritum tuum bonum dedisti ad
instruendum eos.

Et infra.

Contestatus verò es illos, vt conuer-
teres eos ad legem tuam. Sed ipsi super-
bè egerunt, nec audierunt præcepta tua,
& in iudicijs tuis peccauerunt; quæ faci-
et homo, & viuet in eis.

Heb. cap. 6.

Terra, quæ cum imbrem sæpius in
se venientem combiberit, progenuerit
herbam accommodam ijs, propter quos
& colitur, ea recipit benedictionē a Deo.
quæ verò produxerit spinas, & tribulos,
repudianda, & maledictioni proxima
est.

Lactantius ad finem lib. 7.

Quicumque rationem hominis ab-
iecerit, ac præsentia secutus in humum
se ipse prostrauerit, tamquam desertor
domini, & imperatoris, & patris sui pu-
nietur. Intendamus ergo iustitiæ,
quæ nos inseparabilis comes
ad Deum sola per-
ducet.

AVTHORIS DE HIS
dialogis admonitio.

Hos dialogos ante complures annos conscripseram, impulsus veritatem cognoscendi, tum ad alios propagandi studio: eosdemq; paucis & pijs amicis ad corrigendum ostenderam, & haëtenus vt in dies magis magisq; castigarentur suppresseram. Nunc quorundam amicorum rogatu eos perlegi ac recognoui: Faxit Deus vt alicui profint ad ipsius gloriam. Quæso autē omnes qui in eos inciderint, vt eos cum iudicio legant. Nō enim oracula, sed sententiam nostram scribimus: & si quid forte male scribimus, id tanquam male dictam in deliberatione sententiam reuocatum cupimus.

quibus quid præstiterim, iudicent
 pij, quibus solis de rebus diuinis
 iudicare fas est, & licet.

Vnde quicquid sumpserim ne-
 mo curiosius vestiget. Multa legi,
 & obseruauit, verum non vnde quid-
 que depromptum, sed quo iudi-
 cio & ratione dictum sit, quæren-
 dum est. Curiosus & sophistis ne
 Deus quidem satisfecerit. Aequis
 & veritatis amantibus satisfaciet
 veritas. Ama & quære veritatem
 & inuenies. Illud adijciam, fidem
 veram de qua hic loquimur, vulgo
 ignotam esse: sed de tribus primis
 videlicet prædestinatione, electio-
 ne, & libera voluntate, vulgus ho-
 minum (nisi qui sunt à literatis cor-
 rupti) melius, & sanius sentit quàm
 quidam literati. Sequuntur enim
 illiterati homines rationis, & sen-
 suum iudicium, quod in his rebus
 integrum est, quæ sub rationem,

Subq; sensus cadunt: atq; vtinam
 hac in parterelinqueretur homini
 bus naturæ iudicium, nos non la-
 boraremus. Sed quia multum la-
 borant literati quidam vt persua-
 deant hominibus ea non esse, quæ
 sentiuntur, hoc est, vt hominibus
 oculos effodiant, nos laboremus
 in hoc errore refellendo. Quod si
 labori huic nostro reclamabunt, i-
 psi qui omnia fato, aut vt ipsi lo-
 qui malūt, necessariō fieri docēt, se
 ipsos refellent, qui fato suo recla-
 māt. Nam si omnia fato fiunt, neq;
 quicquam fieri aliter potest quàm
 fit, nos hæc fato scripsimus: neq;
 aliter scribere, aut non scri-
 bere potuimus.

Ne-

os, quoties voluit cœlestis illa veritas cō-
gregare natos tuos, sicuti gallina pullos:
& tu noluisti? Vtinam, vtinam saltem
pauci aliqui existant qui hæc videant. tū
ego non frustra laborauero. Nec enim
parua res est vel vnum hominem ab er-
rore reuocasse. Tu Deus, cuius muneris
est quicquid boni est, aperi oculos
cæcis, & errantes in viam re-
uoca. Amen.

*Scribebantur hæc anno 1557, men-
se Aprilis.*

